

กลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา

นางสาววดี ภิญโญทรัพย์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานิติศาสตร์

คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2556

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทคัดย่อและแฟ้มข้อมูลฉบับเต็มของวิทยานิพนธ์ตั้งแต่ปีการศึกษา 2554 ที่ให้บริการในคลังปัญญาจุฬาฯ (CUIR)

เป็นแฟ้มข้อมูลของนิสิตเจ้าของวิทยานิพนธ์ ที่ส่งผ่านทางบัณฑิตวิทยาลัย

The abstract and full text of theses from the academic year 2011 in Chulalongkorn University Intellectual Repository (CUIR) are the thesis authors' files submitted through the University Graduate School.

THE SOCIAL COMMUNICATION STRATEGIES TO PROTEST COAL TRANSPORTATION
AT BANGPAKONG AND SRIRACHA

Miss Wadee Pinyosap

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CHULALONGKORN UNIVERSITY

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts (Communication Arts) Program in Communication
Arts

Faculty of Communication Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2013

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อวิทยานิพนธ์

กลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อการคัดค้านการขนถ่าย
ถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา

โดย

นางสาววดี ภิญโญทรัพย์

สาขาวิชา

นิเทศศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

อาจารย์ ดร.ชาตรี ใต้ฟ้าพูล

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารธุรกิจ

.....คณบดีคณะนิเทศศาสตร์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดวงกมลชาติประเสริฐ)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ รุ่งนภา พิตรปรีชา)

.....อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(อาจารย์ ดร.ชาตรี ใต้ฟ้าพูล)

.....กรรมการภายนอกมหาวิทยาลัย

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัจฉรา ปันทรานวงศ์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

วดี วิทยุวิทยุ : กลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา. (THE SOCIAL COMMUNICATION STRATEGIES TO PROTEST COAL TRANSPORTATION AT BANGPAKONG AND SRIRACHA) อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: อ. ดร.ธাত্রี ใต้ฟ้าพูล, 134 หน้า.

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้ (1) เพื่อทราบถึงกลยุทธ์และกลวิธีของการสื่อสารทางสังคมในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา (2) เพื่อทราบถึงรูปแบบที่แกนนำประชาชนในพื้นที่ใช้เป็นแรงจูงใจในการรวมกลุ่มประชาชนเพื่อขับเคลื่อนการชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัย 1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In Depth Interview) ด้วยการอ้างอิงด้วยบุคคลและผู้เชี่ยวชาญ (Snowball Sampling Technique) จำนวน 40 ท่าน 2. การวิเคราะห์เอกสาร(Documentary Analysis) ประกอบด้วยข่าวตัด (Clipping) และเอกสารที่เกี่ยวข้องของกลุ่มผู้คัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา

ผลการวิจัยพบว่าแกนนำการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาใช้กลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมที่แตกต่างกัน ส่งผลให้การคัดค้านในพื้นที่บางปะกงประสบความสำเร็จ ในขณะที่การคัดค้านที่ศรีราชายังไม่ประสบความสำเร็จ โดยแกนนำพื้นที่บางปะกงได้นำแนวคิดการบริหารประเด็น (Issue Management) มาใช้ขับเคลื่อนการคัดค้านทำให้กลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมที่นำมาใช้มีประสิทธิภาพ อันได้แก่ กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย กลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปาก กลยุทธ์การแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสม กลยุทธ์การเจรจาต่อรอง กลยุทธ์การสร้างผู้นำเชื่อถือ กลยุทธ์การโน้มน้าวใจ และการชี้แนะประเด็นผ่านสื่อ (Media Advocacy) ในขณะที่แกนนำพื้นที่ศรีราชาไม่ได้มีการนำแนวคิดการบริหารประเด็นมาใช้ร่วมกับการเคลื่อนไหว ทำให้กลยุทธ์การคัดค้านไม่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ กลยุทธ์การสร้างความห่มุ่คณะ กลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปาก และกลยุทธ์การเจรจาต่อรอง

ด้านแรงจูงใจของประชาชนในพื้นที่ที่มาร่วมชุมนุมคัดค้านทั้ง 2 แห่งพบว่ามีความเหมือนกันคือ มีความเกรงกลัวอันตราย หวังหาอาชีพประมงพื้นบ้าน ส่วนแรงจูงใจที่บางปะกงมีมากกว่าคือ เกรงข้อครหาและมีความเชื่อถือแกนนำ

สาขาวิชา นิเทศศาสตร์

ปีการศึกษา 2556

ลายมือชื่อนิสิต

ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

5584877828 : MAJOR COMMUNICATION ARTS

KEYWORDS: SOCIAL COMMUNICATION / ISSUE MANAGEMENT / COAL
TRANSPORTATION PROTEST

WADEE PINYOSAP: THE SOCIAL COMMUNICATION STRATEGIES TO
PROTEST COAL TRANSPORTATION AT BANGPAKONG AND SRIRACHA.
ADVISOR: TATRI TAIPHAPOON, Ph.D., 134 pp.

The purpose of this research is to study the social communication strategies and tactics used to protest coal transportation at Bangpakong and Sriracha as well as their motivation for protesting.

This research used qualitative methods including (1) in-depth interviews of 40 key informants by the use of the snowball sampling technique and (2) a documentary analysis of news articles and data involving coal transportation at Bangpakong and Sriracha.

The results of the research show that the strategies employed to protest coal transportation were successful at Bangpakong but not at Sriracha. The key leader at Bangpakong used more effective strategies to build a protest movement such as issue management, networking, persuasion, word of mouth, assigning appropriate duties and roles, negotiation, building legitimacy, and media advocacy. On the other hand, the key leader at Sriracha did not use issue management of the strategies used at Bangpakong and therefore was not effective or successful in their protest movement.

Results of research show that the motivation of people who protest coal transportation at both Bangpakong and Sriracha are fear of the dangers of coal and a high value of their careers. The motivation of the protestors at Bangpakong is higher than Sriracha in the area of fear of criticism for avoiding the issues and respect toward the key leader.

Field of Study: Communication Arts

Student's Signature

Academic Year: 2013

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จัดทำขึ้นจากความสนใจและความพยายามประกอบกับกำลังใจที่เต็มเปี่ยมของผู้วิจัย ซึ่งได้รับการสนับสนุนอย่างยิ่งจากบุคคลผู้มีพระคุณดังต่อไปนี้

ท่านอาจารย์ ดร.ชาตรี ใต้ฟ้าพูล ผู้ริ่ฟื้นความสนใจในปรากฏการณ์ทางสังคม ปลุกไฟนักสื่อสารมวลชนของผู้วิจัยให้กลับมาอีกครั้ง ครูคือแบบอย่างนักคิดนักวิเคราะห์และนักสื่อสารมวลชนที่มีความรับผิดชอบต่อสังคมที่ผู้วิจัยจะพยายามเจริญรอยตามอย่างมุ่งมั่น

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์รุ่งนภา พิตรปรีชา ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจรา ปันทรานูนวงศ์ กรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ที่เสียสละเวลาและกรุณาให้คำแนะนำที่เฉียบคมทำให้วิทยานิพนธ์สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ที่สำคัญคือครอบครัว “ภิญโญทรัพย์” ทั้งอาจารย์ทวีศักดิ์ ภิญโญทรัพย์ ผู้อำนวยการโรงเรียนกุศเขี้ยวบงวิทยานุกูล อาจารย์อุไรวรรณ ภิญโญทรัพย์ ตำแหน่งครูวิทยฐานะ คศ.3 และอาจารย์ขวัญชนก ภิญโญทรัพย์ ที่เป็นพลังใจสำคัญในการฝ่าฟันอุปสรรคทั้งด้านเวลา ผู้คน ระยะเวลา ความห่วยใยทางโทรศัพท์ทำให้ผู้วิจัยมีกำลังใจที่เข้มแข็งสามารถก้าวข้ามข้อจำกัดทุกอย่างจนประสบความสำเร็จตามที่ตั้งใจไว้

ขอขอบคุณ ดร.แพง ชินพงศ์ ที่กรุณาแนะนำช่วยเหลือการเรียนปริญญาโทตั้งแต่ต้นจนจบในทุกเรื่อง กำลังใจและกำลังใจที่ได้รับเป็นส่วนสำคัญให้ผู้วิจัยได้รับการประเมินวิทยานิพนธ์ในระดับดีมาก

ขอบคุณเพื่อน ๆ นิสิตปริญญาโททุกคนที่มีความน่ารัก เป็นมิตร คอยช่วยเหลือผู้วิจัยอยู่เสมอ การได้เข้ามาเป็นนิสิตรั้วจามจุรีครั้งนี้ สิ่งประทับใจที่สุด คือได้พบกัลยาณมิตรผู้เป็นที่รักเช่นเพื่อน ๆ ทุกคน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
บทที่ 1	1
บทนำ.....	1
ปัญหาการวิจัย	3
วัตถุประสงค์การวิจัย.....	3
ขอบเขตการวิจัย.....	3
นิยามศัพท์.....	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2	5
แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	5
แนวคิดกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคม	5
แนวคิดเรื่องการสื่อสารสาธารณะ(Public Communication)	19
แนวคิดเรื่องการเคลื่อนไหวสังคมแนวใหม่	20
แนวคิดเรื่องการบริหารประเด็น	23
ทฤษฎีแรงจูงใจ.....	28
สิทธิประชาชนด้านสิ่งแวดล้อม	38
แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้าน	39
ความรู้เกี่ยวกับถ่านหิน	40
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	43
บทที่ 3	47
ระเบียบวิธีวิจัย	47
รูปแบบการวิจัย.....	47
แหล่งข้อมูล	47
กลุ่มตัวอย่าง.....	47

วิธีและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	49
การตรวจสอบข้อมูล	52
การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล	53
บทที่ 4	54
ผลการวิจัย	54
การคัดค้านการชนถ่านถ่านหินที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา	54
การคัดค้านการชนถ่านถ่านหินที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี	85
บทที่ 5	114
สรุปผลการวิจัย	114
การอภิปรายผล	129
ข้อจำกัดในการวิจัย	131
ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไปในอนาคต	131
รายการอ้างอิง	132
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์	134

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1	ตารางเปรียบเทียบการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและ	108
ตารางที่ 2	ตารางแสดงกลยุทธ์และกลวิธีการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่	122
ตารางที่ 3	ตารางแสดงกลยุทธ์และกลวิธีการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ศรีราชา.....	124

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญภาพ

ภาพที่ 1	ภาพแสดงวงจรประเด็น (Issue Life Cycle).....	27
ภาพที่ 2	ภาพแผนที่อำเภอบางปะกง.....	55
ภาพที่ 3	ภาพลำดับช่วงเวลาการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา.....	56
ภาพที่ 4	ภาพบรรยากาศการกางเต็นท์ของกลุ่มผู้คัดค้าน.....	68
ภาพที่ 5	ภาพอาหารของกลุ่มผู้คัดค้าน.....	68
ภาพที่ 6	ภาพการเจรจา 3 ฝ่าย ประกอบด้วยฝ่ายประชาชนในพื้นที่ฝ่ายบริษัท และฝ่ายราชการ.....	71
ภาพที่ 7	ภาพลำดับช่วงเวลาการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี.....	88
ภาพที่ 8	ภาพการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชา.....	93
ภาพที่ 9	ภาพเสื่อยึดคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน.....	94
ภาพที่ 10	ภาพป้ายคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ศรีราชา.....	95

บทที่ 1

บทนำ

สภาพการณ์ของโลกในปัจจุบันประสบปัญหาในเรื่องมลภาวะ ไม่ว่าจะเป็นมลพิษทางเสียง มลพิษทางน้ำ และมลพิษทางอากาศ จึงทำให้ผู้คนทั่วโลกสนใจและตระหนักถึงพิษภัยเรื่องเหล่านี้มากยิ่งขึ้น สำหรับในประเทศไทยนั้น มีการสำรวจเรื่องความกังวลของประชาชนกับปัญหาสิ่งแวดล้อมเมื่อเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2555 โดยศูนย์สำรวจความคิดเห็น สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (นิด้าโพล) พบว่า ประชาชนร้อยละ 96.15 มองปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องใกล้ตัวโดยร้อยละ 54.53 มองว่าปัญหาสิ่งแวดล้อมไทยอยู่ในระดับที่รุนแรงมาก การตื่นตัวของประชาชนตามการสำรวจข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจุบันคนในประเทศได้ตระหนักถึงปัญหาของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

ดังจะเห็นได้จากการที่มีข่าวการเคลื่อนไหวของประชาชนในการเรียกร้องและปกป้องชุมชนของตนที่ได้รับปัญหามลภาวะด้านสิ่งแวดล้อมอยู่เสมอ ดังเช่นตัวอย่างเหตุการณ์ข่าวการชุมนุมประท้วงการขนถ่ายถ่านหินที่จังหวัดสมุทรสาครเมื่อประชาชนในพื้นที่กลุ่มคัดค้านถ่านหินอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อคุณภาพชีวิตสมุทรสาคร ประมาณ 1,000 คน รวมตัวกันในวันที่ 13 กรกฎาคม 2554 โดยได้ใช้รถบรรทุกและรถกระบะปิดถนนพระราม 2 ทั้งขาเข้าและขาออก บริเวณทางแยกต่างระดับสมุทรสาคร หน้าโรงพยาบาลมหาชัย ต. มหาชัย อ. เมือง จ. สมุทรสาคร เพื่อเรียกร้องให้จังหวัดดำเนินการกับกลุ่มผู้ประกอบการจำหน่ายถ่านหินที่สร้างความเดือดร้อนแก่ประชาชน (ASTVผู้จัดการรายวัน, 2554 : ออนไลน์) จากนั้นเกิดความรุนแรงถึงขั้นมีการลอบสังหารแกนนำการประท้วงเมื่อวันที่ 28 กรกฎาคม 2554 นายทองนาค เสวกจินดา แกนนำคัดค้านถ่านหิน ต.ท่าทราย อ. เมือง จ. สมุทรสาคร อายุ 47 ปี ถูกลอบยิงเสียชีวิต จากเหตุการณ์ดังกล่าวประชาชนได้รวมพลังคัดค้าน และสามารถผลักดันให้หน่วยงานราชการออกมาแสดงบทบาท จนในที่สุดเมื่อวันที่ 24 สิงหาคม 2554 ศาลปกครองกลาง มีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราว ห้ามไม่ให้มีการขนถ่ายถ่านหินที่บรรทุกมาทางเรือผ่านแม่น้ำท่าจีนเข้ามาในเขตพื้นที่จังหวัดสมุทรสาครจนกว่าศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น (มติชนออนไลน์ , 2554 : ออนไลน์)

ส่วนในพื้นที่ตำบลบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรานั้น เคยเป็นพื้นที่ที่มีการขนถ่ายถ่านหินที่สำคัญพื้นที่หนึ่ง เนื่องจากสภาพภูมิประเทศเป็นพื้นที่ติดทะเล มีแม่น้ำบางปะกงไหลผ่าน จึงมีท่าเรืออุตสาหกรรมขนาดเล็กและใหญ่อยู่เป็นจำนวนมาก แต่เมื่อปี 2551 เกิดกระแสคัดค้านอย่างรุนแรงเมื่อเรือบรรทุกถ่านหินของบริษัทในพื้นที่เกิดปะทุมึกลงใหม่ จนทำให้ประชาชนในพื้นที่กว่า 300 คน รวมตัวกันประท้วงเนื่องจากกลัวภัยอันตรายจากสารปนเปื้อนที่จะร่วงหล่นและกระจายลงสู่น้ำ

ส่งผลกระทบต่อสัตว์น้ำ และมลพิษทางอากาศที่เกิดจากการสันดาปของถ่านหิน จนทำให้เกิดกลิ่นฉุน มีอาการแสบจมูก ประชาชนในพื้นที่จึงได้ขับไล่เรือลำดังกล่าวและเรียกร้องไม่ให้มีการขนถ่ายถ่านหิน อีก (สยามรัฐ, 2551: ออนไลน์) ถัดจากนั้นมาอีก 3 ปี เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2554 ก็เกิดการรวมตัว ประท้วงกันอีกครั้ง เมื่อประชาชนในพื้นที่เทศบาลต.บางปะกง กว่า 100 คน ได้รวมตัวกันที่หน้า บริษัทที่ลักลอบขนถ่ายถ่านหินโดยเรียกร้องให้นำเรือที่ขนถ่ายอยู่ออกจากพื้นที่ทันที ส่งผลให้ในพื้นที่ บางปะกงไม่สามารถขนถ่ายถ่านหินได้นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา จวบจนปัจจุบันหลายบริษัทต่าง พยายามกลับมาถ่ายถ่านหินอีกครั้ง แต่ก็ไม่สามารถทำได้เพราะประชาชนในพื้นที่คัดค้าน

ในขณะที่พื้นที่ศรีราชา เป็นพื้นที่อุตสาหกรรมที่มีท่าเรือขนาดใหญ่อยู่เป็นจำนวนมาก และมี ท่าเรือที่สามารถขนถ่ายถ่านหินได้ โดยปริมาณการขนถ่ายนั้นนับว่าอยู่ในปริมาณที่มาก เดือนละกว่า แสนตันแต่สามารถขนถ่ายได้ ในขณะที่ปริมาณการขนถ่ายที่บางปะกงนั้นมีจำนวนเพียงพัน-หมื่นตัน เท่านั้นแต่ไม่สามารถดำเนินกิจการได้ ความสามารถในการขนถ่ายถ่านหินของผู้ประกอบการพื้นที่ศรีราชาได้นี้ เป็นสิ่งที่น่าสนใจเพราะในพื้นที่ศรีราชาเองก็มีกลุ่มประชาชนในพื้นที่ที่มีความคิดเห็น คัดค้านการขนถ่ายถ่านหินอยู่ด้วย หากแต่ยังสามารถประกอบกิจการได้ตามปกติ

ดังนั้นจากพลังการรวมตัวของประชาชนในพื้นที่ตามตัวอย่างข้างต้น สะท้อนให้เห็นอย่าง ชัดเจนว่า ประชาชนได้ตระหนักถึงบทบาท และสิทธิที่จะดำรงชีวิตอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดี มีความ ห่วงเห่น และเรียกร้องสิทธิของตนตามรัฐธรรมนูญมาตรา 67 ที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีในการดำรง ชีพอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี (Right to a Healthful and Decent Environment) นับเป็นครั้งแรกที่ รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลในสิ่งแวดล้อมที่ดีที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ หากแต่มีสิ่งหนึ่งที่กฎหมายมิได้ระบุไว้ คือ การแนะนำให้ประชาชนสื่อสารและรวมตัวกันเพื่อเรียกร้อง สิทธิของตน จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจอย่างยิ่งว่า ปრაกฏการณ์การรวมตัวกันของประชาชนเพื่อเรียกร้อง สิทธิด้านสิ่งแวดล้อมนี้เกิดขึ้นได้อย่างไร และพลังการรวมตัวนี้มีทั้งที่ประสบความสำเร็จและล้มเหลว จึงเป็นที่สนใจที่จะศึกษาถึงเงื่อนไข ปัจจัยที่ทำให้การรวมตัวของประชาชนในพื้นที่เหมือนกันแต่มี ผลลัพธ์ที่ต่างกันนั้น เกิดจากสาเหตุใด

จากสภาพการณ์ดังกล่าวนำไปสู่การศึกษากลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขน ถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาและศรีราชาซึ่งเป็นการศึกษารูปแบบการสื่อสารของ ชุมชนในพื้นที่ตำบลบางปะกงและศรีราชา รวมถึงกลยุทธ์ของผู้นำชุมชนชาวบางปะกงที่ใช้ในการรวม พลังประชาชนในการขับไล่ธุรกิจการขนถ่ายถ่านหินได้อย่างประสบความสำเร็จว่ามีรูปแบบและ ลักษณะเป็นอย่างไรในขณะที่พื้นที่ศรีราชานั้นไม่สามารถหยุดยั้งการขนถ่ายถ่านหินได้ ความแตกต่าง ของทั้ง 2 กรณีนี้จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจในการศึกษา เพื่อนำปรากฏการณ์ความรู้ที่ได้มาเป็นต้นแบบอัน

จะเป็นประโยชน์แก่ชุมชนอื่น ๆ ที่ประสบปัญหาในลักษณะเดียวกันได้นำไปปรับใช้ในการแก้ปัญหาให้เกิดผลในพื้นที่ของตน

ปัญหาการวิจัย

1. แกนนำประชาชนในพื้นที่มีกลยุทธ์และกลวิธีในการการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาอย่างไร
2. ประชาชนในพื้นที่มีแรงจูงใจใดที่ทำให้มาร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อทราบกลยุทธ์และกลวิธีของแกนนำประชาชนในพื้นที่ ที่ใช้ในการสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา
2. เพื่อทราบรูปแบบที่แกนนำประชาชนในพื้นที่ ใช้เป็นแรงจูงใจในการขับเคลื่อนการชุมนุมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา

ขอบเขตการวิจัย

งานวิจัยนี้มุ่งจะศึกษาเฉพาะกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน 2 พื้นที่ ได้แก่

1. พื้นที่บางปะกง : เนื่องจากพื้นที่บางปะกงมีการคัดค้านที่ประสบความสำเร็จ จึงกำหนดขอบเขตตามการเกิดการรวมตัวชุมนุมคัดค้าน โดยมุ่งศึกษาในพื้นที่ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยมีขอบเขตระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นปีที่ประชาชนในพื้นที่รวมตัวกันคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินเป็นครั้งแรก จนถึงครั้งล่าสุดคือในวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2555
2. พื้นที่ศรีราชา : เป็นพื้นที่ที่ในปัจจุบันยังมีการขนถ่ายถ่านหินอยู่ ดังนั้นเพื่อความเหมาะสมของการศึกษาจึงกำหนดขอบเขตเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับของพื้นที่บางปะกง คือ มิถุนายน 2551 – พฤษภาคม 2555 โดยมีการรวมตัวกันคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ศรีราชาจำนวน 1 ครั้งในวันที่ 25 มกราคม 2553

นิยามศัพท์

1. การสื่อสารทางสังคม หมายถึง การสื่อสารที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคม

โดยกระบวนการส่งข้อมูล ข่าวสาร หรือการถ่ายทอดความรู้ เนื้อหาความรู้ลึก เจตคติจากผู้ส่งไปยังผู้รับด้วยการใช้ภาษา ถ้อยคำ หรือกริยาท่าทางสัญลักษณ์เพื่อ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในตัวผู้รับสารในระดับ ความรู้ ทักษะ ทักษะ หรือพฤติกรรม

2. กลยุทธ์การสื่อสารทางสังคม หมายถึง แนวทางในการสื่อสารของแกนนำประชาชนในพื้นที่เพื่อโน้มน้าวใจให้ประชาชนในพื้นที่สนับสนุนการเคลื่อนไหวเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา

3. กลวิธีการสื่อสารทางสังคม หมายถึง วิธีการหรือกิจกรรมที่ใช้ในกระบวนการการสื่อสารเพื่อให้ผู้ที่อยู่ในกระบวนการสื่อสารหรือในสังคมนั้น ๆ ให้เกิดความรู้ ทักษะ ทักษะ หรือแสดงพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อสนับสนุนการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา

4. กลุ่มประชาชนในพื้นที่ผู้คัดค้าน หมายถึง กลุ่มประชาชนผู้ที่อาศัยในตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา และประชาชน อาศัยอยู่ใน ตำบลอ่าวอุดม อำเภอสัตร์ราชา จังหวัดชลบุรีที่รวมตัวกันคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาในช่วงปีพ.ศ. 2551 – 2555

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาไปเป็นข้อมูลในการวางแผนการสื่อสารทางสังคมของชุมชนพื้นที่อื่น ๆ ที่ประสบปัญหาแบบเดียวกัน

2. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาไปแก้ไขความขัดแย้งระหว่างภาคประชาชนและภาคธุรกิจที่เกี่ยวข้อง

3. ผลวิจัยเป็นการสร้างองค์ความรู้ ด้านการเคลื่อนไหวทางสังคม การบริหารประเด็นและความขัดแย้ง

4. ผลวิจัยจะเป็นการสร้างฐานข้อมูล และเป็นแนวทางให้กับผู้ที่สนใจศึกษาด้านการเคลื่อนไหวทางสังคมและการบริหารประเด็นและความขัดแย้งในอนาคต

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา” ได้นำแนวคิดและทฤษฎีรวมถึงงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นกรอบและแนวทางการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคม
2. แนวคิดการสื่อสารสาธารณะและการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่
3. แนวคิดเรื่องการบริหารประเด็น
4. ทฤษฎีแรงจูงใจ
5. สิทธิประชาชนด้านสิ่งแวดล้อม
6. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคม

ในการศึกษาเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาในครั้งนี้ มุ่งเน้นกลยุทธ์ทางการสื่อสารที่แกนนำชุมชนใช้สื่อสารกับประชาชนในพื้นที่บางปะกง ดังนั้นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารจึงเป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาและทำความเข้าใจในการศึกษาด้วย โดยในที่นี้การสื่อสารทางสังคมเป็นการสื่อสารที่ใช้การสื่อสารสาธารณะและการบริหารประเด็นมาใช้เพื่อการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การสื่อสารเพื่อการพัฒนาบุคคลใหม่ สอดคล้องกับที่กาญจนา แก้วเทพ ให้คำจำกัดความว่าการสื่อสารทางสังคมเป็นลักษณะของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (กาญจนา แก้วเทพ, 2556) โดยแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนานั้น คือการทำให้ทันสมัยและทำให้พัฒนา ส่วนการทำให้ทันสมัยคือการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีแบบแผนในสังคมเพื่อให้มีสภาพดีขึ้น การทำให้ทันสมัยเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับบุคคลซึ่งเป็นสมาชิกของสังคม ในขณะที่การพัฒนาเป็นการเปลี่ยนแปลงในระดับสังคมโดยรวม กล่าวอีกนัยหนึ่ง การทำให้ทันสมัยเป็นการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงในระดับจุลภาค ส่วนการพัฒนาเป็นการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงในระดับมหภาค (ปรมะ สตะเวทิน, 2531)

ในขณะที่สังคมกำลังอยู่ในขั้นตอนของการพัฒนานั้น การสื่อสารจะถูกใช้เพื่อส่งเสริมและขยายการพัฒนา ตลอดจนทำให้งานพัฒนาดำเนินไปโดยสะดวก การสื่อสารจะทำหน้าที่เป็นกลไกสังคมที่จะผลักดันให้สังคมพัฒนาไปตามเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งการสื่อสารนับว่ามีบทบาทอย่างสำคัญในอันที่จะช่วยสำรวจสถานะใหม่ที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงในสังคม ช่วยยกระดับความกระตือรือร้นของประชาชน ชี้นำและควบคุมกระบวนการเปลี่ยนแปลง สอนทักษะใหม่ ๆ แก่ประชาชน สอนให้

ประชาชนคู่เคียงกับสังคมที่กำลังเปลี่ยนไป ตลอดจนทำให้ประชาชนเข้าร่วมในโครงการพัฒนา การสื่อสารในลักษณะนี้เรียกว่า การสื่อสารเพื่อการพัฒนา

ทางด้านปาริชาติ สถาปิตานนท์ (2551) กล่าวว่า กระบวนทัศน์หลักด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนา มีรากฐานในชื่อของ “กระบวนทัศน์แห่งความทันสมัยนิยม” (Modernization Paradigm) เป็นการบวบทศน์ที่ได้ก่อตัวขึ้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลงไม่นาน ซึ่งพบว่ามหาอำนาจตะวันตกทำหน้าที่เป็นผู้ส่งสาร (Sender) โดยมหาอำนาจเหล่านี้ได้นำเสนอเนื้อหาสาระ (Message) เกี่ยวกับการพัฒนาและการเผยแพร่สู่ผู้รับสาร (Receiver) ซึ่งได้แก่ประเทศกำลังพัฒนา โดยมีสื่อมวลชนทำหน้าที่เป็นช่องทางการสื่อสาร (Communication Channel) หรืออาจเรียกอีกนัยหนึ่งว่าเป็นเครื่องมือในการสนับสนุนประเทศที่กำลังพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่ความเป็นประเทศชั้นนำ โดยเฉพาะในด้านการเร่งให้เกิดกระบวนการเติบโตทางเศรษฐกิจ และการนำพาประเทศไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงบนพื้นฐานของสังคมแบบทุนนิยม โดยมีกระบวนการสื่อสารเพื่อพัฒนาสังคมเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญได้แก่ การสื่อสารรณรงค์ การชี้แนะประเด็นผ่านสื่อต่าง ๆ และการสื่อสารทางสังคมซึ่งเป็นการสื่อสารสาธารณะประกอบกับการนำเอาการบริหารประเด็นมาใช้เพื่อการขับเคลื่อนทางสังคม

เมื่อพิจารณาถึงจุดเริ่มต้นของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาในยุคแรก คือการรณรงค์ ซึ่งการรณรงค์เป็นชุดของกิจกรรมต่าง ๆ ด้านการสื่อสารซึ่งได้มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า และได้มีการออกแบบโดยนายหน้าการเปลี่ยนแปลง (Change Agents) เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในด้านพฤติกรรมของผู้รับในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ การรณรงค์มีการเปลี่ยนแปลงเป็นเป้าหมาย เริ่มจากการให้ข้อมูล การโน้มน้าวใจ และการขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมการรณรงค์ออกเป็น 3 ยุคคือ

ยุคแรก : ผลเล็กน้อย (1940-1960) กล่าวคือนักวิชาการเริ่มปฏิเสธทฤษฎีเข็มฉีดยา (Hypodemic Needle Model) ภายหลังจากการวิจัยพบว่า การรณรงค์ทางการเมืองไม่สามารถเปลี่ยนใจผู้ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งได้ และเชื่อว่าอิทธิพลของบุคคลมีความสำคัญมากกว่าสื่อมวลชน และอิทธิพลของสื่อมวลชนมักปรากฏให้เห็นชัดผ่านผู้นำทางความคิดซึ่งหันมาสร้างอิทธิพลต่อผู้อื่น นอกจากนั้น ผลการสำรวจโครงการรณรงค์ซึ่งเน้นการให้ความรู้เชิงสาธารณะต่างๆ ยังพบว่าบุคคลที่รับผิดชอบกับการรณรงค์ด้านข้อมูลข่าวสารไม่สามารถเพิ่มอัตราการกระจายข้อมูลได้โดยตรง เนื่องจากคนมักมีการเลือกเปิดรับสาร เลือกรับรู้สาร และเลือกจดจำสาร เป็นต้น ในการนี้ทางออกที่สำคัญในการรณรงค์ได้แก่ การให้ความสนใจกับกลุ่มเป้าหมาย การเน้นองค์ประกอบเชิงจิตวิทยา ทั้งนี้เนื่องจากการรณรงค์ที่สามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้มักไปกระตุ้นโครงสร้างทางความคิด โดยเฉพาะโครงสร้างทางการโน้มน้าวทางพฤติกรรม เป็นต้น

ยุคที่สอง : การรณรงค์สามารถสำเร็จได้ (1960-1980) กล่าวคือ นักวิชาการเริ่มเชื่อมั่นว่าหากวางแผนการรณรงค์อย่างมียุทธศาสตร์ การรณรงค์ก็สามารถประสบความสำเร็จได้ โดยกลยุทธ์การสื่อสารสำคัญที่ค้นพบ อาทิ การประเมินผลเบื้องต้น การกำหนดเป้าหมายการรณรงค์อย่างสมเหตุสมผล การแบ่งกลุ่มเป้าหมายเป็นกลุ่มย่อยๆ และการคำนึงถึงบทบาทของช่องทางการสื่อสารระหว่างบุคคล

ยุคที่สาม : การรณรงค์ก่อให้เกิดผลปานกลาง (1980-ปัจจุบัน) เป็นยุคที่เชื่อในการกำหนดวาระ และยังคงเน้นการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรม เพียงแต่เริ่มมองเห็นความสำคัญของการไหลเวียนข้อมูลที่หลากหลายขึ้นกว่าเดิมซึ่งเคยสนใจเฉพาะการสื่อสารแบบเส้นตรง ไปสู่ความสนใจเกี่ยวกับการริเริ่มส่งสารของผู้ที่เคยเป็นผู้รับสารกลับไปสู่ผู้ส่งสาร (การสะท้อนกลับ หรือ Feedback) และขยายไปสู่การให้ความสำคัญของคู่สื่อสาร (Dyads/Pairs of Communication) และการปรับเปลี่ยนนิยามของการสื่อสารว่า “ การกระทำเชิงตอบสนองในด้านการแสดงความคิดเห็น และการตีความ หรือกระบวนการในการปรับตัวเข้าหากันระหว่างคู่สื่อสาร หรือผู้สื่อสารในเครือข่าย ” (Rogers & Storey, 1987: 83)

ถัดมาจากยุคของการรณรงค์การเป็นช่วงของการสื่อสารเพื่อขับเคลื่อนทางสังคมโดยใช้การสื่อสารสาธารณะประกอบด้วยแนวคิดเรื่องการบริหารประเด็น หรือที่เรียกว่า การสื่อสารทางสังคม หรือ การสื่อสารเพื่อการพัฒนาใหม่ๆ ซึ่งสอดคล้องกับการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคม ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารทางสังคม โดยกาญจนา แก้วเทพ (2556) กล่าวว่า แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน เปิดตัวในทศวรรษที่ 1970 ซึ่งเป็นแนวคิดหลักที่การสื่อสารเพื่อการพัฒนาใช้เป็นแกนความคิด โดยมีแง่มุม 2 แง่มุมคือ

1. จะให้ประชาชนได้ใช้การสื่อสารทุกรูปแบบเพื่อเป็นเครื่องมือเข้าไปสู่การมีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะ (Public Life) ได้อย่างไร เพื่อจะนำไปสู่อำนาจในการตัดสินใจอย่างอิสระของประชาชนเอง
2. จะให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในตัวการสื่อสารเองได้อย่างไร เช่น การเข้ามามีส่วนร่วมในวิทยุชุมชน หอกระจายข่าว สื่อพื้นบ้านแบบต่าง ๆ เมื่อเกิดแนวคิดเรื่องการพัฒนาอย่างมั่งคั่ง ผลกระทบมาสู่การเปลี่ยนแปลงการสื่อสารเพื่อพัฒนาอย่างแน่นอนโดยมีแนวโน้ม ดังนี้
 1. แนวโน้มของการเกิดแนวคิดใหม่ แนวคิดใหม่เรื่องการสื่อสารเพื่อพัฒนามีส่วนที่เข้ามาเกี่ยวข้องทั้งทางตรงและทางอ้อม 5 ประการสำคัญคือ

1.1 การเปลี่ยนแปลงแบบจำลองจากแบบจำลองการสื่อสารการถ่ายทอดที่มีเป้าหมาย

เพื่อการโน้มน้าวชักจูง มีลักษณะเป็นการสื่อสารทางเดียว และถือเป็นการสื่อสารที่ถือเอาตัวผู้ส่งเป็นที่ตั้ง ได้เปลี่ยนเป็นแบบจำลองเชิงพิธีกรรม ที่มีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างอารมณ์ความรู้สึกร่วมกัน เป็นการสื่อสารแบบจำลองสองทาง และไม่มีใครผูกขาดเป็นผู้รับ ผู้ส่งอยู่ตลอดเวลา

1.2 การเปลี่ยนทิศทางของการสื่อสาร รูปแบบการสื่อสารเพื่อเป็นการพัฒนาแบบเดิมนั้น จะเน้นทิศทางจากบนลงล่าง (Top-down Flow) ที่สอดคล้องกับการพัฒนา คือจากเจ้าหน้าที่สู่ประชาชน แต่ในกระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบใหม่จะเป็นการสื่อสารจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Flow) ดังนั้นในปัจจุบันเราจึงเห็นกรณีตัวอย่างที่เจ้าหน้าที่รัฐต้องไปเรียนรู้จากชุมชน

1.3 การเปลี่ยนแปลงของการสื่อสาร ในกระบวนการทัศน์เดิมแกนของการสื่อสารจะมีลักษณะเป็นแนวดิ่ง (Vertical) คือเป็นการสื่อสารระหว่างเจ้าหน้าที่กับประชาชน โดยในหมู่ประชาชนมีการติดต่อสื่อสารกันน้อยมาก แต่ในกระบวนการทัศน์แบบใหม่นี้ จะเน้นการติดต่อสื่อสารระหว่างประชาชนด้วยกัน (Horizontal)

1.4 การเปลี่ยนแปลงจากการสื่อสารจากศูนย์กลางสู่การสื่อสารแบบเครือข่าย การสื่อสารแบบเดิมจะเน้นการสื่อสารจากส่วนกลาง เช่น การวางแผนรณรงค์จะเริ่มจากกระทรวง ทบวง กรม แล้วถ่ายทอดไปสู่ท้องถิ่น แต่ในการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบใหม่จะไม่มีใครเป็นศูนย์กลาง ทุกหน่วยทุกกลุ่มของการพัฒนาจะเป็นทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร ผู้ผลิตสื่อและผู้ใช้สื่อจะมีลักษณะเป็นเครือข่ายการสื่อสารที่มีรูปแบบการกระจายตัวอยู่ทั่วไป

1.5 การเปลี่ยนทัศนคติใหม่ต่อผู้รับสารแบบเดิม ในแบบจำแบบเดิมการพัฒนาจะมองว่าประชาชนนั้นว่างเปล่าและต้องถ่ายทอดเรื่องการพัฒนาไปให้ สอดคล้องกับการสื่อสารที่ต้องถ่ายทอดความรู้จากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร เนื่องจากผู้รับสารถูกมองว่าเป็นเพียงผู้คอยรองรับสาร (Passive) แต่ในแบบจำลองแบบใหม่นั้นเชื่อว่ามีภูมิปัญญาบางอย่างดำรงอยู่ในหมู่ประชาชน เช่นเดียวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเชื่อว่าประชาชน ผู้รับสารนั้นมีบทบาท (Active) ดังนั้นผู้รับสารไม่เพียงแต่จะเปิดรับสารเท่านั้น หากแต่ยังมีการตรวจสอบ การเลือกใช้ รวมทั้งการแสวงหาข่าวสารอีกด้วย (Information Seeker)

1.6 นิยามใหม่ของการสื่อสาร ในทัศนะเดิม การสื่อสารจะถูกมองอย่างขาดลอยจากโครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมโดยตรง เช่น ผู้ที่มีเศรษฐกิจดีกว่าก็จะมีโอกาสในการเข้าถึงข่าวสารมากกว่า

2. แนวโน้มของการนำกลยุทธ์ใหม่มาใช้ในเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนา โดยมีรูปแบบใหม่ ๆ ของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงกลยุทธ์การสื่อสารที่อยู่เบื้องหลัง ดังนี้

2.1 จากกลยุทธ์การโน้มน้าว สู่การสร้างความเข้าใจร่วมกัน รูปแบบการสื่อสารใหม่ ๆ ของ การสื่อสารเพื่อการพัฒนา เช่น การจัดเวทีเสวนา การจัดเวทีแลกเปลี่ยน เครือข่ายการเรียนรู้ การทำ ประชาพิจารณ์ การสรุป การถอดบทเรียนร่วมกัน การทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม การสืบค้นข้อมูลให้ ชุมชน รูปแบบการสื่อสารเหล่านี้สะท้อนให้เห็นว่า กลยุทธ์การสื่อสารที่ใช้ขึ้นมิใช่การโน้มน้าวแล้ว หากแต่เป็นกลยุทธ์ที่มุ่งสร้างความเข้าใจร่วมกันมากกว่า

2.2 จากกลยุทธ์การแทนที่สู่กลยุทธ์การปรับปรุง จากกระบวนทัศน์เดิมที่มองว่า ของใหม่มี แต่ดีทั้งหมด ส่วนของเดิมนั้นมีแต่ข้อเสียทั้งหมดดังนั้นจึงต้องนำเอาของใหม่เข้ามาทดแทน แต่เมื่อมี การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ใหม่ว่าของใหม่และของเก่าล้วนมีข้อดีและข้อด้อยทั้งคู่ จึงควรเลือกข้อดี ทั้งจากของเก่าและของใหม่มาปรับประสาน (Articulation) เข้าด้วยกัน ตัวอย่างของการสื่อสาร รูปแบบใหม่ ๆ เพื่อเหมาะกับการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเช่น ขยายการเชื่อมโยงกันจากระดับ ปัจเจกต่อปัจเจกเป็นการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มต่อกัน การจัดเวทีการเรียนรู้และการสร้างเครือข่าย

2.3 จากกลยุทธ์ที่เน้นปัจเจกมาสู่กลุ่มหรือชุมชน ในกระบวนทัศน์เดิมจะเป็นการสร้าง ผลกระทบที่หน่วยระดับปัจเจกด้วยความเชื่อที่ว่าถ้าค่อย ๆ เปลี่ยนทีละคนก็จะเปลี่ยนทั้งสังคม แต่ กระบวนทัศน์แบบใหม่เห็นว่า ชีวิตของคนในโลกที่ 3 นั้นมิได้แตกแยกเป็นปัจเจก หากทว่าบุคคลยังมีความ เชื่อมโยงอยู่กับกลุ่มสังคม เช่น เครือญาติ พ่อแม่ เพื่อนบ้าน เพื่อนสนิท หน่วยของการศึกษาจึง เป็นกลุ่มหรือชุมชน

2.4 การขยายผู้นำการเปลี่ยนแปลง ในกระบวนทัศน์เดิมจะเน้นแต่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่ เป็นบุคลากรของภาครัฐ แต่ผลที่เกิดขึ้นได้พิสูจน์แล้วว่า เจ้าหน้าที่รัฐเป็นสื่อบุคคลที่มีประสิทธิภาพ น้อยกว่าที่คิด ดังนั้นผู้ส่งสารจึงไม่จำเป็นต้องจำกัดวงอยู่ในภาครัฐเท่านั้น หากแต่ต้องขยายออกไปถึง ผู้นำของชุมชนที่มีอยู่มากมายหลายประเภททั้งทางโลกและทางธรรม

2.5 จากกลยุทธ์การวางแผนจากส่วนกลางสู่การมีส่วนร่วมของประชาชน จากแนวคิดเรื่อง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) มีอยู่ 2 นัยยะคือ

2.5.1 การใช้การสื่อสารเพื่อให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในชีวิตสาธารณะ

2.5.2 การเข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการของการสื่อสารเอง ซึ่งสามารถทำใน 3 ระดับ คือ ระดับเป็นผู้ฟังมีบทบาทและมีปฏิกิริยาป้อนกลับ และระดับเข้ามามีส่วนร่วม รวมถึงระดับวาง นโยบายและวางแผนการใช้สื่อ โดยแนวคิดการมีส่วนร่วมในการสื่อสาร เริ่มจากการสร้างความรู้สึก เป็นเจ้าของของการสื่อสาร (Sense of Belonging) และการทำหน้าที่เพื่อสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ ชุมชน

2.6 จากสื่อเดียวสู่สื่อผสม จากผลการวิจัยจำนวนมากพบว่า สื่อตัวเดียวมักจะไม่สามารถ

ทำหน้าที่ได้ตลอดรอดฝั่งหากแต่ต้องมีการประสานใช้สื่อหลาย ๆ ประเภทตามจังหวะ ขั้นตอน

2.7 จากกลยุทธ์การใช้สื่อไปสู่กลยุทธ์เรื่องสาร โดยเนื้อหาสารไม่ได้มีเพียงตัวเนื้อหาสาระ หากแต่อาจมีความหมาย (Meaning) แบบต่าง ๆ แฝงอยู่ภายใน แนวทางการศึกษาเรื่องการสื่อสาร จึงเริ่มเปลี่ยนแปลงจากการสื่อสารด้านปริมาณ เช่น ความถี่ในการเปิดรับมาสู่การวิจัยเชิงคุณภาพ เช่น การอ่านความหมายของถ้อยคำ

2.8 กลยุทธ์การผสมผสาน แนวคิดใหม่ของการผสมผสานก็คือ แนวคิดเรื่อง สารบันเทิง (Entertainment) อันได้แก่การนำเนื้อหาที่มีสาระมาผสมกับความบันเทิง

3. แนวโน้มของการเปลี่ยนประเด็นความสนใจเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนา ได้มีการค้นคว้าเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่เปลี่ยนไปจากเดิม ดังนี้

3.1 ประเด็นสิทธิการสื่อสาร โดยสาเหตุที่แท้จริงของการด้อยพัฒนาไม่ได้มาจากลักษณะการล่าช้าของประชากรโลกที่สาม แต่เกิดจากการไร้สิทธิไร้เสียงในการเข้าร่วมตัดสินใจทิศทางของการพัฒนา จึงเริ่มมีการนำเสนอว่า การพัฒนาเป็นเรื่องเกี่ยวกับมนุษยชนและสิทธิการสื่อสารก็เป็นสิทธิที่สำคัญมากอันได้แก่สิทธิในการเป็นผู้รับสาร (Right to Know) เช่นโอกาสในการเข้าถึงสารอย่างเท่าเทียมและทั่วถึง และสิทธิในการเป็นผู้ส่งสาร (Right to Inform)

3.2 ประเด็นเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ โดยแนวคิดเรื่องการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy) เริ่มต้นในโลกตะวันตกตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมาเปลี่ยนจากการจับผิดสื่อมาเป็นการใช้สื่อให้สร้างสรรค์ และขยายคำว่าสื่อจากสื่อมวลชนไปเป็นสื่อทุกประเภท

3.3 จากความสนใจเรื่องการผลิตสื่อ/สารสู่การจัดการสื่อ/สาร ตัวอย่างเช่นเทปเสียงที่แต่ละกระทรวงผลิตเพื่อส่งต่อให้หอกระจายข่าวควรจะมีหน่วยงานจัดการเรื่องการแพร่กระจายและใช้ให้มีประสิทธิภาพมากกว่าปัจจุบัน

3.4 เพิ่มความสนใจเรื่องสื่อพื้นบ้าน โดยแนวโน้มในอนาคตต้องมีการใช้สื่อพื้นบ้านควบคู่ไปกับการพัฒนา โดยยึดหลักการเคารพในสิทธิของเจ้าของวัฒนธรรมเป็นสำคัญ จะต้องเป็นมรดก ร่วมกันของทั้งชุมชน

3.5 เพิ่มความสนใจเรื่องสื่อบุคคล บุคคลทุกคนย่อมมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่ผู้อื่นไม่อาจ

ทำซ้ำหรือเลียนแบบได้ แต่ในอีกด้านหนึ่งคนทุกคนย่อมมีลักษณะอันเป็นจุดร่วมกับคนอื่น ๆ ที่สามารถจะถอดเป็นบทเรียนหรือหลักการเพื่อเรียนรู้สืบทอดต่อไป ดังนั้นความเข้าใจในสื่อประเภทนี้ จะช่วยให้มีการทั้งใช้ทั้งพัฒนาสื่อบุคคลให้มีประโยชน์ต่องานพัฒนาอย่างแท้จริง

3.6 เพิ่มความสนใจในสื่อเฉพาะกิจ ต้องขยายคำว่าสื่อให้รวมถึงช่องทาง และต้องไม่จำกัดเฉพาะสื่อเฉพาะกิจสมัยใหม่ เช่น แพนพับ โปสเตอร์ หากแต่ต้องรวมถึงงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น สภากาแฟ การรวมกลุ่มบนหน้าจอคอมพิวเตอร์ด้วย

3.7 ประเด็นความสนใจเรื่องเครือข่ายการสื่อสาร เป็นการสื่อสารที่เปลี่ยนจากแกน แนวตั้งมาเป็นแนวนอน เปลี่ยนจากการรวมศูนย์เป็นการกระจายตัว รวมทั้งข้อเท็จจริงที่ว่าในสภาพความเป็นจริงในสังคมไทยเป็นสังคมที่อุดมสมบูรณ์ในเรื่องของเครือข่ายอยู่แล้ว ดังนั้นในอนาคตจึงควรมีการศึกษาทำความเข้าใจและนำเอาเรื่องเครือข่ายการสื่อสารมาใช้ประโยชน์ในงานพัฒนาให้ได้มากที่สุด

3.8 ประเด็นความสนใจในสื่อสมัยใหม่เพื่อการพัฒนา เช่น คอมพิวเตอร์ มือถือ เพื่อการพัฒนาอาจต้องมีการปรับเปลี่ยนความเข้าใจใหม่ว่าสื่อสมัยใหม่เหล่านี้ไม่ได้จำกัดตัวเองอยู่ที่คนรุ่นใหม่ในเมืองเท่านั้น เพราะสื่อเหล่านี้ได้แพร่หลายไปทั่ว ประเภทของสื่อจึงไม่สำคัญเท่ากับวิธีการใช้สื่ออย่างสร้างสรรค์

3.9 ประเด็นความสนใจเรื่องสื่อนอกสายตาเพื่อการพัฒนา เช่น สื่อละคร หรือสื่อบางประเภทเช่นของเด็กเล่น สื่อเหล่านี้มีคุณสมบัติที่แตกต่างไปจากสื่อเพื่อการพัฒนาที่คุ้นเคยแต่ไม่อาจปฏิเสธได้ว่าสื่อเหล่านี้น่าจะมีศักยภาพที่จะนำมาใช้เพื่อการพัฒนาภายใต้แนวคิดสาระบันเทิง (Edutainment)

3.10 ประเด็นความสนใจบทบาทใหม่ ๆ ของการสื่อสาร ได้เปิดมิติใหม่ของการสื่อสารว่าเป็นการสื่อสารเพื่อการสร้างประชาคม การสื่อสารมวลชนเพื่อประชาคม และการใช้สื่อเพื่อส่งเสริมและพิทักษ์สิทธิมนุษยชน

นอกจากนี้กาญจนา แก้วเทพ (2556) กล่าวไว้ใน สื่อสาร-สิ่งแวดล้อม ถึงบทสรุปเรื่องการจัดการเพื่อสิ่งแวดล้อมว่า ต้องมีขั้นตอนการสื่อสารเพื่อการจัดการปัญหาคือการสร้างการสื่อสารที่แข็งแกร่งภายในชุมชนเพื่อจะออกไปต่อรองกับภายนอกได้ โดยกลุ่มแกนนำได้ร่วมกันสร้างการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ปรับเปลี่ยนรูปแบบบทบาทการสื่อสาร ทิศทางการไหลของข่าวสาร มีการจัดตั้งกลุ่มแกนนำชุมชน มีการจัดเวทีเสวนา สร้างวิสัยทัศน์ร่วมกัน ฝึกทักษะอาชีพ ปรับปรุงหอกระจายข่าว จัดทัศนศึกษาเป็นต้น โดยมีแนวคิดเรื่องแนวคิดและทฤษฎี และบทสรุปเรื่องการสื่อสารเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมดังนี้

1. ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมที่สำคัญมีอยู่ 3 ทฤษฎีคือ

1.1 แบบจำลองการสื่อสารเชิงพิธีกรรมเป็นแนวคิดพื้นฐานด้านการสื่อสารที่อธิบายว่าการสื่อสารคือการที่ผู้ทำการสื่อสารได้ร่วมการสร้างสารขึ้นมา ผู้ทำการสื่อสารและผู้รับสารมีความเท่า

เทียบกันการสื่อสารจึงเป็นการแบ่งปัน การมีส่วนร่วม เป็นหนึ่งเดียวกัน และการมีศรัทธาเหมือนกัน

1.2 ทฤษฎีการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเป็นส่วนขยายมาจากแบบจำลองการสื่อสารเชิงพิธีกรรม โดยมีคุณลักษณะที่สำคัญๆ คือ เป็นการสื่อสารแบบสองทาง การไหลของข้อมูลได้ทุกทิศทาง มีการระบุผู้มีส่วนได้เสียและระดับการมีส่วนร่วม โดยมีเป้าหมายเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้สื่อสารได้ ดังเช่นกรณีของขยะโคราชที่สร้างความมั่นใจจากการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจนถึงระดับที่สามารถเปิดเวทีเสวนากับทางเทศบาลได้ และการเปิดโอกาสให้ชุมชนได้แสดงความเป็นชุมชน จากการสร้างความรู้สึกร่วมกันระหว่างชุมชนและภายในชุมชนด้วยตนเอง

1.3 ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในสื่อแบบประชาธิปไตย เป็นทฤษฎีที่ให้ความสนับสนุนแก่สองทฤษฎีแรก โดยมีความเชื่อว่าประชาชนแต่ละคนแต่ละกลุ่มในสังคมมีสิทธิในการสื่อสารทั้งการเป็นผู้รับและผู้ส่งสาร มีสิทธิที่จะเข้าถึงตัวสื่อและใช้ประโยชน์จากสื่อตามความต้องการของตน

2.แนวคิดเรื่องการสื่อสารภายในภายนอกชุมชน

การสื่อสารเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมนั้นจำเป็นต้องมีการระบุขอบเขตของการสื่อสารให้ชัดเจนว่าเป็นการสื่อสารภายในชุมชนเองหรือระหว่างชุมชนกับภายนอก เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่ใช่เป็นปัญหาด้านชีวภาพแต่รวมไปถึงด้านการเมือง สังคม วัฒนธรรมระดับมหภาคด้วย ดังนั้น การกำหนดขอบเขตจึงมีความสำคัญในการสื่อสารเนื่องมาจากเป้าหมาย ผู้รับสาร และกลยุทธ์แตกต่างกันนั่นเอง

3.แนวคิดเรื่องเครือข่ายการสื่อสาร

เครือข่ายการสื่อสารถือเป็นลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งของการสื่อสารเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อมเพราะจากลักษณะการขยายตัวของสิ่งแวดล้อมและปัญหานั้นมีลักษณะเป็นเครือข่ายโยงใยถึงกันหมด การทำการสื่อสารจึงต้องมีรูปแบบเป็นเครือข่ายเช่นกัน คลองอู่ตะเภา ที่ถึงแม้ว่าจะมีการสื่อสารในชุมชนที่ดี แต่การสื่อสารระหว่างชุมชนยังไม่แข็งแรง การแก้ปัญหาน้ำเน่าจึงทำได้อย่างไม่มีประสิทธิภาพ เพราะต่างคนต่างทำ แต่ลักษณะคลองทั้งสายนั้นเชื่อมโยงถึงกันหมดทั้งสาย ปัญหาจึงไม่สามารถแก้ได้ ตรงนี้เองที่เครือข่ายการสื่อสารจะเข้ามามีส่วนช่วยได้

4.การสื่อสารในแต่ละช่วงเวลา

เพราะปัญหาสิ่งแวดล้อมจะมีวัฏจักรเวลาอย่างน้อย 2 ช่วงคือ ช่วงเวลาปรกติ และช่วงวิกฤติ ดังนั้นการสื่อสารก็ต้องมีทั้งช่วงเวลาปรกติและช่วงเวลาวิกฤติ ตัวอย่างเช่นป่าชุมชนห้วยแก้วที่พบว่า ในช่วงวิกฤติ มีการต่อสู้เพื่อผลักดันเพื่อให้ได้เป็นป่าชุมชนมานั้นมีการใช้การสื่อสารหลายรูปแบบทั้งการยื่นจดหมายเปิดผนึกต่อหน่วยงานรัฐระดับต่างๆ ประสานกับขบวนการนักศึกษาติดต่อกับสื่อมวลชน แต่เมื่อได้ป่าชุมชนมาและเข้าสู่ช่วงเวลาปรกติขั้นตอนการรักษาป่าไว้ กับการสื่อสารกับภายนอกอย่างที่ผ่านมาจะต้องมีการปรับรูปแบบและการบริหารใหม่ ถ้าไม่สามารถจะพลิกูปแบบการสื่อสารภายในให้มีประสิทธิภาพ และการสื่อสารภายในล้มเหลว ก็จะทำให้ไม่สามารถ

รักษาสิ่งแวดล้อมให้คงอยู่ได้และนำไปสู่ปัญหาสิ่งแวดล้อมครั้งใหม่

5. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ขั้นตอนการปฏิบัติการแก้ปัญหาพร้อมกับของชุมชนมีดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 สสำรวจชุมชน โดยกาญจนา แก้วเทพ ได้ศึกษาปัญหาขยะว่ามีระดับความรุนแรงเท่าใด และสำรวจการสื่อสาร จนพบว่าปัญหาของการสื่อสารที่มีอยู่คือเป็นการสื่อสารแบบทางเดียว การไหลของข้อมูลข่าวสารมีแต่ทิศทางเข้าสู่ชุมชน แต่ไม่มีจากชุมชนออกสู่ภายนอก รวมทั้งสำรวจศักยภาพด้านการสื่อสารของชุมชนด้วย

ขั้นตอนที่ 2 ระบุผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย แสวงหาผู้ที่มีส่วนได้เสียกับปัญหานั้น รวมทั้งกลุ่มคนหรือบุคคลที่มีความตื่นตัวต่อปัญหา โดยเมื่อค้นพบกลุ่มคนที่ตื่นตัวต่อปัญหามากที่สุดแล้ว ก็ได้เลือกวิธีการสื่อสารเพื่อเสริมพลังแก่กลุ่มแกนนำเพื่อให้สถานะของกลุ่มแกนนำนี้โดดเด่นกลายเป็นผู้นำในการแก้ปัญหา

ขั้นตอนที่ 3 ตัดตั้งรูปแบบการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมกับแกนนำและชุมชนได้แก่รูปแบบเวทีเสวนา เพื่อระดมข้อมูล วิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ประเมินระดับความรุนแรง วิเคราะห์ปัจจัยเกื้อหนุนต่อการแก้ปัญหาและปัจจัยที่เป็นอุปสรรค รวมทั้งแสวงหาวิธีแก้ปัญหา จากนั้นจึงมาวางแผนร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 4 นำเอาข้อเสนอจากเวทีเสวนา มาเริ่มดำเนินการโดยเอาเกณฑ์ความเป็นไปได้ที่จะลงมือเป็นลำดับ โดยนำสิ่งที่มีอยู่แล้วมายกระดับ เช่นชุมชนอุตะเภาเคยเรียกร้องให้โรงงานหยุดปล่อยน้ำเสีย จากการเรียกร้องให้กลายเป็นการเปิดเวทีเสวนาเพื่อสื่อสารกับภายนอกชุมชน หรือการคิดค้นสื่อการสื่อสารเพื่อเสริมศักยภาพชุมชนเช่นกรณีของขยะโคราชที่มีการจัดการทัศนศึกษาดูงานจากชุมชนอื่นที่ประสบความสำเร็จในการจัดการปัญหา การมอบสื่อที่เป็นอุปกรณ์การศึกษาสำหรับทำความเข้าใจแก่ชุมชน การปรับปรุงหอกระจายข่าว การฝึกทักษะอาชีพให้แก่ชุมชน การจัดเวทีเสวนาระหว่างเทศบาลกับชุมชน

6. การวิเคราะห์องค์ประกอบของการสื่อสารเพื่อการจัดการสิ่งแวดล้อม

1. การวิเคราะห์ผู้รับ-ส่งสาร

6.1.1 ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสาเหตุสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมไม่ได้เป็นไปอย่างที่สุดก็เนื่องผู้มีส่วนได้เสียทั้งหมดไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

6.1.2 กลุ่มผู้มีจิตใจร้อนรนแม้ว่าการแก้ปัญหาจะต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกกลุ่มแต่ ในการเริ่มลงมือทำจริงๆ ควรจะเริ่มจากกลุ่มคนที่มีความร้อนรนต่อปัญหามากที่สุดเพื่อเป็นจุดเปิดเข้าแล้วขยายออกไปตามลักษณะเครือข่าย

6.1.3 คุณสมบัติของผู้สื่อสารด้านสิ่งแวดล้อมสื่อบุคคลนั้นน่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการสื่อสารเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อม และบุคคลที่เหมาะสมจะมาเป็นกุญแจในการไขปัญหาสิ่งแวดล้อมนั้นควรมีลักษณะอย่างน้อย 3 ประการคือ ต้องมีจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม มีฐานความรู้ด้านสิ่งแวดล้อมพื้นฐาน มีทักษะด้านการสื่อสารโดยเฉพาะการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

6.2 การวิเคราะห์ช่องทาง/สื่อ

6.2.1 เปิดเสรีคำว่าสื่อ สื่อจะไม่ได้จำกัดอยู่แค่สื่อมวลชนแต่จะหมายถึง ช่องทาง (Channel) ซึ่งอาจหมายถึงรวมถึงวาระ โอกาสเวลา หรือ พื้นที่เวที

6.2.2. สำรวจการสื่อสารหรือสื่อที่มีใช้อยู่ก่อนการสำรวจบริบทชุมชนก่อนทำการปฏิบัติการนั้นเป็นสิ่งจำเป็น โดยสำรวจทั้งปัญหาและศักยภาพถ้ามีสิ่งใดอยู่แล้วก็นำมาใช้และพัฒนาให้มีประสิทธิภาพกว่าเดิม

6.2.3 การสื่อสารกับความสัมพันธ์บุคคลการสื่อสารเป็นตัวบ่งชี้ระดับความสัมพันธ์ของบุคคล เช่นถ้าหันหลังให้กันแสดงถึงระดับความสัมพันธ์ที่หมิ่นเหม่ในอีกด้านการสื่อสารก็เป็นเครื่องมือในการประสานสัมพันธ์กัน

6.2.4 การเปรียบเทียบการสื่อสารในมิติของกาลเวลาคำว่าช่องทางนั้นหมายถึงมิติด้านกาลเวลาด้วยอย่างในกรณีของคลองอุต๊ะเกาที่คณะวิจัยใช้วิธีการเชิงประวัติศาสตร์คือการเปรียบเทียบการสื่อสารอดีต-ปัจจุบันและวางแผนเพื่ออนาคต

6.2.5 หลักเกณฑ์การเลือกใช้สื่อในชุมชนการเลือกใช้สื่อชุมชนควรเป็นไปตามแนวคิดข้างต้นคือเป็นสื่อขนาดเล็ก มีอยู่ในชุมชน เข้าถึงง่าย ราคาประหยัด โดยมุ่งเน้นเป้าหมายและวิธีใช้ที่สำคัญ

6.2.6 สื่อทุกชิ้นควรมีที่ไปที่มาที่ไปดังเช่นแปลงตัวอย่างของป่าสะมะแก ที่สร้างขึ้นเพื่อให้ชุมชนตระหนักถึงข้อเท็จจริงว่าป่าแต่ละแห่งมีอัตลักษณ์ของตัวเองคนที่อยู่กับป่าก็ต้องรู้จักกับอัตลักษณ์ของป่า

6.2.7 สื่อที่ใช้ควรเป็นสื่อผสมเพราะสื่อแต่ละสื่อมีศักยภาพและข้อจำกัดที่แตกต่างกัน การใช้สื่อร่วมกันก็เพื่อลดข้อจำกัดของแต่ละสื่อเอง เพื่อประสิทธิภาพในการสื่อสารที่สูงสุดเลือกการสื่อสารด้วยพิธีกรรมสิ่งแวดล้อมนอกจากทางกายภาพแล้วทางจิตใจก็มีความสำคัญเช่นการสื่อสารด้วยพิธีกรรมสามารถให้ความหมายลึกซึ้งได้ถึงระดับจิตวิญญาณและสะท้อนได้ถึงคุณค่าทางวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน

6.2.8 เนื้อหาสารที่แตกต่างย่อยต้องการสื่อที่แตกต่าง เช่นข้อความถูกระเบียบควรจะเป็นป้ายข้อความความรู้ควรเป็นแผ่นพับหรือหนังสือ เป็นต้น

6.2.9 สื่อกิจกรรมการเปลี่ยนแปลงเกิดจากการลงมือทำไม่ใช่เพียงความนึกคิดเพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นการกระทำควบคู่ไปกับความเข้าใจเช่นการพาเยาวชนเดินป่า การทำแปลง

ตัวอย่างการสำรวจร่อนน้ำ

6.2.10 สื่อคือการมีส่วนร่วม สื่อนั้นสามารถใช้ให้ได้มากกว่าความเป็นสื่อ ไม่ใช่แค่เครื่องมือถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร แต่เป็นสื่อเพื่อประสานความสัมพันธ์ระหว่างร่นวัยและเป็นสะพานส่งทอดความรู้ความปรารถนาดีจากรุ่นสู่รุ่น

องค์ความรู้ในการสื่อสารเพื่อจัดการสิ่งแวดล้อมจึงอยู่ที่การล่วงรู้ว่เมื่อใดในสถานการณ์แบบไหนจะต้องใช้การสื่อสารรูปแบบใดจึงเหมาะสมที่สุด จากแนวความคิดของอาจารย์กาญจนาข้างต้น ทำให้สรุปได้ว่า การสื่อสารทางสังคม เป็นการสื่อสารที่ทำให้เกิดการขับเคลื่อนทางสังคม โดยกระบวนการส่งข้อมูล ข่าวสาร หรือการถ่ายทอดความรู้ เนื้อหา ความรู้สึก เจตคติจากผู้ส่งไปยังผู้รับ ด้วยการ ใช้ ภาษา ถ้อยคำ หรือกริยาท่าทางสัญลักษณ์เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในตัวผู้รับสาร ในระดับความรู้ ทศนคติ หรือพฤติกรรม

ส่วนการวางแผนกลยุทธ์นั้น หมายถึง การดำเนินการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องและอย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะให้หน่วยงานหรือโครงการสามารถบริหารจัดการสถานการณ์ใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นและมีผลต่ออนาคต ส่วนการสื่อสารนั้น หมายถึง การส่งผ่านข้อมูล ความคิด ทศนคติ หรืออารมณ์ จากบุคคลหรือกลุ่มคนไปสู่บุคคลอื่นโดยการใช้สัญลักษณ์ (Windahl & Signizer, 1992) ซึ่งการวางแผนการสื่อสารเชิงกลยุทธ์จะต้องทำให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ เป้าหมาย และวิสัยทัศน์ขององค์กร การตลาด หรือการณรงค์ของสังคม เพื่อผลักดันให้บรรลุเป้าหมาย และเพื่อให้งานดำเนินไปทางเดียวกัน (ยุบล เบ็ญจรงค์กิจ, 2554) โดยสามารถเลือกกลยุทธ์การสื่อสารแบบต่าง ๆ ตามลักษณะงานได้แก่

1. กลยุทธ์สำหรับการสื่อสารองค์กร เช่น กลยุทธ์การจัดการภาพลักษณ์และชื่อเสียงองค์กร กลยุทธ์การสร้างความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มเป้าหมาย
2. กลยุทธ์สำหรับการสื่อสารการตลาด เช่น กลยุทธ์การจูงใจ กลยุทธ์การใช้สื่อเพื่อเข้าถึงกลุ่มเป้าหมาย กลยุทธ์การบริหารภาพลักษณ์และชื่อเสียงตราสินค้า
3. กลยุทธ์สำหรับการสื่อสารสาธารณะหรือเพื่อการณรงค์ด้านสังคม เช่น กลยุทธ์การจูงใจ กลยุทธ์การเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรม

องค์ประกอบของแผนการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ คือขั้นตอนในการวางแผนกลยุทธ์ ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. สถานการณ์ (Situation) คือ สภาพที่องค์กรหรือโครงการกำลังเผชิญอยู่ และมีความเป็นไปได้ที่จะต้องเผชิญในอนาคต

2. วัตถุประสงค์ (Objective) มีอยู่ 3 ประการหลัก คือ วัตถุประสงค์ด้านการรับทราบข้อมูล ข่าวสาร เช่น เพื่อให้ผู้รับสารมีความรู้ วัตถุประสงค์ด้านความรู้สึก เช่น ต้องการให้ผู้รับสารชอบ และ วัตถุประสงค์ด้านพฤติกรรม เช่น ต้องการให้ผู้รับสารเข้ามาร่วมกิจกรรม
3. ข้อมูล (Fact) คือสิ่งที่นักวางแผนต้องการรู้เพื่อนำมาใช้ประกอบการวางแผน
4. เป้าหมาย (Goals) คือสิ่งที่คาดว่าจะเกิดเมื่อการปฏิบัติงานตามแผนการประชาสัมพันธ์เสร็จสิ้นลง เป้าหมายนี้ต้องสอดคล้องกับแผนกลยุทธ์หลักด้วย
5. ผู้รับสาร (Audience) คือกลุ่มบุคคลที่องค์กรหรือโครงการต้องการให้รับทราบข้อมูล เกิด ความรู้สึกหรือพฤติกรรมตามวัตถุประสงค์การสื่อสาร
6. ใจความสำคัญ (Key Message) คือ ข้อความหลักที่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงหรือ สนับสนุนวิสัยทัศน์ ใจความสำคัญเป็นหัวใจของการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมาย คือสิ่งที่ต้องการให้ผู้รับสารรู้ เข้าใจ เปลี่ยนใจ เปลี่ยนความคิด เปลี่ยนพฤติกรรม
7. กลยุทธ์ (Strategies) คือวิธีการนำไปสู่เป้าหมายและบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่ต้องการ
8. กลวิธีหรือกิจกรรม (Tactic or Communication Activities) คือกิจกรรมต่าง ๆ ที่ถูก กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการนำข่าวสารมายังผู้รับสาร
9. ตารางปฏิบัติงานการสื่อสาร (Calendar-time Tables) เป็นตัวกำหนดว่าเมื่อใดควรจัดให้ มีกิจกรรมโดยมีการกำหนดขั้นตอนที่เหมาะสม
10. การประเมินผล (Evaluation) เป็นวิธีการเพื่อหาคำตอบว่าวางแผนกลยุทธ์ได้ผลตามที่ ต้องการหรือไม่

กลยุทธ์การโน้มน้าวใจ

กลยุทธ์การสื่อสารหนึ่งที่เป็นที่นิยมในการนำมาเป็นแนวทางในการบรรลุวัตถุประสงค์นั้น คือ ทฤษฎีการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจการโน้มน้าวใจมีวัตถุประสงค์สำคัญเพื่อเปลี่ยนแปลง(Change) ความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกัน หรือทำให้ความคิดเห็นที่ไม่ลงรอยกันนั้นสลายไป (Neutralize) เพื่อ ก่อให้เกิด (Crystallize) ความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อเราหรือหน่วยงานของเราหรือรักษา (Conserve) ความคิดเห็นที่ดีอยู่แล้วให้คงอยู่ต่อไป (Cutlip and Center,1964,อ้างถึงในอรรวรรณ บิลันธน์โอวาท, 2549) สอดคล้องกับงานวิจัยของทวีป ลิมปกรณวัฒน์ เรื่องกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการ โน้มน้าวใจบุคคลให้มาบริจาคอวัยวะโดยพบว่ากลยุทธ์การสื่อสารด้วยการโน้มน้าวใจด้วยสื่อบุคคลเป็น

สื่อที่มีประสิทธิภาพในการชักจูงโน้มน้าวใจให้บุคคลเกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ซึ่งสื่อบุคคลที่ว่านี้ คือ สื่อบุคคลที่มีชื่อเสียงและสื่อบุคคลที่น่าเชื่อถือ เช่นเดียวกับงานวิจัยเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารของทหารในโครงการฝึกอบรมเพื่อฟื้นฟูเยาวชน โดยปิยพัชร์ สินทองบัว ก็พบเช่นเดียวกันว่าสื่อบุคคลซึ่งก็คือครูฝึกเป็นสื่อที่มีบทบาทและมีอิทธิพลมากที่สุดในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชน จำแนกได้เป็น 2 รูปแบบคือ การสื่อสารระหว่างบุคคล และการสื่อสารแบบกลุ่มใหญ่ โดยการสื่อสารทั้ง 2 รูปแบบใช้การผสมผสานการสื่อสารแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการร่วมกัน กล่าวโดยสรุปได้ว่า การโน้มน้าวใจมีลักษณะดังนี้

1. การโน้มน้าวใจคือกระบวนการสื่อสารที่ผู้โน้มน้าวใจมีความตั้งใจที่จะมีอิทธิพลเหนือผู้ถูกโน้มน้าวใจในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ความเชื่อ และค่านิยม
2. ผู้โน้มน้าวใจมีเป้าหมายที่จะพยายามชักจูงผู้ที่ถูกโน้มน้าวใจให้คล้อยตามและยอมรับทางเลือกของตน
3. จุดประสงค์หลักของผู้โน้มน้าวใจ คือ การเปลี่ยนแปลงการก่อให้เกิดความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ตามความต้องการของผู้โน้มน้าวใจและรักษาความเห็นที่ดีของผู้โน้มน้าวใจนั้นให้คงอยู่ต่อไป
4. การโน้มน้าวใจคือการใช้การสื่อสารกับผู้อื่นในการที่จะพยายามเปลี่ยนการกระทำ ทัศนคติ ค่านิยมและความเชื่อของบุคคลอื่น โดยต้องการให้ผู้อื่นคล้อยตามความคิดเห็นนั้นจนเกิดการเปลี่ยนแปลงความคิดและทัศนคติตามความตั้งใจของผู้โน้มน้าวใจ

ด้านวัตถุประสงค์ของการโน้มน้าวใจนั้น อริสโตเติลได้กล่าวไว้ว่าพฤติกรรมในการสื่อสารด้วยการพูดในแต่ละครั้งประกอบด้วยองค์ประกอบ3ประการ คือผู้พูด(Speaker) เนื้อหาที่พูด(Speech) และผู้ฟัง(Listener) (Aristotle, อ้างถึงในลักษณะ สตะเวทิน, 2536) การพูดโน้มน้าวนี้กลุ่มผู้ฟังถือได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการกำหนดเนื้อหาสาระของการพูดและยิ่งกว่านั้นผู้พูดจะต้องเข้าใจถึงธรรมชาติความต้องการของผู้ฟังอีกด้วย ในขณะที่Monroe (1903) ได้กล่าวถึงขั้นตอนในการโน้มน้าวใจนั้นมีอยู่5ขั้นตอนเพื่อให้ผู้รับสารยอมรับในสิ่งที่ผู้ส่งสารเสนอ ซึ่งมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นสร้างความสนใจ (Attentions) เป็นขั้นการสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นในตัวผู้รับสาร โดยการจัดเรียบเรียงสารเพื่อเรียกร้องความสนใจของผู้รับสาร
2. ขั้นสร้างความต้องการ(Need)เป็นการกระตุ้นให้ผู้รับสารเกิดความรู้สึกว่าสิ่งที่ผู้ส่งสารโน้มน้าวใจเป็นสิ่งที่เขาต้องการ
3. ขั้นตอบสนองความต้องการ (Satisfaction) เป็นขั้นที่ผู้รับสารรู้สึกว่าจะต้องทำตามทีผู้ส่งสารโน้มน้าวใจเพื่อตอบสนองความต้องการและความพึงพอใจของผู้รับสาร

4. ขั้นบรรยายให้ผู้รับสารเห็นภาพชัดเจน (Visualization) เป็นขั้นที่ผู้ส่งสารใช้สาร หรือ สัญลักษณ์ในการสร้างจินตนาการให้ผู้รับสารเห็นภาพเป็นการกระตุ้นให้ผู้รับสารตัดสินใจลงมือปฏิบัติ

5. ขั้นกระทำ (Action) ขั้นนี้เป็นขั้นสุดท้ายที่ผู้รับสารเชื่อหรือลงมือปฏิบัติตามที่ผู้ส่งสารโน้มน้าวใจ

ทวีป ลิมปกรณวัฒน์ (2547) กล่าวว่า สำหรับตัวผู้รับสารเอง การที่ผู้รับสารคนหนึ่งๆจะมีความละเอียดอ่อนต่อการถูกโน้มน้าวเพียงใดอาจพิจารณาได้จาก

1. ลักษณะของประชากร ได้แก่ เพศ อายุ เชื้อชาติ การศึกษาอาชีพ
2. ทรรศนะและทัศนคติ
3. ความรู้ซึ่งผู้รับสารมีเกี่ยวกับสารนั้นๆ
4. ลักษณะด้านอารมณ์
5. ความสำคัญที่ผู้รับสารให้แก่หัวข้อหนึ่งๆ
6. วิธีการที่ผู้รับสารรับรู้สภาพการณ์หนึ่งๆ

กล่าวโดยสรุปแล้ว วัตถุประสงค์ของการโน้มน้าวใจคือ

1. ในการโน้มน้าวใจผู้โน้มน้าวใจต้องให้ความสำคัญของธรรมชาติและความต้องการของผู้ถูกโน้มน้าวใจยิ่งกว่าคำนึงถึงเนื้อหาสาระของการพูด

2. ในการสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจผู้โน้มน้าวใจจะต้องสร้างความสนใจ สร้างความต้องการตอบสนองความต้องการกระตุ้นให้ผู้ถูกโน้มน้าวใจเห็นภาพหรือสัญลักษณ์เพื่อตัดสินใจลงมือปฏิบัติตามผู้โน้มน้าวใจ

3. ผู้ถูกโน้มน้าวใจจะมีความละเอียดอ่อนต่อการถูกโน้มน้าวใจขึ้นอยู่กับ ลักษณะของประชากร ทัศนคติ ความรู้และจิตสำนึกความเปลี่ยนแปลงด้านอารมณ์และพฤติกรรมความสำคัญที่ผู้ถูกโน้มน้าวใจให้แก่หัวข้อหนึ่งๆรวมทั้งวิธีการที่ผู้รับสารรับรู้ถึงสภาพการณ์หนึ่งๆ

แนวคิดเรื่องการสื่อสารสาธารณะ(Public Communication)

การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารสาธารณะนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นมาก ในการศึกษา เรื่องกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาในครั้งนี้ เนื่องจากการสื่อสารทางสังคม เป็นการสื่อสารสาธารณะประกอบกับการนำเอาแนวคิดบริหาร ประเด็นเข้ามาขับเคลื่อนเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคม ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง จึงต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับการสื่อสารสาธารณะด้วย โดยการสื่อสารสาธารณะ หรือการสื่อสารกลุ่ม ใหญ่ มีที่มาจากการสื่อสารวาทศิลป์ (Rhetorical Communication) ตั้งแต่สมัยเพลโตและ อริสโตเติลในยุคกรีกโบราณการสื่อสารสาธารณะเป็นบริบทการสื่อสารประเภทหนึ่งของผู้ส่งสารมีความ ตั้งใจเฉพาะในการใช้สารเพื่อทำให้เกิดความหมายเฉพาะในใจของผู้รับสารที่เป็นกลุ่มสาธารณะ ทั้ง แบบวีจนะและอวีจนะ การเรียนรู้การสื่อสารสาธารณะจำเป็นต้องเข้าใจกระบวนการความคิดของ มนุษย์ และต้องมีการคิดอย่างมีเหตุมีผลและเป็นกระบวนการ (มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช บัณฑิตศึกษา, 2548) สอดคล้องกับที่ Paisley ให้นิยามการรณรงค์เผยแพร่ข่าวสารสาธารณะว่า เป็น เครื่องแสดงความตั้งใจของใครบางคนที่ต้องการจะมีอิทธิพลต่อความเชื่อและพฤติกรรมของผู้อื่นโดย ใช้การสื่อสารเป็นจุดสนใจ(Paisley, 1984, อ้างถึงในกิตติ กันภัย, 2543) ซึ่งมีคุณลักษณะของการ สื่อสารสาธารณะ ดังนี้

1. การสื่อสารสาธารณะเป็นการสื่อสารแบบจงใจ ผู้ส่งสารเลือกความหมายเฉพาะที่ปรารถนา กระตุ้นให้เกิดในใจของผู้รับสาร
2. การสื่อสารสาธารณะเน้นผู้รับสารเป็นศูนย์กลาง ต่างจากการสื่อสารแบบแสดงความคิดเห็นหรือแบบแสดงออกที่มุ่งเน้นผู้ส่งสารเป็นศูนย์กลางการสื่อสาร แต่ในบางครั้งการสื่อสาร สาธารณะก็ต้องใช้การแสดงความคิดเห็นควบคู่กันไปด้วย
3. การสื่อสารสาธารณะเน้นกระบวนการคิดกระบวนการสร้างข้อเท็จจริงหรือความจริงขึ้น ใหม่(Invention) เป็นกระบวนการที่ผู้ส่งสารปรับเข้าหาผู้รับสารในสิ่งที่ผู้ส่งสารกำหนดให้เป็นความ จริงที่เหมาะสมกับผู้รับสารและทำให้การสื่อสารบรรลุเป้าหมายโดยมีองค์ประกอบหลักในการสื่อสาร สาธารณะ อันประกอบด้วย ผู้พูด และผู้ฟัง

ส่วนปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการการสื่อสารสาธารณะประกอบด้วย

1. กระบวนการสื่อสาร
2. สิ่งรบกวนในการสื่อสารสาธารณะ

3. ปฏิบัติการป้อนกลับในการสื่อสารสาธารณะ

วัตถุประสงค์ของการสื่อสารสาธารณะมีดังนี้

1. เป้าประสงค์หลักในการสื่อสารเพื่อให้ข้อมูลข่าวสารหรือเพื่อโน้มน้าวใจ บางครั้งการกำหนดเป้าประสงค์จะขยายเป้าประสงค์เพื่อโน้มน้าว เพื่อให้ข้อมูลข่าวสาร เพื่อให้ทำให้เชื่อ (Convince) เพื่อกระตุ้น หรือเพื่อให้เห็นจริง (Actuate)
2. เป้าประสงค์ตามความตั้งใจของผู้ส่งสาร เป็นการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information) หรือการโน้มน้าว (Persuasive) บางครั้งผู้ส่งสารเพียงต้องการให้ผู้รับสารเข้าใจอะไรบางอย่าง และในบางครั้งก็ต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม
3. เป้าประสงค์ตามประเภทของสาร เป็นสารที่ใช้อธิบาย (Expository) หรือสารที่โน้มน้าว
4. เป้าประสงค์ตามการตอบสนองของผู้รับสาร ถ้าคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการตอบสนองต่อสาร ซึ่งเป็นทัศนคติหรือพฤติกรรมของผู้รับสารที่รับผลกระทบจากสารที่รับเข้าไป แบ่งออกเป็น 4 ลักษณะได้แก่ เกิดความเข้าใจ เกิดทัศนคติ เกิดการตอบโต้ทัศนคติ และเกิดการเปลี่ยนทัศนคติ จากการศึกษาแนวคิดเรื่องการสื่อสารสาธารณะนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์การดำเนินงานของกลุ่มคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงว่ามีกระบวนการดำเนินการอย่างไรอันจะเป็นพื้นฐานความเข้าใจต่องานวิจัยในครั้งนี้

แนวคิดเรื่องการเคลื่อนไหวสังคมแนวใหม่

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์ทางสังคมเพื่อการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาครั้งนี้ ได้นำเอาแนวความคิดเรื่องการเคลื่อนไหวสังคมแนวใหม่ มาใช้เป็นกรอบในการศึกษาผู้ที่ให้ข้อมูลรวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ด้วย โดยทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ (New Social Movement) เป็นกรอบแนวคิดที่ปฏิเสธการอธิบายขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในแนวมาร์กซิสต์ซึ่งให้ความสำคัญกับบทบาทของชนชั้นกรรมกรในการต่อสู้เพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม (Philion, 1998) เช่นเดียวกับบงกช อติวานิชยพงษ์ (2556) ที่อธิบายว่าฐานคติเบื้องต้นของกรอบการวิเคราะห์แบบสำนักขบวนการสังคมใหม่ หรือ การเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movement) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในกระแสของนักทฤษฎีสังคมศาสตร์ฝั่งยุโรปขณะที่สำนักทฤษฎีการระดมทรัพยากรมุ่งจะตอบคำถามว่าขบวนการทางสังคมเกิดขึ้นอย่างไร (How) สำนักขบวนการทางสังคมใหม่ได้มุ่งไปที่คำถามว่า “เหตุใด” หรือ “ทำไม” (Why) ขบวนการทางสังคมจึงเกิดขึ้นกล่าวคือแทนที่จะเน้นในเรื่องยุทธศาสตร์ยุทธวิธีองค์การการเคลื่อนไหว

ผลสำเร็จหรือล้มเหลวของการเคลื่อนไหวสังคมแนวใหม่กลับมุ่งจะตอบคำถามที่ว่าเหตุใดหรือทำไมจึงมีขบวนการทางสังคมใหม่ๆเกิดขึ้นเช่นขบวนการสิ่งแวดล้อม, ขบวนการสิทธิสตรีและอดีต

ลักษณะทางเพศสภาพ ฯลฯ และเป็นส่วนหนึ่งของขบวนการเคลื่อนไหวประชาสังคม (Civil Society Movement) ซึ่งเริ่มปรากฏขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมชัดเจนราวต้น ค.ศ. 1920 ในประเทศอุตสาหกรรมก้าวหน้าในยุโรปและอเมริกา โดยลักษณะเด่นของการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ อยู่ที่ความสามารถในการประสาน เชื่อมโยงวิถีชีวิตให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองทั้งในระดับประเทศและระดับโลก เนื่องจากมีลักษณะของการเปลี่ยนแปลงในวงกว้าง โดยสามารถเอาเรื่องส่วนตัวและเรื่องส่วนรวมมารวมเข้าด้วยกันในการเคลื่อนไหว เรียกร้อง โดยเป้าหมายหลักไม่ได้เป็นการช่วงชิงอำนาจรัฐ แต่ให้ความสำคัญกับเรื่องของการปกครองแบบมีมนุษยธรรมและการพัฒนาแบบเสมอภาคและเท่าเทียมกัน จึงมีลักษณะของการคัดค้านภาครัฐ คัดค้านระบอบราชการ รัฐบาล ตลอดจนพรรคการเมือง แต่อีกด้านหนึ่งคือการแสดงออกความเชื่อมั่นศรัทธาพลังอำนาจของประชาชน เท่ากับว่าเป็นการเปิดพื้นที่ทางการเมืองให้กับประชาชนเข้ามามีบทบาทมากขึ้น (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540)

แนวคิดขบวนการการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ ถูกพัฒนาขึ้นภายใต้สังคมอุตสาหกรรมก้าวหน้า และการพัฒนาระบบประชาธิปไตยที่ก้าวหน้า เป็นสังคมของคนชั้นกลางผู้มีการศึกษา มีทักษะ จึงทำให้ประเด็นของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่ มุ่งไปที่ค่านิยมใหม่ ๆ หรือประเด็นคุณภาพชีวิตที่มากกว่าปัจจัยการผลิต ค่าจ้าง สวัสดิการสังคม ซึ่งเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ สิทธิพื้นฐาน และการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเช่นในประเทศที่กำลังพัฒนาหรือด้อยพัฒนา แต่เป็นประเด็นเรื่องสิทธิที่เท่าเทียมและศักยภาพของบุคคล ดังนั้นการต่อสู้หรือพื้นที่ทางการเมืองของขบวนการทางสังคมใหม่ จึงเป็นการต่อสู้ในอาณาบริเวณของ “อัตลักษณ์และวัฒนธรรม” หรืออยู่ในพื้นที่ทางสังคมมากกว่าเป็นการต่อสู้ในอาณาบริเวณของ “การเมืองและเศรษฐกิจ” (ผาสุก พงษ์ไพจิตร, 2545)

Scott (1990) กล่าวถึงความแตกต่างระหว่างขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่และแบบเดิมว่าขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเดิมเป็นขบวนการทางสังคมยุคอุตสาหกรรมแต่ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่เป็นขบวนการทางสังคมในยุคหลังอุตสาหกรรม (Post – industrial Society) ซึ่งไม่ใช่ขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่มุ่งเน้นการยึดอำนาจรัฐเหมือนขบวนการทางสังคมแบบเดิมแต่เป็นขบวนการทางสังคมหรือวัฒนธรรมที่ต้องการปกป้องประชาสังคม (Civil Society) โดยไม่ได้ท้าทายกับอำนาจรัฐโดยตรงแต่มุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในแนวทางใหม่ที่แตกต่างจากเดิม (Alternative Life Styles) องค์กรจัดตั้งของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ก็ไม่ได้มีลักษณะเป็นทางการเหมือนขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบเดิมแต่เป็นรูปแบบของเครือข่ายและองค์กรระดับรากหญ้าโดยวิธีการต่อสู้จะเน้นปฏิบัติการโดยตรงของประชาชนมากกว่าการเคลื่อนไหวผ่านองค์กรที่เป็นตัวแทนเหมือนขบวนการเคลื่อนไหวแบบเดิมที่กระทำการผ่านพรรคการเมืองหรือสหภาพแรงงาน

ลักษณะสำคัญซึ่งเป็นความใหม่ของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมใหม่มี 3 ประการคือ (พฤทธิสาณชุมพล, อ้างถึงในประภาส ปันตบแต่ง, 2556)

1. ขบวนการทางสังคมใหม่มีความเป็นขบวนการทางสังคมมากกว่าที่จะเป็นขบวนการทาง เพราะให้ความสนใจในเรื่องค่านิยมและวิถีชีวิตซึ่งก็คือ “เรื่องเชิงวัฒนธรรม” ดังนั้นจึงมีลักษณะทาง สังคมมากกว่าทางการเมืองโดยตรงจุดมุ่งหมายของขบวนการเหล่านี้อยู่ที่การระดมเข้าร่วมในสังคม ประชาซึ่งมีส่วนสำคัญสำหรับการทำกิจกรรมในอาณาบริเวณสาธารณะ(Public Sphere) เพื่อสังคม โดยรวมและไม่ได้มุ่งที่จะเข้าไปมีส่วนในอำนาจรัฐหรือครองอำนาจรัฐ

2. ขบวนการทางสังคมใหม่มีฐานที่มั่นอยู่ในสังคมประชา กล่าวคือเน้นกระทำการอ้อมรัฐ (ByPass The State) ไม่สนใจที่จะติดต่อกับหรือท้าทายอำนาจรัฐโดยตรง

3. ขบวนการทางสังคมใหม่พยายามที่จะนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงสังคมทั้งโดยการ เปลี่ยนแปลงค่านิยมและโดยการพัฒนาวิถีชีวิตใหม่ๆขึ้นมาเป็นทางเลือก (Alternative Life-styles) กล่าวคือแทนที่จะมุ่งสู่การเปลี่ยนแปลงโดยผ่านระบบการเมืองหรือโดยการกระทำทางการเมือง ขบวนการใหม่ๆมุ่งความสนใจไปที่นวัตกรรมเชิงวัฒนธรรม (Cultural Innovation) ซึ่งสร้างสรรค์วิถี ชีวิตใหม่โดยการท้าทายค่านิยมเดิมๆการเน้นสัญลักษณ์และความมีตัวตน

ไชยรัตน์ เจริญสินโอสการ (2540) ได้แบ่งลักษณะสำคัญของการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ ออกเป็น 3 ประการ คือ

1. ขบวนการเหล่านี้ไม่ได้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของชนชั้นเดียวดังเช่นขบวนการทางสังคมในอดีต แต่เป็นการตอบโต้กับปัญหาและความขัดแย้งใหม่ที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งวางอยู่บนรากฐานหลากหลายชนชั้น
2. ในขณะที่กรอบทฤษฎีกลุ่มผลประโยชน์ กลุ่มผลักดัน กระทำการรวมหมู่อยู่ภายในระบบ การเมือง แต่การปรากฏตัวของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ในสังคมหลังอุตสาหกรรมมี ลักษณะเป็นการเคลื่อนไหวเรียกร้องที่ไม่ผ่านกลไกทางการเมืองที่ดำรงอยู่ เช่น พรรคการเมือง นักการเมือง หรือหวังพึ่งกลไกรัฐ เพราะความขัดแย้งใหม่ ๆ เหล่านี้สลัดซับซ้อนเกินกว่าที่สถาบันทาง การเมืองในระบบการเมืองปกติจะจัดการได้ ซึ่งขบวนการเหล่านี้ได้แสวงหาช่องทางหรือกลไกที่จะ เปิดช่องทางทางการเมืองปกติในระบบประชาธิปไตยแบบตัวแทน
3. ขบวนการเหล่านี้มิได้เรียกร้องเกี่ยวกับผลประโยชน์เฉพาะกลุ่ม ดังเช่นในกรอบของทฤษฎี กลุ่มผลประโยชน์ อีกทั้งจุดหมายของขบวนการเหล่านี้มิได้ต้องการช่วงชิงอำนาจรัฐ ดังเช่น กระบวนการชนชั้นที่มุ่งสู่การปฏิวัติ แต่ขบวนการทางสังคมใหม่นี้ต้องการสร้างกติกาหรือกฎเกณฑ์ชุด ใหม่ในการดำรงชีวิต อันเป็นการช่วงชิงการนำ ในการสร้างค่านิยม และความหมายชุดใหม่ให้กับสิ่งที่ ต่อสู้ หรือเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อสร้างวาทกรรมใหม่ ๆ ในเรื่องนั้น ๆ

ในเรื่องของรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่นั้น หทัยสิริ เจาวัฒนา กล่าวไว้ใน กระบวนการสื่อสารในการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้คัดค้านโครงการท่อแก๊สไทย-มาเลเซีย ว่า ขบวนการ เคลื่อนไหวในสังคมแนวใหม่ไม่มีทรัพยากรอะไรในการเจรจาต่อรอง ยกเว้นเพียงยุคการเคลื่อนไหว เนื่องจากมีใช้กลุ่มผลประโยชน์ที่มีการจัดตั้งอย่างมีระบบ แต่มักเป็นกลุ่มที่มีการรวมตัวกันเฉพาะกิจ หลวม ๆ เฉพาะเรื่อง เฉพาะเหตุการณ์มากกว่า ดังนั้น โอกาสที่จะทำให้การเจรจาต่อรองมีผลบังคับใช้ ในทางปฏิบัติจึงเป็นเรื่องที่เป็นไปได้ยาก จึงไม่สามารถใช้ยุทธศาสตร์การเจรจาต่อรอง หรือประสาน ประโยชน์อย่างการเมืองแบบเก่าได้

แนวคิดเรื่องการบริหารประเด็น

แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารประเด็น มีความสำคัญอย่างมากกับการศึกษาเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา เนื่องจาก การสื่อสารทางสังคม คือการสื่อสารสาธารณะที่นำเอาแนวคิดการบริหารประเด็นเข้ามาขับเคลื่อนทางสังคมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง โดยการจัดการประเด็นปัญหาทางการประชาสัมพันธ์ หรือที่รู้จักกันในภาษาอังกฤษว่า Issue Management เป็นแนวคิดที่มีจุดเริ่มต้นมาจากการศึกษาด้านการบริหาร ที่ให้ความสำคัญกับการจัดการนโยบายสาธารณะและการจัดการกับประชามติที่เกี่ยวข้อง ซึ่งมีผลต่อการดำเนินงานขององค์กร โดยแนวคิดนี้พัฒนามาจากแนวคิดเกี่ยวกับความรับผิดชอบต่อสังคมขององค์กร (Corporate Social Responsibility) (รุ่งนภา พิตรปรีชา, 2548) ซึ่งการจัดการประเด็นมีคำที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

ประเด็นสาธารณะ หมายถึง เรื่องราวต่าง ๆ ในสังคมที่ขยายจากคนกลุ่มเล็ก ๆ ไปสู่กลุ่มคนอื่น ๆ และเป็นเรื่องราวซึ่งมีความเกี่ยวข้อง หรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบกับกลุ่มบุคคลหลากหลายทั้งในเชิงการเผชิญกับสถานการณ์ที่เลวร้ายลง หรือการเปลี่ยนแปลงบางประการในสังคมอันส่งผลให้บุคคลจำนวนมากเข้ามาเกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวมากขึ้น หรือเป็นประเด็นสาธารณะชนตระหนักมากขึ้น หรือเป็นประเด็นที่มีการดำเนินการแก้ไขอย่างชัดเจน (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2551)

การบริหารประเด็น หมายถึง วิธีการเชิงรุกและเป็นแนวทางเพื่อ 1. ทำนายปัญหาที่อาจเกิดขึ้น 2. เป็นการคาดการณ์ว่าจะมีภัยคุกคาม 3. เพื่อการลดความประหลาดใจ 4. เป็นการแก้และป้องกันไม่ให้เกิดภาวะวิกฤติ (Wilcox & Cameron, 2006) ด้านวิรัช ลภีรัตนกุล (2552) ได้ให้คำจำกัดความของการบริหารประเด็นว่า เป็นกระบวนการที่เป็นพลวัต (Dynamic) และการกระทำที่ป้องกันล่วงหน้า (Proactive) ซึ่งเป็นลักษณะของการบริหารจัดการที่ดี โดยประยุกต์เข้ากับความอยู่รอดขององค์กร หรือสถาบัน (Applied to Institutional Survival) นอกจากนี้การบริหารประเด็นยังเป็นโครงการที่องค์กรใช้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ (Increase its knowledge) ในด้านกระบวนการนโยบายสาธารณะ (Public Policy Process) และเพิ่มพูนความเชี่ยวชาญ เจนจัด ตลอดจนประสิทธิภาพของการเกี่ยวข้องกับกระบวนการดังกล่าว

องค์ประกอบของการบริหารประเด็น (Seitel, 2001)

1. การคาดการณ์ประเด็นที่จะเกิดในอนาคตซึ่งจะมีผลกระทบต่อองค์กร (Anticipate Emerging Issues) อาจเป็นครึ่งปีหรืออีก 3 ปีข้างหน้า ดังนั้นจึงไม่ใช่การวางแผนวิกฤติหรือการวางแผนหลังหรือก่อนภาวะวิกฤติ และแตกต่างไปจากการวางแผนภาวะวิกฤติ
2. ระบุประเด็นปัญหา (Identify Issues Selectively) องค์กรจะได้รับผลกระทบจาก

ประเด็นบางเรื่อง ดังนั้นการบริหารประเด็นที่ดีจะต้องมีการเลือกประเด็นเช่น เลือก 5 ใน 10 ประเด็น และจัดลำดับความสำคัญก่อนและหลังการจัดการซึ่งจะเป็นการเลือกการจัดการประเด็นที่มีความสำคัญกับองค์กร

3. จัดการกับโอกาสและผลกระทบเสียหาย (Deal with Opportunities and Vulnerabilities) ประเด็นส่วนใหญ่ที่ถูกคาดการณ์ล่วงหน้าในอนาคตจะเป็นทั้งการเปิดโอกาสและสร้างความเสียหายต่อองค์กร เช่น การตัดงบประมาณจะเป็นทั้งโอกาสที่องค์กรได้รับการฝากเงินพร้อมกับเพิ่ม ขณะเดียวกันพนักงานบางคนอาจไม่มีเงินส่งประกัน

4. วางแผนภายนอกสู่ภายใน (Plan from the Outside in) เป็นการใช้สภาพแวดล้อมภายนอกในการเลือกวิธีการจัดการปัญหาซึ่งแตกต่างจากการบริหารกลยุทธ์ปกติที่จะเลือกพิจารณากลยุทธ์จากจุดแข็งภายในและวัตถุประสงค์ขององค์กร แต่การบริหารประเด็นจะเป็นการพิจารณาจากปัจจัยภายนอก

5. เน้นผลประโยชน์ (Profit-line Orientation) ถึงแม้คนทั่วไปจะมองการบริหารประเด็นเป็นการจัดการภาวะวิกฤติที่อาจจะเกิดขึ้น แต่วัตถุประสงค์ที่แท้จริงคือป้องกันองค์กรจากผลกระทบจากปัจจัยภายนอกและให้ธุรกิจองค์กรได้รับผลประโยชน์ด้านโอกาส

6. ทำตารางปฏิบัติการ (Action Timetable) กระบวนการบริหารประเด็นจะต้องระบุประเด็นที่จะเกิดขึ้น จัดลำดับความสำคัญเสนอนโยบายโครงการต่าง ๆ โดยจัดลำดับเวลาการปฏิบัติการ การตอบโต้ เป็นกุญแจสำคัญของการบริหารประเด็น

7. จัดการจากเบื้องต้น (Dealing from the Top) การบริหารประเด็นจะต้องได้รับการสนับสนุนจากผู้บริหารสูงสุดขององค์กร การขัดแย้งเป็นวิกฤติการณ์ขององค์กรที่จะต้องให้การยอมรับและปฏิบัติการบริหารประเด็นขององค์กร

ขั้นตอนบริหารประเด็น มี 4 ขั้นตอน คือ (Seltel,2001)

1. ระบุประเด็นและแนวโน้ม (Identifying Issues and Trend) องค์กรมักสนใจประเด็นต่าง ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อองค์กร การระบุประเด็นอาจทำได้โดย การรับแจ้งข้อมูลข้อร้องเรียนปัญหาข้อบกพร่องต่าง ๆ เกี่ยวกับองค์กร ตลอดจนการจัดเก็บข้อวิพากษ์วิจารณ์ในสื่อมวลชนต่าง ๆ

2. ประเมินผลกระทบของประเด็นและจัดลำดับความสำคัญ (Evaluating Issues Impact and Setting Priorities) การประเมินและวิเคราะห์ประเด็นอาจทำโดยคณะกรรมการที่องค์กรจัดตั้งขึ้น คณะกรรมการควรกำหนดแผนการกระทำต่อประเด็น โดยจัดลำดับความสำคัญ ก่อนหลังปัญหาและแนวทางแก้ไข

3. สร้างจุดยืนองค์กร (Establishing a Company Position) การสร้างจุดยืนองค์กรอาจทำได้ด้วยวิธีที่เป็นทางการ เช่น การจัดเตรียมแถลงการณ์หรือเอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เป็นต้น

4. การวางแผนออกแบบการกระทำและการตอบสนองขององค์กรเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ (Designing Company Action and Response to Achieve Result) การตอบสนองขององค์กรควรตอบสนองด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ เช่น การประสานความร่วมมือกับองค์กรอื่น การล๊อบบี้ การโฆษณา การสื่อสารไปยังพนักงานขององค์กร เป็นต้น

ในขณะที่ Wilcox และ Cameron(2006) ได้เสนอขั้นตอนการบริหารประเด็นเพิ่มขึ้นมาเป็น 5 ข้อโดยเพิ่มข้อเลือกกลยุทธ์เข้ามา มีรายละเอียดดังนี้

1. ระบุประเด็น (Issues Identification) ที่จะส่งผลกระทบต่อองค์กร
2. วิเคราะห์ประเด็น (Issues Analysis) โดยการสอบถามความคิดเห็นกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ สื่อมวลชน รัฐบาล พนักงาน เป็นต้น
3. เลือกกลยุทธ์ (Strategy Option) เช่น การสร้างสื่อมวลชนสัมพันธ์ การสร้างภาพลักษณ์องค์กร
4. วางแผนปฏิบัติการ (Action Plan) คือการประยุกต์กลวิธีเพื่อให้บรรลุกลยุทธ์ที่กำหนดไว้ เช่น การปรับปรุงสื่อมวลชนสัมพันธ์ การออกโฆษณาประชาสัมพันธ์
5. ประเมินผล (Evaluation) อาจใช้การวิจัยประเมินผล เช่น การวิจัยสำรวจทัศนคติของคนที่เกี่ยวข้อง

Meng (1992) ได้อธิบายวงจรชีวิตของประเด็น (Issue Life Cycle) ไว้ว่ามีพัฒนาแต่ละขั้นดังนี้

ขั้นที่ 1 ประเด็นที่แอบแฝง (Potential Issue) เป็นจุดเริ่มต้นของการเกิดปรากฏการณ์ซึ่งรับรู้ด้วยประสบการณ์หรือประสาทสัมผัสว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นมีแนวโน้มที่อาจกลายเป็นประเด็นที่มีผลกระทบต่อองค์กรได้ แม้ว่าประเด็นที่เกิดขึ้นนี้ยังไม่เป็นที่สนใจของสาธารณชน แต่อาจมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) เริ่มสังเกตเห็นและมีความตระหนักในประเด็นดังกล่าว ดังนั้นการแยกแยะปัญหาแต่เนิ่น ๆ เป็นสิ่งสำคัญในการวางแผน

ขั้นที่ 2 การเกิดประเด็น (Emerging Issue) เป็นระดับขั้นที่ระดับความรุนแรงจะค่อย ๆ เพิ่มขึ้น เนื่องจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) มีความตระหนักในประเด็นนี้เพิ่มมากขึ้น จึงพยายามที่จะแสดงให้เห็นว่าประเด็นที่ถูกคาดการณ์นี้มีเหตุผลและได้รับการสนับสนุนในวงกว้าง

เพื่อให้สาธารณชนยอมรับในประเด็นนั้น ๆ และการรายงานข่าวของสื่อมวลชน (Media Coverage) เป็นประจำอย่างต่อเนื่องมักจะเกิดขึ้นก่อนที่ประเด็นจะถึงขั้นวิกฤติ เป็นการทับซ้อนของขั้นที่ 2 คือ ขั้นเกิดประเด็น (Emerging Stage) กับขั้นที่ 3 คือขั้นที่ประเด็นกำลังจะเกิดขึ้น (Current Stage) และขั้นที่ 4 คือขั้นวิกฤติ (Crisis Stage) โดยก่อนที่สื่อมวลชนจะนำข่าวมารายงานกับประชาชนนั้น ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) จะพยายามดึงความสนใจจากสื่อมวลชน เพราะการที่สื่อมวลชน รายงานข่าวอย่างต่อเนื่องเป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เกิดการพัฒนาต่อไป

ขั้นที่ 3 ประเด็นที่กำลังจะเกิดขึ้น (Current Issue) ขั้นตอนนี้ประเด็นจะมีผลกระทบต่อองค์กรอย่างชัดเจน และมีระดับความรุนแรงที่เพิ่มมากขึ้น โดยประเด็นจะเริ่มแพร่กระจายไปสู่กลุ่มคนอย่างกว้างขวาง ขั้นนี้ประชาชน สาธารณชน ผู้มีอิทธิพล และกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจะตระหนักถึงความสำคัญของประเด็นอย่างเต็มที่ รวมถึงมีการสร้างแรงกดดันให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วย

ขั้นที่ 4 ประเด็นวิกฤติ (Crisis Issue) เมื่อประเด็นส่งผลกระทบต่อองค์กรอย่างเป็นทางการ เป็นเหตุให้ฝ่ายบริหารต้องกำหนดข้อบังคับที่เป็นรูปธรรมเพื่อแก้ไข ซึ่งในขั้นนี้ทางเลือกขององค์กรจะมีน้อยลงเพราะวิกฤติที่ร้ายแรงที่เกิดขึ้นจะเป็นตัวบีบบังคับให้องค์กรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเพื่อจัดการกับประเด็นที่เกิดขึ้น

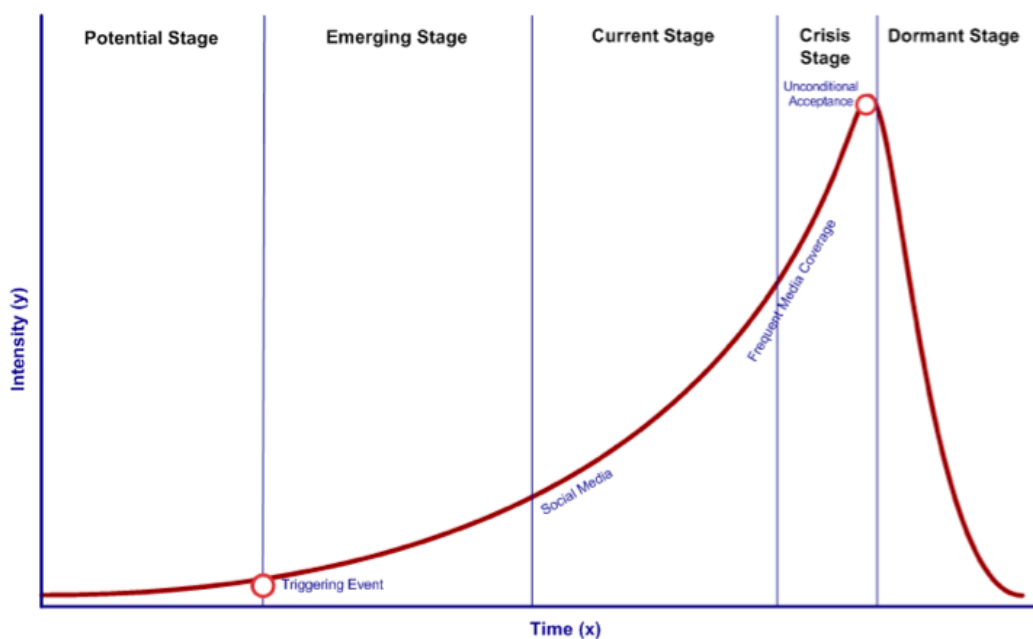
ขั้นที่ 5 ประเด็นที่สงบนิ่ง (Dormant Issue) เมื่อประเด็นได้พัฒนาการมาจนถึงขีดสุดจะอยู่ที่ขั้นจุดอิมตัว โดยจะเกิดเป็นแรงกดดันบีบบังคับให้องค์กรยอมรับประเด็นโดยไม่มีเงื่อนไข ประเด็นจะกลายเป็นภาวะปกติที่เกิดขึ้นภายในองค์กรและสังคม จนกลายเป็นบรรทัดฐานของสังคม (Social Norm)

ทั้งนี้ ประเด็นอาจพัฒนาไปไม่ถึงระดับความรุนแรงเนื่องจากประเด็นนั้นอาจได้รับการสนับสนุนตามที่ต้องการ ในทางกลับกันบางองค์กรอาจเลือกที่จะยอมเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ประเด็นสงบลงหรือเพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้ประเด็นไปถึงขั้นวิกฤติ นอกจากนี้ ในบางองค์กรอาจเลือกที่จะพยายามประเมินประเด็นระยะเริ่มแรกและมีการบริหารประเด็น (Issue Management) เพื่อหลีกเลี่ยงการบีบบังคับจากสังคม

จากขั้นตอนการเกิดประเด็นข้างต้น แสดงเป็นแผนภาพดังนี้

ภาพที่ 1 ภาพแสดงวงจรประเด็น (Issue Life Cycle)

Issue Life Cycle

© 2009, Max Meng

ที่มา : Meng Max : Early identification aids issue management Public Relation Journal, 1992

และจากการศึกษาของวิรัช ลภีรัตนกุล เรื่อง การบริหารประเด็นเพื่องานประชาสัมพันธ์ในยุค สหัสวรรษ 2000 พบว่า ประโยชน์ของการนำเอาการบริหารประเด็นมาใช้ในการดำเนินงานของ องค์กรมีดังนี้

1. เป็นการสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อประโยชน์ของผู้บริหารระดับสูง การบริหารประเด็นโดยใช้การ วิเคราะห์เจาะลึก (In-Dept Analysis) เป็นเทคนิคการบริหารจัดการแบบใหม่ โดยอาศัยจุดยืนทาง ทฤษฎีการสื่อสารและการประชาสัมพันธ์เข้าร่วมด้วย
2. เป็นการเพิ่มบทบาทขององค์กรในกระบวนการนโยบายที่เกี่ยวข้องกับสาธารณชนให้มากขึ้น ในสภาพสังคมที่มีความสลับซับซ้อนในปัจจุบัน โดยเข้าไปมีบทบาทและส่วนร่วมด้านความรับผิดชอบ ต่อสังคมเป็นโครงการที่องค์กรใช้เพื่อเพิ่มพูนความรู้ ในด้านกระบวนการนโยบายสาธารณะและ เพิ่มพูนผู้เชี่ยวชาญ ตลอดจนประสิทธิผลของการเกี่ยวข้องกับกระบวนการดังกล่าว

จากลักษณะและความสำคัญของแนวคิดการบริหารประเด็นข้างต้นจะเป็นกรอบความคิดที่น่าสนใจในการวิเคราะห์การดำเนินงานของกลุ่มคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงได้เป็นอย่างดี เพราะในการเคลื่อนไหวที่สำคัญในปัจจุบันองค์กรและกลุ่มต่าง ๆ ล้วนนำแนวคิดการบริหารประเด็นมาเป็นกลยุทธ์สำคัญในการขับเคลื่อนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ทฤษฎีแรงจูงใจ

แรงจูงใจและอารมณ์เป็นเหตุและปัจจัยของพฤติกรรมมนุษย์ ทำให้มนุษย์มีความต้องการ ความปรารถนาและมีความมุ่งหวังในชีวิต (อริยา คูหา 2545)

ศิริพงษ์ เศาภายน (2547) ให้ความหมายของคำว่าแรงจูงใจว่ามาจากภาษาละติน Mover แปลว่า เคลื่อนที่ ซึ่งมีความหมายว่า กระบวนการภายในของแต่ละบุคคลแต่ละคนที่กระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545) แรงจูงใจ คือ สภาวะในตัวอินทรีย์ที่จะกระตุ้นให้อินทรีย์แสดงพฤติกรรมไปในทิศทางที่กำหนดไว้แล้ว เพื่อมุ่งไปในเป้าหมายที่อินทรีย์ต้องการ โดยภาวะภายในอินทรีย์ซึ่งถือว่าเป็นแรงจูงใจนั้นเกิดจาก ความต้องการ (Need or Want) ที่ทำให้ร่างกายขาดดุลจึงทำให้เกิดแรงผลักดัน (Drive) กระตุ้นให้ร่างกายหรืออินทรีย์แสดงพฤติกรรมเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมาย (Goal) ซึ่งทำให้เกิดความสมดุลและลดแรงผลักดัน ซึ่งได้แบ่งแรงจูงใจออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1. แรงจูงใจทางสรีระ (Physiological Motivation) เกิดจากสาเหตุภายในร่างกาย เช่น แรงจูงใจเกี่ยวกับความหิว ความกระหาย การหลีกเลี่ยง การหาความสุขทางเพศ เป็นต้น
2. แรงจูงใจทางสังคม (Social Motivation) เป็นแรงจูงใจที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากสาเหตุภายในร่างกาย แต่เกิดจากการเรียนรู้ตลอดเวลาที่เติบโตในสังคม เช่น แรงจูงใจในการอ่านหนังสืออย่างคร่ำคร่า แรงจูงใจที่ประชาชนต่อสู้เพื่ออิสรภาพของประเทศ แรงจูงใจของวัยรุ่นในเรื่องความต้องการอิสรภาพ เป็นต้น

วิวัฒนาการในการศึกษาเรื่องแรงจูงใจ มี 3 แนวทางคือ แนวทางที่ยึดเอาสัญชาตญาณเป็นหลัก แนวทางที่ยึดเอาและแรงผลักดันความต้องการเป็นหลัก และแนวทางที่คำนึงถึงพุทธิปัญญาของมนุษย์เป็นหลัก

ทฤษฎีแรงจูงใจมีหลายทฤษฎี เพื่อความเข้าใจในการวิเคราะห์งานวิจัยเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาในครั้งนี้ ขอยกทฤษฎีที่สำคัญ ๆ และได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ดังนี้

1. ทฤษฎีแรงจูงใจของฟรอยด์ (Freud's Theory of Motivation)

ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ หรือ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า Psychoanalytic Theory ซึ่งซิกมันด์ ฟรอยด์

(Sigmund Freud) เป็นบิดาของจิตวิทยาคนกลุ่มนี้ ซึ่งมีความเชื่อว่าพฤติกรรมจะเกิดขึ้นต้องมีแรงจูงใจ เป็นสาเหตุ การจูงใจเป็นสิ่งนิรันดร์ และการจูงใจมีมูลเหตุเพราะภาวะแห่งจิตใต้สำนึก แต่ทฤษฎีของฟรอยด์มีข้อด้อยคือศึกษาในกลุ่มผู้ป่วยโรคจิต โดยกำหนดจิตว่ามี 3 ระดับ คือ จิตสำนึก (Conscious Mind) เป็นรับที่รู้สึกตัว ยึดถือหลักความจริงด้วยเหตุผล เป็นภาวะที่รู้ตัวของคนในสังคม และจิตก่อนสำนึก (Preconscious Mind) เกิดขึ้นเมื่อบุคคลนั้นมีความต้องการ เป็นลักษณะที่ขัดแย้งระหว่างพฤติกรรมของจิตสำนึกและจิตใต้สำนึก สุดท้ายคือจิตไร้สำนึก (Subconscious Mind) เป็นส่วนที่ถูกเก็บกด แอบแฝง เช่น คำพูดที่พูดออกมาโดยไม่รู้ตัว ฟรอยด์เชื่อว่าพฤติกรรมของคนมาจากจิตใต้สำนึก และเชื่อว่าบุคคลทุกคนแสดงพฤติกรรมทุก ๆ อย่างตามแรงขับเคลื่อนทางเพศเป็นสำคัญ ซึ่งแสดงออกในรูปแบบต่าง ๆ และพัฒนาไปตามวัยของบุคคลแต่ละบุคคล โดยฟรอยด์ กล่าวว่า บุคลิกภาพของคนมี 3 ระบบคือ

1. Id เป็นระบบพื้นฐานของโครงสร้าง เป็นสิ่งที่ได้มาแต่กำเนิด เป็นสัญชาตญาณดิบ ยึดถือความเป็นส่วนตัวขาดลักษณะของศีลธรรมและไร้เหตุผล มักเกิดจากความต้องการทางชีวภาพ เช่น ความกระหาย ความหิว

2. Ego คือกระบวนการที่ผสมผสานระหว่าง Id และ Ego เป็นตัวเชื่อมระหว่างโลกของความเป็นจริงและความต้องการส่วนตัวเป็นบุคลิกภาพที่ประนีประนอมระหว่าง Id และ Superego เป็นบุคลิกภาพที่สามารถรู้ความต้องการ รู้ความเหมาะสม ความถูกต้อง ดังนั้นหน้าที่ของ Ego เป็นตัวกลางระหว่างแรงขับตามสัญชาตญาณกับความต้องการตามเหตุผล

3. Superego เป็นผลจากการพัฒนาของ Ego ที่เน้นการตอบสนองความต้องการของสังคม เพราะมนุษย์อยู่ในกรอบสังคมที่มีกติกา มีจริยธรรม เกิดจากการอบรมสั่งสอนขัดเกลาจากพ่อแม่ โดยฟรอยด์ได้กล่าวว่า พัฒนาการของ Id Ego และ Superego คือกระบวนการพัฒนาแรงจูงใจของบุคคลเป็นขั้นตามวัย เรียกว่า (Psychosexual Stages) ได้แก่ Oral Stage เป็นขั้นที่แรงจูงใจของบุคคลต้องการแสดงความพึงพอใจด้วยการใช้ปาก หากพัฒนาการขั้นนี้ไม่เหมาะสม สังเกตจากทารกชอบหยิบจับอะไรเข้าปากโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่จะชอบนินทา ชอบพูด หรือสูบบุหรี่ Anal Stage เป็นขั้นที่แรงจูงใจของบุคคลอยู่ที่การขับถ่ายอาจเรียกได้ว่าเป็นขั้นทวารหนัก หากพัฒนาการขั้นนี้ไม่เหมาะสม อาจเป็นไร้ระเบียบ หึงหวง พุ่มเฟิย ไม่สะอาดเรียบร้อย Phallic Stage เรียกว่าขั้นอวัยวะเพศ เด็กจะมีแรงจูงใจเกี่ยวกับเพศหญิงเพศชายเริ่มเรียนรู้อาชีพระหว่างชายหญิง หากมีความบกพร่องจะมีความสับสนทางเพศ Latency Stage เป็นขั้นแฝงที่พฤติกรรมไม่ได้เด่นชัดในสิ่งจูงใจอันเนื่องมาจากแรงขับทางเพศ Genital Stage เป็นขั้นอวัยวะเพศ แรงจูงใจของเด็กจะเริ่มสนใจเพศตรงข้าม หากได้รับการเลี้ยงดูไม่เหมาะสมจะเป็นคนรักร่วมเพศ

2. ทฤษฎีแรงจูงใจของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchy of Need Theory) มาสโลว์ เชื่อว่า

มนุษย์นั้นแสดงพฤติกรรมเพื่อแสวงหาสิ่งที่บับั้ระดับความต้องการของตน ความต้องการจึงเป็นบ่อเกิดของแรงจูงใจ โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์ล้วนเกิดมาดี พร้อมทั้งจะทำดีถ้าความต้องการพื้นฐานได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอเพื่อที่จะสนองความต้องการสู่เป้าหมาย โดยมาสโลว์ได้อธิบายถึงลักษณะความต้องการในแต่ละชั้นไว้ดังนี้

1. ความต้องการทางด้านสรีรวิทยา (Physiological Needs) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อความอยู่รอด เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อากาศ น้ำดื่ม การพักผ่อน เป็นต้น

2. ความต้องการความปลอดภัย (Security and Safety Needs) เมื่อมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการทางร่างกายได้แล้ว มนุษย์ก็จะเพิ่มความต้องการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป เช่น ความต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการความมั่นคงในชีวิตและหน้าที่การงาน

3. ความต้องการความรักและเป็นเจ้าของ (Belongingness and Love Needs) เป็นความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ เช่น ความต้องการให้และได้รับซึ่งความรัก ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ความต้องการได้รับการยอมรับ การต้องการได้รับความชื่นชมจากผู้อื่น เป็นต้น

4. ความต้องการการยกย่องและการยอมรับ (Esteem Needs) หรือ ความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นความต้องการการได้รับการยกย่อง นับถือ และสถานะจากสังคม เช่น ความต้องการได้รับความเคารพนับถือ ความต้องการมีความรู้ความสามารถ เป็นต้น

5. ความต้องการที่จะเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้ (Self-actualization) เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล เช่น ความต้องการที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ ความต้องการทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง เป็นต้น

3. ทฤษฎีความคาดหวัง (Expectancy Theory) วิทเตอร์ วรูม (Victor Vroom) ให้ทัศนะเกี่ยวกับสมมุติฐาน 4 ประการที่เป็นบ่อเกิดแรงจูงใจในการทำงานคือ

1. การคาดหวังเมื่อแสดงพฤติกรรมไปแล้วจะทำได้หรือไม่ มีความรู้ความสามารถ และมีสิ่งเอื้ออำนวยความสะดวกที่จะแสดงพฤติกรรมเพียงพอที่จะดำเนินการได้มากน้อยเพียงใดและมีบทบาทที่สามารถแสดงความสามารถเช่นนั้นหรือไม่

2. การคาดหวังว่าเมื่อทำงานนั้นแล้วได้ดีเพียงใด

3. การคาดหวังว่าเมื่อทำงานนั้นได้แล้วจะได้ผลลัพธ์อย่างที่ต้องการหรือไม่

4. การตีผลลัพท์ที่ได้จากการกระทำ ถ้าเขาเห็นว่ากระทำแล้วมีค่าเขาก็อยากทำ แต่ถ้าไม่มีค่าเขาก็ไม่สนใจ

จึงสรุปได้ว่าคนเรามีแรงจูงใจในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ย่อมมีความคาดหวังตามเงื่อนไขข้างต้นเพราะหากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปแรงจูงใจย่อมขาดหายไปด้วย

4. ทฤษฎีสององค์ประกอบ (Two-Factors Theory) เฟเดอริค แฮทซ์เบิร์ก (Frederick I. Herzberg) ได้ศึกษาองค์ประกอบของแรงจูงใจที่มีลักษณะคล้ายกับทฤษฎีของมาสโลว์ แต่แนวคิดของแฮทซ์เบิร์ก ได้มีการแบ่งแรงจูงใจออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. องค์ประกอบทางอนามัย (Hygiene Factor) เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่ทุกคนต้องได้รับการตอบสนองเสียก่อน องค์ประกอบนี้ไม่ใช่ส่วนที่จะช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการทำงาน หากช่วยในด้านขวัญกำลังใจ ความรู้สึกแก่ผู้ทำงานเป็นองค์ประกอบพื้นฐานจำเป็นต้องได้รับการตอบสนองเพราะได้รับการตอบสนองตามที่ต้องการแล้วก็จะทำให้เขามีแรงจูงใจในการทำงาน

2. องค์ประกอบที่เป็นสิ่งจูงใจ (Motivator Factors) องค์ประกอบนี้เป็นองค์ประกอบที่ช่วยกระตุ้นเร้าให้บุคคลมีความพึงพอใจ มีความขยัน อุตสาหะ เอาใจใส่ในการทำงาน องค์ประกอบด้านนี้เกี่ยวกับการทำงานโดยตรงและในขณะเดียวกันก็เป็นความต้องการที่อยู่ภายใต้ตัวบุคคลอยู่แล้ว เช่น ความสำเร็จของงาน การได้รับการยกย่อง สถานภาพ ความก้าวหน้า การเจริญเติบโต องค์ประกอบหลักที่จะช่วยสร้างแรงจูงใจในการทำงานของคนที่กำลังต้องการเงิน ก็คือ ค่าตอบแทนการทำงานที่มีอัตราการตอบแทนสูง

จะเห็นได้ว่าความต้องการความสำเร็จของบุคคลตามทฤษฎีของแฮทซ์เบิร์กจัดอยู่ในความต้องการระดับที่สูง เมื่อเปรียบเทียบกับทฤษฎีของมาสโลว์ตรงกับความต้องการชั้น Self-actualization และชั้น Self-esteem

5. ทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement Theory) อาศัยแนวความคิดการเรียนรู้การวางเงื่อนไขแบบการกระทำ Operation Conditioning หรือ Instrumental Learning โดยมีเบอร์ฮัส สกินเนอร์ (Burrhus F. Skinner) เป็นเจ้าของหลักการทฤษฎีนี้ มีความเชื่อว่าพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลพวงของการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม โดยให้ความสนใจกับผลกรรม 2 ประเภท ได้แก่ ผลกรรมที่เป็นตัวเสริมแรง (Reinforcer) ที่ทำให้พฤติกรรมที่บุคคลกระทำนั้นหยุดหรือลดน้อยลง สกินเนอร์ กล่าวว่า การเรียนรู้ของบุคคลเป็นการเรียนรู้ความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมกับสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อพฤติกรรมนั้น ๆ (Operant Behavior) เช่นการเย็บผ้า การขี่จักรยาน การวาดภาพ ซึ่งเหล่านี้เป็นพฤติกรรมที่ร่างกายสั่งออกมาเอง นอกจากนี้แล้วสิ่งแวดล้อมที่มีผลต่อพฤติกรรมยังแบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ สิ่งเร้า (Stimulus) กับผลการกระทำ (Consequences) โดยเฉพาะอย่างยิ่งทฤษฎีการเรียนรู้การวาง

เงื่อนไขการกระทำ จะเน้นผลของการกระทำของพฤติกรรมเป็นสำคัญกว่าการได้ทราบผลของการกระทำแห่งตน จูงใจให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่อไปหรือไม่อย่างไร ทฤษฎีการเสริมแรงอธิบายไว้ว่า ภายใต้การกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรม มีความเป็นไปได้ที่คนเราจะแสดงพฤติกรรมซ้ำอีก ถ้าหากว่าเขาเคยทำพฤติกรรมนั้นมาก่อนในอดีตและได้รับความพึงพอใจในผลของการกระทำนั้น และบางครั้งการกระทำนั้นยังอาจไปควบคุมให้เกิดพฤติกรรมที่คล้ายคลึงกันในอนาคตอีกด้วย และมีความเป็นไปได้ที่คนเราจะทำพฤติกรรมซ้ำ ๆ แบบเดิม หากว่าเขาได้กระทำพฤติกรรมนี้มาในอดีตแล้วได้รับผลการกระทำที่ไม่น่าพึงพอใจ

ศักดิ์ไทย สุรกิจบวร (2545) ได้แสดงทัศนะว่ามีทฤษฎีแรงจูงใจที่สำคัญ ๆ อยู่ 3 ทฤษฎี ได้แก่

1. ทฤษฎีของเทย์เลอร์ (Taylor) เป็นบุคคลแรกที่ได้เสนอแนะหลักการจูงใจคนทำงานที่เรียกว่า “การจัดการทางวิทยาศาสตร์” ซึ่งเป็นหลักการการบริหารที่รับการยอมรับและถือปฏิบัติมาเป็นเวลานาน โดยได้ตั้งข้อสังเกตว่า ระบบการให้ผลตอบแทนขึ้นอยู่กับผลผลิตผลงานของแต่ละคนซึ่งผู้บริหารส่วนใหญ่จะนำไปใช้

2. ทฤษฎีของดักลาส แมคเกรเกอร์ (Douglas McGregor) ทฤษฎีการจูงใจของเขา เรียกว่า ทฤษฎี X และทฤษฎี Y

อีกด้านหนึ่งของการศึกษาเรื่องแรงจูงใจในมุมมองของพฤติกรรมผู้บริโภคนั้น

ซูซีย์ สมิทธิไกร (2554) กล่าวว่า การเข้าใจถึงความต้องการและแรงจูงใจของผู้บริโภค เป็นพื้นฐานของการทำความเข้าใจพฤติกรรมของผู้บริโภค ซึ่งให้ความสำคัญของทฤษฎีความต้องการตามลำดับขั้นของมาสโลว์ตามที่ได้กล่าวไปแล้ว และทฤษฎีความต้องการพื้นฐาน 3 ประเภท โดย McClelland (1961) กล่าวว่า ความต้องการของมนุษย์เกิดขึ้นจากการเรียนรู้และสามารถจำแนกความต้องการออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความต้องการความสำเร็จ (Need for Achievement) หมายถึงความต้องการได้รับความสำเร็จจากการทำงาน กระตุ้นให้บุคคลตั้งเป้าหมายที่ท้าทาย ทำงานหนัก และใช้ทักษะและความสามารถที่มีอยู่บรรลุเป้าหมาย ดังนั้น บุคคลที่มีความต้องการความสำเร็จสูงจึงมีแนวโน้มต้องการสินค้าที่สหพันธ์ความสำเร็จ เช่น สินค้าหรูหราหรือยาได้ยาก

2. ความต้องการความสัมพันธ์ (Need for Affiliation) เป็นความต้องการที่จะมีปฏิสัมพันธ์

กับบุคคลอื่น ผู้ที่มีความต้องการสูงนี้จะให้ความสัมพันธ์กับมิตรภาพ การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม และต้องการเป็นที่รักของบุคคลอื่น นอกจากนี้ ยังมักจะปฏิบัติตามบรรทัดฐานและกฎระเบียบต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ

3. ความต้องการอำนาจ (Need for Power) เป็นความต้องการที่จะควบคุมผู้อื่นหรือ

สิ่งแวดล้อม สามารถอิทธิพลชักนำผู้อื่นได้ เป็นบุคคลที่มีความต้องการความสำเร็จสูง จึงมีแนวโน้มต้องการสินค้าที่สะท้อนให้เห็นว่าสามารถมีอำนาจเหนือผู้อื่น เช่น เครื่องเสียงที่มีพลังสูง

ซูซีย์ สมิทธิไกร (2554) ยังกล่าวอีกว่า ความต้องการด้านต่าง ๆ ของบุคคล เป็นสาเหตุ

หนึ่งที่ทำให้บุคคลมีการกระทำต่าง ๆ ซึ่งภาวะที่บุคคลมีแรงผลักดันขึ้นในจิตใจนั้นเรียกว่า การมีแรงจูงใจ (Motivation) บุคคลที่มีแรงจูงใจจะมีพลังและมีความกระตือรือร้นที่จะกระทำพฤติกรรมต่าง ๆ อย่างมีทิศทาง เพื่อตอบสนองความต้องการและบรรลุเป้าหมายของตน ซึ่งโดยทั่วไปแล้วคุณภาพของแรงจูงใจ (Quality) ประกอบไปด้วย 2 องค์ประกอบ ได้แก่ ความเข้ม (Strength) และทิศทาง (Direction) โดยความเข้มของแรงจูงใจ หมายถึง ระดับความเต็มใจที่จะทุ่มเทและพยายามเพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่จะสนองตอบความต้องการของบุคคล ผู้บริโภคที่มีความเข้มข้นของแรงจูงใจสูงจะทุ่มเทความพยายามในการกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อให้ตนเองได้ในสิ่งที่ต้องการ ส่วนทิศทางของแรงจูงใจหมายถึง วิธีทางที่บุคคลกระทำเพื่อลดความตึงเครียดในใจและบรรลุถึงสิ่งที่ต้องการ ในยามที่คุณภาพของแรงจูงใจอยู่ในระดับสูง เช่น ในกรณีที่บุคคลหนึ่งหิวและต้องการรับประทานอาหารอย่างมาก บุคคลนั้นจะมีทั้งความเต็มใจที่จะทุ่มเทความพยายามและเลือกวิธีการที่ดีที่สุดเพื่อให้ตนเองได้รับประทานอาหารอย่างที่ต้องการ โดยสาเหตุที่มนุษย์มีแรงจูงใจที่มีคุณภาพแตกต่างกันสามารถอธิบายได้จาก 2 ทฤษฎี คือ

1. ทฤษฎีแรงขับ (Drive Theory) เสนอว่า ความต้องการของมนุษย์เป็นต้นเหตุที่ทำให้เกิดสภาวะไม่สมดุล ซึ่งทำให้เกิดแรงจูงใจที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อสภาวะไม่สมดุลนี้ เช่น เมื่อกระหายน้ำซึ่งเป็นความต้องการก็จะพยายามทำทุกวิถีทางเพื่อดื่มน้ำ ทำให้ตนเองกลับไปสู่สภาวะที่สมดุล

2. ทฤษฎีความคาดหวัง (Expectancy Theory) เสนอว่า มนุษย์แต่ละคนเป็นนักตัดสินใจที่มีเหตุผล เมื่อจำเป็นต้องตัดสินใจแต่ละคนจะถามตนเองว่าฉันจะได้อะไรจากการกระทำ เช่นนั้น บุคคลนั้นจะตัดสินใจทำเมื่อเขาคิดว่ามีโอกาสเป็นไปได้สูงที่การกระทำนั้นจะนำไปสู่ผลลัพธ์ที่น่าปรารถนา โดยองค์ประกอบที่สำคัญของทฤษฎีนี้ประกอบไปด้วย ผลลัพธ์ คุณค่าของผลลัพธ์ และความคาดหวังเกี่ยวกับความพยายามในการปฏิบัติงานและ ความคาดหวังเกี่ยวกับการปฏิบัติงานและผลลัพธ์

ทั้งนี้ ผู้บริโภคแต่ละคนไม่ได้มีแรงจูงใจเพียงอย่างเดียวแต่ก็มีแรงจูงใจหลายประการ ซึ่งบางครั้งก็มีความขัดแย้งกันเอง เรียกว่า เกิดภาวะความขัดแย้งด้านแรงจูงใจ (Motivation Conflicts) ซึ่งสามารถจำแนกได้ 3 แบบ

1. ทั้งรักทั้งชัง (Approach-avoidance Conflict) หมายถึง สิ่งที่ผู้บริโภคต้องการนั้นมีทั้งด้านบวกและด้านลบอยู่ในตัว เช่น อยากทานขนมขบเคี้ยว แต่ก็ห่วงเรื่องความอ้วน นักการตลาดก็ต้องพยายามจูงใจว่าแม้จะมีข้อเสียอยู่บ้างแต่ก็มีคุณค่า
2. หนีเสือปะจระเข้ (Avoidance-avoidance Conflict) หมายถึง การที่ผู้บริโภคต้องเผชิญกับภาวะที่ยากลำบาก ไม่ว่าจะทางเลือกใดทางเลือกหนึ่ง เช่น ไม่ต้องการขับรถคันเก่าอีกแต่ก็ไม่อยากซื้อรถใหม่ นักการตลาดต้องใช้วิธีการจูงใจด้วยการเสนอดอกเบี้ย 0% เพื่อให้ผู้บริโภครู้สึกว่าจะไม่ต้องจ่ายเงินจำนวนมาก
3. รักพี่เสียดายน้อง (Approach-approach Conflict) หมายถึง การที่ผู้บริโภคเลือกระหว่างสิ่งที่ต้องการสองชนิด เช่น รถคันใหม่กับการเที่ยวรอบดลก ในทางการตลาดจะต้องพยายามเอาสิ่งที่คุณสมบัติที่ผู้บริโภคต้องการมาผสมผสานกันในผลิตภัณฑ์ของตนเพื่อให้ผู้บริโภครู้สึกว่าความต้องการหลาย ๆ ชนิดได้รับการตอบสนองในเวลาเดียวกัน

โดยการประยุกต์ใช้ความรู้เกี่ยวกับความต้องการและแรงจูงใจของผู้บริโภค มีดังนี้

1. การเข้าใจถึงความต้องการและแรงจูงใจของผู้บริโภคสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสินค้าและบริการต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคที่มีความหลากหลายและแตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น ผู้บริโภคที่มีความต้องการให้คนนับถือ ย่อมต้องการผลิตภัณฑ์ที่ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของตน
2. การโฆษณาสินค้าและบริการต่าง ๆ จะสามารถดึงดูดใจและเข้าถึงผู้บริโภคได้มากขึ้น ต้องมีการวางแผนการโฆษณาในสอดคล้องกับกลุ่มเป้าหมาย ตัวอย่างเช่น ผู้บริโภคที่ต้องการความปลอดภัยเนื่องจากถูกขโมยมาลักทรัพย์ก็จะให้ความสำคัญกับโฆษณาสินค้าประเภทอุปกรณ์กันขโมย
3. ตามทฤษฎีความคาดหวัง การที่ผู้บริโภคจะมีแรงจูงใจที่จะซื้อผลิตภัณฑ์หนึ่งเกิดจากความเชื่อว่าผลิตภัณฑ์นั้นมีประโยชน์และมีคุณค่า ดังนั้น จะต้องมุ่งเน้นการสื่อสารให้ผู้บริโภคเข้าใจถึงประโยชน์ของผลิตภัณฑ์
4. การสร้างความรู้สึกเกี่ยวพันของผู้บริโภคเพื่อสะท้อนให้ทราบว่าผู้บริโภคมีแรงจูงใจมากน้อยเพียงไร เช่น การเชิญชวนให้ร่วมออกแบบผลิตภัณฑ์ที่ต้องการจะซื้อ

รูปแบบของแรงจูงใจ บุคคลแต่ละคนมีรูปแบบแรงจูงใจที่แตกต่างกัน ซึ่งนักจิตวิทยาได้แบ่งรูปแบบแรงจูงใจของมนุษย์ออกเป็นหลายรูปแบบที่สำคัญ มีดังนี้

1. **แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (Achievement Motive)** หมายถึง แรงจูงใจที่เป็นแรงขับให้บุคคลพยายามที่จะประกอบพฤติกรรมที่จะประสบสัมฤทธิ์ผลตามมาตรฐานความเป็นเลิศ (Standard of Excellence) ที่ตนตั้งไว้ บุคคลที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะไม่ทำงานเพราะหวังรางวัลแต่ทำเพื่อจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์จะมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. มุ่งหาความสำเร็จ (Hope of Success) และกลัวความล้มเหลว (Fear of Failure)
2. มีความทะเยอทะยานสูง
3. ตั้งเป้าหมายสูง
4. มีความรับผิดชอบในการงานดี
5. มีความอดทนในการทำงาน
6. รู้ความสามารถที่แท้จริงของตนเอง
7. เป็นผู้ที่ทำงานอย่างมีการวางแผน
8. เป็นผู้ที่ตั้งระดับความคาดหวังไว้สูง

2. **แรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ (Affiliative Motive)** ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์ มักจะเป็นผู้ที่โอบอ้อมอารี เป็นที่รักของเพื่อน มีลักษณะเห็นใจผู้อื่น ซึ่งเมื่อศึกษาจากสภาพครอบครัวแล้วผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์มักจะเป็นครอบครัวที่อบอุ่น บรรยากาศในบ้านปราศจาก การแข่งขัน พ่อแม่ไม่มีลักษณะข่มขู่ พี่น้องมีความรักสามัคคีกันดี ผู้มีแรงจูงใจใฝ่สัมพันธ์จะมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. เมื่อทำสิ่งใด เป้าหมายก็เพื่อได้รับการยอมรับจากกลุ่ม
2. ไม่มีความทะเยอทะยาน มีความเกรงใจสูง ไม่กล้าแสดงออก
3. ตั้งเป้าหมายต่ำ
4. หลีกเลี่ยงการโต้แย้งมักจะคล้อยตามผู้อื่น

3. **แรงจูงใจใฝ่อำนาจ (Power Motive)** สำหรับผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่อำนาจนั้น พบว่า ผู้ที่มีแรงจูงใจแบบนี้ส่วนมากมักจะพัฒนามาจากความรู้สึกว่า ตนเอง "ขาด" ในบางสิ่งบางอย่างที่ต้องการ อาจจะเป็นเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็ได้ทำให้เกิดมีความรู้สึกเป็น "ปมด้อย" เมื่อมีปมด้อยจึงพยายามสร้าง "ปมเด่น" ขึ้นมาเพื่อชดเชยกับสิ่งที่ตนเองขาด ผู้มีแรงจูงใจใฝ่อำนาจจะมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. ชอบมีอำนาจเหนือผู้อื่น ซึ่งบางครั้งอาจจะออกมาในลักษณะการก้าวร้าว
2. มักจะต่อต้านสังคม
3. แสวงหาชื่อเสียง
4. ชอบเสี่ยง ทั้งในด้านของการทำงาน ร่างกาย และอุปสรรคต่าง ๆ
5. ชอบเป็นผู้นำ

4. **แรงจูงใจใฝ่ก้าวร้าว (Aggression Motive)** ผู้ที่มีลักษณะแรงจูงใจแบบนี้มักเป็นผู้ที่ได้รับ

การเลี้ยงดูแบบเข้มงวดมากเกินไป บางครั้งพ่อแม่อาจจะใช้วิธีการลงโทษที่รุนแรงเกินไป ดังนั้นเด็กจึงหาทางระบายออกกับผู้อื่น หรืออาจจะเนื่องมาจากการเลียนแบบ บุคคลหรือจากสื่อต่าง ๆ ผู้มีแรงจูงใจใฝ่ก้าวร้าว จะมีลักษณะที่สำคัญดังนี้

1. ถือความคิดเห็นหรือความสำคัญของตนเป็นใหญ่
2. ชอบทำร้ายผู้อื่น ทั้งการทำร้ายด้วยกายหรือวาจา

5. **แรงจูงใจใฝ่พึ่งพา (Dependency Motive)**สาเหตุของการมีแรงจูงใจแบบนี้ก็เพราะการเลี้ยงดูที่พ่อแม่ทะนุถนอมมากเกินไป ไม่เปิดโอกาสให้เด็กได้ช่วยเหลือตนเอง ผู้ที่มีแรงจูงใจใฝ่พึ่งพาจะมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1. ไม่มั่นใจในตนเอง
2. ไม่กล้าตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ด้วยตนเอง มักจะลังเล
3. ไม่กล้าเสี่ยง
4. ต้องการความช่วยเหลือและกำลังใจจากผู้อื่น

สิทธิดิชา วรานุสันติกุล (2549) ได้กล่าวถึงแรงจูงใจภายในและแรงจูงใจภายนอก ไว้ดังนี้

1. **แรงจูงใจภายใน (Intrinsic Motivator)** หมายถึงแรงจูงใจที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของตนเอง มีผลทำให้คนเราแสดงพฤติกรรมออกไปเพราะรักหรือชอบที่จะทำอย่างนั้นอย่างจริงใจ เช่น คนบางคนชอบเล่นกีตาร์ ก็จะแสดงความพยายามเล่นกีตาร์ให้เป็น หาเวลาไปเรียน ไปฝึกซ้อม กิจกรรมเหล่านี้เขาทำไปโดยไม่ผลตอบแทนอะไรนอกจากความสุขที่ได้เล่นกีตาร์ ข้อสังเกตคือผลงานที่ได้ออกมาจากผู้ที่ทำกิจกรรมต่าง ๆ จากแรงจูงใจภายในมักจะเป็นผลงานที่มีคุณภาพดี เพราะเขามักจะทุ่มเท และเสียสละทุกอย่างเพื่อทำกิจกรรมให้ดีที่สุดเพราะกิจกรรมนั้นเป็นกิจกรรมที่เขาชอบทำ

2. **แรงจูงใจภายนอก (Extrinsic Motivator)** หมายถึงแรงจูงใจที่เกิดขึ้นเนื่องจากได้รับ

สิ่งจูงใจภายนอกจากตัวเรา ด้วยความมุ่งหมายที่จะทำให้เราทำพฤติกรรมบางอย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น คำชมเชย คะแนนที่ดี เหรียญทอง เป็นต้น

นอกจากนี้ตามแนวคิดเรื่องการสื่อสารเชิงกลยุทธ์ได้กล่าวถึงกลยุทธ์การจูงใจที่ใช้ในการ

สื่อสารอีกด้วย โดยSmith (2009) ได้แบ่งกลยุทธ์การจูงใจออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การจูงใจโดยใช้อารมณ์ (Pathos) กลยุทธ์การจูงใจโดยใช้อารมณ์มักใช้ในการจูงใจให้ผู้รับ

สารคล้ายตามความคิด โดยการให้ข้อมูลหรือกระตุ้นการตอบสนองทางอารมณ์ เช่น อารมณ์สุขเมื่อได้รู้เรื่องราวดี ๆ อารมณ์เศร้าจากการรับฟังเรื่องเศร้า ซึ่งการจูงใจโดยใช้อารมณ์แบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มคือ

1.1 การจูงใจโดยใช้อารมณ์ทางบวก (Positive Emotional Appeals) เช่น การใช้อารมณ์รัก (Love Appeals) เช่น ภาพชายหญิงโอบกอดกัน การทำให้รู้สึกดี (Virtue Appeals) เช่น รู้สึกว่าเป็นธรรม แสดงความรักชาติ การใช้อารมณ์ขัน (Humor Appeals) จะช่วยให้ผู้คนจดจำได้ง่าย การใช้เรื่องเกี่ยวกับเพศ (Sex Appeals) เช่น การแต่งกายน้อยชิ้น

1.2 การจูงใจโดยใช้อารมณ์ทางลบ (Negative Emotional Appeals) เช่น การขูให้กลัว (Fear Appeals) เป็นการทำให้กลัวหากไม่ทำตามที่ต้องการให้ทำ การทำให้รู้สึกผิด (Guilt Appeals) เช่น ถูกกล่าวหาว่าไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม

2. แรงจูงใจโดยใช้เหตุผล (Logos) มักเน้นการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง (Fact) และเข้าใจได้ง่าย พร้อมแสดงความเชื่อมโยงของสาเหตุและผล อาจมีการนำตัวอย่างที่เคยเกิดขึ้นมาแล้วมาใช้เป็นข้อมูลเสริม และการใช้เหตุผลอาจมีความพยายามเชื่อมโยงเข้ากับตัวผู้รับสารในลักษณะต่าง ๆ เช่น การล่อใจด้วยรางวัลที่ผู้รับสารคาดหวังจะได้รับ (Reward Approach) อาทิ ประหยัดเวลา สุขภาพดีขึ้น ไม่ถูกตำหนิ สวยงาม ปลอดภัย มั่นใจ นอกจากนี้ยังมีการแสดงให้เห็นว่าจะเกิดโทษแก่ผู้รับสาร (Punishment Approach) เช่น จะเกิดผลเสียหายอย่างไรบ้างต่อบุคคล สังคม

3. แรงจูงใจโดยใช้อัตลักษณ์ของบุคคล (Ethos) เป็นเครื่องจูงใจ โดยอาศัยคุณสมบัติของบุคคลที่ผู้รับสารยอมรับ การที่บุคคลมีคุณสมบัติในสายตาของผู้รับสารว่าเป็นที่น่าเชื่อถือ (Credibility) มีเสน่ห์ส่วนบุคคล (Charisma) และมีอำนาจในการควบคุม (Control) การจูงใจด้วยการใช้อัตลักษณ์ของบุคคลเป็นเครื่องช่วยให้เกิดความน่าเชื่อถือนี้ถูกนิยามใช้มากโดยเฉพาะนักการสื่อสารทางการตลาด ได้มีการใช้แหล่งอ้างอิงที่น่าเชื่อถือในการจูงใจ (Source Credibility) เช่น ผู้ทรงคุณวุฒิที่สังคมยอมรับมาช่วยให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์

แนวคิดทฤษฎีเรื่องแรงจูงใจนี้มีความสัมพันธ์อย่างยิ่งกับการศึกษาเรื่องกลยุทธ์ทางสังคม

เพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา เนื่องจากส่วนหนึ่งของการศึกษาต้องการค้นหาแรงจูงใจของประชาชนในพื้นที่ที่ตัดสินใจร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน การศึกษาทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์และเข้าใจแรงจูงใจของประชาชนในพื้นที่ได้

สิทธิประชาชนด้านสิ่งแวดล้อม

ดังที่กล่าวไว้ในข้างต้นของความสนใจที่จะศึกษากลยุทธ์ทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงในครั้งนี้นั้น ต้องการศึกษาว่าประชาชนได้มีการตระหนักถึงสิทธิของตนที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างปกติสุข หากภาคเอกชนหรือมีผู้ใดมาทำให้การดำรงชีวิตไม่ปลอดภัยก็จะเกิดการคัดค้านและการคัดค้านนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ดังนั้นการศึกษาเรื่องสิทธิประชาชนด้านสิ่งแวดล้อมจึงมีความสำคัญ เพื่อจะได้เข้าใจประชาชนผู้คัดค้านว่ามีความคิดและทัศนคติต่อสิทธิของตนที่มีต่อด้านสิ่งแวดล้อมอย่างไร

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยปี พ.ศ. 2540 นับเป็นรัฐธรรมนูญที่เปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำมากที่สุดเพราะประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการจัดการ แสดงความคิดเห็น และมีสิทธิได้รับทราบข้อมูลข่าวสาร แม้ปัจจุบันประเทศไทยจะใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพ.ศ. 2550 แต่บทบัญญัติหลายประการเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมในรัฐธรรมนูญฉบับ 2540 ยังถูกนำมาบรรจุไว้ในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ในส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน ดังนี้

มาตราที่ 66 “บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่นศิลปหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ”

มาตรา 67 “สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการบำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมจะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมรวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ สิทธิของบุคคลที่จะฟ้องหน่วยราชการหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจราชการส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นของรัฐเพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในกฎหมายตามวรรคหนึ่งและวรรคสองย่อมได้รับความคุ้มครอง”

จากรัฐธรรมนูญมาตรา 67 ข้างต้น มีสิ่งที่น่าสนใจที่เปิดโอกาสให้ประชาชนมีในการดำรงชีพ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี (Right to a Healthful and Decent Environment) นับเป็นครั้งแรกที่ รัฐธรรมนูญบัญญัติรับรองสิทธิของบุคคลในสิ่งแวดล้อมที่ดีที่ไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ

แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้าน

การเกิดฝ่ายคัดค้านนอกจากจะเกี่ยวข้องกับเป้าหมายของขบวนการทางสังคมที่ก่อให้เกิดการสูญเสีย ประโยชน์และความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ ความเชื่อและการต้องการปกป้องสถานภาพและความมั่นคงทางสังคมของกลุ่มตรงข้ามขบวนการทางสังคมแล้วยังเกี่ยวข้องกับความสำเร็จในการบรรลุเป้าหมายของขบวนการทางสังคมด้วยเพราะยิ่งขบวนการสามารถบรรลุผลสำเร็จได้ในระดับสูงเท่าใดก็จะเป็นการคุกคามและการกระตุ้นให้เกิดการระดมเพื่อจัดตั้งฝ่ายคัดค้านมากยิ่งขึ้นด้วยเช่นกัน (สถาบันวิจัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2540)

รูปแบบการคัดค้านหนึ่งที่พบในสังคมไทยคือ มีอบ (Mob) โดยมีคำจำกัดความคือ การรวมกลุ่มกันโดยประชาชนระดับปัจเจกหรือกลุ่มต่างๆ มารวมตัวกันเป็นเครือข่ายระดับหลวมๆ เพื่อการสร้างพลวัต (Dynamic) ในสังคมด้วยการประท้วง ซึ่งเราใช้ศัพท์เรียกสั้นๆ ว่า "มีอบ" มีอบเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งในสังคมประชาธิปไตยเพราะสิ่งที่เราต้องยอมรับคือ ในสังคมที่มีความหลากหลายของกลุ่มชนชั้นการสนองประโยชน์ให้คนทุกฝ่ายพอใจได้เป็นเรื่องยาก และด้วยระบบชนชั้นดังที่กล่าวมามีอบนี่แหละคือทางออกที่ดีที่สุดที่ทำให้ความต้องการของกลุ่มตนมีพลังมากขึ้น

(วรภัทรวิวัฒน์คุปต์, 2555)

ผู้นำในองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม คือผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดการเคลื่อนไหวในฐานะที่เป็นผู้จัดตั้งการเคลื่อนไหว (Organizer) ซึ่งทำหน้าที่ในการระดมทรัพยากรหรือชักนำผู้คน ประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนเข้ามาร่วมเคลื่อนไหวและเป็นผู้ตัดสินใจเพื่อดำเนินงานและการใช้ยุทธวิธี ด้านสมาชิกหรือประชาชนในพื้นที่จะมีความพร้อม ความยึดมั่นผูกพัน มีแรงกระตุ้นในการเข้าร่วมและมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและความเป็นเอกภาพร่วมกัน (Solidarity) ซึ่งเป็นมรดกที่สืบทอดจากองค์กรและขบวนการทางสังคมเดิมก่อนที่จะเข้าร่วมกับองค์กรและการเคลื่อนไหวใหม่

โครงสร้างแรงจูงใจเพื่อให้สมาชิกมีความเป็นเอกภาพเนื่องจากความเป็นเอกภาพของสมาชิกมีความสำคัญในการช่วยรักษาความเป็นขบวนการทางสังคมไว้ได้อย่างต่อเนื่องทั้งนี้ เพราะความเป็นเอกภาพเกิดจากการสร้างแรงจูงใจให้สมาชิกอยากเข้ามามีส่วนร่วมเคลื่อนไหวกับองค์กร ภายใต้ระบบความสัมพันธ์แบบตอบแทนซึ่งกันและกัน (Interchange Reward) ระหว่างสมาชิกกับองค์กร ดังนั้นขบวนการทางสังคมที่สามารถสร้างแรงจูงใจจนเกิดความเป็นเอกภาพในหมู่สมาชิกได้ย่อมมี

ประสิทธิภาพทั้งในด้านการระดมสมาชิกใหม่ และด้านการเคลื่อนไหว ที่สำคัญแรงจูงใจนี้ยังสามารถช่วยแก้ปัญหาสมาชิกที่ได้รับผลประโยชน์โดยไม่ ต้องจ่าย (Free Rider) ได้อีกด้วย

โดยสรุปกล่าวได้ว่า

1. การเกิดฝ่ายคัดค้านเกี่ยวข้องกับขบวนการทางสังคมที่ก่อให้เกิดการสูญเสียประโยชน์

และความขัดแย้งด้านอุดมการณ์ ความเชื่อและการต้องการปกป้องสถานภาพและความมั่นคงทางสังคมของกลุ่มตรงข้ามขบวนการทางสังคม

2. มีอบหมายถึงกลุ่มคนจำนวนมากที่รวมตัวกันเพื่อประท้วงหรือเรียกร้องความต้องการอย่างใดอย่างหนึ่งให้สังคมได้รับรู้

3. แกนนำในองค์กรการเคลื่อนไหวทางสังคม หรือ ผู้นำมีอบมีบทบาทสำคัญในการทำหน้าทีในการระดมทรัพยากรหรือชักนำผู้คนประชาชนที่ได้รับความเดือดร้อนเข้ามาร่วมเคลื่อนไหว

4. สมาชิกหรือประชาชนในพื้นที่คือกลุ่มคนที่มีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันและความเป็นเอกภาพร่วมกัน(solidarity)ในการเข้าร่วมเป็นสมาชิกในกลุ่มการเคลื่อนไหว

5. ความเป็นเอกภาพของสมาชิกช่วยรักษาความเป็นขบวนการทางสังคมไว้ได้อย่างต่อเนื่องและย่อมมีประสิทธิภาพทั้งในการระดมสมาชิกใหม่ และด้านการเคลื่อนไหว

จากแนวความคิดนี้ จะเป็นพื้นฐานอันดีที่ผู้วิจัยจะเข้าใจการรวมกลุ่มกันของกลุ่มผู้คัดค้านว่ามีรูปแบบและแนวความคิดอย่างไรอันจะนำไปสู่การวิเคราะห์เรื่องกลยุทธ์ทางสังคมเพื่อการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาได้อย่างสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ความรู้เกี่ยวกับถ่านหิน

ถ่านหิน คือหินตะกอนชนิดหนึ่งและเป็นแร่เชื้อเพลิงสามารถติดไฟได้ มีสีน้ำตาลอ่อนจนถึงสีดำมีทั้งชนิดผิวมันและผิวด้าน น้ำหนักเบา ถ่านหินประกอบด้วยธาตุที่สำคัญ 4 อย่างได้แก่ คาร์บอน ไฮโดรเจน ไนโตรเจน และออกซิเจน นอกจากนั้น มีธาตุหรือสารอื่นเช่น กำมะถัน เจือปนเล็กน้อย นอกจากนี้ถ่านหิน เป็นวัตถุดิบที่นำเอาเอามาใช้ในการสร้างพลังงานประเภทของถ่านหินก็นำมาใช้ประโยชน์แตกต่างกันไปนอกจากนี้ถ่านหินยังใช้เป็นแหล่งพลังงานในโรงงานใหญ่ๆ เช่น โรงงานกระดาษ โรงงานปูนซีเมนต์ โรงไฟฟ้าบางแห่งยังคงนำถ่านหินมาใช้ประโยชน์อยู่ การใช้พลังงานจากถ่านหินเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดมลพิษแต่ถึงกระนั้นความพยายามพัฒนาพลังงานถ่านหินเป็นพลังงานที่สะอาดก็ยังคงมีอยู่ (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2539)

โดยสรุปกล่าวได้ว่าถ่านหินเป็นหินตะกอนชนิดหนึ่ง ติดไฟได้จึงใช้เป็นเชื้อเพลิงได้ตั้งแต่นั้นจึงมีการนำถ่านหินมาใช้ประโยชน์ในการใช้เป็นแหล่งพลังงานในโรงงานแต่การใช้พลังงานจากถ่านหินก็ยังเป็นสาเหตุที่ทำให้เกิดมลพิษในปัจจุบันจึงยังมีการพยายามพัฒนาพลังงานถ่านหินให้มีความสะอาดมากยิ่งขึ้น

ถ่านหินสามารถแยกประเภทตามลำดับชั้นได้เป็น 5 ประเภท คือ

1. พีต (Peat) เป็นชั้นแรกในกระบวนการเกิดถ่านหินประกอบด้วยซากพืชซึ่งบางส่วนได้สลายตัวไปแล้วสามารถใช้เป็นเชื้อเพลิงได้
2. ลิกไนต์ (Lignite) มีซากพืชหลงเหลืออยู่เล็กน้อย มีความชื้นมากเป็นถ่านหินที่ใช้เป็นเชื้อเพลิง
3. ซับบิทูมินัส (Sub Bituminous) มีสีดำเป็นเชื้อเพลิงที่มีคุณภาพเหมาะสมในการผลิตกระแสไฟฟ้า
4. บิทูมินัส (Bituminous) เป็นถ่านหินเนื้อแน่น แข็ง ประกอบด้วยชั้นถ่านหินสีดำมันวาวใช้เป็นเชื้อเพลิงเพื่อการถลุงโลหะ
5. แอนทราไซต์ (Anthracite) เป็นถ่านหินที่มีลักษณะดำเป็นเงา มันวาวมาก มีรอยแตกเว้าแบบก้นหอยติดไฟยาก

ถ่านหินถูกนำมาใช้ประโยชน์อย่างแพร่หลายเนื่องจากมีแหล่งสำรองกระจายอยู่ทั่วโลกและปริมาณค่อนข้างมากการขุดถ่านหินขึ้นมาใช้ประโยชน์ไม่ยุ่งยากซับซ้อน ถ่านหินราคาถูกกว่าน้ำมัน ถ่านหินส่วนใหญ่จึงถูกนำมาเป็นเชื้อเพลิงในอุตสาหกรรมต่าง ๆ ที่ใช้หม้อน้ำร้อนในกระบวนการผลิต เช่น การผลิตไฟฟ้า การถลุงโลหะ การผลิตปูนซีเมนต์การบ่มไบโอบาสุบ และการผลิตอาหาร เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการใช้ประโยชน์ในด้านอื่นเช่น การทำถ่านสังเคราะห์ (Activated Carbon) เพื่อดูดซับกลิ่นการทำคาร์บอนไฟเบอร์ (Carbon Fiber) ซึ่งเป็นวัสดุที่มีความแข็งแรงแต่น้ำหนักเบาและการแปรสภาพถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงเหลว (Coal Liquefaction) หรือ เป็นแปรสภาพก๊าซ (Coal Gasification) ซึ่งเป็นการใช้ถ่านหินแบบเชื้อเพลิงสะอาดเพื่อช่วยลดมลภาวะจากการใช้ถ่านหินเป็นเชื้อเพลิงได้อีกทางหนึ่ง ภายใต้กระบวนการแปรสภาพถ่านหินจะสามารถแยกเอาก๊าซที่มีฤทธิ์เป็นกรดหรือเป็นพิษ และสารพลอยได้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในถ่านหินนำไปใช้ประโยชน์ได้อีก เช่น ก๊าซแอมโมเนียใช้ทำปุ๋ยเพื่อเกษตรกรรมถ้าถ่านหินใช้ทำวัสดุก่อสร้างเป็นต้น ประเทศไทยไม่ค่อยมีถ่านหินเท่าที่มีอยู่เป็นถ่านหินคุณภาพต่ำเราจึงต้องสั่งถ่านหินคุณภาพสูงมาจากต่างประเทศและวิธีที่จะขนส่งถ่านหินเข้ามาด้วยราคาที่ถูกลงที่สุด ก็คือต้องขนมาทางเรือตั้งนั้นโรงไฟฟ้า

ที่ใช้ถ่านหินจึงมักอยู่ริมทะเลหรือริมแม่น้ำที่อยู่ติดกับทะเล (การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย, 2539)

กรณีศึกษาที่เกี่ยวกับถ่านหินในประเทศไทยซึ่งถือว่ามีถ่านหินสำรองมากที่สุด คือกรณีของ โรงไฟฟ้าแม่เมาะจังหวัดลำปาง โดยโรงไฟฟ้าแม่เมาะเป็นโรงไฟฟ้าพลังงานไอน้ำที่ใช้ถ่านหินลิกไนต์ เป็นเชื้อเพลิง ปัจจุบันมีทั้งหมด 13 เครื่อง โดยเครื่องที่ 1-3 ได้หยุดเดินเครื่องตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 ดังนั้นในปัจจุบันโรงไฟฟ้าแม่เมาะจึงมีกำลังการผลิตจากเครื่องที่ 4-13 กำลังการผลิตรวม 2,400 เมกกะวัตต์

ส่วนเหมืองแม่เมาะ เป็นเหมืองถ่านหินลิกไนต์ขนาดใหญ่ที่สุดในประเทศไทย ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง มีระยะห่างจากกรุงเทพมหานครไปทางทิศเหนือ ประมาณ 630 กิโลเมตร และห่างจากตัวเมืองลำปาง 28 กิโลเมตร (ประชาสัมพันธ์ โรงไฟฟ้าแม่เมาะ, 2556)

ทางด้านมูลนิธิโลกสีเขียว อันเป็นมูลนิธิที่ก่อตั้งขึ้นเพื่อสร้างความเข้าใจในสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยได้ลำดับเหตุการณ์ของกรณีมลพิษที่เกิดจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะไว้ดังนี้

โรงไฟฟ้าแม่เมาะได้รับการอนุมัติโครงการจากรัฐบาลในปี พ.ศ. 2515 จากนั้นได้ก่อสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินจำนวน 3 โรงในปี พ.ศ. 2518 ตลอดเวลาที่มีการดำเนินกิจการนั้นประชาชนในพื้นที่ได้รับผลกระทบอยู่เสมอ จนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ลมเปลี่ยนทิศเมื่อช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2535 โดยทิศทางลมพัดเข้าสู่หมู่บ้านสบป่าด ด้วยอุณหภูมิของอากาศที่ผกผันประกอบกับลักษณะภูมิประเทศที่เป็นแอ่งกระทะ ทำให้เขตแดนอากาศแยกออกเป็น 2 ชั้น มลพิษที่ถูกปล่อยจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะจึงถูกดึงกลับลงสู่พื้นดิน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นทำให้ประชาชนในพื้นที่และพนักงานโรงไฟฟ้าจำนวนหลายพันคน ล้มป่วยด้วยอาการหายใจไม่สะดวก คลื่นไส้ วิงเวียนศีรษะ เคืองตาและจมูก เนื่องจากสูดสารซัลเฟอร์ไดออกไซด์เข้าไป และภายหลังไม่ถึง 2 เดือน พื้นที่ไร่นากว่าร้อยละ 50 รอบโรงไฟฟ้าก็ได้รับความเสียหายจากฝนกรด

หลังจากเกิดเหตุการณ์ดังกล่าว การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) ได้จ่ายเงินชดเชยให้ผู้ป่วยในรายละ 5,000 บาท ผู้ป่วยนอกรายละ 1,000 บาท และค่าเสียโอกาสในการทำงานวันละ 100 บาท รวมเป็นเงินกว่า 4 ล้านบาท และได้ติดตั้งเครื่องดักจับก๊าซซัลเฟอร์ไดออกไซด์ แต่ก็มีปัญหาในการดำเนินงานอยู่เสมอ จนเกิดปัญหามลพิษซ้ำซาก นำไปสู่ข้อเรียกร้องของประชาชนในพื้นที่ที่ต้องการอพยพออกนอกพื้นที่ ซึ่งปัจจุบันก็ยังอพยพไม่แล้วเสร็จ การชดเชยก็ยังไม่เสร็จสิ้น

กรณีของปัญหาสิ่งแวดล้อมของโรงไฟฟ้าแม่เมาะนี้ทำให้ประชาชนคนไทยส่วนใหญ่ต่างหวาดกลัว และมีทัศนคติเชิงลบต่อโรงไฟฟ้ามาจวบจนปัจจุบัน (แม่เมาะ เมืองในหมอกมลพิษ,

มูลนิธิโลกสีเขียว, 2556)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยที่เกี่ยวกับสิทธิของประชาชนส่วนใหญ่ มุ่งเน้นศึกษาเหตุการณ์ของภาคประชาชนกับภาครัฐ มีงานวิจัยจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่ศึกษาความสัมพันธ์ของภาคประชาชนและภาคเอกชน และจากการศึกษางานวิจัยทั้ง 2 ส่วน พบข้อมูลดังนี้

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้าน

สำหรับการทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้าน พบว่า งานวิจัยในระยะแรกจะมุ่งเน้นศึกษาในเรื่องความขัดแย้งของภาคประชาชนกับภาครัฐ จากนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2551 เป็นต้นมาจะเป็นงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้งทางการเมืองเสียเป็นส่วนใหญ่

เริ่มจาก งานวิจัยเรื่องกระบวนการการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มประชาชนในพื้นที่ผู้คัดค้าน เขื่อนปากมูล โดยพวงพนา คุณวัฒน์ ในปีพ.ศ. 2545 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพัฒนาการของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล และเพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้าน ตลอดจนเพื่อศึกษาประสิทธิผลสื่อและข่าวสารของกลุ่มผู้คัดค้าน โดยมีแนวคิดเรื่องความเป็นพลเมืองและสิทธิของชุมชน และแนวคิดเรื่องสิทธิในการสื่อสารของพลเมืองเป็นแนวทางในการศึกษา ผลการวิจัยพบว่า กลุ่มชาวบ้านเริ่มจากการสื่อสารไปยังรัฐบาลและพัฒนาไปสู่การสื่อสารไปยังสื่อมวลชนโดยใช้วิธีการอดอาหาร ไม่เชื่อฟังรัฐ เพื่อดึงดูดความสนใจจากสื่อ ที่สำคัญยังพบว่ากลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านมีลักษณะของกระบวนการการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ที่ไม่มุ่งเน้นที่การโค่นล้มอำนาจรัฐแต่เป็นการสื่อสารเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน

สอดคล้องกับงานวิจัยของหทัยสิริ เจาวัฒนา ในปี 2546 เรื่องกระบวนการสื่อสารในการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้คัดค้านโครงการท่อแก๊ซไทย-มาเลเซีย ที่พบว่ากระบวนการการสื่อสารในการคัดค้านโครงการ ก็มีลักษณะของการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ (New Social Movement) ด้วยเช่นกัน

ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านด้านการเมืองนั้น ภครินทร์ สว่างดี ได้วิจัยเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย เมื่อปี 2553 พบว่า กลุ่มแกนนำและผู้สื่อสารของกลุ่มผู้เคลื่อนไหวได้ใช้กลยุทธ์การสื่อสารแบบโน้มน้าวใจและแนวคิดการมีส่วนร่วมทางการเมือง และกลยุทธ์เฉพาะกิจได้แก่ การกระจายดาว การจัดคอนเสิร์ตเมืองสัญจรการแถลงข่าวผ่านสื่อมวลชน การแถลงการณ์ และการชุมนุม โดยได้ใช้สื่อโทรทัศน์ ASTV ในการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านจะสามารถอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในการต่อต้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงได้ว่ามีการรวมกลุ่มกันและมีความสัมพันธ์กันในลักษณะใด

งานวิจัยเกี่ยวข้องกับการบริหารประเด็น

จากการค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการประเด็นนั้นมียุ่อย่างจำกัด โดยพบงานล่าสุดเป็นของ จุติพร ปริญญากุล ได้วิจัยเรื่องกลยุทธ์การบริหารประเด็นเพื่อผลักดันพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องตีมแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ผลการวิจัยพบว่าการผลักดันพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องตีมแอลกอฮอล์มีพื้นฐานการผลักดันภายใต้ยุทธศาสตร์สามเหลี่ยมเขยื้อนภูเขา ของ ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วะสี โดยมีการใช้กลยุทธ์การบริหารประเด็น 3 ชนิด ได้แก่ กลยุทธ์การตอบสนองอย่างมีพลวัต (Dynamic Response) กลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงด้วยการตั้งรับ (Reactive Change) และกลยุทธ์การเปลี่ยนแปลงด้วยการปรับตัว (Adaptive Change) นอกจากนี้ยังพบว่ามีการใช้กลวิธีการสื่อสารเพื่อสนับสนุนกลยุทธ์ต่าง ๆ โดยกลวิธีเหล่านี้ประกอบไปด้วย การระดมพลังสังคม (Social Mobilization) การชี้แนะประเด็นผ่านสื่อต่าง ๆ (Media Advocacy) การวางระบบแพร่กระจายข้อมูล (Information Dissemination) การสื่อสารผ่านกิจกรรมต่าง ๆ การพัฒนาและรักษาสัมพันธ์กับสาธารณชนกลุ่มต่าง ๆ และการกระตุ้นการมีส่วนร่วมของสาธารณชน นับเป็นงานวิจัยที่พิสูจน์แนวคิดของการบริหารประเด็น (Issue Management) ที่ให้ความสำคัญกับนโยบายสาธารณะ และการใช้กลยุทธ์การบริหารประเด็นก็สามารถผลักดันให้พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องตีมแอลกอฮอล์ พ.ศ.2551 ดำเนินการเป็นผลสำเร็จในที่สุด

นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยที่สะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการบริหารประเด็น เมื่อผลการวิจัยของ ชัญญา โคมลอย เรื่องการบริหารประเด็นการแพร่ระบาดของโรคไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ใหม่ 2009 ของบริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) พบว่าบริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน) มีนโยบายการบริหารประเด็นการแพร่ระบาดของโรคไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ใหม่ 2009 เนื่องจากเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยของผู้โดยสารและพนักงาน อาจส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงและเสถียรภาพทางการเงินขององค์กรได้ โดยมีนโยบายให้มุ่งเน้นการดำเนินงานด้านสุขลักษณะสำหรับพนักงานและผู้ใช้บริการ เพื่อรักษาความสะอาดสูงสุด โดยได้ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติอย่างต่อเนื่องแม้ในช่วงที่ไม่มีการระบาด เพื่อให้การบินไทยเป็นสายการบินผู้นำการบริการที่เน้นความปลอดภัยด้านสุขอนามัย

การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารประเด็นนี้ มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาเรื่องกลยุทธ์ทางสังคมเพื่อการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา เนื่องจากผู้นำชุมชนที่มีส่วนสำคัญในการคัดค้านในครั้งนี้มีการใช้การบริหารประเด็นมาเกี่ยวข้องในการดำเนินงานจนสำเร็จลุล่วงในที่สุด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับผลกระทบของถ่านหิน

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสื่อสารเรื่องถ่านหินในประเทศไทยนั้น ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับคุณสมบัติของถ่านหินในเชิงวิทยาศาสตร์ โดยพบงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเปิดรับข่าวสารเกี่ยวกับโรงไฟฟ้าถ่านหินเล็กน้อย ซึ่งพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่ยอมรับโรงไฟฟ้าถ่านหิน เนื่องจากตระหนักถึงผลกระทบต่อสุขภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อม ดังเช่นงานวิจัยเรื่องการเปิดรับข่าวสาร การรับรู้ผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมจากโรงไฟฟ้าถ่านหินและการยอมรับโรงไฟฟ้าบ่อนอก โดยสุชาดา ราชภูริรักษา ในปี 2540 ซึ่งการศึกษาดังกล่าวมีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาในแง่ของการรับทราบการเปิดรับสื่อของชุมชนว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประชาชนชาวบางปะกงและศรีราชา

ผลการค้นคว้าศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประชาชนในพื้นที่บางปะกงนั้น แบ่งออกเป็น 2 ด้าน คือด้านลักษณะภูมิประเทศรวมถึงด้านประชากร และด้านการเปิดรับสื่อของประชาชนชาวบางปะกง โดยธนัท สุวรรณกิตติ วิจัยเรื่องการเปิดรับและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าบางปะกง เมื่อปี 2552 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาลักษณะทาง ประชากรศาสตร์ตลอดจนถึงการเปิดรับสื่อเกี่ยวกับกองทุนรอบโรงไฟฟ้าของประชาชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าบางปะกง พบว่ากลุ่มตัวอย่างเปิดรับสื่อน้อยแต่ก็มีความสนใจติดตามข่าวสารเกี่ยวกับกองทุนไฟฟ้าเป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ประชาชนยังต้องการให้หน่วยงานเพิ่มการประชาสัมพันธ์ข่าวสารอย่างต่อเนื่อง

ด้านวิวัตส์ กิ่งสุวรรณ วิจัยเรื่อง การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ในเขตเทศบาลต.บางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อปี 2553 พบว่า ชุมชนบางปะกงเป็นชุมชนประมงริมน้ำดั้งเดิมตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนกลาง (ประมาณปี พ.ศ. 1991-2231) จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับศิลปะการก่อสร้างที่พบในพระอุโบสถวัดบน คงคาราม ต่อมาชุมชนนี้ได้เปลี่ยนแปลงไปตามแผนพัฒนาระดับชาติ ตั้งแต่ที่ภาครัฐมีแผนที่จะเพิ่มบทบาททางด้านอุตสาหกรรมขึ้น ทั้งแผนพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออก จนเกิดเป็นนิคมอุตสาหกรรมในพื้นที่ อาทิต นิคมอุตสาหกรรมอมตะนคร (พ.ศ. 2532) นิคมอุตสาหกรรมเวลโกรว์ (พ.ศ. 2532) จากนั้นได้มีการพัฒนาเส้นทางคมนาคมเพื่อรองรับด้านการขนส่งภาคอุตสาหกรรม ด้วยการขยายเส้นทางบางปะกง – ฉะเชิงเทรา ในปี 2536 ขยายเส้นทาง

มีนบุรี-ฉะเชิงเทรา ในปี 2537 ซึ่งการพัฒนาเหล่านี้ส่งผลให้ชุมชนเกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น งานวิจัยยังพบอีกว่า ปัจจุบันชุมชนบางปะกงได้กลายเป็นที่พักอาศัยรับรองผู้ที่ทำงานด้านอุตสาหกรรมในพื้นที่ใกล้เคียง พื้นที่พักอาศัยที่เป็นชุมชนชาวประมงริมฝั่งทะเลกลายเป็นพื้นที่เสื่อมโทรม

ส่วนการศึกษาข้อมูลพื้นที่ของศรีราชานั้น วรณิ โจรณ์วรรณสินธุ์ ได้ศึกษาเรื่องแนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยเพื่อรองรับแรงงานภาคอุตสาหกรรมในย่านอุตสาหกรรมเขตพื้นที่อำเภอศรีราชา – อำเภอชลบุรี จังหวัดชลบุรี และอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทราในบริเวณชายฝั่งทะเลตะวันออกพบว่า อำเภอศรีราชา มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบเชิงเขาชายฝั่งทะเลและที่ราบลูกคลื่นและเนินเขาเตี้ย ๆ สลับกัน มีความสูงเฉลี่ย 200-300 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง บริเวณด้านตะวันตกเป็นชายฝั่งทะเลมีเนินเขาเล็ก ๆ สูงประมาณ 80-190 เมตรจากระดับน้ำทะเลปานกลาง มีเขาแหลมฉับสูง 88 เมตร บริเวณชายฝั่งทะเลมีอ่าวสำคัญคืออ่าวอุดม และอ่าวทองหลาง ปัจจุบันบริเวณแหลมฉับได้รับการพัฒนาให้เป็นเขตท่าเรือพาณิชย์ของการท่าเรือแห่งประเทศไทยและเป็นเขตนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉับ

อำเภอศรีราชาส่วนใหญ่ มีพื้นที่เป็นเขตเกษตรกรรมร้อยละ 61.955 ของพื้นที่อำเภอมีการเพาะปลูกพืชไร่มากที่สุด พืชเศรษฐกิจได้แก่มันสำปะหลัง อ้อยน้ำตาล สับปะรด สัตว์เคณษฐกิจที่สำคัญคือสุกร ไก่ และการทำประมงทะเล รองลงมาเป็นเขตเมือง พื้นที่เพื่อการพัฒนาเมือง การท่องเที่ยว และการพัฒนาอุตสาหกรรมร้อยละ 31.872 ของพื้นที่อำเภอ มีพื้นที่ป่าร้อยละ 3.635 ของพื้นที่อำเภอ มีปัญหาชุมชนแออัดกระจายตัวอยู่บริเวณชุมชนหนาแน่นขนาดใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองอำเภอศรีราชา สภาพชุมชนค่อนข้างทรุดโทรม ชุมชนแออัดส่วนใหญ่มีอายุประมาณ 10-25 ปี

การศึกษาสภาพสังคมและพื้นที่ของบางปะกงและศรีราชาตามข้างต้น นับเป็นพื้นฐานสำคัญในการศึกษากลยุทธ์ทางสังคมเพื่อการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา อันจะทำให้ทราบวิถีชีวิตและแนวความคิดของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างรอบด้าน

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา ใช้แนวทางการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (Qualitative data) ด้วยการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) โดยการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 40 คน พร้อมกับวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและสื่ออื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมของแกนนำชุมชนเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง

งานวิจัยนี้มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับกลยุทธ์ที่กลุ่มแกนนำประชาชนในพื้นที่ที่คัดค้านการขนถ่ายถ่านหินใช้ในการต่อสู้จนประสบความสำเร็จมีอะไรบ้าง รวมถึงประเด็นคำถามต่อประชาชนในพื้นที่ที่มาร่วมชุมนุมว่าอะไรคือแรงจูงใจในการเข้าร่วมการประท้วง

แหล่งข้อมูล

1. จากแหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) ได้สัมภาษณ์แกนนำชุมชนที่เป็นผู้นำในการรวมกลุ่มประชาชนในพื้นที่ในการรวมตัวกันประท้วงการขนถ่ายถ่านหินจำนวนและประชาชนในพื้นที่ รวมถึงบุคคลอื่น ๆ อันได้แก่สัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวทั้งส่วนกลางและท้องถิ่น ตลอดจนองค์กรที่ขับเคลื่อนทางสังคมที่เกี่ยวข้อง
2. จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ การศึกษาเอกสารและสื่อต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยทำการศึกษาข้อมูลจากข่าวหนังสือพิมพ์ และหนังสือพิมพ์ออนไลน์ เอกสารของกลุ่มคัดค้าน รวมถึงข่าวการคัดค้านถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาทางสื่อโทรทัศน์ทั้งสื่อส่วนกลางและสื่อท้องถิ่น และสื่อออนไลน์ทั้งหมด ซึ่งแบ่งเป็น 2 ช่วงคือ ช่วงที่ 1 ในการประท้วงครั้งแรก เมื่อปี 2551 และช่วงที่ 2 ในการประท้วงครั้งล่าสุด เมื่อพฤษภาคม 2555 และเอกสารของฝ่ายคัดค้าน

กลุ่มตัวอย่าง

แหล่งข้อมูลของการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) เพื่อให้ได้แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) โดยคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่เกี่ยวข้องกับการใช้กลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา โดยผู้ให้ข้อมูลหลักได้แก่ ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา โดยใช้วิธีการอ้างอิงด้วยบุคคลและผู้เชี่ยวชาญ (Snowball Sampling Technique) เมื่อสัมภาษณ์เสร็จแล้วก็ให้ผู้เชี่ยวชาญระบุรายชื่อผู้เชี่ยวชาญท่านต่อไป

จนกระทั่งข้อมูลนี้และไม่มีประเด็นใหม่เพิ่มเติม และครบถ้วนตามที่บุคคลอ้างอิงได้แนะนำ โดยมีบุคคลที่ให้ข้อมูลหลักรวมทั้งสิ้น 40 คน ดังนี้

พื้นที่บางปะกง

แกนนำผู้คัดค้าน

1. นายธาดาทอง บุญรอด ตำแหน่ง กำนันตำบลบางปะกง
2. นายเกรียงศักดิ์ เกษศิริ ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 10
3. นายพิภพ ช่อลำเจียก ตำแหน่ง ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 11
4. นายเรีงศักดิ์ นันทพาศน์ สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบางปะกง
5. นายธีรศักดิ์ เจริญรัชต์ สมาชิกสภาเทศบาลตำบลบางปะกง
6. นายมนตรี ศิริพงษ์ นายกสมาคมผู้เลี้ยงปลากระพงลุ่มแม่น้ำบางปะกง
7. นายชวลิต หงอเทียด ประชาชนในพื้นที่หมู่ที่ 4 ตำบลบางปะกง
8. นางพัชรารัตนเวคิน แพทย์ประจำตำบล ตำบลบางปะกง

ประชาชนในพื้นที่ผู้ร่วมคัดค้าน

9. นางมลิ เทพรักษา ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ตำบลบางปะกง
10. นายวิรัตน์ เผ่านักรบ ประชาชนในพื้นที่หมู่ 10 ตำบลบางปะกง
11. นางเบญจวรรณ พัฒนภาพร ประชาชนในพื้นที่หมู่ 10 ตำบลบางปะกง
12. นายนิติพนธ์ เจียรกุล ประชาชนในพื้นที่หมู่ 10 ตำบลบางปะกง
13. นางนกแก้ว ชื่นใจ ประชาชนในพื้นที่หมู่ 10 ตำบลบางปะกง
14. นายปราโมทย์ วัฒนกุลประชาชนในพื้นที่หมู่ 10 ตำบลบางปะกง
15. นายจิราววัฒน์ จีราวรรณประชาชนในพื้นที่หมู่ 10 ตำบลบางปะกง
16. นางประเสริฐ จีราวาลัย ชาวบ้านหมู่ 10 ตำบลบางปะกง
17. นายนพดล นุรารักษ์ประชาชนในพื้นที่หมู่ 10 ตำบลบางปะกง
18. นายสุวัฒน์ชัย ไสยศาสตร์ ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ 11 ตำบลบางปะกง

สื่อมวลชนท้องถิ่น

19. นางสาวสุภางคิณี บุญสิริรัตนกุล ผู้สื่อข่าวเคเบิลทีวีท้องถิ่น ช่อง ATV
20. นายอานนท์ วานิชพงษ์พิเชฐ ผู้สื่อข่าวภูมิภาค ช่อง 7

พื้นที่ศรีราชา

แกนนำการคัดค้าน

1. นายสมยศ เฉียวกุล สมาชิกสภาเทศบาลนครแหลมฉบัง
2. นายอมรศักดิ์ ปัญญาเจริญศรี ประธานกลุ่มประมงพื้นบ้าน ตำบลอ่าวอุดม

ประชาชนในพื้นที่ผู้ร่วมชุมนุม

3. นางชงโค นิยมไวยยะ ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม
4. นายพนม พิชฒนศิลา ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม
5. นางประภาภรณ์ สิงห์ทอง ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม
6. นางประกายจันทร์ เพ็ชรน้อย ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม
7. นางแหวน เคนเพชรแสง ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม
8. นางกัลยา โตสะอาด ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม
9. นายธีลาร์ต ชื่อสัตย์ ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม
10. นางมะปราง ปัญญาติลก ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม
11. นายสมหมาย ชื่อสัตย์ ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม
12. นางประไพพร เจียมทรัพย์ ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม
13. นางฉวี รัตติเชษฐ ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม
14. นางบังอร ธีญญูกิจ ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม
15. นางสาวราย แก้วรุ่งเรือง ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม
16. นางเฉลา กลิ่นเกษร ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม
17. นางกวาง โสภา ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม
18. นายประสงค์ เสนิงวงษ์ ประชาชนในพื้นที่หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม

สื่อมวลชนท้องถิ่น

19. นายกรกฎ ปรีเอี่ยม บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ออนไลน์ศรีราชานิวส์ดอทคอม
20. นายเจตศักดิ์ แสงทองเจริญ ผู้สื่อข่าวเคเบิลทีวีท้องถิ่น ช่องASTV

วิธีและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยวิธีการสัมภาษณ์ (Interview) โดยมีแนวการสัมภาษณ์สอดคล้องกับการตอบปัญหานำวิจัย ดังนี้

1. แนวคำถามเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมที่แกนนำประชาชนในพื้นที่ผู้คัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา ซึ่งแบ่งเป็น 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 บทบาทและหน้าที่ทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย

- 1.1 ท่านมีตำแหน่งหน้าที่ใดในชุมชน

1.2 ท่านเข้าไปมีบทบาทในการคัดค้านได้อย่างไร

1.3 ท่านมีหน้าที่ความรับผิดชอบใดในการคัดค้าน

ส่วนที่ 2 ทศนคติต่อโรงงานและถ่านหินเพื่อให้เข้าใจถึงแรงจูงใจ

2.1 ท่านเห็นว่าบริษัทในหมู่บ้านของท่านเป็นอย่างไร

2.2 ท่านเห็นว่าถ่านหินเป็นอย่างไร

2.3 ท่านเห็นว่ารัฐบาลจัดการกับเรื่องถ่านหินเป็นอย่างไร

ส่วนที่ 3 กระบวนการของการคัดค้าน

3.1 การขนถ่ายถ่านหินมีผลต่อท่านหรือไม่ อย่างไร

3.2 สาเหตุที่ทำให้ท่านคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินเพราะอะไร

3.3 ใครเป็นผู้นำในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

3.4 การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินมีขั้นตอนและวิธีการอย่างไร

3.5 ในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินมีใครเข้าร่วมบ้าง รวมตัวกันอย่างไร

3.6 ในการคัดค้านนั้นใช้งบประมาณเท่าใด จากไหน

ส่วนที่ 4 กลยุทธ์ของการคัดค้าน

4.1 กลุ่มผู้คัดค้านของท่านมีมาตรการใดในการคัดค้านครั้งนี้

4.2 เพื่อให้บริษัทหยุดการขนถ่ายถ่านหิน ท่านมีการวางแผนต่อต้านอย่างไร

4.3 ในสถานการณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงหรือผิดไปจากความคาดหวังเดิม ท่านมีแนวทาง

เพื่อปรับตัวอย่างไร

4.4 ท่านมีการวางแผนเพื่อป้องกันการชี้แจงหรือบายเบี่ยงไม่ทำตามของบริษัทที่ขนถ่ายถ่านหินอย่างไร

ส่วนที่ 5 กลวิธีของการคัดค้าน

5.1 กลุ่มของผู้คัดค้านมีวิธีการ และใช้เครื่องมือบ้างในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

5.2 กลุ่มของท่านมีการแบ่งหน้าที่ ความรับผิดชอบในการรวมกลุ่มการคัดค้านการขนถ่าย ถ่านหินหรือไม่

5.3 กลุ่มของท่านมีการใช้พลังมวลชน หรือหาแนวร่วมอย่างไรบ้าง

5.4 กลุ่มของท่านใช้วิธีการบ้างเพื่อสร้างการรับรู้ต่ออันตรายของถ่านหิน

5.5 กลุ่มของท่านมีการร่วมมือกับสื่อมวลชนอย่างไร

2. แนวคำถามการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มตัวแทนประชาชนในพื้นที่ที่ร่วมคัดค้าน มี 5 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มเป้าหมาย

1.1 ท่านอาศัยอยู่ที่นี้นานเท่าใดแล้ว

1.2 ท่านมีตำแหน่งหน้าที่ใดในชุมชนหรือไม่

1.3 ท่านเข้าไปมีบทบาทในการคัดค้านได้อย่างไร

1.4 ท่านมีหน้าที่ความรับผิดชอบใดในการคัดค้าน

ส่วนที่ 2 ทศนคติต่อโรงงานและถ่านหินเพื่อให้เข้าใจถึงแรงจูงใจ

2.1 ท่านเห็นว่าบริษัทในหมู่บ้านของท่านเป็นอย่างไร

2.2 ท่านเห็นว่าถ่านหินเป็นอย่างไร

2.3 ท่านเห็นว่ารัฐบาลจัดการกับเรื่องถ่านหินเป็นอย่างไร

ส่วนที่ 3 กระบวนการของการคัดค้าน

3.1 การขนถ่ายถ่านหินมีผลต่อท่านหรือไม่ อย่างไร

3.2 สาเหตุที่ทำให้ท่านเข้าร่วมการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินเพราะอะไร

3.3 ใครเป็นผู้นำในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

3.4 ในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินมีใครเข้าร่วมบ้าง รวมตัวกันอย่างไร

ส่วนที่ 4 กลยุทธ์ของการคัดค้าน

4.1 มาตรการหรือการเชิญชวนใดของแกนนำที่ทำให้ท่านเข้าร่วมการคัดค้านครั้งนี้

ส่วนที่ 5 กลวิธีของการคัดค้าน

5.1 วิธีการหรือกิจกรรมใดที่ท่านเข้าร่วมการคัดค้านในครั้งนี้

5.2 ท่านรู้เรื่องการคัดค้านอย่างไร

5.3 ท่านรู้เรื่องถ่านหินได้อย่างไร

การตรวจสอบข้อมูล

ในการศึกษาเรื่องกลยุทธ์ทางสังคมเพื่อการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาในครั้งนี้ หลังจากที่ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องแล้ว จึงได้สร้างแบบสัมภาษณ์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยนำเสนอแบบสัมภาษณ์ดังกล่าวให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องให้สมบูรณ์ จากนั้นจึงนำแบบสัมภาษณ์ไปเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลแต่ละครั้งผู้วิจัยจะจดบันทึกและตรวจสอบข้อมูลอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและสมบูรณ์ โดยวิธีการตรวจสอบข้อมูลเป็นแบบการตรวจสอบข้อมูลสามเส้า (Triangulation) ซึ่งมีวิธีการตรวจสอบข้อมูล ดังนี้

1. การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) ด้วยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมถึงข้อมูลจากฝ่ายคัดค้านที่เกี่ยวข้องมาวิเคราะห์เพื่อเปรียบเทียบระหว่างเวลา สถานที่ บุคคลและเนื้อหาที่ต่างกันว่า หากเวลาต่างกันข้อมูลที่ได้อาจต่างกันหรือไม่ ข้อมูลที่ต่างสถานที่กันเหมือนกันหรือไม่ หากบุคคลเปลี่ยนไป ข้อมูลที่ได้เหมือนกันหรือไม่ หากข้อมูลเหมือนกันแสดงว่าเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือได้

2. การตรวจสอบข้อมูลสามเส้าด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล (Methodological Triangulation) โดยการใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี เพื่อรวบรวมข้อมูลเรื่องเดียวกัน โดยวิธีการศึกษาจะใช้วิธีการตรวจสอบกับสังเกตเอกสารและสังเกตการณ์ระหว่างผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละคนแต่ละกลุ่มให้ข้อมูลพร้อมทั้งศึกษาจากแหล่งข้อมูลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ประกอบด้วย หากข้อมูลเหมือนกันก็น่าเชื่อถือว่าเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง สมบูรณ์แล้ว จากนั้นนำผลการศึกษามาวิเคราะห์เขียนข้อมูลในลักษณะของการเขียนวิจัยเชิงพรรณนา

จากการตรวจสอบข้างต้น ผู้วิจัยได้ตรวจสอบความน่าเชื่อถือ (Reliability) ของข้อมูลทั้งจากสื่อสิ่งพิมพ์ เอกสารของฝ่ายคัดค้าน ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลสามเส้าตามที่ได้กล่าวมาแล้วเพื่อประกอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลและเปรียบเทียบข้อมูลประกอบกันเพื่อพิจารณาความเป็นไปได้

ด้านการตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ของแนวทางการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้นำแนว สัมภาษณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ และจะมีการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้ช่วยวิจัยก่อนลงพื้นที่ สัมภาษณ์จริง นอกจากนี้ยังใช้ความเที่ยงตรงเฉพาะหน้า (Face Validity) โดยใช้ดุลยพินิจของผู้วิจัย และผู้ช่วยวิจัยจากการตอบคำถามการสัมภาษณ์ และใช้ความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (Content Validity) เป็นเครื่องมือวัดความถูกต้องและความครอบคลุมของเนื้อหาซึ่งจะสอดคล้องกับการศึกษา ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเรื่องกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ บางปะกงและศรีราชาได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจาะลึก (In-depth interview) กับ แกนนำที่มีอิทธิพลในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินและประชาชนในพื้นที่ที่มาร่วมชุมนุม ประกอบ กับการศึกษาข้อมูลทางเอกสารที่เกี่ยวข้อง แล้วนำเสนอในรูปแบบของการวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Analysis) ตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้โดยแบ่งเป็นการนำเสนอข้อมูลของบางปะ กงและศรีราชาตามลำดับ ในหัวข้อการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินในพื้นที่บางปะกงและศรีราชาของ แกนนำประชาชนในพื้นที่มีกลยุทธ์และกลวิธีอย่างไร รวมถึงแรงจูงใจใดที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่ มาร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา” มีวัตถุประสงค์เพื่อทราบถึงกลยุทธ์และกลวิธีของแกนนำประชาชนในพื้นที่ที่คัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา และเพื่อทราบถึงแรงจูงใจที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่มาร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินในพื้นที่ดังกล่าว โดยผู้วิจัยขอเสนอผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วนตามปัญหาคำวิจัย คือ

1. แกนนำประชาชนในพื้นที่ มีกลยุทธ์และกลวิธีในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินในพื้นที่บางปะกงและศรีราชาอย่างไร
2. ประชาชนในพื้นที่มีแรงจูงใจใดที่มาร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา

และเนื่องจากเป็นการศึกษาการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินใน 2 พื้นที่ คือที่ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัด ฉะเชิงเทรา และที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี ดังนั้นผู้วิจัยจึงขอเสนอผลการวิจัยแยกออกเป็น 2 พื้นที่ โดยนำเสนอข้อมูลการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกงก่อน แล้วจึงนำเสนอการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอสรีราชาในลำดับท้าย ดังนี้

การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

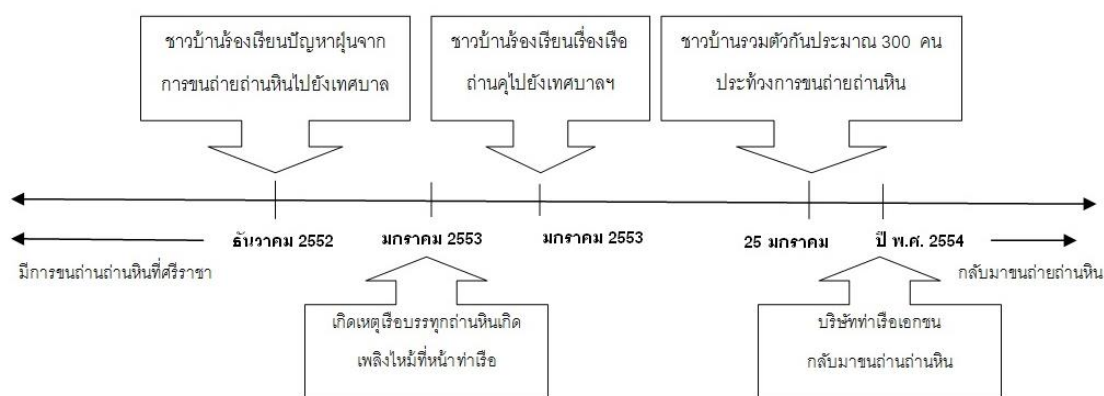
ภาพที่ 2 แผนที่อำเภอบางปะกง

พื้นที่ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นพื้นที่ที่มีการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินจนประสบความสำเร็จ ผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตงานวิจัยให้มีขอบเขตระยะเวลาตั้งแต่วันที่ 27 มิถุนายน พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นปีที่ประชาชนในพื้นที่รวมตัวกันคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินเป็นครั้งแรก จนถึงครั้งล่าสุดในวันที่ 28 พฤษภาคม พ.ศ. 2555 ซึ่งเป็นวันที่มีการรวมตัวกันคัดค้านเป็นครั้งที่ 2 จากการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลผู้วิจัยพบข้อมูลการคัดค้านรวมถึงกลยุทธ์และกลวิธีของผู้นำการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน ดังนี้

ลำดับที่มาของการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง

ภาพที่ 3 ลำดับช่วงเวลาการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

นับจากปี 2551 เป็นต้นมาพื้นที่ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง เป็นพื้นที่ที่เฝ้าระวังไม่ให้เกิดการขนถ่ายสินค้าถ่านหินทางเรือ ทั้งที่ตลอด 20 ปีก่อนหน้านั้น สองริมฝั่งแม่น้ำบางปะกงมีการขนถ่ายถ่านหินได้ตามปกติ โดยในพื้นที่ตำบลบางปะกงดังกล่าว มีท่าเรือของบริษัทเอกชนที่ขนถ่ายถ่านหินทั้งหมดหลายท่าแต่ไม่เป็นที่เปิดเผย เนื่องจากหากเปิดเผยให้ชุมชนรับรู้จะมีผลกระทบต่อประกอบกิจการของบริษัท เพราะอาจจะถูกต่อต้านไม่ให้ขนถ่ายได้ ดังนั้นจึงไม่เป็นที่ทราบกันในวงกว้างว่ามีบริษัทท่าเรือเอกชนใดบ้างที่มีการขนถ่ายถ่านหินในพื้นที่บางปะกง ยกเว้นแต่บริษัทเอกชนรายหนึ่งซึ่งมีที่ตั้งบริษัทอยู่บริเวณพื้นที่หมู่ 11 เทศบาลตำบล บางปะกง ที่อยู่ติดกับพื้นที่ชุมชนในระยะประชิด กล่าวคือ รั้วของบริษัทติดกับรั้วบ้านของประชาชนในพื้นที่เลยทีเดียว ทำให้การขนถ่ายถ่านหินสามารถสังเกตได้จากชุมชน ไม่เป็นความลับ ชุมชนจึงรับรู้มาโดยตลอดว่าบริษัทท่าเรือเอกชนแห่งนี้มีการขนถ่ายถ่านหิน สำหรับลักษณะการขนถ่ายถ่านหินนั้นมี 2 ลักษณะคือ ขนถ่ายขึ้นจากเรือแล้วเก็บไว้ในโกดัง ณ ท่าเรือ นั้น ๆ หรือขนถ่ายขึ้นจากเรือแล้วบรรทุกต่อทางรถบรรทุกไปยังแหล่งอื่น ๆ ซึ่งบริษัทท่าเรือเอกชนที่อยู่ติดกับชุมชนดังกล่าวมีการขนถ่ายทั้ง 2 ลักษณะ

เมื่อพิจารณาถึงประชาชนในพื้นที่และชุมชนที่อยู่ติดกับบริษัทท่าเรือเอกชนที่ขนถ่ายถ่านหินนั้น ส่วนใหญ่มีอาชีพเลี้ยงปลากระชังในแม่น้ำ โดยในพื้นที่เทศบาลตำบลบางปะกงมีกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชังกว่า 300 ราย มีการตั้งเป็นกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชังอย่างไม่เป็นทางการ 1 กลุ่ม และตั้งเป็นสมาคมผู้เลี้ยงปลากระชังกลุ่มแม่น้ำบางปะกงอย่างเป็นทางการ 1 กลุ่มโดยมีสมาชิก 300 ราย ด้วยเหตุที่ประชาชนในพื้นที่มีอาชีพเลี้ยงปลากระชัง ซึ่งส่วนใหญ่มีความหวาดกลัวต่อผลกระทบของการขน

ถ่านถ่านหินที่อาจส่งผลกระทบต่อปลาที่เลี้ยงไว้ในกระชัง ไม่ว่าจะเป็น กรณีถ่านหินร่วงหล่นลงแม่น้ำขณะขนถ่ายทำให้เกิดการปนเปื้อนซึ่งอาจเป็นอันตรายต่อปลาที่เลี้ยงไว้ และผลกระทบจากฝุ่นที่ฟุ้งกระจายที่สร้างความเดือดร้อนให้ประชาชนในพื้นที่ที่อยู่ติดกับบริษัท ด้วยความหวาดกลัวผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่ออาชีพเลี้ยงปลากระชัง ประชาชนในพื้นที่กลุ่มผู้มีอาชีพเลี้ยงปลากระชังจึงมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อบริษัทท่าเรือเอกชนที่ขนถ่ายถ่านหินมาโดยตลอด

จนกระทั่ง เมื่อเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2551 มีปรากฏการณ์ประชาชนในพื้นที่รวมตัวกันชุมนุมคัดค้านไม่ให้บริษัทในพื้นที่ที่มีการขนถ่ายถ่านหินอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากได้รับผลกระทบจากการขนถ่าย ทั้งปัญหาฝุ่นที่ฟุ้งกระจายไปยังบริเวณชุมชนรอบ ๆ บริษัท และกลิ่นเหม็นไหม้เมื่อมีเหตุถ่านหินร่วงหล่นลงน้ำซึ่งเกิดจากการสันดาบของถ่านหินที่กองเป็นเวลานาน ตลอดจนการเกรงกลัวว่าจะมีถ่านหินร่วงหล่นลงในแม่น้ำดังที่กล่าวไว้ข้างต้น ซึ่งปัญหาต่างๆ เหล่านี้ประชาชนในพื้นที่ได้ประสบเหตุมาโดยตลอดแต่ก็ยังไม่มีการรวมตัวกันคัดค้านรุนแรง จนกระทั่งในเวลาต่อมาได้เกิดชนวนที่ก่อให้เกิดความรุนแรงถึงขั้นรวมตัวกันคัดค้านอย่างเป็นรูปธรรม คือ ประชาชนในพื้นที่ไม่พอใจเหตุการณ์ที่ถ่านหินประทุ หรือที่ประชาชนในพื้นที่เรียกว่า ถ่านคู ซึ่งเกิดขึ้นบริเวณหน้าท่าเรือของบริษัทที่อยู่ติดกับชุมชนแห่งนั้น โดยลักษณะมีกลิ่นเหม็นไหม้ มีควันลุกบนกองถ่านหินบนเรือที่รอขนถ่ายที่บริเวณหน้าท่าเรือ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสามารถมองเห็นได้ชัดเจนจากบ้านของประชาชนในพื้นที่เนื่องจากอยู่ติดกันมาก อีกทั้งยังเกิดควันและกลิ่นเหม็นรุนแรง สร้างผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่ เหตุการณ์ถ่านหินประทุในครั้งนี้นับว่าเป็นชนวนสำคัญในการรวมตัวกันประท้วงการขนถ่ายถ่านหินในที่สุด

และอีกหนึ่งปัจจัยที่มีความสำคัญมากที่ทำให้เกิดการประท้วงของประชาชนในพื้นที่คือ ประชาชนในพื้นที่เริ่มมีความรู้เกี่ยวกับภัยของถ่านหินมากขึ้น เมื่อย้อนกลับไปครั้งที่มีการต่อต้านการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหิน ในพื้นที่ ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกง เมื่อปีพ.ศ. 2550 โดยครั้งนั้นมีหน่วยงานต่าง ๆ ลงพื้นที่จัดเสวนาให้ความรู้แก่ประชาชนในพื้นที่ โดยมีการแจกสื่อประชาสัมพันธ์พูดคุยให้ความรู้เพื่อทำให้ประชาชนในพื้นที่ได้มีโอกาสเปิดรับข้อมูลข่าวสารใหม่ ๆ ถึงอันตรายของถ่านหิน จึงทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความหวาดกลัว การได้รับความรู้ในครั้งนั้นถือเป็นการเปิดโลกทัศน์ รับทราบข้อมูลข่าวสารอันตรายของถ่านหิน และได้ย้อนกลับมาดูพื้นที่บริเวณชุมชนของตนว่ามีการขนถ่ายถ่านหินอยู่จึงเกิดการกังวลถึงอันตรายที่อาจจะมีต่อสุขภาพได้ ดังนั้น หลังจากปีพ.ศ. 2550 ที่ประชาชนในพื้นที่ตำบลบางปะกงได้ร่วมคัดค้านการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินที่ตำบลเขาหินเป็นผลสำเร็จ ต่อมาในปีพ.ศ. 2551 จึงได้มีการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลบางปะกงเป็นลำดับต่อมา โดยชนวนการเกิดเหตุนี้มาจาก เหตุการณ์ถ่านหินประทุที่บริเวณหน้าท่าเรือของบริษัทแห่งหนึ่งในพื้นที่ดังที่ได้กล่าวมาในตอนต้น ทำให้เกิดแรงต่อต้านของกลุ่มประชาชนในพื้นที่จนเป็นเหตุให้มีการรวมตัวประท้วงคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินในที่สุด

“...จุดเริ่มต้นที่ทำให้พวกเรา รู้จักถ่านหินและผลกระทบของถ่านหินมาจากการต่อต้านโรงไฟฟ้าที่ตำบลเขาหิน จากที่พวกเราไม่รู้จักรถ่านหินเลย เราไม่รู้วาทะของมันเป็นอย่างไร เราก็ได้รู้ ตอนนั้นเป็นมือบใหญ่กว่าตอนต่อต้านการขมเยอะหลายสิบเท่า มีเวทีปราศรัย ป้ายประท้วง มีนักวิชาการมาคุยบนเวทีบอกผลกระทบ บอกวิธีการ ชาวบ้านมีการรวมรายชื่อเป็นหมื่นคนเพื่อคัดค้าน ครั้งนั้นทำให้เรารู้จักโทษของถ่านหินและโยงประเด็นเทียบเคียงกับแม่เมาะ จากนั้นค่อยโยงประเด็นมาถึงมือบที่บางปะกงเรื่องขนำถ่านหิน พวกเราต่อต้านเขาหินมาใช้เวลาปีหนึ่ง เราไม่มีเวลามองหลังบ้านตัวเองเลย จนเขาหินจบหันมามองหลังบ้านตัวเอง อ่าวมันขึ้นบ้านเรานี้ แต่ตอนนั้นเราก็ไม่ได้ทำอะไรนะเพราะทุกคนยังเหนียวอยู่ จนกระทั่งไฟคุที่เรือทำให้เกิดคลื่นเหม็นเราทนไม่ไหวก็เลยต้องมือบ...”

(เริงชัย นันทพานิชย์ สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2556)

“...เราเรียนรู้มาจากการต่อต้านโรงไฟฟ้าที่ตำบลเขาหิน ครั้งนั้นคนหวาดกลัวกันมากเพราะเป็นโรงไฟฟ้าถ่านหินเลย ไม่ใช่แค่นั้น พวกเรารวมตัวกันคัดค้าน ทางราชการหน่วยงานต่าง ๆ ลงมาให้ความรู้พวกเราเยอะ ตั้งแต่ขึ้นชาวบ้านก็ฝังใจถึงโทษของถ่านหิน พอใครพูดเรื่องถ่านหินถ่านหิน เขาก็ไม่เอากันแล้ว จะให้มาเปลี่ยนความคิดของพวกเขายังไง พวกเขาก็ไม่เปลี่ยนหรอก เพราะเชื่อไปแล้ว ตั้งแต่ขึ้น พอพูดถึงถ่านหินเขาก็คัดค้านกันมาตลอด จนพอรู้ว่า มีที่ไหนสักไกลบนถ่านหินเขาก็ไม่พอใจ แค่ว่าไปช่วยกันไล่ถ่านหิน เขาก็ไปแล้ว เพราะเขาเรียนรู้มาจากมือบไล่โรงไฟฟ้าถ่านหินที่ตำบลเขาหิน...”

(นิติพนธ์ เจียรกุล สัมภาษณ์ 5 กรกฎาคม 2556)

“...ก่อนที่พี่จะเป็นผู้ใหญ่บ้านพี่ทำเรื่องสิ่งแวดล้อมมาก่อน สาเหตุที่ลงเล่นผู้ใหญ่บ้านเพราะไปลุ่มตรวจที่ไหนก็เจอมลพิษพอเราไม่ได้เป็นผู้ใหญ่ก็โดนเพิกเฉย พอเราเป็นผู้ใหญ่บ้านก็ทำให้เราช่วยเหลือคนในหมู่บ้าน พูดอะไรเค้าก็ฟังได้ประมาณหนึ่ง เราไม่รู้วาทะเราทำได้ประมาณไหนแต่ก็รู้สึกว่ามันดีขึ้น เรื่องการคัดค้านถ่านหินที่นี้ก็เหมือนกัน มันเริ่มมาจากชาวบ้านเค้าได้รับผลกระทบ ทั้งฝุ่นที่ควันที่ใหม่ ไหมจะเศษถ่านหินที่มันร่วงลงแม่น้ำ ชาวบ้านเขากลัวมาก เพราะคนที่นี้มีอาชีพเลี้ยงปลาถ้ามีอะไรไปปนเปื้อนปลาของเขาเขาจะกลัวมาก เขาจะไม่ยอมเลย...”

(มลิ เทพรักษา สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2556)

ชนวนของการชุมชนคัดค้านการขนำถ่านหินที่บางปะกง

จากขอบเขตการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนำถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาในครั้งนี้ พบว่าในช่วงเวลาดังกล่าวนั้นที่บางปะกง มีการชุมนุมคัดค้านทั้งหมด 2 ครั้ง

โดยครั้งที่ 1 ณ วันที่ 4 กรกฎาคม 2551 และครั้งที่ 2 ณ วันที่ 28 พฤษภาคม 2555 โดยมีจุดเริ่มต้นที่เป็นขบวนการเกิดเหตุที่แตกต่างกันคือ ครั้งที่ 1 ขบวนการเกิดขึ้นเมื่อประชาชนในพื้นที่หมู่ 10 เทศบาล ต.บางปะกง โดยผู้ที่อาศัยอยู่ติดกับบริษัทที่มีการขนถ่ายถ่านหินได้พบเห็นควันที่ประทุจากการเกิด ถ่านหินสันดาป ณ บริเวณหน้าท่าเรือของบริษัทเอกชนในพื้นที่ซึ่งเกิดควันที่มีกลิ่นเหม็น จนแสบจมูก จึงเกรงกลัวอันตรายที่อาจส่งผลกระทบต่อร่างกาย จึงได้บอกข่าวให้กับเพื่อนบ้านใกล้เคียงออกมาดู เหตุการณ์ และเกิดการบอกปากต่อปากให้ประชาชนในพื้นที่ที่อยู่ถัดไปได้ทราบเรื่องด้วย ในขณะเดียวกันก็ได้ประสานงานแจ้งให้บริษัทท่าเรือเอกชนดังกล่าวแก้ไขปัญหา แต่ไม่มีความคืบหน้า เหตุการณ์นี้ถึงแพร่กระจายข่าวอย่างรวดเร็วภายใน 1 ชั่วโมง ก็มีประชาชนในพื้นที่ที่อาศัยอยู่บริเวณ ติดกับพื้นที่บริษัทกว่า 50 ครอบครัวทราบเรื่องทั่วกัน ประกอบกับช่วงเวลาที่ผ่านมาได้รับผลกระทบ จากเรื่องฝุ่นที่ฟุ้งกระจายขณะที่มีการขนถ่ายถ่านหินเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงเกิดการรวมตัวจาก 50 ครอบครัว เป็น 300 คน โดยรวมตัวกันที่บริเวณศาลเจ้าในหมู่บ้านก่อน ก่อนที่จะเคลื่อนขบวนไปยัง บริเวณหน้าบริษัท เพื่อขับไล่เรือลำดังกล่าวให้ออกนอกพื้นที่ และห้ามไม่ให้บริษัทท่าเรือเอกชน ดังกล่าวขนถ่ายถ่านหินอีกต่อไป

ส่วนครั้งที่ 2 เกิดจากการที่บริษัทท่าเรือเอกชนที่เคยถูกประชาชนในพื้นที่ชุมนุมคัดค้านการ ขนถ่ายถ่านหิน ได้กลับมาขนถ่ายถ่านหินอีกครั้ง โดยให้เหตุผลกับแกนนำประชาชนในพื้นที่ว่าเป็นการ ทดลองระบบขนถ่ายถ่านหินที่ได้มีการพัฒนาปรับปรุงแก้ไขให้ดีกว่าเดิมแล้ว แต่แกนนำประชาชนใน พื้นที่ไม่เห็นด้วย โดยแกนนำให้เหตุผลว่า บริษัทควรทดลองระบบกับสินค้าประเภทอื่น ไม่ควรนำถ่าน หินเข้าพื้นที่ทั้งที่ยังไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่สอดคล้องกับประชาชนในพื้นที่อีกหลาย คนที่เกิดความไม่พอใจ ทั้งที่มีการลงนามในบันทึกข้อตกลงในปี พ.ศ. 2551ว่าจะไม่มีการขนถ่ายถ่าน หิน หากไม่ได้รับการยอมรับจากประชาชน เมื่อประชาชนในพื้นที่ทราบว่ายังมีการขนถ่ายถ่านหินอยู่ จึงเกิดการรวมตัวกันเพื่อคัดค้านการดำเนินกิจการของบริษัท

“...วันนั้นมันเกิดเหตุการณ์ก่อกบฏ รู้สึกว่ามีไฟไหม้เรือ ถ่านคุ้ขึ้นมาแล้วมีการพูดต่อ ๆ กันในวง ชาวบ้านว่าไม่ไหวแล้วนะ เราต้องไปรวมตัวกันต่อต้าน...”

(ประเสริฐ จิราวัลย์ สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2556)

“...เห็นจากที่ท่าเรือ มีเรือมาขึ้นที่ท่า แล้วก็มีการเกิดควันขึ้นมาทำให้มีควันเหม็นมาก ส่งมาถึง ชาวบ้านก็เลยเกิดการตื่นตัว แล้วก็แจ้งไปยังบริษัทให้ออกมาดูแต่ว่าอาจจะออกมาดูซ้ำ ไม่ออกมาดู เลยเกิดการต่อต้านชาวบ้านเลยรวมตัวกันเพื่อเรียกร้องให้บริษัทรับผิดชอบ...”

(พัชรา รัตนเวคิน สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2556)

“...ผมเคยได้ยินว่ามีฟลุกทว่มในเรือระหว่างชน แล้วก็เวลาชนถ่ายขึ้นท่าก็จะมีร่วงหล่นลงแม่น้ำ และการเก็บที่ท่าก็ไม่มิดชิดแล้วได้ยินว่า เวลาใช้ถ่านจะเกิดแก๊สที่เรียกว่าซัลเฟอร์ ผมสังเกตดูว่าตัวซัลเฟอร์จะกลายเป็นกรดซัลฟิวริก รถที่จอดเป็นสนิมเยอะ น้ำฝนก็มือนตรายมาก น้ำมันมีพิษ สนิมมันเยอะมากจากน้ำฝน...”

(ปราโมทย์ วัฒนกุล สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2556)

ส่วนในการชุมนุมครั้งที่ 2 เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2555 นั้น มีสาเหตุมาจากการที่ประชาชนในพื้นที่ตรวจพบว่าบริษัทในพื้นที่ได้กลับมาขนถ่ายถ่านหินอีกทั้งที่มีการลงนามในข้อตกลงว่าจะไม่มีการขนถ่ายถ่านหินจนกว่าจะได้รับความเห็นชอบจากชุมชน แม้ว่าบริษัทจะให้เหตุผลของการขนถ่ายถ่านหินในครั้งนี้ว่า เป็นการทดสอบระบบที่ได้มีการพัฒนาปรับปรุงไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมกับชุมชนใกล้เคียง แต่ประชาชนในพื้นที่ก็ไม่ยอมรับ โดยเห็นว่าหากเป็นการทดสอบระบบควรมีการแจ้งมายังชุมชนก่อน จึงเกิดความไม่พอใจโดยเห็นว่าบริษัทไม่ได้ทำตามข้อตกลงที่เคยให้ไว้ จึงเกิดการรวมตัวกันต่อต้านอีกครั้ง

“...พวกเราจะเผ่าระวังพื้นที่ แต่ละจุดละจุดจะเผ่าระวังซึ่งกันและกัน เช่น ส่วนของพื้อยู่หมู่ 1 ก็เผ่าระวังเรื่องฝุ่นละออง พี่เองก็จะดูเรื่องท่าเทียบเรือ มีข่าวว่าลักลอบขนถ่ายถ่านหินรู้มานานแล้วแต่ไม่มีหลักฐานไง เค้เห็นเพราะมีพวกลอยอวน หาปลา ก็จะมีเรือลากจูงเข้ามาตลอด เข้ามาทีละ 4 ลำ ทำแบบนี้มานานแล้ว เราเคยเตือนไปที่บริษัทแล้วแต่เค้บอกว่าไม่มี ไม่มี จุดที่เป็นเหตุมีมือที่รุนแรงอยู่ช่วงหนึ่ง เพราะจู่ ๆ ก็มีวันลุกขึ้นมา ก็จะมีผู้บริหารท้องถิ่นกับกลุ่มของชาวบ้านไปดู ก็เห็นว่าการกำลังปะทุอยู่ไปเห็นพอดี ตัวนี้แหละชาวบ้านจุกจุกฮือ...”

(มลิ เทพรักษา สัมภาษณ์เมื่อ 1 กรกฎาคม 2556)

“...คั้นนั้นทั้งคั้นไม่ได้นอนเลย เผ่าระวังกันทั้งคั้นไปดูว่าเค้ขนถ่านหินกันใหม่ เพราะเคยตกลงกันแล้วว่าจะไม่มีการขนถ่ายอีก แต่บริษัทก็ยังลักลอบขน เราก้เผ่าระวังกันมาตลอด พอรู้ว่าจริงเราก้รวมตัวกันเลย ไปรวมกันที่หน้าบริษัทเลย...”

(จิราวัฒน์ จิราวรรณ สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2556)

“...กลุ่มเราจะมีคนหาข้อมูล ในกลุ่มจะมีคนหาข้อมูลมาแล้วสู้กันฟัง ครั้งแรกก็จะยังไม่ถึงกับรุนแรง เพราะครั้งแรกก็ให้เอาเรือถ่านหินออกไปเสียก่อนถ้าเอาออกก็ไม่เป็นไร แต่ถ้าทำอีกก็รับไม่ได้ เพราะเคยมีเอกสารลงนามยังอยู่ว่าจะไม่มีการขนอีก เอกสารก็ยังมีอยู่ว่าจะไม่ดำเนินกิจการเรื่องถ่านหินอีก ก็มีการเสนอให้ไปที่อื่น เช่นที่ศรีราชา พระประแดง ชาวบ้านก็รับรู้ ผู้นำชุมชน หมู่บ้าน กำนัน รับรู้หมด

แต่พอมาชนอีกชาวบ้านเค้าก็จะรู้สึกว่าจะทำไมรับปากกันแล้วถึงยังทำอีก นั่นแหละก็เลยเป็นสาเหตุที่พวกเราไปรวมตัวกันเพื่อให้เขาเอาเรือออกไป ไม่ให้มีการชนถ่ายถ่านหินอีก...”

(เกรียงศักดิ์ เกษศิริ สัมภาษณ์ 9 กรกฎาคม 2556)

“...มีคนมาบอกว่าบริษัทกลับมาชนถ่านหินอีกแล้ว ทั้งที่เคยรับปากมีการเซ็นชื่อในเอกสารว่าจะไม่ชนอีกแต่ก็ยังทำ เค้าพูดกันมาปากต่อปาก เราเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านอยู่ถ้ำลูกบ้านไป ถ้าชาวบ้านลุกฮือแล้วเราไม่ทำอะไรเลยมันก็จะไม่สมควร เดี่ยวเค้าจะหาว่ามีส่วนได้ส่วนเสียหรือเปล่า...”

(สุวัฒน์ชัย ไสยศาสตร์ สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2556)

จากการศึกษาข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ด้วยการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายข้างต้น สอดคล้องกับการศึกษาแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ด้วยการศึกษาดูเอกสารที่เกี่ยวข้อง ตามหลักการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ทำให้ได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือ (Reliability) เพราะพบข้อมูลที่มีข้อเท็จจริงตรงกันจากข่าวในเว็บไซต์ผู้จัดการออนไลน์ วันที่ 4 กรกฎาคม 2551 เผยแพร่ว่ามีชาวบ้านบางปะกงกว่า 300 คนปิดถนนประท้วงด้านท่าเรือสินค้าแอบขนถ่ายถ่านหิน โดยได้มีป้ายผ้าเขียนข้อความต่อต้านและเรียกร้องให้หยุดขนถ่ายถ่านหินที่ทำเรือดังกล่าว นายประวิทย์ ศรีสมุทธอายุ 46 ปี อยู่บ้านเลขที่ 18 ม.15 ต.บางปะกง อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทราหนึ่งในผู้ร่วมชุมนุม กล่าวว่า การชุมนุมในวันนี้เพื่อต้องการกดดันเรียกร้องให้บริษัทหยุดดำเนินการแอบลักลอบขนถ่ายถ่านหินที่บริษัทดำเนินการมานานหลายปีโดยไม่แจ้งให้แก่อำเภอ และคนในชุมชนทราบจนได้ก่อให้เกิดมลภาวะเกิดขึ้น จากการรั่วไหลลงสู่แม่น้ำบางปะกงจนทำให้กระชังเลี้ยงปลาของประชาชนในพื้นที่เสียหายและมีคราบเขม่าดำลอยอยู่เหนือท้องน้ำในพื้นที่ซึ่งมีข้อเท็จจริงเดียวกับข่าวที่นำเสนอผ่านหนังสือมติชนออนไลน์และข่าวภูมิภาคทางสถานีโทรทัศน์

ส่วนที่ 1 กลยุทธ์และกลวิธีของแกนนำประชาชนในพื้นที่ผู้คัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง

เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมของการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินทางบางปะกงของกลุ่มแกนนำประชาชนในพื้นที่ผู้มีบทบาทในการประท้วง ผู้วิจัยจึงขอนำเสนอผลการวิจัยด้วยการนำเสนอกลยุทธ์และกลวิธีควบคู่กันไป โดยจะนำเสนอข้อมูลตามลำดับการเกิดเหตุการณ์ ดังนี้

1. กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย

จากการเฝ้าสังเกตและสัมภาษณ์เชิงลึกของแหล่งข้อมูล พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งของกลุ่มคนที่มีความเชื่อมโยงกันด้านอาชีพ นั่นคือ อาชีพผู้เลี้ยงปลากระชังซึ่งเป็นอาชีพหลักของประชาชนในพื้นที่ชุมชนบางปะกง ด้วยความรักและความห่วงใยในอาชีพซึ่งเป็นที่มาของรายได้อัน

เป็นพลังสำคัญที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่รวมกลุ่มกันและคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน เนื่องจากกลุ่มผู้เลี้ยงปลาเชื่อว่าการขนถ่ายถ่านหินทางน้ำจะเกิดการรบกวน และเศษถ่านหินที่หล่นลงสู่แม่น้ำจะเป็นอันตรายต่อปลาที่เลี้ยงไว้ในกระชัง นอกจากนี้แกนนำประชาชนในพื้นที่ผู้คัดค้านได้มีการติดต่อประสานงานกับกลุ่มผู้คัดค้านถ่านหินในพื้นที่ให้เข้ามาเป็นกำลังสนับสนุนผู้ที่ไปชุมนุมประท้วงการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงอีกด้วย จากกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายนี้อธิบายเพิ่มเติมโดยกิจกรรมต่าง ๆ ดังนี้

1.1 กลวิธี : กลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชังช่วยกันเผ่าระวังและคอยสังเกตการขนถ่ายสินค้าที่ทำเรือของบริษัทเอกชนในพื้นที่

จากการสัมภาษณ์พบว่า กลุ่มแกนนำมีการเผ่าระวังอยู่อย่างสม่ำเสมอ ด้วยการมอบหมายให้ชาวบ้านผู้ที่มีอาชีพเลี้ยงปลากระชังหรือเป็นชาวประมงในพื้นที่เผ่าตรวจตราและสังเกตท่าเรือต่าง ๆ ในพื้นที่ที่มีการขนถ่ายสินค้าถ่านหินหรือไม่ ด้วยการล่องเรือเผ่าดูการขนถ่ายสินค้าหน้าท่าเรืออยู่ห่าง ๆ หากพบถ่านหินก็จะมีการแจ้งมายังแกนนำซึ่งเป็นนักการเมืองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีการนัดประชุมหารืออย่างไม่เป็นทางการในช่วงเวลาตอนเย็นของช่วงที่มีเหตุการณ์ผิดปกติ โดยการนัดหมายกันนั้นจะขึ้นอยู่กับแกนนำเห็นเหมาะสม โดยส่วนใหญ่นัดหมายกันที่บ้านของแกนนำที่อยู่บริเวณใกล้กับท่าเรือบริษัทเอกชนที่มีการขนถ่ายถ่านหินเพื่อที่จะได้สังเกตการณ์ไปด้วยในตัว

“...ช่วยกันสอดส่องดูแล โดยชาวบ้านกลุ่มเลี้ยงปลาที่เอาเรือออกไปก็คอยดูให้ คอยสอดส่องดูแลชาวบ้านที่เลี้ยงปลาอยู่ข้างนอกเค้าช่วยกันดูว่ามีอะไรผิดปกติไหม แล้วก็แจ้งข่าวกันตลอดว่าตอนนี้บริษัททำอะไรอยู่ บริษัทเขาจะมีวิธีขนถ่ายไม่ให้เรารู้ โดยเอาเรือเบามาจอดเทียบไว้รอบนอกเพื่อบังเรือหนักลำข้างในที่มีการขนถ่าย แต่ปิดบังไรเราก็เห็น เพราะถ่านหินมันจะสีดำ หนัก ๆ มองไกล ๆ เราก็ยังคงรู้ว่ามันเป็นอะไร...”

(พัชรา รัตนเวคิน สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2556)

“...ชาวบ้านช่วยกันสอดส่องเผ่าระวังกันเอง คุณอยู่หน้าท่า เรืออะไรมา คนบ้านเราจะรู้เลยว่าเรือบรรทุกอะไรมา ถ้าบรรทุกไม้มันไม่หนัก สมันจะพอง เวลาตกเราก็จะรู้ เพราะถ่านหินมันจะหนัก เรื่องของทะเลชาวบ้านรู้ทุกอย่าง บรรทุกอะไรมาเป็นสินค้าหนักหรือเบาเขาจะรู้ว่าคืออะไร พอเรารู้ว่าเป็นถ่านหิน เรานัดประชุมกันเลยว่าจะเอาอย่างไรต่อไป...”

(เริงชัย นันทพานิชย์ สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2556)

“...คืนนั้นทั้งคืนไม่ได้นอนเลย เฝ้าระวังกันทั้งคืนไปดูว่าเค้าขนถ่านหินกันไหม ก็โวยวาย ๆ เอาเรือกันออกไปดู เห็นกับตาว่ากำลังตักกันอยู่ บ้านอยู่ตรงนี้เอง ติดกันเลย มองเห็นเลย พอรู้ก็ไม่ได้แล้ว ยังไงก็ต้องให้เอาออกไปให้ได้ ทำอย่างนี้ไม่ถูกต้องเพราะเคยบอกแล้ว สัญญาแล้วว่าจะไม่เอาเข้ามาอีก ถ้าเราไม่เฝ้าคอยดูไม่ออกไปดูเขาก็จะโกหกเราต่อไปเรื่อย ๆ...”

(จิราวัฒน์ จีราวรรณ สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2556)

“...ในกลุ่มจะมีคนหาข้อมูล เป็นลูกบ้านที่จะออกเรืออยู่แล้ว เขาก็จะบอกกันช่วยกันสอดส่องดูแล้วว่ามีบริษัทไหนขนอะไรอยู่ พอเรารู้เราก็ประชุมกัน พูดคุยกันว่าเอาอย่างไร...”

(เกรียงศักดิ์ เกษสิริ สัมภาษณ์ 11 กรกฎาคม 2556)

1.2 กลวิธี : นัดประชุมเพื่อหารือแนวทางการคัดค้านการขนถ่านหิน

แกนนำผู้คัดค้านการขนถ่านหินที่บางกะปิได้มีการนัดหมายประชุมหารือที่บ้านของแกนนำผู้ที่อาศัยอยู่ติดกับท่าเรือของบริษัทเอกชนที่ขนถ่านหิน โดยช่วงเวลาที่ใกล้จะมีการชุมนุมประท้วงมีการนัดหมายกันทุกวันในช่วงเวลาเย็น โดยเป็นการนัดหมายอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อปรึกษาหารือกันและรายงานผลการเฝ้าสังเกตการณ์และหารือถึงแนวทางการดำเนินการเพื่อขับไล่เรือที่ขนถ่านหินให้ออกนอกพื้นที่

“...นัดประชุมกันที่นี้แหละ ใครว่างก็มา โทรบอกกันเอาไม่ได้มีการเชิญอะไรเลย ส่วนใหญ่ก็พร้อมใจกันมา นัดกันเพื่อประชุมแบ่งหน้าที่ คุณฉนัดเรื่องนี้ก็ทำเรื่องนี้ คุณฉนัดเรื่องเกณฑ์คนคุณก็เกณฑ์คน คุณฉนัดเรื่องวางแผนคุณก็วางแผน คุณฉนัดเรื่องหากับข้าวก็หากับข้าว คนนี้เกณฑ์คน คนนั้นหาทุน ทรัพย์สิน อาหาร แผนกไฮปาร์ค อย่างผมฉนัดวางแผนก็อยู่ฝ่ายวางแผน...”

(เริงชัย นันทพานิชย์ สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2556)

“...เรานัดประชุมกัน เป็นการปรึกษาหารือกันหลาย ๆ คนเพื่อช่วยกันคิด มีการแบ่งหน้าที่กันว่าใครทำอะไร เช่น ใครเป็นคนทำอาหาร หาเต๋นัท หาบน้ำ รวมคน ประกาศ ถือไม้...”

(พัชรา รัตนเวคิน สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2556)

1.3 กลวิธี : เข้าร่วมเป็นเครือข่ายกลุ่มผู้คัดค้านถ่านหินในระดับจังหวัด

กลุ่มแกนนำผู้คัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงมีความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มคัดค้านถ่านหินกลุ่มอื่น ๆ ในจังหวัด ได้แก่ กลุ่มคัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินจังหวัดฉะเชิงเทราและปราจีนบุรี โดยมีจุดยืนเดียวกันคือต่อต้านถ่านหินทั้งโรงไฟฟ้าถ่านหินและกิจการที่เกี่ยวข้องกับถ่านหินประเภทอื่น ๆ โดยกลุ่มผู้คัดค้านนี้จะช่วยเหลือกันด้านกำลังคนในการชุมนุมประท้วง กล่าวคือ เมื่อพื้นที่ใดมีการชุมนุมประท้วงก็จะรวบรวมคนในพื้นที่ใกล้เคียงเข้าร่วมสนับสนุนการชุมนุมประท้วงด้วย ในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง ก็ได้รับการสนับสนุนด้านกำลังคนจากกลุ่มผู้คัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มาช่วยด้วยประมาณ 20 คน

“...กลุ่มบางคล้ากับพวกเราเป็นกลุ่มแม่น้ำสายบางปะกงสายเดียวกัน เป็นแม่น้ำสายหลักมีอะไรก็เชื่อมโยงถึงกันหมด เป็นลักษณะที่ช่วยน้องน้องช่วยพี่ ส่วนใหญ่มีอะไรก็ถึงกันหมด ทางโทรศัพท์ รู้ทางการโทรหากันหมด เราไม่รู้จักชื่อกันเลย แต่คุ้น ๆ หน้ากัน เป็นพี่กับน้องตลอด...”

(มลิ เทพรักษา สัมภาษณ์ 1 กรกฎาคม 2556)

“...มีคนจากบางคล้ามาช่วย พอเค้ารู้ข่าวเขาก็มาช่วย เพราะเป็นเครือข่ายกันคนที่ติดต่อกัน วันนั้นเห็นเขามาเป็นรถกระบะนะ แต่เราไม่รู้จักเค้าหรอก ก็ขอบคุณที่เขามาช่วย เราช่วยเหลือกันตลอด มีมือบที่ไหนเราก็จะไปช่วยกัน...”

(พัชรา รัตนเวคิน สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2556)

2. กลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปาก

การรวมตัวเพื่อไปชุมนุมประท้วงที่บริเวณด้านหน้าบริษัทเอกชนที่ขนถ่ายถ่านหินนั้น แม้จะต่างวันกันเพราะมีการชุมนุมถึง 2 ครั้ง แต่มีสิ่งหนึ่งที่เหมือนกันคือ เป็นการตัดสินใจของแกนนำที่ได้ส่งข่าวและส่งสัญญาณไปยังกลุ่มประชาชนที่มีเครือข่ายอยู่ ให้ไปรวมตัวเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน จากการสัมภาษณ์ประชาชนที่เข้าร่วมชุมนุมประท้วงทราบว่า วิธีการรวมตัวของกลุ่มผู้ชุมนุมนั้นใช้วิธีการหลักๆ 2 วิธีคือ 1. รถแห่ประกาศให้ไปรวมตัวกันที่บริเวณหน้าท่าเรือเอกชน 2. การส่งข่าวปากต่อปาก โดย 2 วิธีข้างต้นผู้วิจัยสังเกตว่า วิธีการที่ 2 จะได้ผลมากกว่าเพราะเป็นวิธีที่ส่งข่าวสารถึงกันอย่างรวดเร็ว และผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนมากก็ได้ให้ข้อมูลว่ารับทราบข่าวสารและตัดสินใจไปร่วมชุมนุมคัดค้านจากการบอกเล่าปากต่อปากเป็นเหตุผลหลัก โดยกลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปากใช้กลวิธีการกระจายข่าว ดังนี้

2.1 กลวิธี : มอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านส่งข่าวถึงลูกบ้าน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแหล่งข้อมูลทราบว่า วิธีการส่งข่าวที่แกนนำกลุ่มคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง ใช้วิธีหนึ่งคือ แกนนำได้มอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากบริษัทท่าเรือเอกชนเป็นผู้กระจายข่าวไปยังลูกบ้านของตน โดยผู้ใหญ่บ้านจะใช้วิธีชี้รถจักรยานยนต์ตระเวนบอกข่าวแก่ลูกบ้านของตน ซึ่งลูกบ้านได้รับข่าวแล้วก็เกิดความเชื่อถือเพราะมีความเคารพและเชื่อถือในผู้ใหญ่บ้านของตน จนเกิดการรวมตัวกันในเวลาต่อมา

2.2 กลวิธี : โทรศัพท์ถึงเพื่อนบ้านเพื่อเชิญชวนให้ไปร่วมชุมนุม

โทรศัพท์ นับว่ามีบทบาทสำคัญในการชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง โดยแกนนำเล่าว่า การโทรศัพท์เป็นวิธีการสื่อสารที่สะดวกและรวดเร็ว สามารถกระจายข่าวได้ทันที โดยแกนนำจะเลือกโทรศัพท์ไปยังหัวหน้ากลุ่มของแต่ละชุมชน แล้วให้หัวหน้ากลุ่มหรือผู้ใหญ่บ้านนั้น ๆ กระจายข่าวต่อ

2.3 กลวิธี : ประชาชนในพื้นที่บอกข่าวด้วยวิธีปากต่อปาก

กลวิธีนี้ เป็นกลวิธีที่ใช้มากที่สุดเพราะชุมชนตำบลบางปะกง เป็นชุมชนที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น โดยเฉพาะหมู่ 10 และหมู่ 11 ที่ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของบริษัทท่าเรือเอกชน มีลักษณะชุมชนที่ค่อนข้างแออัด บ้านเรือนแต่ละหลังตั้งอยู่ติดกัน ทำให้ผู้คนมีความใกล้ชิดกัน การสื่อสารแบบปากต่อปาก ด้วยการสื่อสารจากประชาชนในพื้นที่อีกคนไปยังอีกคนจึงเป็นกลวิธีที่ได้ผล เกิดการส่งข่าวอย่างรวดเร็ว

“...เราประสานกันว่าพี่น้องเราได้เจอถ่านหิน เราจะบอกกัน และเราก็จะมาบอกลูกบ้านเรา บอกกันเองอย่างนี้แหละก็บอกต่อ ๆ กันไป ใครจะไปกับเราก็คือไป ใครจะไปมอเตอร์ไซด์ก็ไป หรือจะไปรถโดยสารก็ไปแล้วไปเจอกัน...”

(มลิ เทพรักษา สัมภาษณ์ 1 กรกฎาคม 2556)

“...เค้ามีรถของเจ้าหน้าที่สท. วิ่งกระจายข่าว อ้าวพวกเราไปรวมกันที่จุดนั้นจุดนี้ ไปลงหน้าโรงงาน เพราะเราได้รับความเดือดร้อน เค้าก็จะวิ่งรถรอบหมู่บ้านเลย ส่วนผม ผมไปตั้งหลักที่ศาลเจ้า และดูท่าทีว่าเราทำแบบนี้ถูกต้องไหม แต่เราควรจะร่วมนะเพราะเราก็ได้รับผลกระทบจริง ๆ เพราะว่าขนาดก่อนหน้าซึ่งยังไม่มีการใช้ถ่านหินก็ยังไม่โอ้โฮ เพดานหลังบ้านที่ห้องนอนผม ผมเอาบันไดตั้งขึ้นไปดู เห็นฝุ่นหนาเป็นนิ้วเลย กวาดฝุ่นใส่กระป๋องลงมาไม่หมดต้องตักหลายรอบ บางวันถ้าฝนตก มีกลิ่น

เปรี้ยวของฝู่นเลย และช่วงหลังมีกลิ่นอะไรใหม่ก็ไม่รู้ เป็นคล้าย ๆ เผาอะไรสักอย่างเข้ามาทางหน้าต่าง ฝู่นเยอะ แต่ก่อนนอนดูทีวีอยู่กลางบ้านพอลุกก็จะเป็นรูปฝู่นแผ่นหลังคนนอนเลย...”

(ปราโมทย์ วัฒนกุล สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2556)

“...แกนนำโทรมาบอกว่าเค้าจะไปมือกับแล้ว บ้านฉันอยู่ใกล้หน้าท่าที่สุดน่าจะไปหรือเปล่า และฉันกับแกนนำก็มีความสนิทสนมกันมาก่อน ก็ตัดสินใจไป ต่อจากนั้นคนในตลาดก็บอกต่อกันมาหลาย ๆ คนว่าเขารวมตัวกันแล้ว วันนั้นเราไปรวมตัวกันที่ศาลเจ้าพ่อโกมินทร์ที่อยู่ใกล้ ๆ กับบริษัท แล้วก็ไปกัน มันใกล้ เดินไปก็ถึง...”

(ประเสริฐ จิราวัลย์ สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2556)

“...ปากต่อปาก เรียงกันไป เพราะทุกคนก็เห็นเหตุการณ์เยอะ เรามีเรื่องออกไปดูก็พบว่าเป็นถ่านหินจริงเราก็ชวนกันไปเลย ทุกคนมีความคิดเหมือนกัน อยากให้อาชีพที่คนบางปะกงทำอยู่มันยั่งยืน ไม่อยากให้มีอะไรมารบกวนหรือทำให้ชาวบ้านไม่มีอาชีพ เราอยากจะทำอาชีพของเราไว้ เลยมีการรวมตัวกัน มีการประชุมกัน ถ้าตอนที่เกิดเหตุจะเป็นการมาคุยกันว่าจะทำยังไง เรียกร้องยังไง ไม่มีการผลิตสื่อ มีแต่ใช้รถประกาศเสียงตามสาย...”

(พีชรา รัตนเวคิน สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2556)

“...รู้ว่ามือบักก็ไววาย ๆ ก็ไปกัน ไปรวมกลุ่ม ใครเค้าคุยว่ามีการขึ้นถ่านหิน ก็ไปรวมกลุ่มกัน ไปรวมกลุ่มเพื่อไม่ให้ถ่านหินขึ้น ไม่อยากให้ถ่านหินขึ้นเพราะถ่านหินอันตราย ไม่มีใครชวน นั่งคุย ๆ ก็ไปกัน ไปไว้วัยไปกัน มีผลกระทบเพราะมันเป็นละอองเป็นฝู่น เราเป็นโรคภูมิแพ้อยู่แล้วเราก็ก้าว...”

(นกแก้ว ชื่นใจ สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2556)

“...เราเห็นเค้าไปเราก็มองเค้าไปด้วยกัน คุยกันเป็นกลุ่ม บอกต่อ ๆ กันมา ไม่มีใครชวนเป็นคนชวนหรอก ก็พูด ๆ กันแล้วก็ไปกันเลย...”

(ปราโมทย์ วัฒนกุล สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2556)

“...เห็น ๆ เลยว่าเป็นเรื่องถ่านหิน เราก็บอกกันเลยว่ามันมาแล้ว เค้าก็บอกกันปากต่อปากแล้วก็ไปรวมกันที่ศาลเจ้า...”

(นายนพดล นุราชักษ์ สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2556)

“...คนที่เขานำชาวบ้าน จะกระจายข่าวกันว่ามันมีการชนถ่านหินแล้วนะ มีรถกระจายเสียง และก็ปากต่อปาก ชาวบ้านเค้าก็จะบอกต่อกันไปเรื่อย ๆ จนรวมตัวกันได้...”

(เกรียงศักดิ์ เกษศิริ สัมภาษณ์ 11 กรกฎาคม 2556)

“...เรารู้จักกับแกนนำอยู่แล้ว เค้าก็โทรถึงกันหมด ที่รู้ว่าจะมีมือเบาะพวกเค้าโทรบอกว่ามีการขึ้นถ่านหินนะพวกเรา เสร็จแล้วเราก็ตระเวนตามบอกชาวบ้านคนอื่น ๆ พอรู้ข่าวก็โทรหากัน แล้วกระจายข่าวบอกคนนั้นแกกันไปบอกอีกทีด้วยนะให้เค้าออก ๆ กันมาหน่อย นัดไปเจอกันที่บริษัทเลย จะไปที่ไหนเราก็บอกกัน...”

(วิรัตน์ เผ่านักรบ สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2556)

3. กลยุทธ์การแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสม

ผู้วิจัยพบว่า แกนนำการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการคัดค้านอย่างชัดเจน จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การคัดค้านประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีการวางแผนและดำเนินการอย่างเป็นระบบ โดยการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความสามารถและความเหมาะสมของแต่ละคน ด้วยกลวิธีคือ

3.1 กลวิธี : แกนนำมอบหมายหน้าที่ให้ผู้ร่วมชุมนุมตามความเหมาะสม

1. แกนนำผู้มีหน้าที่ทำหน้าที่พูดประกาศประชาสัมพันธ์หลัก 1 คน คนผู้นี้จะมีลักษณะเป็นผู้มีวาทศิลป์ด้านการพูด พูดจาเสียงดัง ฉะฉาน สามารถพูดโน้มน้าวผู้ฟังได้เป็นอย่างดี เป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือ คนในชุมชนให้ความเชื่อมั่น

2. แกนนำผู้มีหน้าที่รวบรวมคนจำนวน 1 คน ซึ่งมีทีมงานอีกประมาณ 2-3 คน จะเป็นผู้ที่มีฐานะดีจึงสามารถจัดการเพื่อนำมารับส่งประชาชนในพื้นที่ได้อย่างรวดเร็ว บุคคลผู้นี้จะเป็นคนที่มีความสัมพันธ์อันดีกับคนในชุมชน และคนในชุมชนให้ความเคารพ เชื่อถือ ซึ่งแกนนำผู้นี้จะมีทีมงานคอยให้การช่วยเหลืออีกด้วยเนื่องจากต้องแบ่งสายการเดินทางออกตามหมู่บ้าน

3. แกนนำผู้มีหน้าที่จัดเตรียมสถานที่ แกนนำนี้จะทำงานเป็นกลุ่มเนื่องจากต้องใช้กำลังคนมากทั้งในด้านการจัดการเตนท์ รถกระจายเสียง ป้ายคัดค้าน ทำงานรวดเร็ว ว่องไว

4. แกนนำผู้มีหน้าที่รักษาความปลอดภัย จากการสังเกตพบว่า มีจำนวนหลายคนโดยแกนนำกลุ่มนี้จะเป็นผู้ชายที่มีท่าทีดุขัน พูดจาเสียงดัง ท่าทีแข็งกร้าว หัวหน้าแกนนำกลุ่มนี้จะเป็นชายที่มีอายุแล้วและมีคณะทำงานที่เป็นชายวัยรุ่นคอยให้ความช่วยเหลือ

5. แกนนำผู้มีหน้าที่จัดหาอาหารและน้ำดื่ม จะเป็นแกนนำที่เป็นผู้หญิงเป็นหลัก ส่วน

ใหญ่เป็นผู้ที่มีอาชีพค้าขายอาหารในตลาด มีหน้าที่ทำกับข้าวซึ่งจัดทำในรูปแบบของอาหารกล่อง และจัดหาน้ำดื่มมาคอยบริการผู้ชุมนุมคัดค้านโดยได้รับงบประมาณจากการเรียไ้เงินจากกลุ่มผู้คัดค้าน

6. แกนนนำผู้มีหน้าที่ด้านการเงิน มีหน้าที่เก็บเงินและทำบัญชีรายรับรายจ่ายจากเงินที่ได้รับการบริจาคมาจากแกนนำ และเรียไ้เงินมาจากประชาชนในพื้นที่ที่ร่วมกันชุมนุมคัดค้าน โดยเงินส่วนใหญ่จะได้มาจากแกนนำประชาชนในพื้นที่ที่มีฐานะทางการเงินดี จากการสัมภาษณ์พบว่าปัจจุบันเงินส่วนนี้ยังมีเหลือไว้สำหรับทำกิจกรรมที่ทางกลุ่มเห็นสมควรในงานต่อ ๆ ไปด้วย

7. ผู้มีหน้าที่ทั่วไป แล้วแต่ทางแกนนำจะร้องขอให้ช่วยทำอะไรในระหว่างการชุมนุม เช่น การไปถ่ายเอกสาร การไปซื้อของ การไปติดต่อประสานงานอื่น ๆ ส่วนใหญ่ผู้ที่ทำหน้าที่นี้จะเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือประชาชนในพื้นที่ที่มีบุคลิกลักษณะคล่องแคล่ว ว่องไว ทำงานได้อย่างรวดเร็ว

ภาพที่ 4 ภาพบรรยากาศการกางเต็นท์ของกลุ่มผู้คัดค้าน

ภาพที่ 5 ภาพอาหารของกลุ่มผู้คัดค้าน

“...ใช้งบประมาณของใครของมัน ใครทิวบอก ใครมีใครก็หามาให้กิน คนไหนเค้าพอมีทุนทรัพย์เค้าก็หาข้าวกล่องมาให้กิน...”

(เกรียงศักดิ์ เกษสิริ สัมภาษณ์ 11 กรกฎาคม 2556)

“...เงินที่ใช้ในการชุมชนก็ได้มาจากการบริจาค คนสมัครใจ ทุกคนสมัครใจช่วยกันออก คนออกส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ต่อต้านก็มีคนที่เราไว้ใจเป็นคนเก็บเงิน...”

(ประเสริฐ จิราวัลย์ สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2556)

“...มีหน้าที่หุงข้าว ไม่ต้องออกเงิน มีคนออกให้ แกนนำเค้าเป็นคนคอยออกเงิน...”

(นกแก้ว ชื่นใจ สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2556)

“...ใช้งบประมาณของใครของมัน ใครทิวบอก ใครมีใครก็หามาให้กิน คนไหนเค้าพอมีทุนทรัพย์เค้าก็หาข้าวกล่องมาให้กิน...”

(มลิ เทพรักษา สัมภาษณ์ 1 กรกฎาคม 2556)

“...เรารวมตัวกันแป๊บเดียวผมเป็นคนหารถมา ก็ให้ไปขึ้นรถกันที่วัดบนกับวัดกลาง มีการแบ่งหน้าที่กันว่าใครเป็นคนประกาศเสียงตามสาย จัดหาอาหาร หารถ คนดูเรื่องเอกสาร ก็มีการแบ่งงานกัน...”

(มนตรี ศิริพงษ์ สัมภาษณ์ 4 สิงหาคม 2556)

“...ทำหน้าที่ทุกอย่าง ทุกอย่างได้หมด วิ่งไปดูอะไรก็ไป ส่งไปถ่ายเอกสารอะไรก็ได้หมด ไม่มีหน้าที่พร้อมที่จะรับใช้ชุมชนทุกอย่างได้หมด...”

(มลิ เทพรักษา สัมภาษณ์ 1 กรกฎาคม 2556)

“...อย่างมาก็มีข้าว เงินจากพวกเราเองช่วยกัน แกนนำนี้มีตั้งค้ก็ควักออกมาเลยคนละหมื่นสองหมื่น หลังจากนั้นชาวบ้านเค้าจะเรียไรเงินออกมาเอง ทุกวันนี้กองทุนที่ต่อต้านถ่านหินยังมีเงินเหลือเลยครับอกอยากจะทำอะไรก็ได้ คนที่คนรอบอยู่คุณไม่ได้รับกับแนะนำ 10 กว่าคน แต่คุณรอบอยู่กับชาวบ้านที่เค้าจะออกมาเมื่อไรก็ได้ จริง ๆ แล้วคนเป็นแกนนำต้องเสียสละนะ ต้องเสียเวลา จิตใจก็ต้องเข้มแข็ง...”

(เริงชัย นันทพาศนิชย์ สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2556)

“...งบประมาณก็มาจากการช่วยเหลือกัน เสียสละร่วมกันมา ชาวบ้านก็มาร่วมกัน...”

(เกรียงไกร เกษศิริ สัมภาษณ์ 11 กรกฎาคม 2556)

“...ใช้งบประมาณจากต่างคนต่างออก แล้วแต่ใครมีอะไรก็ออก...”

(เบญจวรรณ พัฒนภาพร สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2556)

“...มีหน้าที่หลากหลาย ช่วยเหลือกันหมด ดูแลพวกที่ไปอย่างพวกที่ไปเราก็ดูความปลอดภัย ดูน้ำท่าของกิน พุดแก่งแต่ไม่ปาร์คจะปล่อยให้คนอื่นเค้าปาร์คส่วนเราจะดูแลรอบ ๆ พื้นที่คล้าย ๆ เป็นการ์ด เป็นวัยรุ่นที่เราคอยกำกับอีกที เราจะมีลูกน้องแกนนำที่ไปๆ เราก็จะให้ออกมาดูแลรอบนอก เราเป็นคนโตเราก็จะคอยดูแลเด็ก ...”

(วิรัตน์ เผ่านักรบ สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2556)

“...เรารวมตัวกันแป็บเดียวผมเป็นคนหารถมา ก็ให้ไปขึ้นรถกันที่วัดบนกับวัดกลาง มีการแบ่งหน้าที่กันว่าใครเป็นคนประกาศเสียงตามสาย จัดหาอาหาร หารถ คนดูเรื่องเอกสาร ก็มีการแบ่งงานกัน...”

(มนตรี ศิริพงษ์ สัมภาษณ์ 4 สิงหาคม 2556)

“...ได้มาจากการบริจาค คนสมัครใจ ทุกคนสมัครใจช่วยกันออก คนออกส่วนใหญ่จะเป็นกลุ่มที่ต่อต้านเราไม่ห่วงกินหรือถึงไม่มีอะไรให้กินเราก็ไปมือ...”

(จิราวัฒน์ จีราวรรณ สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2556)

4. กลยุทธ์การเจรจาต่อรอง

การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงสำเร็จได้นั้น ส่วนหนึ่งเกิดจากการที่แกนนำได้ใช้กลยุทธ์ในการเจรจาต่อรองในการตกลงกับบริษัทท่าเรือเอกชนที่ขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง โดยใช้การเชิญหน่วยงานราชการเข้ามาเป็นตัวกลางในการพูดคุย และยื่นข้อเสนอให้บริษัทหยุดขนถ่ายถ่านหินไม่เช่นนั้นจะรวมตัวกันปิดถนนหน้าบริษัท อันจะส่งผลเสียให้บริษัทไม่สามารถดำเนินกิจการต่อได้นอกจากนี้ยังกดดันบริษัทด้วยการอ้างข้อกฎหมายว่าบริษัทไม่มีใบอนุญาตให้ขนถ่ายถ่านหิน ซึ่งการเจรจาต่อรองดังกล่าวเป็นผลสำเร็จ บริษัทได้หยุดการขนถ่ายถ่านหินในที่สุด โดยมีกลยุทธ์ ดังนี้

4.1 กลวิธี : เชิญหน่วยงานราชการเป็นตัวกลางในการเจรจา

ในการชุมนุมประท้วงทั้ง 2 ครั้ง เป็นที่สังเกตว่าแกนนำกลุ่มผู้คัดค้านการขนถ่ายถ่านหินได้มีการเชิญให้หน่วยงานราชการ อันได้แก่นายอำเภอ นายกเทศมนตรี เข้ามามีส่วนร่วมในการชุมนุมคัดค้าน ด้วยการเชิญให้มาเป็นสักขีพยานในการตกลงร่วมกันระหว่างท่าเรือเอกชนและกลุ่มผู้ชุมนุม

โดยในการชุมนุมทั้ง 2 ครั้งนั้น นายอำเภอได้เข้ามาเป็นผู้ไกล่เกลี่ยและลงนามรับรองข้อตกลงทั้ง 2 ครั้งจนทำให้การชุมนุมประท้วงคลี่คลายลงได้โดยจากการสัมภาษณ์แกนนำพบว่า การเชิญให้หน่วยงานราชการเข้ามาเป็นตัวกลางนั้นเป็นแผนการทำงานหนึ่งของแกนนำกลุ่มผู้คัดค้าน เนื่องจากจะเพิ่มข้อต่อรองกับบริษัทท่าเรือเอกชนและทำให้การชุมนุมกดดันได้ผล มีหน่วยงานราชการเข้ามารับฟังและเป็นการจัดตั้งให้เป็นวาระที่เป็นประเด็นที่ต้องมีการรับรองอย่างถูกต้องของหน่วยงานราชการ

ภาพที่ 6 ภาพการเจรจา 3 ฝ่าย ประกอบด้วยฝ่ายประชาชนในพื้นที่ฝ่ายบริษัท และฝ่ายราชการ

4.2 กลวิธี : จัดทำหนังสือบันทึกข้อตกลงและผลักดันให้บริษัทลงนามเป็นลายลักษณ์อักษร

แกนนำให้ข้อมูลว่า ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง ประสบความสำเร็จ คือการที่กลุ่มประชาชนในพื้นที่สามารถกดดันให้บริษัทท่าเรือเอกชนลงนามในหนังสือบันทึกข้อตกลงว่าบริษัทจะไม่มีการขนถ่ายถ่านหินอีก จนกว่าบริษัทจะมีมาตรการป้องกันการขนถ่ายถ่านหินที่ประชาชนในพื้นที่พอใจ โดยหนังสือบันทึกข้อตกลงดังกล่าว ประชาชนในพื้นที่ได้ขอให้ทางราชการคืออำเภอบางปะกงเป็นผู้จัดทำและมีการลงนามทั้ง 3 ฝ่าย คือ ตัวแทนบริษัทท่าเรือเอกชน ตัวแทนประชาชนในพื้นที่จำนวน 10 คน และตัวแทนหน่วยงานราชการ

“...ต้องดูว่า เค้าไม่ยอมคืออะไร ต้องอ่านเค้าให้ขาด ถ้ามีเรื่องของการใช้ตำรวจ เราก็จ้างหาคนไหนที่มันใหญ่กว่าคนที่บริษัทส่งมา เราต้องดูว่ากลุ่มของเราแข็งแกร่งขนาดไหน ผู้นำเราใหญ่ขนาดไหน รวมถึงชาวบ้านได้หรือไม่...”

(ชวลิต หงอเทียด สัมภาษณ์ 6 มิถุนายน 2556)

“...ต้องทำการตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรว่าจะไม่ดำเนินการเรื่องนี้อีก จะไปพูดปากเปล่ากับบริษัทไม่ได้ เราต้องมีการวางแผนและต่อรองกัน เราเชิญให้หน่วยงานราชการเข้ามาเป็นตัวกลาง และต้องให้บริษัทยอมเซ็นหนังสือข้อตกลงให้ได้...”

(เกรียงศักดิ์ เกษศิริ สัมภาษณ์ 11 กรกฎาคม 2556)

4. กลยุทธ์การสร้างความน่าเชื่อถือ

จากการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูล พบว่า แกนนำประชาชนในพื้นที่ในการต่อต้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงนั้นเป็นผู้ที่มีบทบาทในหมู่บ้าน เป็นที่รู้จักและเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน แกนนำทุกคนเป็นคนในพื้นที่ เกิดและเติบโตที่บางปะกง มีฐานะมั่นคง และเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวาง อีกทั้งคนในพื้นที่ให้การยอมรับนับถือว่าเป็นคนดี มีอำนาจ ไม่ยอมจำนนต่ออำนาจเงิน ที่สำคัญคือประชาชนในพื้นที่ให้ความเคารพนับถือ เชื่อถือไว้วางใจว่าแกนนำเหล่านี้จะปกป้องประโยชน์ของหมู่บ้านเป็นสำคัญ โดยกลยุทธ์สร้างความน่าเชื่อถือของแกนนำ ทำโดยใช้กลวิธีดังต่อไปนี้

4.1 กลวิธี : แกนนำจะเข้าพบประชาชนในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอเพื่อสร้างความใกล้ชิดและสร้างความเชื่อถือ

กลวิธีนี้ เป็นวิธีที่แกนนำได้ดำเนินการตั้งแต่ก่อนหน้าที่จะมีการชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงแล้ว เนื่องจากแกนนำส่วนใหญ่ มีตำแหน่งหน้าที่เป็นนักการเมืองท้องถิ่น และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องเข้าพบชาวบ้านเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี สอบถามความเป็นอยู่จึงทำให้ชาวบ้านเกิดความใกล้ชิด และมีความรักนับถือต่อกันมาอยู่ก่อนแล้ว ที่สำคัญในช่วงเวลาของการที่มีการรวมตัวเพื่อจะเรียกชุมนุมไปคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินของท่าเรือบริษัทเอกชน แกนนำเหล่านี้ก็เพิ่มความถี่ของการเข้าพบชาวบ้านให้มากขึ้น เพื่อกระตุ้นความเชื่อถือของชาวบ้านที่มีต่อตนให้มากขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเชิญชวนให้มาร่วมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินได้

4.2 กลวิธี : แกนนำจะให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

ในพื้นที่ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะของ

ประชาชนในพื้นที่คือ เมื่อมีการบุญประจำหมู่บ้านมักมีการตั้งโรงทานเพื่อแจกจ่ายอาหารโดยไม่เสียค่าใช้จ่ายแก่ผู้มาร่วมงาน โดยผู้ที่มาตั้งโรงทานส่วนใหญ่จะเป็นแกนนำประชาชนในพื้นที่ที่มีบทบาทหน้าที่และเป็นผู้นำในชุมชน ซึ่งแกนนำการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินก็เป็นผู้ที่เปิดโรงทานและให้การสนับสนุนกิจกรรมที่ชุมชนจัดมาโดยตลอด ทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และเชื่อถือแกนนำมาอย่างยาวนาน

“...คนพวกนี้เค้ามีความน่าเชื่อถือ ที่เราไปเพราะเราเชื่อถือเค้าด้วยว่าเค้าไม่หลอกเราหรอกเนอะ เพราะเราก็คู่กันเคยนับถือกันอยู่...”

(ปราโมทย์ วัฒนกุล สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2556)

“...ก็เกิดที่นี่ คนรู้จักเยอะ ประวัติก็ไม่มีต่างพร้อยไปชวนใครเขาก็เชื่อเขาก็เคารพ เขารู้ว่าเราเป็นคนอย่างไร ทำอะไรทำจริง ไม่เคยหลอกหลวงเค้า เค้าฝังใจกันมา คนบางปะกงจริง ๆ เขารู้กันทั้งนั้นว่าใครนิสัยยังไง แต่ก็เคยมีคนจงใจทำลายชื่อเสียงนะ มีคนเอาไปพูดว่ารับเงินบริษัท เข้าไปในโรงงานแล้วก็เข้าไปคุยเรื่องผลประโยชน์ แต่ชาวบ้านเขาไม่เชื่อหรอกเพราะก็รู้ ๆ เห็น ๆ กันอยู่ว่าใครเป็นคนยังไง พอเรารู้สึกขึ้นหน้าอะไรเขาก็เชื่อใจแล้ว เพราะเราเป็นคนจริงมาตลอด...”

(มนตรี ศิริพงษ์ สัมภาษณ์ 4 สิงหาคม 2556)

“...ประชาชนหลาย ๆ คนก่อตัวกันมาตั้งแต่การต่อต้านโรงไฟฟ้าเขาตินแล้ว มันก็เลยกลายเป็นแกนนำโดยปริยาย เขาเชื่อเราเพราะเราเคยเคลื่อนไหวเมื่อตอนคัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาตินเมื่อปี 2550 พอชาวบ้านเรียนรู้แล้วก็เกิดการกระจายข่าว ที่แรกเราไม่ต่อต้านการขนถ่ายเพราะที่แรกเรายังไม่รู้ว่ามันเป็นอันตราย ต่อมาเรารู้จักมลพิษของมัน ความรู้พวกนี้มาจากอินเทอร์เน็ต นักวิชาการเยอะแยะอยากรู้อะไรไปดูที่แม่เกาะมีแยกประเภทให้ดูเลย ไปดูเว็บเมืองนอก ว่าเค้าผลิตถ่านหินกองอย่างไร กลุ่มแกนนำของเราอยากให้ชุมชนอยู่ได้ โรงงานคุณก็อยู่ได้ ถ่านหินเป็นสิ่งที่เราเข้าใจ ยังไงเราก็ไม่เอาถ่านหิน พอเราไม่เอาถ่านหินเราต่อต้าน คนอื่น ๆ เห็นเราเคลื่อนไหวเขาก็เชื่อ เพราะเค้ามั่นใจเราเพราะเราเคยทำสำเร็จมาแล้วเมื่อตอนโรงไฟฟ้าถ่านหินเขาติน...”

(เริงชัย นันทพานิชย์ สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2556)

“...ก่อนหน้าที่จะมาเป็นกำนัน ก็เป็นสท.มาก่อน ผมเกิดที่นี่ โตที่นี่ ใคร ๆ เขาก็รู้ว่าผมเป็นคนจริง ผมเป็นคนตรง ๆ นะ อะไรดีผมก็ว่าดี อะไรผิดผมเอาถึงที่สุด เพราะเราเป็นคนตรง ๆ ชาวบ้านเขาเชื่อเรา

เขาเห็นเรามาตั้งแต่เด็ก ๆ มันก็มีคนบางกลุ่มที่ต่อต้านบริษัทแต่ไม่มีใครเชื่อ กลุ่มของผมที่รวมกันทำงานกันเป็นกลุ่มที่ชาวบ้านเชื่อ คนพวกนี้เป็นคนจริง ทำอะไรทำจริง ชาวบ้านเขารู้กันทั้งนั้น...”

(ธาดุทอง บุญรอด สัมภาษณ์ 3 สิงหาคม 2556)

“...ต้องแยกแยะระหว่างองค์กรที่ชาวบ้านเชื่อถือและเชื่อมั่น เชื่อถือ เช่น นายก ให้ทอดผ้าไตร แต่ผู้นำที่เชื่อมั่น ไม่จำเป็นต้องมีศักดิ์ศรีในชุมชนแต่เสียสละและทำเพื่อเค้าได้จริง ๆ ก็จะทำให้เค้าเชื่อมั่นได้ ต้องแยกให้ออก ต้องหาตัวให้เจอ เวลาเมื่อไรต้องให้ความเชื่อมั่น สร้างศรัทธาให้เราเป็นเหมือนความหวังหนึ่งเดียวของแสงริบหรี่ มีเรื่อง เทคนิคการพูด เทคนิคการอ่านใจคน...”

(ชวลิต หงอเทียด สัมภาษณ์ 6 มิถุนายน 2556)

“...ที่เราต่อต้านถ่านหินที่บางปะกงสำเร็จ เพราะเรามีผู้นำที่คนเชื่อมั่น ชาวบ้านเชื่อมั่นก็ประสบความสำเร็จแล้ว...”

(ชวลิต หงอเทียด สัมภาษณ์ 6 มิถุนายน 2556)

5. กลยุทธ์การโน้มน้าวใจ

กลยุทธ์การโน้มน้าวใจ เป็นแนวทางของแกนนำที่นำมาช่วยเสริมการระดมคนเพื่อไปร่วมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง แม้ว่าประชาชนส่วนใหญ่จะได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากบริษัทท่าเรือเอกชนเหมือน ๆ กัน แต่ก็มีบางครอบครัวที่ไม่อยากแสดงตน และไม่อยากขัดแย้งกับบริษัทท่าเรือเอกชนเพราะเกรงกลัวอิทธิพล และบางส่วนก็ไม่อยากออกมารวมชุมนุมคัดค้านเพราะรักสงบ ดังนั้น แกนนำจึงได้เพิ่มแนวทางในการกระตุ้นให้ประชาชนในพื้นที่ออกมารวมตัวกันให้มาก โดยใช้วิธีการโน้มน้าวใจในการสื่อสาร ซึ่งการโน้มน้าวใจของแกนนำทำโดยใช้กลวิธีดังต่อไปนี้

5.1 กลวิธี : ชี้ให้เห็นถึงอันตรายของถ่านหิน

แกนนำผู้คัดค้าน ใช้วิธีอ้างข้อมูลจากโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะ ว่าถ่านหินมีอันตรายเป็นสิ่งที่น่ากลัวเพราะมีผลกระทบต่อชีวิตและสิ่งแวดล้อมมีคนล้มตายและป่วยเป็นโรคมะเร็ง มีการเผยแพร่ทางโทรทัศน์อย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ยังมีการกล่าวอ้างถึงการชุมนุมประท้วงถ่านหินของจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย โดยชี้ให้ประชาชนในพื้นที่ที่คล้อยตามว่า ถ่านหินเป็นสิ่งไม่ดี เพราะหากตีประชาชนในพื้นที่ในจังหวัดอื่น ๆ คงไม่ออกประท้วงทั่วประเทศ

5.2 กลวิธี : สื่อสารวาทกรรมเรื่อง “ผู้ที่ไม่ไปชุมนุม คือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัท”

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแกนนำและประชาชนในพื้นที่ผู้ที่ไม่ไปร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง พบปัจจัยหนึ่งที่น่าสนใจ คือ สาเหตุที่ประชาชนในพื้นที่ไปร่วมชุมนุมเพราะหากไม่ไปกลัวว่าคนอื่นจะว่าว่าตนมีส่วนได้ส่วนเสียหรือรับเงินจากบริษัท ถ้าไม่ไปร่วมชุมนุมจะแปลกแยก ถือว่าไม่ช่วยเหลือเพื่อนในชุมชน ซึ่งการเกรงกลัวข้อครหาในเรื่องนี้เกิดจากแกนนำกลุ่มผู้คัดค้านได้พูดกับประชาชนในพื้นที่หลาย ๆ คนซ้ำ ๆ กันเมื่อมีโอกาสว่า ที่ตนเองออกมาเป็นแกนนำเพราะมีความกล้า ไม่เกรงกลัวอันตราย คนที่ไม่ออกมาเพราะมีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัท กลัวอิทธิพล การพูดเรื่องนี้ซ้ำ ๆ ในกลุ่มประชาชนในพื้นที่และเกิดการบอกต่อ จึงเกิดเป็นวาทกรรมเรื่อง “ถ้าไม่ไปชุมนุม ถือว่ามีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัท”

“...ใช้เทคนิคการพูดโน้มน้าวใจคนไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ ถ้าจะทำมวลชนต้องสื่อสารคนเป็นหมื่นคนไม่ต่ำกว่า 100 คน มันสื่อสารลำบาก เราจะทำยังไงให้คนหยุดฟังเรา ให้คนเชื่อไม่มีประเด็นแตก วิธีการที่ให้เราหยุดฟังคือจะมีวลีที่ชาวบ้านทุกคนรู้ว่าถ้ามีวลีนี้ทุกคนต้องฟัง เช่น พี่น้องเอ๋ย ถ้าพี่ใช้คำนี้ทุกคนจะหยุดฟัง พอเค้าได้ยินคำว่าพี่น้องเอ๋ยเค้าก็จะรู้ว่าพี่มีอะไรจะบอกเค้า เหมือนกับฝึกแมว ถ้าพี่น้องเอ๋ย แล้วต้องเงียบ ทุกคนจะฟัง แต่เราใช้บ่อยไม่ได้ เพราะจะขาดความศักดิ์สิทธิ์...”

(ชวลิต หงอเทียด สัมภาษณ์ 6 มิถุนายน 2556)

“...การที่เราจะเกณฑ์คนไปหาคนเยอะ ๆ มันอยู่ที่เจตนาธรรมของคนไป ถ้าให้คนที่ไม่มีเจตนาธรรมแอบแฝง เกณฑ์ให้ตายอย่างไรก็ไม่ไป เราต้องไม่หวังผล ไม่รับผลประโยชน์ ถ้าเป็นแบบนี้มันอ้าปากเรื่องอะไรคนก็ทำตาม เพราะฉะนั้นเจตนาธรรมที่ความตั้งใจเป็นสิ่งสำคัญ ถ้าหวังผลเกณฑ์คนไปยังไงก็ไม่ติด บางครั้งก็มีคนโจมตี ว่า NGOs พวกนี้เกณฑ์คนไปแล้วรับเงิน ได้รับผลประโยชน์ แต่มันอยู่ที่ความหนักแน่นของกลุ่มก่อน เพราะกระแสพวกนี้เราโดนตลอด การทำให้ชาวบ้านมีเจตนาธรรมเดียวกันนี่แหละเป็นสิ่งที่เราต้องปลูกเขาขึ้นมา เราต้องชี้ให้เห็นว่าเรื่องนี้มันเป็นปัญหาใหญ่ ไปพูดให้เขาฟัง ตอบคำถามเขาเวลาเขามาถาม...”

(เริงชัย นันทพานิชย์ สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2556)

“...เราต้องบอกให้ชาวบ้านรู้ว่ามันอันตราย การมีอุปเป็นทางเลือกสุดท้ายที่เราพึงกระทำได้ ถ้าเราไม่เอาไปร้องแรกแหกกระเชอ เขียนหนังสือให้อำเภอช่วยเป็นปีก็ไม่จบ บริษัทเคยให้คำมั่นสัญญาว่าจะไม่ขึ้นถ่านหินอีกแล้วก็ขึ้นทำให้เราต้องไปมีอุป พวกเราต่อต้านเขาขึ้นมาใช้เวลาปีหนึ่ง เราไม่มีเวลามองหลังบ้านตัวเองเลย จนเขาตินจบหันมามองหลังบ้านตัวเอง อ้าวมันขึ้นบ้านเรานี่หว่า แต่ตอนนั้นเราก็ไม่ได้ทำอะไรนะเพราะทุกคนยังเหนื่อยอยู่ จนกระทั่งไฟคุ้ที่เรือทำให้เกิดคลื่นเหินเราทนไม่ไหวก็

เลยต้องมีอบ เราจะมอบให้ถึงที่สุด เราเคยทำเวทีไฮปาร์ค ถามหน่อย บริษัทบริษัทหนึ่งจะสู้กับชาวบ้านเป็นหมื่น ๆ ได้ไหม ไปปิดถนนกรุงเทพไปมาแล้ว ของอย่างนี้เราไม่ต้องไปพูดอะไรมากมาย ทุกคนรักตัวเองทั้งนั้น รักบ้านเราทั้งนั้น พอถ่านหินจะมา ผลกระทบมันมีอะไรเราก็ฝังใจตั้งแต่เขาดินแล้ว...”

(มนตรี ศิริพงษ์ สัมภาษณ์ 4 สิงหาคม 2556)

6. กลยุทธ์การชี้แนะประเด็นผ่านสื่อมวลชน (Media Advocacy)

ในช่วงที่มีการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงทั้ง 2 ครั้ง พบว่าสื่อมวลชนท้องถิ่น อันประกอบด้วย เคเบิล ทีวี ท้องถิ่น 2 ช่อง รวมถึงเว็บไซต์ข่าวในท้องถิ่นได้มีการเผยแพร่ข่าวความเคลื่อนไหวของเหตุการณ์อย่างใกล้ชิด และจากการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกแหล่งข้อมูลพบว่า แกนนำการคัดค้านรู้จักและมีความใกล้ชิดกับผู้สื่อข่าวท้องถิ่นเป็นอย่างดี มีการนัดหมายสถานที่และเวลาให้มาทำข่าวในวันที่มีการชุมนุมคัดค้านที่บริเวณหน้าบริษัทเอกชนทั้ง 2 ครั้ง นอกจากนี้ยังมีการมอบเอกสารใบปลิว และข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินให้นักข่าวอีกด้วย และเมื่อผู้วิจัยตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ผู้สื่อข่าวท้องถิ่นอีกทางหนึ่ง พบข้อมูลที่เหมือนกันคือ ในช่วงที่แกนนำการคัดค้านมีการเผาระวังตรวจสอบดูว่าบริษัททำเรือในพื้นที่มีการขนถ่ายถ่านหินหรือไม่ ได้มีการโทรศัพท์พูดคุยกับผู้สื่อข่าวท้องถิ่นอยู่เป็นระยะ ๆ พร้อมกับเล่าสถานการณ์ในพื้นที่ให้ผู้สื่อข่าวได้รับทราบว่าได้มีการรวมตัวของนักการเมืองท้องถิ่นและแกนนำประชาชนในพื้นที่ที่มีชื่อเสียงและได้รับการยอมรับจากชาวบ้าน ซึ่งคณะผู้มีบทบาทเหล่านี้กำลังระดมกำลังเพื่อรวมตัวกันคัดค้านหากพบว่าบริษัททำเรือในพื้นที่ขนถ่ายถ่านหิน จากการพูดคุยที่เป็นการแจ้งถึงรายชื่อของแกนนำดังกล่าวเป็นการบอกเป็นนัย ๆ กับผู้สื่อข่าวว่าเป็นเรื่องสำคัญและน่าสนใจมาก เพราะนักการเมืองท้องถิ่นหลายคนได้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวครั้งนี้ ทำให้ผู้สื่อข่าวสนใจติดตามสถานการณ์และเผยแพร่ข่าวให้ประชาชนในพื้นที่รับทราบ

จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกในกลุ่มแกนนำประชาชนในพื้นที่บางปะกงข้างต้น พบข้อมูลที่สำคัญ ดังนี้

1. กลุ่มผู้คัดค้านมีความเกี่ยวพันทางด้านอาชีพ : โดยกลุ่มผู้ชุมนุมเป็นเครือข่ายอาชีพผู้เลี้ยงปลากระชัง คือ อาชีพสร้างกระชังในแม่น้ำบางปะกงแล้วนำปลากระชังมาเพาะเลี้ยงในกระชัง โดยกลุ่มแกนนำเป็นผู้ที่มีอาชีพเลี้ยงปลากระชังรายใหญ่ที่บางปะกง ส่วนกลุ่มประชาชนในพื้นที่ที่มาชุมนุมส่วนใหญ่ก็เป็นผู้ที่มีอาชีพเลี้ยงปลากระชังรายย่อย ผู้เข้าร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินเป็นเครือข่ายที่มีความเกี่ยวข้องกันทางด้านอาชีพ คือเป็นกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชัง ที่มีความกังวลใจในการได้รับผลกระทบจากการขนถ่ายถ่านหิน ด้วยการกลัวถ่านหินร่วงหล่นลงแม่น้ำแล้วจะเกิดการปนเปื้อนเป็นผลเสียหายต่ออาชีพเลี้ยงปลากระชังของตน

2. ลักษณะการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่เอื้อต่อการรวมตัว : อาชีพผู้เลี้ยงปลา กระชัง เป็นอาชีพที่รวมตัวกันได้ง่าย เนื่องจากลักษณะการประกอบอาชีพจะเป็นนายทุนที่ไม่ต้องทำงานด้วยตัวเอง หากแต่จะมีแรงงานคอยให้อาหารปลาในช่วงเช้า โดยเวลาทำงานให้อาหารปลาจะเป็นช่วงเวลา 4.00 น.เป็นต้นไปถึง 6.00 น. นอกนั้นก็จะมีเวลาว่าง ดังนั้นในตอนกลางวันและในตอนเย็น สามารถรวมตัวกันได้ง่าย เพราะว่าง ไม่ต้องทำอะไร เมื่อเวลาต้องการรวมตัวกันก็เรียกกัน โทรศัพท์หากันได้ง่าย ๆ ก็ออกไปสบทบกันทันที

3. ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเหมือนกัน : ลักษณะของบ้านเรือนที่อยู่อาศัย เป็นชุมชนชายน้ำที่มีความแออัด อาศัยอยู่ติดกับแม่น้ำและติดกับบริษัทเอกชนที่ดำเนินกิจการทำเรือ ดังนั้นจึงได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากปัญหาฝุ่นที่ฟุ้งกระจายอยู่เสมอ เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง มีส่วนร่วมในความเดือดร้อนเช่นเดียวกัน

4. แขนงนำมีการแบ่งหน้าที่ทำในสิ่งที่แต่ละคนถนัดอย่างชัดเจน : มีการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามบทบาทที่เหมาะสมของแต่ละคน โดยมีการวางบทบาทของกลุ่มประชาชนในพื้นที่ที่พูดจาเสียงดัง โผงผาง มุทะลุให้ประจำอยู่ที่ต้นที่ที่ประชาชนในพื้นที่รวมตัวคัดค้าน เพื่อสร้างบรรยากาศให้กลุ่มผู้มารวมตัวกันเกิดความฮึกเหิม ส่วนแกนนำผู้ที่มีฐานะดีจะเป็นผู้สนับสนุนด้านการเงิน และแกนนำที่เป็นนักการเมืองท้องถิ่น มีผู้เคารพนับถือมากจะเป็นผู้รวมคนให้มาชุมนุมกัน

ส่วนที่ 2 แรงจูงใจใดที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่มารวมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ผู้วิจัยพบว่า สาเหตุที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่ในเขตเทศบาลต.บางปะกง มารวมตัวกันเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ทำเรือของบริษัทเอกชนแห่งหนึ่ง นั้น มาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1. เกรงกลัวอันตรายจากการขนถ่ายถ่านหิน

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีทัศนคติด้านลบกับถ่านหิน เกรงกลัวอันตรายที่จะกระทบต่อสุขภาพจากการหายใจเอาฝุ่นละอองเข้าไป และจากการปนเปื้อนของถ่านหินที่อาจตกลงสู่น้ำบางปะกง โดยผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ได้อ้างอิงถึงข้อมูลของโทษจากถ่านหินกรณีแม่เมาะเป็นส่วนใหญ่ มีความรู้สึกเกรงกลัวว่าจะได้รับอันตรายเหมือนกรณีแม่เมาะที่เคยปรากฏเป็นข่าว

“...มันมีความรู้สึกที่ว่าถ่านหินเป็นสารเคมีที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพ เราอาศัยอยู่ติดกับหน้าท่าเลยเห็นมาตลอดว่ามีฝุ่นสีดำ ๆ ก็กลัวว่าถ้าเข้าจุมูกหรือเข้าไปในร่างกายของเราแล้วต้องเป็นอันตรายเหมือนกับข่าวที่แม่เมาะ มันน่ากลัว...”

(ประเสริฐ จีราวัลย์ สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2556)

“...เพราะกลัวปัญหาสิ่งแวดล้อมกับชุมชน เค้ก็พูด ๆ กันและตามสื่อ และเห็นกับตัวเองตอนเกิดไฟไหม้บนเรือ เลยกลัว เห็นกับตาตัวเองวันนั้นว่าไฟมันลุกกับตาตัวเอง มีฝุ่นละอองปลิวและตกลงไปในแม่น้ำ อีกอย่างก็เคยเห็นข่าวกันโครม ๆ เรื่องแม่เมาะว่าคนพิการกันเยอะก็เพราะถ่านหิน...”

(พิภพ ช่อลำเจียก สัมภาษณ์ 3 สิงหาคม 2556)

“...ชาวบ้านไม่เห็นด้วย เนื่องจากความรู้สึกว่าถ่านหินนี่คืออันตรายกับชาวบ้าน และเราในฐานะผู้นำชุมชนเราก็ต้องมาศึกษาดูว่ามันมีมลพิษยังไง ดูแล้วกับผู้นำชุมชนหลาย ๆ คนมองดูแล้วว่าถ่านหินน่าจะมึโทษ เพราะชุมชนเป็นอุตสาหกรรมผู้เลี้ยงปลาก็กลัวว่ากรณีเกิดการขนถ่ายอย่างที่เคยเกิดเหตุว่าไฟลุกและที่เกิดเหตุถ่านล่องลงไปแม่น้ำ ให้ระบบนิเวศการเลี้ยงปลาเสียหาย ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็มีอาชีพทางนี้ก็ไม่เห็นด้วยเลยเรื่องถ่านหิน อีกส่วนก็คือเกิดควันคลุ้งขึ้นมาก็เกิดความกลัว เพราะชาวบ้านกับโรงงานมันติดกัน รั้วเดียวกัน ถ้าเกิดอะไรขึ้นมาอันตรายก็จะเกิดกับชาวบ้าน อันตรายมหาดศาล ความรู้สึกของชาวบ้านคือกลัวอย่างนี้แน่นอน มันก็เหมือนกัน มีความรู้สึกที่จริง ๆ เราต้องวิเคราะห์ก่อน เมื่อสถานการณ์มันปักใจเชื่อ เราในฐานะผู้นำเราก็ต้องมาร่วมคัดค้าน ชาวบ้านเฮโลมาแล้วเราอยู่บ้านมันก็เป็นไปไม่ได้ แล้วก็เจาะลึกบางตอนบางเรื่องคนเค้ก็มั่นใจว่าถ่านหินมันเป็นโทษกับชุมชนนี้มากกว่า เวลาขนถ่ายต้องมีการตัดขึ้นมีการรั้วไหล ชาวบ้านรับไม่ได้เราก็ต้องดูความรู้สึกที่เกาะลึกในจิตใจของชาวบ้าน เพราะชุมชนนี้แออัด และมีอุตสาหกรรมผู้เลี้ยงปลา ถ้ากระทบปั๊บ ก็จะทำอะไรไม่ได้เลยกระทบอาชีพหลักของเค้ก็จะอันตราย เพราะความรู้สึกเค้รับไม่ได้ อยู่แล้ว พอมาเค้ก็ไม่ยอมรับเลย ถ่านหินนี่เค้รับไม่ได้เลย มีปัญหาอื่นเค้ก็ไม่เคยมีปัญหา แต่ถ่านหินนี่เค้รับไม่ได้ พอประกาศว่าถ่านหินมาเค้ก็จะไปกัน เห็นที่อื่น ๆ ด้วยว่าถ่านหินไม่ดีจากที่อื่นรับรู้จากที่อื่นเห็นใส่เสื้อสีดำไม่เอาถ่านหินเค้ก็ไม่รับ จะเป็นอันตราย มันไม่ใช่สิ่งดี มีผู้นำเยอะเยอะใส่เสื้อไม่เอาถ่านหิน ชาวบ้านเค้ก็จะเห็น เค้ก็จำได้และรับรู้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นอันตรายต่อเขา...”

(เกรียงศักดิ์ เกษสิริ สัมภาษณ์ 11 กรกฎาคม 2556)

“...ถ้าถ่านหินมาอยู่ใกล้ ๆ บ้านจะไปไหม กลัวไหม ขึ้นก็เห็น ๆ กันอยู่ พอพูดกันปากต่อปากหลาย ๆ คนก็เป็นกลุ่มเป็นก้อนก็รวมตัวกันไป ก็เชิญชวนกันนั่นแหละ เห็นแล้วก็คุยกันปากต่อปาก สาเหตุคือ กลัวอันตรายเพราะมันเคยมีไฟลุกกลางคลอง เพราะอะไรทำไมชาวบ้านถึงร่วมต่อต้านกันเยอะ เพราะ ถ่านหินที่ได้ยินได้ฟังมาก็ไม่รู้เหมือนกันนะว่ามันเป็นยังไงแต่มันต้องมีโทษแน่ ๆ เลยละ เพราะของดี ๆ มันจะไปที่ไหนก็ได้แต่ไม่ใช่ ไปที่ไหนเค้าก็ต่อต้าน มันจะมาทางแม่น้ำ อย่างที่บางปะกงก็เหมือนเป็น แหล่งถ่านหินเลย จากไหน ๆ ก็จะมาที่บางปะกงที่อื่นเค้าก็ค้านกันหมดแล้ว ที่บางปะกงถ้าเกิดไม่ค้าน ต่อไปนี่บานเลยนะ...”

(เบญจวรรณ พัฒนพร สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2556)

“...ไม่เห็นด้วยก็เลยไป คำว่าถ่านหินที่มันเข้าหูมันก็มีแต่ของไม่ดี เราก็ไม่อยากให้มันผ่าน ไม่อยากให้ มันมาขึ้นไม่อยากให้มันมาเราถึงต้องออกมันไป ชุมชนรวมใจกัน ให้ตั้งค์เค้าก็ไม่เอา แถมยังควักตั้งค์ อีกต่างหาก ถ้าเป็นโรคขึ้นมาตั้งค์ก็รักษาไม่หายนะเป็นโรคพวกนี้ เราเลี้ยงปลากระพงด้วยมัน กระทบก็บออาชีพของเรา อีกอย่างที่โรงไฟฟ้าแม่เมาะก็เห็น ๆ อยู่ว่ามันน่ากลัว แล้วก็ดูข่าวจากที่ออก ที่วิวว่าเค้ามีผลกระทบอะไร เราก็เกิดความกลัวกันพวกคนใหญ่คนโตเข็นต่อนุมัติให้ก็ได้เงินลายลิบล้ำ มันถึงได้ผ่าน แต่ถ้าเค้าบอกว่ามันมาสร้างชาวบ้านก็รับสารพิษไปมันก็รับเงินมันก็สบายไป อย่างที่บอก ว่าถ้าเอาโรงไฟฟ้าถ้าสร้างได้ไปสร้างบ้านตัวเองนะ รตม.ที่อนุมัติมันจะเอาไหม แน่จริงถ้าสร้างได้สร้าง เลยแล้วต้องเข้ามาอยู่ในพื้นที่ ปีหนึ่งต้องอยู่ไม่ต่ำกว่า 10 เดือนจะกล้าไหม...”

(วิรัตน์ เผื่อนกรบ สัมภาษณ์ 28 กรกฎาคม 2556)

“...เขาเลี้ยงปลากันเยอะ มลพิษที่มันตกลงมาในน้ำก็จะมีปัญหาเกี่ยวกับปลา ถ้าโรงงานทำแบบแน่นหนาให้ ชาวบ้านพิสูจน์ได้ว่าไม่ตกเห็นว่าไม่น่าจะมีปัญหาอะไร ขึ้นแล้วมันไม่ปลอดภัยกับแม่น้ำและตัวเขาเอง ...”

(ธาดุทอง บุญรอด สัมภาษณ์ 3 สิงหาคม 2556)

“...ผมรู้อันตรายถ่านหินจากแม่เมาะ คนในแม่เมาะถึงขนาดพิการก็มี ถึงขนาดทำงานไม่ได้เพราะแพ้ สารตัวนี้ ผมว่ามันมีซัลเฟอร์เวลาเผา ผมกลัวอันตราย...”

(ปราโมทย์ วัฒนกุล สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2556)

“...เราต้องคัดค้านเพราะมันเกี่ยวกับถ่านหิน เกี่ยวกับว่าทำให้ให้ประชาชนสิ่งแวดล้อมอะไรต่าง ๆ ไม่

ดี ข่าวสารจากแม่เมาะก็มีมาตลอดว่าถ่านหินอันตราย ถ้าเราปล่อยให้เขาทำบ้านเราจะไม่เหลืออะไรเลย อากาศ แม่น้ำ อาชีพ จะเสียหายหมด...”

(มนตรี ศิริพงษ์ สัมภาษณ์ 4 สิงหาคม 2556)

2. ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากบริษัททำเรือเอกชนที่ขนถ่ายถ่านหินมาก่อนหน้านี้อยู่เป็นประจำจนเกิดเป็นความเอือมระอาและต้องการให้มีการปรับปรุงแก้ไขปัญหา

เนื่องจากท่าเรือเอกชนที่ชาวบ้านรวมตัวกันคัดค้านการขนถ่านหิน อยู่ติดกับชุมชนซึ่งเป็นชุมชนแออัด ด้วยระยะทางที่ใกล้รั้วติดกัน ทำให้การดำเนินธุรกิจของบริษัทส่งผลกระทบต่อชุมชน ทั้งเรื่องฝุ่น กลิ่น เสียง ซึ่งประชาชนในพื้นที่ได้รับผลกระทบอยู่เป็นประจำ บริษัทไม่สามารถแก้ไขปัญหามาให้หมดไปได้ ประชาชนในพื้นที่จึงเกิดความเอือมระอา และมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อบริษัท ถือเป็นชนวนหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่พอใจจนเกิดการรวมตัวคัดค้านขึ้น

“...มีผลกระทบเพราะกลัวฝุ่นละออง คั้น ก็ต้องไปรวมตัวกัน ไปเดิน ๆ ให้เค้ารู้ว่าเราเดือดร้อน เป็นผื่น คั้น หายใจไม่ออก ได้รับความเดือดร้อนไปหมด...”

(นกแก้ว ชื่นใจ สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2556)

“...การขนถ่ายถ่านหินมีผลกระทบด้านฝุ่นละอองที่ตกลงมา ไม่เฉพาะถ่านอย่างเดียว ลินค้ำตัวอื่นก็มีผล และผลกระทบปลายทาง สุดท้ายขึ้นที่เราจริงแต่ว่าปลายทางที่ชุมชนที่เค้าผลิต มันตกที่ไหน คนอื่นเค้าไม่รู้ว่ารถอันนี้เป็นรถอะไร ไปร่วมชุมนุมเพราะเราไปเอง ไปเพราะได้รับผลกระทบเป็นอะไรที่มันคาใจเราอยู่นาน เป็นปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เราเจออยู่ทุกวัน เราหายใจ ลูกเค้าเราหายใจอยู่ทุกวันมันก็ไม่ไหว เราก็ต้องออก ถ้าพวกเขาไม่ร่วมมือออกไปกันเยอะ ๆ ไม่งั้นจะทำให้บริษัทหยุดได้ยังไง...”

(นพดล นุรารักษ์สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2556)

“...เพราะว่าทุกคนต่างก็ได้รับความเดือดร้อนจริง ๆ พอมีคนถือธงนำก็ได้ทีเลย ใครก็ได้จุดธงนำก็ได้ตลอด เมื่อก่อนผมไปตลาดถามระหว่างทางว่าเป็นไงเจอฝุ่นไหม ทุกคนบอก อู๊ย มี ผมเคยทำรายชื่อรวบรวมคนที่ได้รับผลกระทบได้ 200 คนเอาไปยื่นราชการ...”

(ปราโมทย์ วัฒนกุล สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2556)

“...มีผลกระทบโดยตรงเลยเพราะป่าแดงอยู่ใกล้ และอยู่ใต้ลมถ้ามันพัดมาก็โดนเต็ม ๆ กลัวสุขภาพร่างกาย จุดที่สองคือกลัวเป็นผลกระทบต่อปลากระพง อันนี้เป็นส่วนหนึ่ง จุดใหญ่คือกลัวมลพิษที่จะสะสมในร่างกาย เราตั้งใจไปเอง เราตั้งใจเลย ว่าถ้าเค้ามีการคัดค้านกันเราก็มองว่าเราอยู่ในส่วนที่อันตรายที่สุดก็เลยไป...”

(ประเสริฐ จิราวัลย์ สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2556)

“...จริง ๆ แล้วพลังงานทางเลือกพวกเรารู้ว่ามันดี ถ้าเพิ่มโรงไฟฟ้าเราก็ไม่ซีเรียส แต่เราซีเรียสเรื่องมลพิษที่เกิดจากความขี้ของบริษัทร้างร้าง โรงงาน ถ้าในอนาคตมีโรงไฟฟ้าถ่านหิน แก๊ส นิวเคลียร์ โรงไฟฟ้าอะไรเราก็รู้ว่ามันต้องมี แต่เราไม่ไว้ใจพวกบริษัท คุณภาพของผู้ผลิตมันไม่ได้คุณภาพ ตัวอย่างเช่นแม่เกาะ กว่าจะเข้าที่เข้าทางใช้เวลาเป็นสิบปี ชาวบ้านตายไปจนจะหมดอยู่แล้ว...”

(เริงชัย นันทพานิชย์ สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2556)

3. รักและหวงแหนอาชีพของตนเองและอาชีพของคนในชุมชนคืออาชีพเลี้ยงปลากระชังในแม่น้ำ เกรงว่าจะได้รับผลกระทบ

เนื่องจากชุมชนเทศบาล.บางปะกง เป็นชุมชนที่มีอาชีพเลี้ยงปลากระชังในกระชัง โดยมีการตั้งเป็นชมรมอย่างเป็นทางการชื่อสมาคมกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชังกลุ่มแม่น้ำบางปะกง ที่มีสมาชิกกว่า 300 ราย ลักษณะของอาชีพเป็นการสร้างกระชังปลาในแม่น้ำผูกเป็นแพต่อกัน และนำลูกปลากระชังไปเพาะเลี้ยงส่งจำหน่ายทั่วประเทศ ถือเป็นอาชีพที่ทำรายได้เป็นอย่างดีของคนในชุมชน ตำแหน่งที่ตั้งของกระชังปลาก็จะอยู่ริมแม่น้ำบางปะกง แม่น้ำสายเดียวกับที่มีการขนถ่ายสินค้าขนานานาชนิด หนึ่งในนั้นคือสินค้าถ่านหิน กลุ่มผู้เลี้ยงปลาจึงมีความเกรงกลัวว่าการขนถ่ายถ่านหินจะสร้างผลกระทบแก่อาชีพของตน หากมีเศษถ่านหินร่วงหล่นลงแม่น้ำระหว่างที่เรือแล่นผ่าน หรือระหว่างที่มีการขนถ่ายขึ้นจากเรืออาจทำให้เศษถ่านหินร่วงหล่นลงแม่น้ำทำให้เกิดการปนเปื้อนจนทำให้ปลาที่เลี้ยงไว้ได้รับผลกระทบ ซึ่งผลกระทบด้านอาชีพนี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มประชาชนในพื้นที่รวมตัวกันคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง เพราะเป็นเรื่องของปากท้องและเป็นเรื่องของอาชีพที่ชุมชนหวงแหน ถือเป็นเรื่องของการอยู่รอดหาเลี้ยงชีพ จึงเป็นปัจจัยสำคัญของการต่อต้านครั้งนี้

“...ไม่มีใครชวน แต่ชวนกันไปดูเพราะพวกเราเป็นพวกหากินในน้ำ เรากลัวว่าถ้ามีสารพิษตกลงแม่น้ำ เรากลัวมากเลย เพราะจะมีผลกระทบกับการเลี้ยงปลากระชัง เรื่องปลากระชังเรื่องใหญ่ เรื่องอวนลาก อวนรุน เราไปเห็นลักษณะที่เค้ากวาดล้างเรือก็จะตกไปในแม่น้ำบางปะกงของเรา ไม่มีใครเป็นตัวกระตุ้น มันเหมือนพวกเราเป็นใจเดียวกัน แค่ว่าบอกเจ้าถ่านหินนะ เพียงแค่นั้นเราก็บอกต่อ ๆ กัน ทุกคนก็จะไม่ปฏิเสธ ขอให้รู้ว่ามันมีเรื่องมลภาวะที่เห็น ทุกคนร่วมใจกันอยู่แล้ว ทุกคนจับมือรวมกัน

ไปได้หมดได้ทุกอย่างที่ถ้าเกี่ยวกับเรื่องสิ่งแวดล้อม ถ่านหินมีผลกระทบต่อส่วนรวม เพราะเลี้ยงปลาในกระชัง ถ้ามีผลกระทบต่อเรากลัวมาก เราพูดไม่เป็น ถ้ามีสารในถ่านหินตกเข้าไปอยู่ในเนื้อปลาเรากลัวมาก กลัวว่าอาชีพนี้จะหลุดไป ก็จะช่วยกันตลอด มีระยะหนึ่งไม่กล้ากินปลากระพง ยิ่งเจอมากที่ถนนสายหลัก 304 ไปเจอเกือบหนึ่ง ไปส่งพิสูจน์เป็นถ่านหิน กลัวอาชีพในพื้นที่ กลัวอาชีพจะหายไป อย่างเค้ปาก หอยในแม่น้ำเค้ปากก็กลัว ถ้ามันไหลลงไปหอยจะตาย...”

(มลิ เทพรักษา สัมภาษณ์ 1 กรกฎาคม 2556)

“...เนื่องจากแม่น้ำบางปะกงมีอาชีพเลี้ยงปลากระพง แล้วสิ่งที่ชาวบ้านกลัวคือ สารเคมีที่เป็นถ่านหิน ลงสู่แม่น้ำ ทำให้มีอันตรายต่อปลาที่เราเลี้ยง ทำให้สะท้อนต่ออาชีพของชาวบ้านในหมู่บ้าน และเรื่อง สุขภาพ คนเลี้ยงปลามีความสามัคคี จุดรวมของทุกคนมีความมุ่งหมายเดียวกันคืออยากเห็นการพัฒนาที่ดีของบางปะกง ไม่อยากเห็นบางปะกงเสียไปไร่อาชีพเลี้ยงปลากระพง ทุกคนมีจุดยืนจุด เดียวกัน...”

(พัชรา รัตนเวคิน สัมภาษณ์ 27 กรกฎาคม 2556)

4. เกรงข้อครหาว่าถ้าไม่ไปจะมีคนบอกว่ามีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัท

จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง พบว่า มีบางกลุ่มที่ เข้าร่วมเพราะเกรงข้อครหาว่าไม่มีความทุกข์ร้อนกับปัญหาส่วนรวมที่ชาวชุมชนได้รับ หรืออาจมี ผลประโยชน์กับบริษัทท่าเรือเอกชนจึงไม่ออกมาแสดงพลังต่อต้าน

“...ทั้งเพราะตัวเราเองและเพราะแกนนำ ทั้งสองอย่าง ตัวเราเองต้องทำอย่างนั้นด้วย เดียวถ้าเพื่อไม่ ทำคนก็จะคิดว่าหมอนี่ไม่เดือดร้อนนี่นา หมอนี่ทำไมมันไม่เดือดร้อนละมั้ง คนอื่นจะมองว่ามีหุ้นอยู่ ไหม หรือว่าเค้ามามีปิดปาก...”

(ปราโมทย์ วัฒนกุล สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2556)

“...ไม่ไปไม่ได้หรอก เราเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ถ้าเราไม่ไปเค้ปากจะหาว่าเรานอกมีในกับบริษัทหรือเปล่า ทำไม่ไม่ออกไปช่วยกัน เราบ้านอยู่ตรงนี้ อยู่ติดกับบริษัทเลย ใคร ๆ เค้ปากก็เห็นว่าได้รับผลกระทบ ถ้าไม่ ไปเลยก็น่าเกลียด...”

(สุวัฒน์ชัย ไสยศาสตร์ สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2556)

5. มีความเชื่อถือแกนนำที่เป็นผู้นำในการคัดค้าน

ปัจจัยที่น่าสนใจปัจจัยหนึ่งที่พบจากการสัมภาษณ์คือ การที่ประชาชนในพื้นที่ไปร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงนั้น เพราะมีความเชื่อมั่นและเชื่อถือในตัวแกนนำชุมนุม อันประกอบไปด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล นายกสมาคมกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงกลุ่มแม่น้ำบางปะกง และแกนนำผู้มีบทบาทอื่น ๆ จำนวนรวม 8 คน มีความเกี่ยวข้องกันทางด้านอาชีพและทางด้านเครือญาติ อีกทั้งเป็นผู้ที่มีบทบาทในสังคม ได้รับการยอมรับเชื่อถือ ผู้ให้สัมภาษณ์บางคนระบุว่า มีความเชื่อใจว่าแกนนำเป็นบุคคลที่สุจริตและทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม โดยไม่รับเงินจากนายทุนจึงทำให้มีความเชื่อใจ เมื่อถูกเชิญชวนให้เข้าร่วมชุมนุมจึงเต็มใจที่จะเข้าร่วมอย่างเต็มที่ และอีกสาเหตุหนึ่งที่น่าสนใจคือ กลุ่มแกนนำในการชุมนุมครั้งนี้ เคยได้รับการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่มาก่อนเมื่อครั้งการชุมนุมประท้วงการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินในเขต ต. เขาหิน เมื่อปี 2551 ครั้งนั้นการต่อต้านเป็นผลสำเร็จ ซึ่งเป็นการประท้วงครั้งใหญ่ของชาวบางปะกง จากประสบการณ์ในครั้งนั้นทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความเชื่อถือและไว้วางใจแกนนำกลุ่มเดิมว่าจะสามารถนำพากลุ่มชุมชนเรียกร้องให้บริษัททำเรือเอกชนหยุดขนถ่ายถ่านหินได้

“...คนพวกนี้เค้ามีความน่าเชื่อถือ ที่เราไปเพราะเราเชื่อถือเค้าด้วยว่าเค้าไม่หลอกเราหรอกเนอะ เพราะเราก็คำนเคยนับถือกันอยู่...”

(ประเสริฐ จิราวัลย์ สัมภาษณ์ 26 กรกฎาคม 2556)

“...เค้านับถือกันก็เลยมีคนไปเยอะ เพราะว่าคนเค้านับถือกัน เห็นว่าทำงานเพื่อชาวบ้านมาตลอด พูดอะไรคนก็ฟัง พอเค้าไปไหนเราก็คงไปด้วย...”

(นกแก้ว ชื่นใจ สัมภาษณ์ 27 มิถุนายน 2556)

“...เพราะเราเป็นคนในพื้นที่บางปะกง ชาวบ้านเค้าก็รู้ว่าเป็นคนตรง ทำอะไรตรงไปตรงมา ไม่มีนอกมีในอะไรกับใคร มีคนรู้จักเยอะ ชาวบ้านคัดค้านถ่านหินเพราะชาวบ้านมีทุนไม่ชอบอยู่แล้ว เค้ารู้ว่าไม่อยากจะให้เกิดเหมือนแม่เมาะเลยเกิดการไปชวนกันมา ส่วนเราประวัติก็ไม่มีต่างพร้อยไปชวนใครเขาก็เชื่อเขาก็เคารพ เขารู้ว่าเราเป็นคนอย่างไร ทำอะไรทำจริง ไม่เคยหลอกหลวงเค้า เค้าฝังใจกันมา...”

(มนตรี ศิริพงษ์ สัมภาษณ์ 4 สิงหาคม 2556)

“...เราเชื่อในความบริสุทธิ์ใจของพวกแกนนำ ว่าเค้าไม่มีการกินนอกกินใน ความเชื่อใจในตัวแกนนำ...”

(นายพนตล นุรารักษ์ สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2556)

“...พื้นเพของพวกเราชาวบ้านเค้ารู้จักพวกเรากันทุกคน ตั้งแต่เล็กจนโตชาวบ้านเค้ามองออกว่าคนพวกนี้น่าเชื่อถือ...”

(เริงชัย นันทพานิชย์ สัมภาษณ์ 26 มิถุนายน 2556)

“...ส่วนมากคนเชื่อถือแกนนำ เพราะส่วนมากแกนนำพูดอะไรมาก็เป็นเรื่องจริงส่วนใหญ่ เราก็จะเป็นตัวหนุนตัวชงอีกที พูดเรื่องจริง ถ้าไม่พูดเรื่องจริงใครจะไป เราก็บอกความจริงเค้าก็ไป เค้าก็จะไปดูให้เห็น เรือก็วิ่งดู คนเค้าก็เชื่อถือว่าคุณพูดอะไรมาก็เป็นเรื่องจริง เราไม่ได้มองว่าเค้าเป็นเด็กเรามองว่าเค้าเก่ง ตั้งแต่สมัยประท้วงโรงไฟฟ้าถ่านหินที่เขาเดิน ก็เห็นเค้าพูดกับนายอำเภอเราก็ว่าอ้อเด็กคนนี้เก่งนะ เรายังเชื่อว่าเค้าพูดอะไรคือเรื่องจริง...”

(วิรัตน์ เผื่อนกรบ สัมภาษณ์ 28 มิถุนายน 2556)

“...ส่วนใหญ่ชาวบ้านเค้ามีอะไรเค้าก็มาปรึกษา ส่วนมากขอตัวแทนหมู่ละ 2-3 คนคุยกันก่อน ดูหัวใจในหมู่ทั้งหลายว่าแต่ละหมู่เรียกคนได้กี่คน” ส่วนใหญ่มีอะไรเค้าก็จะมาถามผม ผมจะอิงชาวบ้านซะมาก ผมจะไม่สนใจใคร อิงชาวบ้านตลอด เพราะเราโตมาจากที่นี่...”

(ธาดาทอง บุญรอด สัมภาษณ์ 3 สิงหาคม 2556)

กล่าวโดยสรุป การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2551 และครั้งล่าสุดในวันที่ 28 พฤษภาคม 2555 โดยก่อนหน้านั้นเมื่อปีพ.ศ. 2550 ประชาชนในพื้นที่เคยมีประสบการณ์ในการประท้วงโรงไฟฟ้าถ่านหินที่ตำบลเขาหิน อำเภอบางปะกงมาก่อนแล้ว ทำให้มีประสบการณ์ในการคัดค้านเป็นอย่างดี โดยการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินทั้ง 2 ครั้ง มีแกนนำที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้า และเป็นกำลังสำคัญในการรวบรวมกำลังคนและวางแผนการคัดค้านให้บริษัทท่าเรือเอกชนหยุดขนถ่ายถ่านหินเป็นผลสำเร็จ โดยแกนนำกลุ่มนี้มีจำนวน 8 คน ซึ่งทุกคนเป็นประชาชนในพื้นที่ในพื้นที่ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ส่วนใหญ่มีตำแหน่งหน้าที่ในชุมชน เช่น สมาชิกเทศบาลนตรี กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกสมาคมผู้เลี้ยงปลากระชัง ซึ่งเป็นอาชีพที่สำคัญของประชาชนในพื้นที่ ชนวนของการที่ประชาชนในพื้นที่รวมตัวกันคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินในพื้นที่คือ เกิดเหตุการณ์ไฟไหม้เรือบรรทุกถ่านหินบริเวณหน้าท่าเรือที่ตั้งอยู่ติดกับหมู่ 11. ตำบลบางปะกง ซึ่งอยู่ติดกับชุมชนมาก ทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความหวาดกลัว จากนั้นได้ประสานงานไปยังบริษัทท่าเรือเอกชนให้เร่งนำเรือที่เกิดไฟไหม้ ออกนอกพื้นที่ แต่บริษัทท่าเรือเอกชนดังกล่าวดำเนินการช้า จึงไม่เป็นที่พอใจของประชาชนในพื้นที่ จนเกิดการรวมตัวประท้วงที่บริเวณหน้าบริษัทท่าเรือเอกชนเพื่อขับไล่เรือขนถ่ายถ่านหินที่กำลังเกิดไฟไหม้ที่บริเวณหน้าท่าเรือ และคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน โดยต้องการให้บริษัทท่าเรือเอกชนหยุดการขนถ่ายถ่านหินอย่างถาวร จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแหล่งข้อมูล พบว่าการคัดค้านการขนถ่ายถ่าน

หินที่ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกงในครั้งนี้นี้ แกนนำการคัดค้านได้นำกลยุทธ์การบริหารประเด็นมาใช้ โดยใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายในการดำเนินการ ได้แก่ กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย กลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปาก กลยุทธ์การแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสม กลยุทธ์การเจรจาต่อรอง กลยุทธ์การสร้างที่น่าเชื่อถือ และกลยุทธ์การโน้มน้าวใจ ส่วนประชาชนในพื้นที่ที่ไปร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินมีแรงจูงใจที่เข้าร่วมประท้วงที่บริเวณหน้าท่าเรือบริษัทเอกชน คือ ประชาชนในพื้นที่ที่มีความเกรงกลัวอันตรายที่เกิดขึ้นจากการขนถ่ายถ่านหิน ซึ่งประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินกิจการของบริษัทท่าเรือเอกชนในพื้นที่นี้มาก่อนแล้วจึงเกิดความเอือมระอา และต้องการให้บริษัทท่าเรือเอกชนดังกล่าวปรับปรุงพัฒนาการดำเนินกิจการ นอกจากนี้ประชาชนในพื้นที่ยังรักและหวงแหนอาชีพเลี้ยงปลากระพงของตน มีประชาชนในพื้นที่บางส่วนที่ไปร่วมชุมนุมคัดค้านเพราะเกรงข้อครหาจากประชาชนในพื้นที่อื่น ๆ ว่าเหตุผลที่ไม่ไปร่วมชุมนุมคัดค้านเพราะมีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัทท่าเรือเอกชน และประการสุดท้าย ประชาชนในพื้นที่ไปร่วมชุมนุมคัดค้านเพราะมีความเชื่อถือแกนนำที่เป็นผู้นำในการต่อต้าน สำหรับวิธีการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกงทั้ง 2 ครั้งนั้น มีความเหมือนกันคือ กลุ่มผู้คัดค้านเป็นกลุ่มเดียวกัน แกนนำผู้คัดค้านเป็นกลุ่มคนเดียวกัน และเวลาในการชุมนุมคัดค้านใช้เวลา 1 วันเหมือนกัน รูปแบบการคัดค้านเป็นการรวมตัวกันชุมนุมที่บริเวณประตูด้านหน้าของบริษัทท่าเรือเอกชนที่มีการขนถ่ายถ่านหิน โดยใช้เวลา 1 วัน และผลการคัดค้านคือบริษัทท่าเรือเอกชนยินยอมที่จะหยุดการขนถ่ายถ่านหินในพื้นที่ตามข้อเรียกร้องของประชาชนในพื้นที่

การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

พื้นที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เป็นเขตอุตสาหกรรมหนึ่งที่มีความสำคัญในภาคตะวันออก เป็นที่ตั้งของนิคมอุตสาหกรรมและท่าเรือขนถ่ายสินค้าจำนวนมาก หนึ่งในสินค้าที่มีการขนถ่ายที่นี่คือ ถ่านหิน โดยในพื้นที่อำเภอศรีราชานี้มีการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินเหมือนกับที่อำเภอบางปะกง แต่แตกต่างกันตรงที่ในพื้นที่อำเภอศรีราชายังคงมีการขนถ่ายถ่านหินอยู่แม้ว่าจะมีการรวมกลุ่มต่อต้านจากประชาชนก็ตาม โดยบริษัทเอกชนจะหยุดขนถ่ายเฉพาะในช่วงเวลาที่มีการต่อต้านเป็นช่วงเวลาสั้น ๆ และกลับมาขนถ่ายถ่านหินตามปกติได้ในไม่ช้า ดังนั้นเพื่อความเหมาะสมของการศึกษา ผู้วิจัยจึงกำหนดขอบเขตการศึกษาเป็นช่วงเวลาเดียวกันกับการศึกษาในพื้นที่บางปะกง คือ มิถุนายน 2551 – พฤษภาคม 2555 เพื่อที่จะเปรียบเทียบข้อเหมือนและข้อแตกต่างของการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินในพื้นที่อำเภอบางปะกงและอำเภอศรีราชา

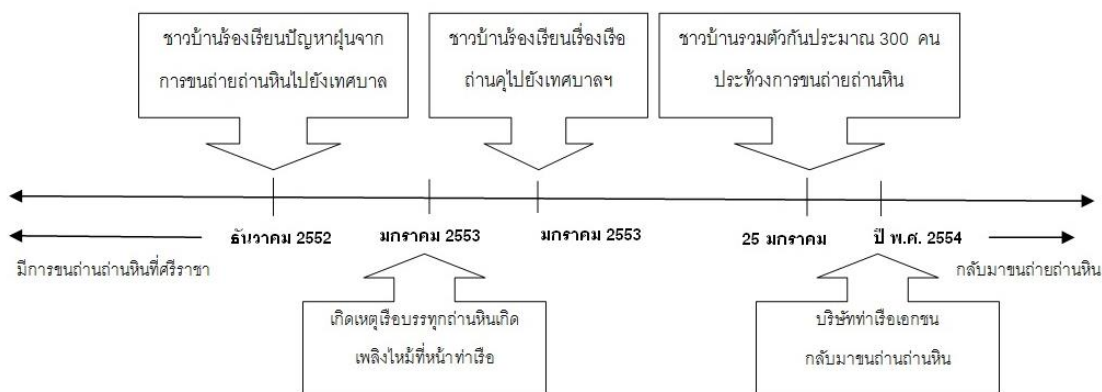
การขนถ่ายถ่านหินและลำดับที่ทำการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ศรีราชา

อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีการขยายตัวภาคอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว เนื่องจากมีสภาพภูมิประเทศติดทะเล เหมาะแก่การขนส่งทางน้ำ โดยเฉพาะที่เขตตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชา มีบริษัทเอกชนที่ประกอบกิจการท่าเรือขนถ่ายสินค้าอยู่ทั้งหมด 5 บริษัท ได้แก่ , ท่าเรือบริษัทสยามคอมเมอร์เชียล,ท่าเรือบริษัทเคอรี่สยามซีพอร์ท,ท่าเรือบริษัทเจซีมารีน,ท่าเรือบริษัทศรีราชาฮาร์เบอร์ และท่าเรือบริษัทไซโล ศรีราชา ซึ่งท่าเรือทั้งหมดนี้ประกอบกิจการดำเนินงานบริการรับขนถ่ายสินค้าหลากหลายประเภท อาทิ มันเส้น เปลือกไม้ แร่เหล็ก และถ่านหิน โดยท่าเรือมีลักษณะเป็นสะพานยื่นลงไปทะเล เพื่อรองรับเรือขนาดใหญ่ที่แล่นเข้าฝั่งตื้นเขินไม่ได้ ต้องจอดเรือในจุดที่ระดับน้ำเหมาะสม ใต้ท้องเรือไม่เกยตื้นจึงจะสามารถขนถ่ายสินค้าได้ แม้ว่าท่าเรือทุกท่าเรือจะมีสะพานยื่นออกไปในทะเล ไม่อยู่ติดกับชุมชนของประชาชนในพื้นที่ หากแต่ลักษณะการขนถ่ายเป็นแบบใช้รถตักในการตักสินค้าจากเรือโปะหรือเรือบรรทุกสินค้าขึ้นรถบรรทุก จึงมีโอกาสที่ลมจะพัดฝุ่นระหว่างการตักสินค้าไปยังชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง ประกอบกับลักษณะภูมิประเทศของตำบลอ่าวอุดม จังหวัดศรีราชา มีลักษณะเป็นปากอ่าว และมีบ้านเรือนของชุมชนอยู่อย่างหนาแน่นที่ปากอ่าว ทำให้ฝุ่นจากการขนถ่ายสินค้าของท่าเรือต่าง ๆ พัดไปยังชุมชนรอบพื้นที่อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

นอกจากเรื่องปัญหามลพิษฝุ่นละอองจากการขนถ่ายสินค้าแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องผลกระทบด้านอาชีพประมงพื้นบ้านของชาวอ่าวอุดมอีกด้วย ซึ่งถึงแม้ว่าประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่อ่าวอุดมจะมีอาชีพที่หลากหลาย โดยเฉพาะเมื่อเกิดการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมในพื้นที่มากขึ้น จึงมีแรงงานจากต่างถิ่นมาหลังไหลมาทำงานและพักอาศัยเพิ่มมากขึ้น โดยอาชีพของแรงงานต่างถิ่นส่วนใหญ่เป็นอาชีพรับจ้างทำงานในโรงงาน แต่ประชาชนในพื้นที่ดั้งเดิมที่เป็นชาวอ่าวอุดมโดยกำเนิดก็ยังคงรักษาการทำอาชีพประมงพื้นบ้าน โดยเฉพาะชุมชนที่อาศัยอยู่ติดทะเลและใกล้กับท่าเรือของบริษัทเอกชนต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีอาชีพประมงพื้นบ้านทั้งสิ้น ลักษณะการทำประมงพื้นบ้านมีทั้ง จับปลา ล้อมอวนปลา อวนกุ้ง อวนปู ไตหมึก โดยประชาชนในพื้นที่จะออกเรือประมงขนาดเล็ก ความยาวประมาณ 7 เมตรไปที่ทะเล และใช้เวลาทำงานประมาณ 2-3 ชั่วโมง จากนั้นก็จะนำมาขายแก่แม่ค้าที่มารับซื้อถึงที่บ้าน จากการลงสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์เชิงลึกกับแหล่งข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า เมื่อมีการก่อสร้างท่าเรือและมีเรือสินค้าเข้ามาในพื้นที่จำนวนมากขึ้น ได้ส่งผลกระทบต่ออาชีพประมงพื้นบ้านอย่างมาก โดยประชาชนในพื้นที่เล่าว่า เมื่อมีการสร้างสะพานปลาที่ชายฝั่งทำให้ชาวประมงต้องอ้อมเรือเพื่อไปหาปลาไกลขึ้นเพราะมีสะพานปลาขวางอยู่ เมื่อต้องอ้อมเรือไกลขึ้นส่งผลให้ต้นทุนในการหาปลาสูงขึ้นเนื่องจากเปลืองน้ำมันเชื้อเพลิง อีกทั้งเรือสินค้าที่เข้ามาทอดสมอก็กทำให้สัตว์น้ำลดลงเพราะเป็นการรบกวนที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ นอกจากนี้เศษของสินค้าที่ร่วงหล่นลงทะเลก็เป็นมลพิษด้านสิ่งแวดล้อมต่อท้องทะเลอีกด้วย

จากการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า ปัญหาด้านมลพิษด้านสิ่งแวดล้อมและผลกระทบด้านอาชีพของประชาชนในพื้นที่อ่าวอุดมเป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมานานแล้ว ประชาชนในพื้นที่ต่างได้รับผลกระทบอย่างต่อเนื่องและยาวนาน แต่สาเหตุที่ทำให้เกิดการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชานั้น ผู้วิจัยพบว่า มีลักษณะคล้ายกับปัญหาที่เกิดขึ้นในอำเภอบางปะกง นั่นคือ ได้เกิดเหตุการณ์เรือขนส่งถ่านหินไฟไหม้และปะทุ เนื่องจากเกิดการสันดาป สาเหตุเกิดจากการที่ถ่านหินมีความร้อนสูงจนติดไฟมีควันและกลิ่นเหม็นไหม้พัดไปยังชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง จนประชาชนในพื้นที่ที่ต้นตระหนกและร้องเรียนไปยังราชการให้ช่วยเหลือ แต่ด้วยบริษัทเอกชนที่ขนถ่ายถ่านหินยังไม่หยุดการขนถ่ายประชาชนในพื้นที่จึงเกิดการรวมตัวกันประท้วงการขนถ่ายถ่านหินของบริษัทเอกชนในพื้นที่ โดยลำดับที่มาของการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชานั้น เกิดขึ้นเมื่อประชาชนในพื้นที่สังเกตเห็นเรือโปะขนาดใหญ่ที่บรรทุกถ่านหินเข้ามาเต็มลำเรือ และมีการเผาไหม้บนเรือ เกิดควันและกลิ่นเหม็น จึงได้ร้องเรียนไปยังราชการ จากนั้นเมื่อราชการเข้ามาตรวจสอบจึงได้นัดหมายให้ตัวแทนประชาชนในพื้นที่และตัวแทนบริษัทเอกชนเขาไปพูดคุยตกลงกันที่เทศบาลเมืองแหลมฉบัง โดยในครั้งนั้นบริษัททำเรือเอกชนได้เจรจาขอให้บริษัทขนถ่ายสินค้าน้ำถ่านหินที่ยังค้างอยู่ให้หมดก่อน แล้วจึงจะทำแผนมาตรการปรับปรุงมาเสนอราชการและตัวแทนประชาชนในพื้นที่ ซึ่งประชาชนในพื้นที่ก็ตกลงในหลักการ ต่อมาอีกประมาณ 1 เดือน บริษัทยังคงขนถ่ายถ่านหินอยู่ และยังคงมีปัญหามลพิษด้านฝุ่นมายังประชาชนในพื้นที่แม้ว่าบริษัทจะสร้างสแลนป้องกันฝุ่นแต่ก็ยังไม่สามารถป้องกันและแก้ไขปัญหาได้ ประชาชนในพื้นที่จึงเกิดการรวมตัวกันประมาณ 300 คนเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2553 ที่วัดใหม่เนินพยอม ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชา เพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินในพื้นที่ ซึ่งผลการชุมนุมประท้วงส่งผลให้บริษัททำเรือเอกชนที่ขนถ่ายถ่านหิน จำนวน 3 บริษัท ยินยอมที่จะหยุดการขนถ่ายถ่านหินในช่วงเวลานั้น ต่อมาอีกไม่นานในช่วงปลายปี พ.ศ. 2553 บริษัททำเรือเอกชนในพื้นที่ก็กลับมาขนถ่ายถ่านหินได้ตามปกติ โดยที่ประชาชนในพื้นที่ที่อยู่ใกล้กับบริษัทยังคงได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ แต่ไม่ได้มีการรวมตัวคัดค้านกันเหมือนเช่นในอดีต

ภาพที่ 7 ลำดับช่วงเวลาการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

“...บ้านที่อยู่ตรงนี้ ใกล้ท่าเรือมาก มองจากที่นี่ก็เห็นท่าเรือชัดเลย ฝุ่นมันก็มีมาตลอดเรารู้สึกได้เลย ถ้าช่วงที่เขาลงถ่านหิน มันจะมองเห็นเป็นฝุ่นสีดำ ๆ เยอะ บริษัทเขาก็ลงมาดูนะ แต่แก้ไม่ได้ มันก็ยังมีฝุ่นอยู่ดีพอช่วงหน้าหนาวลมหนาวจะพัดลมเข้ามา ฝุ่นมันก็จะมาตามลม ท่าเรือพวกนี้เขาขนถ่ายหลายอย่าง เวลาเขาขนถ่ายไม้สับ ถ้าเรามองจากถนนสุขุมวิทเราจะมองเห็นกองไม้เป็นภูเขาเลย คือมันสูงมาก ใหญ่มาก จากที่ชาวบ้านเขาไปร้อง ๆ กับเทศบาลก็เป็นเรื่องฝุ่น เพราะมันไม่ไหว มันเยอะมาก ทนไม่ไหวก็ร้องกันที่...”

(ประภาภรณ์ สิงห์ทอง สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2566)

“...คิดว่าเขาขนถ่ายหินกันเมื่อประมาณปี 2550 นะ ชาวบ้านก็ไม่ได้สนใจหรอก ไม่รู้ด้วยซ้ำว่าเป็นถ่านหิน เพราะเขายังขนไม้เยอะ เราไม่เคยเห็นตัวถ่านหินด้วยซ้ำว่าเป็นยังไง เราไม่รู้ว่ามันคือถ่านหินไม่ได้สนใจ ต่างคนก็ต่างทำมาหากิน...”

(อมรศักดิ์ ปัญญาเจริญศรี สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2556)

“...เขามาลงที่หน้าบ้านป่าเลย คือมันเกิดอุบัติเหตุ คือมันเกิดไฟไหม้ในถ่านหิน ชาวบ้านก็เริ่มแตกตื่น เริ่มลุกขึ้นมาว่า มันคืออะไร เพราะมันเหม็น พอรู้ว่าเป็นถ่านหิน ก็เริ่มรวมตัว เริ่มมีการต่อต้าน เริ่มเข้าไปคุยกับบริษัทว่าไม่เอาเขามาลงได้ไหม เริ่มรวมตัวกัน...”

(กัลยา โตะสะอาด สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2556)

“...ตอนแรกเลยก็ไม่ว่ามันคืออะไร เพราะว่ามันอยู่ด้านใน ก็เลยไม่ได้มีการใส่ใจอะไร ว่าเขาเอาสิ่งอะไรเข้ามาในบ้านเราก็ไม่รู้ ไม่มีการสนใจอะไรเลย ทำให้ไม่มีการต่อต้าน จนมาเกิดอุบัติเหตุ จึงได้รู้ว่ามันเป็นถ่านหิน เพราะว่าบางคนแพ้ไฟ หายใจไม่ออก แน่นอก แสบตา...”

(มะปราง ปัญญาติติก สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2556)

“...เมื่อปี 2553 เกิดเรือขนถ่านหินลูกใหม่ เป็นของท่าเรือท่าหนึ่ง คือ เขาขนกันทั้งหมด 3 ท่า แต่ที่มีไฟลุกคือมีท่าเดียว ตอนนั้นไหม้มันก็เกิดมลพิษ กลิ่นเหม็นมาก เราในฐานะที่เป็นชาวบ้านเราก็ได้ต่อต้านกันมา คือทุกคนเป็นแกนนำได้ช่วยกันหลายๆคน ได้ช่วยกันต่อต้าน แล้วเขาก็หยุดหายไป แล้วพอต่อมา บริษัทท่าเรือหนึ่งก็กลับมาขึ้นอีก แต่เราก็ได้ทำการศึกษาโดยนักวิชาการหลายท่าน เขาก็บอกว่าถ่านหิน มันจะมีอันตรายก็ต่อเมื่อมันเกิดการเผาไหม้ ท่าเรือนั้นเขารับปากว่าจะไม่มีการเกิดไฟไหม้ ทุกวันนี้ที่ชาวบ้านมีปัญหาก็คือว่าพวกเกี่ยวกับเหตุก่อรำคาญ คือเรื่องฝุ่นละอองพวกนี้ ที่ทำให้ชาวบ้านเขาเดือนร้อน ส่วนเรื่องที่ถูกถามชาวบ้านหลายๆคนแกนนำหลายๆคน ว่า ถ้าทำระบบปิดเขาก็รับได้ ชาวบ้านเขาก็รับได้ บริษัทต้องทำระบบปิด...”

(ประสงค์ เสนีวงศ์ สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2556)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากแหล่งข้อมูลข้างต้น สอดคล้องกับการศึกษาข่าวที่เผยแพร่เกี่ยวกับเหตุการณ์ชุมนุมประท้วง ที่เสนอเนื้อหาตรงกันว่า มีประชาชนในพื้นที่อ่าวอุดมได้รวมตัวกันประท้วง ท่าเรือสยามคอมเมอร์เชียล ท่าเรือเจซีมาร์รินและท่าเรือสยามซีพอร์ต ว่าส่งผลกระทบต่อทางด้านมลพิษและสิ่งแวดล้อม

ชนวนของการชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี

จากขอบเขตการศึกษาการศึกษากลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาในครั้งนี้ พบว่า ในขณะที่ด้านอำเภอบางปะกงมีการชุมนุมคัดค้านทั้งหมด 2 ครั้ง และประสบความสำเร็จแล้ว กล่าวคือสามารถคัดค้านจนบริษัทท่าเรือเอกชนในพื้นที่ยกเลิกการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอบางปะกงได้เป็นผลสำเร็จ ส่วนที่อำเภอศรีราชา มีการชุมนุมคัดค้าน 1 ครั้งคือในวันที่ 25 มกราคม 2553 ผลการคัดค้านไม่สามารถคัดค้านให้บริษัทท่าเรือเอกชนยกเลิกการขนถ่ายถ่านหินได้อย่างถาวร โดยบริษัทท่าเรือเอกชนหยุดการขนถ่ายถ่านหินชั่วคราวและกลับมาขนถ่ายถ่านหินตามปกติในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบันก็ยังมี การขนถ่ายถ่านหินอยู่

จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึก ผู้วิจัยพบว่า ชนวนที่ทำให้เกิดการรวมตัวประท้วงเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอบางปะกงและอำเภอศรีราชา มีลักษณะคล้ายกัน คือ ทั้ง 2 แห่งเกิดอุบัติเหตุเรือขนถ่ายถ่านหินไฟไหม้ ซึ่งเกิดจากถ่านหินที่บรรทุกมาโดยเรือโป๊ะเกิดการสันดาปตัวเอง

แล้วเกิดการเผาไหม้ มีควันและกลิ่นเหม็น ส่งผลกระทบต่อไปยังชุมชนที่อยู่ใกล้ท่าเรือ ประชาชนในพื้นที่ที่พบเห็นเกิดการหวาดกลัว ได้รับผลกระทบทั้งจากฝุ่นละอองและควันที่มีกลิ่นเหม็นฉุน เหมือนกลิ่นสายไฟไหม้ ผู้ที่สูดดมเข้าไปมีอาการแสบจมูกและมีอาการคันตามเนื้อตัว ประกอบกับลักษณะของเรือโป๊ะที่บรรทุกถ่านหินมีขนาดใหญ่ กองมหึมาคล้ายภูเขาขนาดย่อม อีกทั้งยังมีลักษณะเป็นกองเพลิงไฟสีแดงจึงเป็นภาพที่น่าหวาดกลัว ทำให้ประชาชนในพื้นที่ร้องเรียนไปยังหน่วยงานราชการให้เข้ามาช่วยเหลือ

เมื่อย้อนกลับไปก่อนหน้าที่จะมีเหตุการณ์เรือบรรทุกถ่านหินไฟไหม้ ประชาชนในพื้นที่เล่าว่าในพื้นที่ใกล้กับท่าเรือขนถ่ายสินค้าเป็นพื้นที่ที่ได้รับปัญหาพิษด้านสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว แต่ประชาชนในพื้นที่อดทน เพราะเห็นว่าต่างคนต่างทำงานไม่ได้มีการประท้วงหรือคัดค้านการดำเนินกิจการของบริษัทแต่อย่างใด ที่สำคัญ ประชาชนในพื้นที่ไม่ทราบด้วยซ้ำว่าบริษัทท่าเรือเอกชนขนถ่ายสินค้าประเภทใดบ้าง โดยเฉพาะสินค้าถ่านหินประชาชนในพื้นที่ก็ไม่ทราบมาก่อนเลยว่าบริษัทมีการขนถ่ายถ่านหินในพื้นที่ ผลกระทบทางด้านสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนในพื้นที่ได้รับนั้นมีมาอย่างสม่ำเสมอและยาวนานจนกระทั่งเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้เรือบรรทุกถ่านหิน ประชาชนในพื้นที่จึงได้ทราบว่าสินค้าสีดำที่มีการขนถ่ายอยู่นั้นเป็นสินค้าถ่านหิน ซึ่งมีความหวาดกลัวต่อผลกระทบด้านสุขภาพจึงเป็นสาเหตุให้เกิดการรวมตัวกันคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชาในที่สุด

“...ตอนแรกพวกเราก็ร้องเรียนเรื่องฝุ่นกันอยู่แล้ว พอเห็นว่ามีเรือเข้ามา กองถ่านหินสูงเป็นภูเขาเลย ไม่มีอะไรป้องกันเลย เข้ามาเป็นภูเขาเลย มันเป็นภูเขาลอยน้ำ เหมือนกับภูเขาลอยน้ำมาเลย เพราะว่าเขาเอาถ่านหินใส่เรือโป๊ะมาไง กองสูงมาก พอมันมาเป็นภูเขา เราก็แจ้งเทศบาลเลย เพราะเรือมันไหม้ ตอนแรกเราไม่รู้ใจว่ามันเป็นเรือถ่านหิน เราก็ไม่ได้สงสัยบริษัทเลย แล้วด้วยความที่บ้านเราเป็นพี่น้องกัน ก็ถามกันว่าบ้านใครไฟไหม้ เพราะกลิ่นเหมือนสายไฟไฟไหม้ บ้านใครเนี่ยสายไฟไฟไหม้ไฟช่วยกันดูหน่อย เหมือนพลาสติกไหม้ เหมือนเผาสายไฟ นั่งหากันใหญ่ พอลองพิจารณาดูว่ากลิ่นมันลอยมาจากเรือที่มีกองสูง ๆ สีดำ ๆ เท่านั้นแหละ เราก็เรียกเทศบาลมาดูเลย พอเรียกเทศบาลเข้ามาดู เรื่องก็แตกเลย รู้เลยว่าไอ้ฝุ่นดำ ๆ ที่เราเจออยู่กันทุกวันนี้มันคือฝุ่นถ่านหิน เพิ่งรู้จริง ๆ แต่ก่อนไม่เคยรู้เลยว่าเขาขนอะไรกัน เหยียบพื้นบ้านเพิ่งจะเข็ดบ้านไปฝุ่นมันมาจากไหน เราก็เลยได้รู้ว่าต้นเหตุมันมาจากถ่านหิน พอแจ้งเทศบาลรัฐสภาเทศบาลก็ปรับบริษัทได้แค่ 2,000 เรื่องสร้างความรำคาญ พอปรับเสร็จเขาก็ลงถ่านหินต่อไป เพราะผลประโยชน์มันเยอะกว่าค่าปรับ 2,000 ใจ...”

(ประภาภรณ์ สิงห์ทอง สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2556)

“...สมัยก่อนเขาชนของกันที่หน้าท่า ก็มีเรือลำใหญ่เบ่อเรื้อ ตอนนั้นไม่มีคนรู้ว่ามันคืออะไร มันมาเป็น ภูเขา มันก็ผ่านหน้าบ้านเรา เราก็นอน ๆ อยู่ก็มองดู ว่าเอาทำไมเกาะสีซังมันลอยได้ มันเหมือนภูเขา ลอยเข้ามาใกล้ ๆ เราเลย เราก็เอ ทำไมภูเขาเกาะสีซังมันลอยได้ยังไง พอดูมันก็ไม่ใช่แล้ว มันเป็นเรือ แล้วมันก็คุ ไฟไหม้ขึ้นมาเลย ตอนนั้นหน้าลมหน้าหนาวพอดี เทศบาลก็เรียกไปประชุม เริ่มแรกเป็น ชาวบ้านไปร้องเทศบาล แล้วเทศบาลเลยเรียก เทศบาลก็มาดู เสร็จแล้วก็เรียกทุกคนเข้าไปประชุม แต่ มันไม่ดีขึ้นเราเลยรวมตัวกันมีอบมันเลย...”

(ชงโค นิยมไวทยะ สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2556)

“...รวมตัวกันได้เพราะจังหวัดพะเยามีการไหม้ ชนวนที่ไปก็เพราะมันมีกลิ่นมีควันขึ้นมา ทุกคนเลยตื่นตัว และรวมตัวกันขึ้นมา แต่ที่นี้เขาทำตามกฎหมายคือชนแล้วไปเลยไม่มีกอง ไม่เหมือนที่สมุทรสาครที่เขา กองถ่านหินไว้ใกล้ชุมชนด้วย แต่ที่นี้ไม่มีกองก็ทำตามกฎหมายเราก็อะไรเขาไม่ได้ คือที่แรกเราก็คือไม่ รู้หรือกว่าเขาชน พอเห็นเรือเหม็นไหม้จึงได้รู้ว่าศรีราชาเขาชนกันอยู่ แต่ทางศรีราชาเขาไม่เห็นตื่นตัว กันเรื่องนี้เลย ทางเราก็ได้ศึกษาดู ถ้าชนถ่านโดยที่ไม่มีกลิ่น ก็ไม่อะไรนะ เราจะไม่ว่าเลย แต่ขึ้นแล้ว มีไฟไหม้ มีฝุ่น เพราะเราก็คือเริ่มศึกษาดูว่าถ่านหินถ้าไม่เกิดการลุกไหม้ก็จะไม่เกิดกลิ่นเหม็น เพราะถ่าน หินที่เกิดการลุกไหม้จะเกิดสารปรอท ตอนนี้อยู่ที่บ้านเขากลับที่สุดคือไอพวกที่เป็นโรงเผาเหล็กที่ต้อง ใช้ถ่านหินไปช่วย และโรงไฟฟ้า ตอนนี้มีมันมีทั่วไปหมด ตอนที่เขาประท้วงกันไม่ได้ประท้วงเรื่องถ่าน หินอย่างเดียว แต่ไปประท้วงพวกโรงไฟฟ้า พวกที่ใช้ถ่านหิน เพราะมันเกิดการเผาไหม้แล้วมันจะไป ไหน สารปรอทจะไปไหน มันก็อยู่ภายในชุมชน ที่ว่ากลับก็กลับตรงนี้ เพราะตอนนี้อยู่การชนถ่านหิน ไม่ใช่เป็นเรื่องที่น่ากลัว แต่ถ้ามันเกิดการเผาไหม้เมื่อไหร่ละซี มันเป็นเรื่องที่น่ากลัว...”

(สมยศ ฉะนิวงกุล สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2556)

“...วันนั้นมีเรือจอดอยู่ข้างๆ บ้านเลย ฟันเรื่อนี่ดำหมดเลย มันปลิวมา ก็มีหลานเล็กๆ บนบ้านก็ เหมือนกัน สงสารหลาน ผู้ใหญ่ยังเจ็บยังแสบ นับประสาอะไรกับเด็กตัวเล็ก ๆ บ้านก็ติดชายทะเล พอ เราเห็นว่ามันมา มันน่ากลัว เราก็ออกมานอกบ้านก็เห็นคนเขาโวยวายเหมือนกัน พอเขาเรียกกันไปเรา ก็ไป ไปรวมตัวกันที่วัด...”

(สมหมาย ชี้อัลลัตย์ สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2556)

ส่วนที่ 1 กลยุทธ์และกลวิธีของแกนนำประชาชนในพื้นที่ผู้คัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชา

ตามที่คุณวิจัยได้ให้ข้อมูลในตอนต้นว่า การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชาแตกต่างจากพื้นที่อำเภอบางปะกงเรื่องความสำเร็จของการคัดค้าน นั่นคือในพื้นที่อำเภอศรีราชามีการคัดค้านเกิดขึ้นแต่ไม่สามารถต่อต้านไม่ให้บริษัทท่าเรือเอกชนยกเลิกการขนถ่ายถ่านหินได้ถาวร เพราะถัดจากการรวมตัวชุมนุมกันไม่นาน บริษัทท่าเรือเอกชนก็สามารถกลับมาขนถ่ายถ่านหินได้ตามปกติ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวมของการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชาของกลุ่มแกนนำประชาชนในพื้นที่ผู้มีบทบาทในการประท้วง ผู้วิจัยจึงขอเสนอผลการวิจัยด้วยการนำเสนอกลยุทธ์และกลวิธีควบคู่กันไป โดยจะนำเสนอข้อมูลตามลำดับขั้นของเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากแหล่งข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า ในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชานั้น มีแกนนำในการคัดค้านน้อยกว่าที่ตำบลบางปะกง คือ มีแกนนำ 2 คนในขณะที่ตำบลบางปะกงมี 8 คน โดยประชาชนในพื้นที่เล่าว่า การรวมตัวกันกว่า 300 คนไปคัดค้านที่วัดใหม่เนินพยอมนั้น เกิดจากการชวนกันของสมาชิกในหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบจากการขนถ่ายถ่านหินเป็นหลัก ประกอบกับข้อสังเกตของคุณวิจัยพบว่า แกนนำชุมนุมที่มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการในพื้นที่ตำบลอ่าวอุดม ไม่ได้มีบทบาทในการร่วมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินในครั้งนี้ พบเพียง 2 คนคือสมาชิกสภาเทศบาลและประธานกลุ่มประมงพื้นบ้านที่มีบทบาทในการชุมนุมคัดค้านมากที่สุด นอกเหนือจากนั้นจะเป็นประชาชนในพื้นที่ทั่วไปที่ไม่มีตำแหน่งอย่างเป็นทางการในชุมชน ทำให้มีพลังในการเจรจาต่อรองมีไม่มาก ไม่เป็นที่สนใจของฝ่ายบริษัทท่าเรือเอกชน แต่ด้วยจำนวนคนที่ไปร่วมกันคัดค้านมีจำนวนมากกว่า 300 คน และมีรูปแบบการรวมตัวในลักษณะกลุ่มผู้ประท้วง อย่างชัดเจน จึงทำให้การรวมตัวในครั้งนั้นสามารถกดดันให้หน่วยงานราชการและบริษัทท่าเรือเอกชนยอมปฏิบัติตามข้อตกลงในช่วงแรกได้ แต่หลังจากนั้นก็กลับมาขนถ่ายถ่านหินตามเดิม

แม้ว่าการรวมตัวกันในครั้งนั้น จะมีแกนนำจำนวนน้อย แต่ผู้วิจัยตั้งข้อสังเกตว่า มีกลุ่มคนอยู่กลุ่มหนึ่งที่มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง มีความต้องการในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินอย่างแน่วแน่ บางท่านเป็นผู้มีตำแหน่งในชุมชน บางท่านแม้ไม่มีตำแหน่งใดแต่มีบุคลิกลักษณะของผู้นำ มีความสามารถด้านการพูด จึงเป็นกลุ่มคนที่โดดเด่นในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ศรีราชาในครั้งนี้ ซึ่งผู้วิจัยได้พบกลยุทธ์และกลวิธีในการขับเคลื่อนพลังมวลชนเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินดังต่อไปนี้

1. กลยุทธ์การสร้างความเป็นหมู่คณะ

กลยุทธ์การสร้างความเป็นหมู่คณะของกลุ่มผู้คัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชานี้ว่าเป็นการแสดงพลังของประชาชนในพื้นที่ผู้ได้รับความเดือดร้อนให้หน่วยงานราชการและบริษัท

ท่าเรือเอกชนที่ขนถ่ายถ่านหินได้ประจักษ์และใช้เป็นแรงกดดันในการเจรจาต่อรองให้หยุดขนถ่ายได้เป็นอย่างดี โดยรูปแบบการรวมตัวกันเป็นการแสดงออกในรูปแบบของการชุมนุมประท้วงเต็มรูปแบบ คือ มีการรวมตัวกันของคนจำนวนมากกว่า 300 คน มีป้ายคัดค้าน มีการประกาศโจมตี มีการสวมเสื้อคัดค้านเป็นหมู่คณะ โดยมีรายละเอียดการแสดงออกถึงพลังมวลชน ดังนี้

ภาพที่ 8 การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ท่าบลอ่าวอุดม อำเภอสรีราชา

1.1 กลวิธี : จัดทำเสื้อยืดคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

จากการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูลพบว่า การจัดทำเสื้อยืดคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินนั้น ทำโดยกลุ่มประชาชนในพื้นที่ที่ไปรวมตัวคัดค้าน เกิดจากการพูดคุยกันในกลุ่มประมาณ 3-4 คน และมีประชาชนในพื้นที่คนหนึ่งเป็นผู้ริเริ่มว่าให้ทำเสื้อ เพราะเห็นจากข่าวในโทรทัศน์ว่าการชุมนุมอื่น ๆ มีการใส่เสื้อยืดสกรีนข้อความคัดค้านแจกให้ผู้ชุมนุมสวมใส่ จึงคิดว่ากลุ่มของประชาชนในพื้นที่ที่ท่าบลอ่าวอุดม อำเภอสรีราชาน่าจะมีการจัดทำเสื้อยืดขึ้นมาด้วย เพื่อเวลาลงขบวนตามสื่อต่าง ๆ จะได้นำสนใจ สวยงาม และมีพลัง โดยคิดและริเริ่มทำในวันที่มีการชุมนุมกันคือวันที่ 25 มกราคม 2553 นับว่าเป็นการคิดและทำงานภายในวันเดียว โดยงบประมาณได้มาจากการเรียกรายเงินจากกลุ่มประชาชนในพื้นที่ที่มีความประสงค์จะบริจาค ไม่ว่าจะเป็นร้านค้า หรือประชาชนในพื้นที่ทั่วไป จากนั้นก็นำเงินไปซื้อเสื้อยืด และสกรีนข้อความลงบนตัวเสื้อเอง ไม่ได้ไปว่าจ้างร้านใดทำ เป็นการจัดทำโดยกลุ่มประชาชนในพื้นที่เอง

ภาพที่ 9 เสื้อยืดคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

“...เสื้อที่เราทำก็มาจากทุกคนช่วย ๆ กัน จะเป็นแบบร้านขายหมูให้ 500 ร้านนั้นให้เท่านั้นร้านนี้ให้ เท่านั้น ร้านขายทองที่อยู่ปากทางก็ช่วย แล้วเขาก็ไปแจก ถ้าใครไปก็แจก ใส่ทั้งที่สกรีนยังไม่แห้งเลย...”

(กวาง โสภา สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2556)

“...พวกเสื้อยืด เราก้ทำกันเอง ทำป้ายกันเอง ไม่ต้องไปซื้อไปจ้างใครเลย เสื้อมาเอง ยังไม่แห้งเลย วันเดียวกันเลย บล็อกก็ทำแบบนั้นเลย เสื้อทำแบบนั้นเลย งบประมาณก็แบ่ง ๆ กันออก คนนั้นออก 1,000 คนนี้ออก 500 ทุกคนพร้อมใจกัน...”

(ชงโค นิยมไวทยะ สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2556)

1.2 กลวิธี : จัดทำป้ายคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

นอกจากเสื้อยืดสกรีนข้อความคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินแล้ว กลุ่มผู้คัดค้านยังได้ทำป้ายรณรงค์คัดค้านและต่อต้านการขนถ่ายถ่านหินด้วย โดยได้จัดทำเองเหมือนการจัดทำเสื้อยืด มีการคิดคำและข้อความเอง และไปว่าจ้างร้านป้ายในพื้นที่จัดทำโดยใช้งบประมาณที่เรียไรเงินกันออกเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดทำ ทั้งนี้ ตัวอย่างข้อความที่ใช้ในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชา มีดังนี้

1.2.1 คนอ่าวอุดมรักถิ่น อย่มาดูหมิ่นสร้างมลพิษ ทุกคนรักชีวิต ไม่เอามลพิษ ถ่านหิน

1.2.2 บอกร้อยครั้ง ยังไม่เคยทำเลยสักครั้ง

1.2.3 ชุมชนอ่าวอุดม ไม่เอาถ่านหิน

ภาพที่ 10 ป้ายคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ศรีราชา

2. กลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปาก

จุดที่น่าสนใจของการรวมตัวคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชาคือ ประชาชนในพื้นที่สามารถรวมตัวกันและมาชุมนุมอย่างพร้อมเพรียงที่วัดใหม่เนินพยอมได้ถึงกว่า 300 คน ทั้งที่ไม่มีแกนนำเป็นผู้รวมกำลังคนอย่างชัดเจน จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแหล่งข้อมูล ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่รวมตัวกันได้คือการสื่อสารกันอย่างฉับไวรวดเร็ว โดยมีกลวิธี คือ

2.1 กลวิธี : ประชาชนในพื้นที่บอกข่าวกันปากต่อปาก

โดยเป็นการบอกข่าวและชักชวนกันแบบปากต่อปาก กล่าวคือ เมื่อประชาชนในพื้นที่คนหนึ่งทราบข่าวว่าจะมีการรวมตัวกันเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินของบริษัทท่าเรือเอกชนที่บริเวณวัดใหม่เนินพยอม ซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในชุมชนหมู่ 1 บ้านอ่าวอุดม ประชาชนในพื้นที่คนนั้นก็ได้ส่งข่าวด้วยการบอกต่อไปยังประชาชนในพื้นที่อีกคนหนึ่ง และบอกต่อกันไปเป็นทอด ๆ อย่างรวดเร็ว เมื่อประชาชนในพื้นที่ทราบข่าวจึงได้มารวมตัวกันอย่างพร้อมเพรียง

“...ปัจจัยที่ทำให้เราประสบความสำเร็จของเราในวันนั้นคือชาวบ้านรวมตัวกันได้ ส่งข่าวกันโดยปากต่อปาก ทั้งที่ไม่มีเสียงตามสาย หมู่บ้านนี้เป็นอะไรก็เล่ากันก็บอกกันอยู่แล้ว เรื่องนี้ยังเป็นเรื่องสำคัญบอกกันแบบเดียวคนก็รู้จนทั่วแล้ว...”

(กวาง โสภา สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2556)

“...กลุ่มเราไม่มีใครเป็นแกนนำ พอมีปัญหาเค้าก็รวมตัวกันเอง ไม่ต้องไปเคาะประตูบอก เพราะชาวบ้านเป็นผู้ได้รับ ไม่มีการประกาศวิฤตชุมชน อยู่ ๆ ก็มาเอง เค้ารู้กันเพราะบอกต่อๆ กันมา แล้วทุกคนก็เป็นคนที่ได้รับผลกระทบแทบทั้งนั้น...”

(บังอร ธัญญกิจ สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2556)

3. กลยุทธ์การเจรจาต่อรอง

ขั้นตอนการประชุมเพื่อหาข้อตกลงเรื่องการขนถ่ายถ่านหิน ถือเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชา เนื่องจาก เป็นขั้นตอนการพูดคุยเพื่อหาข้อสรุปแนวทางการขนถ่ายถ่านหินของทั้ง 3 ฝ่ายคือ ฝ่ายราชการ ฝ่ายบริษัทท่าเรือเอกชน และฝ่ายประชาชนในพื้นที่ แม้ว่ากลุ่มประชาชนในพื้นที่จะมีการรวมตัวกันกว่า 300 คนเพื่อกดดันและแสดงเจตนารมณ์ไม่เอาถ่านหิน แต่อย่างไรเสียการพูดคุยเจรจากันในที่ประชุมก็เป็นแนวทางอย่างเป็นทางการที่สากลยอมรับ โดยการเจรจาในที่ประชุมในวันที่มีการประท้วงเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชาเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2553 เกิดขึ้นในช่วงเวลาเย็น ที่วัดใหม่เนินพยอม หมู่ 1 บ้านอ่าวอุดม ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชา โดยหน่วยงานราชการคือเทศบาลเมืองแหลมฉบัง ได้เชิญให้บริษัทท่าเรือเอกชนจำนวน 3 บริษัทที่ทำการขนถ่ายถ่านหินในพื้นที่ส่งตัวแทนมาพูดคุยเพื่อหาข้อตกลงกับตัวแทนประชาชนในพื้นที่ โดยในวันนั้นมีการเชิญตัวแทนประชาชนในพื้นที่จำนวน 8 คนขึ้นไปพูดคุยบนศาลากลางเปรียญของวัดใหม่เนินพยอม ซึ่งตัวแทนทั้ง 8 คนไม่ได้มีการคัดเลือกอย่างเป็นทางการ หากแต่เป็นการสอบถามกันในกลุ่มว่าใครต้องการขึ้นไปเป็นตัวแทน ซึ่งประชาชนในพื้นที่ที่ขึ้นไปเป็นตัวแทนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบจากฝุ่นถ่านหินและเป็นผู้กล้าแสดงออก พูดจาฉะฉาน โดยผลการเจรจาในวันนั้นมีข้อสรุปคือ ให้บริษัทขนถ่ายถ่านหินได้ถึงวันที่ 31 มกราคม 2553 จากนั้นให้ระงับการขนถ่ายถ่านหินในพื้นที่ทันทีจนกว่าจะมีการแก้ไขปรับปรุงระบบการขนถ่ายไม่ให้สร้างผลกระทบต่อชุมชน โดยมีการรับปากอย่างไม่เป็นทางการ แต่ไม่มีการลงนามในหนังสือข้อตกลงที่ทางประชาชนในพื้นที่ร่างมา โดยบริษัทท่าเรือเอกชนให้เหตุผลว่า บริษัทต้องศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องก่อน เนื่องจากไม่แน่ใจว่าหนังสือบันทึกข้อตกลงจะขัดแย้งกับข้อกำหนดของบริษัทหรือไม่จึงเป็นผลให้ไม่มีการลงนามในบันทึกข้อตกลงในวันที่มีการชุมนุมคัดค้าน

3.1 กลวิธี : ผลักดันให้มีการทำหนังสือข้อตกลงหยุดขนถ่ายถ่านหินและให้บริษัทท่าเรือเอกชนลงนามแต่ไม่ประสบความสำเร็จ

จากการสัมภาษณ์เชิงลึก แหล่งข้อมูลเล่าว่า หนังสือบันทึกข้อตกลงร่วมกันระหว่างประชาชนในพื้นที่และบริษัทท่าเรือเอกชนเป็นหนังสือที่ร่างขึ้นมาง่าย ๆ ในวันที่มีการชุมนุมคัดค้าน คือวันที่ 25 มกราคม 2553 โดยมีข้อความระบุว่าบริษัทท่าเรือเอกชนทั้ง 3 บริษัทจะระงับหยุดขนถ่ายถ่านหินภายในวันที่ 31 มกราคม 2556 และจะมีมาตรการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในการขนถ่ายสินค้าทุก

ประเภทให้ดีขึ้นไม่ให้มีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมต่อประชาชนในพื้นที่อีก แต่บริษัททำเรือเอกชนทั้ง 3 บริษัทไม่ยินยอมลงนามในหนังสือบันทึกข้อตกลงนี้ โดยให้เหตุผลว่า บริษัทฯต้องไปศึกษาข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องให้ละเอียดถี่ถ้วนก่อน เนื่องจากไม่แน่ใจว่าข้อความในหนังสือบันทึกข้อตกลงฉบับดังกล่าวจะขัดแย้งกับข้อกฎหมายหรือไม่ การเจรจาในวันนั้นจึงจบลงด้วยการตกลงโดยวาจาซึ่งบริษัททำเรือเอกชนรับปากว่าจะเร่งขนถ่ายถ่านหินที่ยังขนถ่ายไม่เสร็จให้แล้วเสร็จในวันที่ 31 มกราคม 2553 และจะไม่ขนถ่ายถ่านหินอีกจนกว่าจะมีมาตรการป้องกันผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่ประชาชนในพื้นที่ยอมรับ

“...สิ่งที่ทำให้พวกเรารวมตัวกันได้ไง เพราะพลังมวลชน แล้วเราก็มีเอกสารให้เขาเซ็นรับรองว่าจะไม่ขนถ่านอีกแต่เขาไม่ยอมเซ็นนะ เขาบอกเขาไม่มีอำนาจ...”

(อมรศักดิ์ ปัญญาเจริญศรี สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2556)

3.1 กลวิธี : มีการส่งเสียง โห่ร้อง เพื่อกดดันบริษัททำเรือเอกชนในระหว่างที่มีการพูดคุย

การรวมตัวกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชากว่า 300 คนในวันที่ 25 มกราคม 2553 มีลักษณะเช่นเดียวกับการรวมตัวประท้วงในที่อื่น ๆ คือมีการส่งเสียงดังปลุกระดม แสดงการคัดค้านอย่างชัดเจน แหล่งข้อมูลเล่าว่า บรรยากาศในวันที่มีการชุมนุมประท้วง คึกคักและขลุมนมาก เนื่องจากไม่มีใครเป็นแกนนำที่ชัดเจน ทุกคนพูดและทำตามที่ต้องการ แต่เมื่อมีต้นเสียงโห่ร้องคัดค้านเสียงดังขึ้น กลุ่มประชาชนในพื้นที่ก็จะพร้อมใจกันขานรับอย่างเสียงดัง โดยเฉพาะคำว่า “ไม่เอา ไม่เอา” จะถูกใช้มากที่สุดในการชุมนุมคัดค้านวันนั้น ด้านคุณชงโค หนึ่งในตัวแทนประชาชนในพื้นที่ 8 คนที่ทำหน้าที่เป็นคณะผู้แทนเจรจากับบริษัททำเรือเอกชนทั้ง 3 บริษัทเล่าว่า ขณะที่ตัวแทนประชาชนในพื้นที่เจรจากับตัวแทนบริษัทบนศาลากลางเป็ริยวุฒและพูดคุยกันอยู่ จะได้ยินเสียงโห่ร้องของประชาชนในพื้นที่ตลอดเวลา ทำให้บรรยากาศการเจรจาตึงเครียด และคิดว่าส่งผลดีกับกลุ่มประชาชนในพื้นที่เพราะทำให้บริษัทเกิดความกดดันและยินยอมลงนามในหนังสือบันทึกข้อตกลง แต่ในที่สุดบริษัทเอกชนก็ไม่ได้ลงนามตามที่ประชาชนในพื้นที่ตั้งใจ

“...เราไม่นิยมความรุนแรง เราก็ต้องแบ่งงานกันทำแต่ไม่มีการประชุมนะ ไปหน้างานสด ๆ เลย แบ่งงานกันทำสด ๆ เลย มีตัวโห่ ก็จะมีโห่ไม่เอา ไม่เอา ไม่เอา เวลาอยู่หน้างานจะเป็นคนคอยนำเสียง วันนั้นอยู่ช่วงเย็น ถึง 3-4 ทุ่ม ไม่มีการเลี้ยงข้าว มากันด้วยใจ มันเป็นผลกระทบร่วมกัน มันเลยไม่ต้องไปชักจูง ทุกคนเดือดร้อนก็มา...”

(สมยศ เฉียวกุล สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2556)

3.2 กลวิธี : ให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีบุคลิกกล้าพูด พูดเสียงดัง เป็นตัวแทนของประชาชน ในพื้นที่ในการประชุมกับท่าเรือเอกชน

ตามที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า การชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชาไม่มี

ใครเป็นแกนนำที่ชัดเจน พบเพียงกลุ่มหัวหน้าและบุคคลที่เป็นตัวแทนไปร้องเรียนราชการเมื่อได้รับผลกระทบจากบริษัทท่าเรือเอกชน แต่ก็ยังไม่มีอำนาจเด็ดขาดหรือมีพลังในการเรียกร้องตัวประชาชนในพื้นที่ได้ โดยจากการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูล พบว่า เมื่อไม่มีแกนนำที่ชัดเจนเช่นนี้ประชาชนในพื้นที่จึงใช้วิธีเปิดกว้างให้ใครที่ต้องการแสดงความคิดเห็นได้มีโอกาสพูด และมีโอกาสเข้าไปเจรจาในการประชุม 3 ฝ่ายเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2553 ซึ่งเป็นวันที่มีการชุมนุมประท้วงได้เลย โดยไม่ต้องมีการประชุมรอบเพื่อคัดออกคนเหมือนในการประท้วงที่พื้นที่อื่น ๆ โดยประชาชนในพื้นที่เล่าว่า คนที่เป็นคณะผู้แทนเจรจาของประชาชนในพื้นที่ 8 คนนั้น เป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมทั้งหมด และเป็นคนที่พูดจาฉะฉาน พูดจาเสียงดัง มีบุคลิกไม่ยอมคน โดยประชาชนในพื้นที่เชื่อว่าจะสามารถเจรจาท่องรองกับบริษัทท่าเรือเอกชนได้เป็นผลสำเร็จ

“... เพราะของขึ้น องค์กรง แคว้บอกให้ตั้งทีมขึ้นไปคุยกับบริษัท เราก้ให้คนที่เขาอยากจะขึ้นอยากจะทำไป ที่สำคัญเลยวันนั้นคือเราต้องวางหมาก ไม่ว่าใครจะว่ายังไง เราต้องพูดว่าไม่เอา ไม่เอา ใครจะถามอะไรเราก้บอกไม่เอา ๆ...”

(ชงโค นิยมไวทยะ สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2556)

“...ป่าเค้าพูดเก่ง เสียงดัง โอ๊ย ไม่มีใครเถียงเขาทันหรอก วันนั้นของป่าเข้าก็ขึ้นเลย ก็เป็นธรรมดาโดนมาเยอะ ค่าไปแค่นั้นเทียบไม่ได้กับที่พวกเราเจอหรอก...”

(กวาง โสภ สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2556)

“...เราต้องรู้ผลดีและผลเสียของถ่านหินมันมีอะไรบ้าง คือเราต้องไปเล่นกับเขาเรื่องนี้ คุยกันเรื่องพวกนี้ เราคงไม่ไปเล่นเรื่องไปคัดค้านไปต่อต้านไม่ให้เขาลง ปิดถนน อะไรอย่างนี้เราคงไม่ทำ เราคงไปเล่นเรื่องของข้อมูลมากกว่าให้เขายอมรับว่าถ่านหินไม่ดีคุณก็น่าจะหยุด และก็อีกเรื่องหนึ่งเรื่องคุณภาพของตะกอนเลน คุณภาพของน้ำ จับสัตว์น้ำได้น้อยลง ให้เขาลงพื้นที่สำรวจตรวจสอบสิ่งผิดปกติ ถ้าคุณลงเมื่อไรเอามาตรวจ แล้วดูผล ถ้าไม่ดีคุณต้องหยุด...”

(อมรศักดิ์ ปัญญาเจริญศรี สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2556)

ส่วนที่ 2 แรงจูงใจใดที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่มาร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

จากการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์ผู้วิจัยพบว่า สาเหตุที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่ในเขตตำบล อ่าวอุดม อำเภอศรีราชา มารวมตัวกันเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ท่าเรือของบริษัทเอกชนนั้น มาจากสาเหตุดังต่อไปนี้

1. เกรงกลัวอันตรายที่เกิดจากถ่านหิน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแหล่งข้อมูล เป็นที่น่าแปลกใจว่า ประชาชนในพื้นที่ผู้ไปร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชา ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับถ่านหิน การบอกเล่าเรื่องราวที่เกี่ยวกับถ่านหินจะเป็นในลักษณะของการระบุว่าถ่านหินเป็นสิ่งที่ไม่ดี แต่ไม่สามารถอธิบายว่าไม่ดีเพราะอะไร ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงข่าวที่น่าเสนาอผ่านทางสื่อมวลชนและจากข่าวการประท้วงถ่านหินในพื้นที่อื่น ๆ และมีความเข้าใจและความรู้สึกว่าถ่านหินเป็นสิ่งที่ไม่ดี เพราะถ้าหากดี คนอื่น ๆ คงไม่มีประท้วงขับไล่ถ่านหินเหมือนที่ข่าวนำเสนอ

“...แต่वाईเรื่องของรายละเอียดของถ่านหินเราไม่ได้รู้อะไรมากมาย แต่เรารู้ว่ามันมีผลกระทบแน่นอน มีผลกระทบต่อสุขภาพแน่นอนถ่านหินนะ เพราะการขนถ่ายยังไงมันก็ป้องกันไม่ได้ร้อยเปอร์เซ็นต์แน่นอนยังไงต้องมีหล่นตามทาง พอถามว่าหกแล้วไปไหนมันก็ต้องลงดิน เวลาฝนตกมันก็ต้องลงน้ำ พอลงน้ำแล้วก็ลงทะเล...”

(กวาง โสภา สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2556)

“...ถ่านหินมันไม่ดีหรอก คนเรามาสูดเข้าไปมันก็ไม่ดีแล้ว มันมีผลกระทบทุกคน มันเป็นเหมือนมลพิษเนื้อตัวเราก็จะคัน เป็นแผล ไม่ว่าจะในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่น ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่น ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่น ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่น ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่น ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่น ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่น ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่น ไม่ว่าจะเป็นอย่างอื่น...”

(ประกายจันทร์ เพ็ชรน้อยสัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2556)

“...จริงๆแล้วเราก็ไม่รู้เรื่องอะไรมาหรือ ไม่รู้ว่ามันมีผลเสียอะไรบ้างแต่คิดว่ามันต้องเป็นสิ่งที่ไม่ดี เพราะของพวกนี้มันไม่ดี ไม่ว่าจะป็นระยอง มาบตาพุด เขาก็ต่อต้านกันไม่ให้ลง ดันมาลงกับบ้านเราเอง พอมาลงกับบ้านเราเองเราก็รับไม่ได้ เราก็ไปประท้วง เราไม่รู้หรอกว่าต้องทำยังไง แต่เราเห็นว่าเขามารวมตัวกัน เราก็ไม่ยอมนะ ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านในระแวกนี้ และส่วนใหญ่ก็เห็นกับตา เวลาใหญ่มันก็จะเห็นถ่านหิน ไร่ดำๆ เรารู้มาก่อนที่ทางระยอง เรารู้ข้อมูลมาก่อน แล้วเราก็มารวมตัวกันบ้านเรา...”

(ประภาภรณ์ สิงห์ทอง สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2556)

“...ปัญหามันอยู่ที่ว่าเขาชนใกล้มาก มันมีฝุ่นละออง พอเราชุดมเข้าไป มันก็ต้องเข้าไปด้านใน เข้าไปในร่างกายเรา สิ่งที่เรากลัวที่พวกเรากังวลกันคือถ้ามันเข้าไปในร่างกาย นึกออกไหม ถ้ามันติดงานติดขามเรายังเอาออกมาล้างได้ แต่ถ้าเป็นร่างกายเรา พอมันสะสมเข้าไปมาก เราไม่สามารถที่จะทำอะไรกับมันได้ ตรงนี้มันเป็นความกังวลของเรา...”

(แหวน เคนเพชรแสงสัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2556)

“...ที่ไหนเขาก็ไม่ยอมรับ ทางระยองเขาก็ไม่เอา เขาก็ติดตามข่าวเราก็รู้อยู่แล้ว ถ้าที่อื่นเขาเขาก็คงไม่มาที่บ้านเราหรือ สารพิษมันคงสะสมไปเรื่อย เราได้รู้ได้อยู่ถึงตอนแก่หรือปาวก็ 모르 คงตายก่อนแก่...”

(สมหมาย ช้อยส์สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2556)

2. ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหามลพิษจากการขนถ่ายถ่านหิน

นอกจากการหวาดกลัวอันตรายของถ่านหินเพราะรับข่าวสารจากสื่อมวลชนแล้ว ประชาชนในพื้นที่ในตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชายังประสบความเดือดร้อนจากฝุ่นของถ่านหินขณะมีการขนถ่ายโดยตรง เนื่องด้วยพื้นที่พักอาศัยของประชาชนในพื้นที่อยู่บริเวณปากอ่าวซึ่งอยู่ในทิศทางที่ลมจะพัดเอาฝุ่นละอองจากหน้าท่าเรือมายังชุมชนได้ โดยที่ผ่านมาก่อนที่จะมีการรวมตัวคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินนี้ ประชาชนในพื้นที่เล่าว่า ก็รับผลกระทบด้านฝุ่นมาโดยตลอด เมื่อปัญหาสะสมและยาวนานประกอบกับเกิดเหตุการณ์เรือโปะขนถ่านหินไฟไหม้กลางทะเล เกิดควันและกลิ่นเหม็นฉุนรุนแรงพัดมาทางที่พักอาศัยของประชาชนในพื้นที่ จึงเกิดความไม่พอใจอย่างรุนแรง เป็นชนวนของการรวมตัวคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชาในที่สุด

“...คนที่ไปประท้วงกันส่วนใหญ่ก็เป็นชาวบ้านนี่แหละ รวมกันประมาณสองสามร้อยคนที่วัด เราทนมานานแล้ว ฝุ่นนี้เยอะมากจนต้นไม้รอบบ้านเป็นสีดำ ไปไหนก็ไม่ใสสะอาด เป็นสีดำเลย...”

(บังอร ธัญญกิจ สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2556)

สำรวจก่อน ก่อนลงและหลังลงว่ามันมีผลต่างกันอย่างไรบ้าง แต่ตรงนี้ที่เขายังไม่ได้ทำ ชาวบ้านก็เลยไม่เห็นด้วย...”

(อมรศักดิ์ ปัญญาเจริญศรี สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2556)

“...ที่เราคัดค้านถ่านหินนี่นะ สาเหตุมาจากว่าการลงถ่านหินมันสกปรก พอตอนหลังเรารู้ว่าถ่านหินมันพลิวพัดเข้าบ้านชาวบ้าน ชาวบ้านเลยโดนผลกระทบ แล้วก็ทำให้เสบจุมก เสบอะไรไป เราก็เลยต่อต้านเพื่อไม่ให้มีการลงถ่านหินเกิดขึ้น ปีนี้รู้สึกว่าจะเป็นปี พ.ศ. 2553 ชาวบ้านทุกคนก็ช่วยกันต่อต้าน ช่วยกันทำสื่อทำอะไรช่วยกันทำ ทำในวันเดียวเสร็จ ที่เราต่อต้านเพราะมีความทุกข์จริง ๆ นะ เพราะเขามีการจัดเก็บที่ไม่ดี การขนส่งไม่ดี การขนถ่ายไม่ดีพอ ทำให้เกิดฝุ่น ทำให้ประชาชนเดือดร้อนเมื่อไร เมื่อนั้นก็ต้องมีการคัดค้าน...”

(พนม พิพัฒน์ศิลา สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2556)

“...ก็ไปกันทั้งหมดบ้านนี้แหละ ไปประท้วงกัน มีทั้งพวกเรา พวกประชาชน พวกเราที่โดนผลกระทบ เพราะว่ามันอยู่ใกล้ๆ ชายทะเล เขาขนกันตรงนี้ และเราอยู่ระหว่างนี้ มันก็ต้องปลิวเข้าบ้านเรา...”

(ประภาภรณ์ สิงห์ทอง สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2556)

“...ที่ชาวบ้านเขามากัน เพราะเขาได้รับความเดือดร้อนแล้วก็ทำอะไรไม่ได้ จนทำให้พวกเราต้องออกมารวมตัวกัน เราไม่อยากได้ตรงนี้ เพราะตรงนี้มันใกล้เราชาวบ้านมาก และการขนถ่ายก็ไม่มีอะไรที่จะมาช่วยเหลือชาวบ้าน ไม่มีอะไรมาช่วยไม่ให้ชาวบ้านได้รับผลกระทบได้เลย คือเขาใช้แบคโฮจ้วงตักจากเรือเอาขึ้นรถบรรทุก แล้วกระแสดมมันก็พัดพามาเข้าบ้านเรา ตรงนี้มันไม่มีอะไรที่จะมาป้องกันในหมู่บ้าน เราได้รับผลกระทบกันมาตลอด ไม่มีใครมาช่วยเราได้ ก็คือในเมื่อเทศบาลยังช่วยเราไม่ได้ แคंपรับแค่สองพัน มันก็ไม่มีผลกระทบอะไรต่อบริษัท ก็คือชาวบ้านเดือดร้อนก็เลยชกจุกกันไป จากการที่ว่าเราเดือดร้อนก็เลยเกิดการคัดค้านเกิดขึ้น...”

(แหวน เคนเพชรแสง สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2556)

“...เราไปเพราะว่าเราได้รับผลกระทบ เราถึงได้ไปกัน คนที่ได้รับผลกระทบไม่ต้องมีแรงจูงอะไรหรอก เราต้องไปร้องตามจริงชาวบ้านไม่ได้มีเวลามากมายหรอก เพราะว่าชาวบ้านต้องทำมาหากินกัน ถ้าเราไม่เดือดร้อนเราก็ไม่ไปหรอก เราไปทำมาหากินที่บ้านเรามากกว่า เราไปเพราะไม่อยากให้มันเกิดผลกระทบในหมู่บ้านของเรา ฝุ่นละอองที่แน่ๆ มาแล้วหนึ่ง แล้วเวลาเกิดการเผาไหม้ขึ้นมา แล้วมันไม่ได้ไปทำนอกหมู่บ้าน แต่มันทำอยู่ในหมู่บ้านเรา แล้วผลกระทบจะไปไหนละ และการขนถ่ายก็หล่นลงทะเลมันทำให้ล้นน้ำหายไป แล้วผลกระทบมันเกิดมาก มันเกิดจนครบวงจรเลย เป็นวงจรเลย ไม่

ว่าจะลงไปทะเล ไม่ว่าจะปลากินเรากินปลา ทุกอย่างมันอยู่ในวงจรนั้นเสร็จเรียบร้อย แล้วฝุ่นออกมาเราก็ได้รับอีก...”

(ชงโค นิยมไวทยะ สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2556)

“...บ้านป่าอยู่ติดเลย เสียงดังก็ดัง เทียงคีนตีหนึ่งตีสองเขายังวิ่งอยู่นะ มันอยู่ใกล้เสียงมันดังเราก็นอนไม่ค่อยหลับเรามันแก่แล้ว ใจป้าก็อยากจะห้ามไม่ให้เขาชนอนอยู่แล้ว พอมีมือป้าก็รับมาเลย คืออยากมากับเขาอยู่แล้ว อยากมาพูดกับเขามาฟังเรา มันเป็นแบบนี้ละ มีมากด้วย มันก็มีฝุ่นละออง มันก็ตลอดเวลาเราไปทำอะไรมันก็มีฝุ่นละอองติดเต็มไปหมด...”

(ประไพพร เจียมทรัพย์ สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2556)

“...เวลาฝนตก น้ำไหลลงทะเล อาหารที่เรากินมันก็ไม่ดี มันก็มีฝุ่น บางที่เราแพ้ จะรู้สึกคันอะไรแบบนั้น เข้าใจไหม บางคนจะแบบแพ้ แบบอะไรแบบนี้ คันตามแขนตามขา ก็ไม่รู้มันเกิดจากอะไร แต่รู้สึกว่ามันคัน เราก็รู้สึก เพราะบ้านเรามันอยู่ใกล้ไฟ เพราะมันติดๆกับที่เขาชอน มันติดอยู่กับบ้านเรา รู้สึกว่าเราต้องกวาดบ่อย เช็ดบ่อยมากเลย...”

(ฉวี รัตติเชษฐ สัมภาษณ์ 8 กันยายน 2556)

“...เพราะมันคัน พอฝุ่นมันเยอะมันก็คัน ฝุ่นนี้เยอะไปหมด รถมันก็วิ่งกันเต็มไปหมดทั้งวัน พอเราสูดเข้าไปร่างกาย หายใจมันเป็นหวัดไปหมด สามวันดี สิวขึ้นป่วย...”

(สำรวย แก้วรุ่งเรือง สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2556)

3. หวงแหวนอาชีพประมงพื้นบ้าน

นอกจากเรื่องปัญหามลพิษฝุ่นละอองจากการขนถ่ายสินค้าแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องผลกระทบด้านอาชีพประมงพื้นบ้านของชาวอ่าวอุดม เนื่องจากชุมชนที่อาศัยอยู่ติดทะเลและใกล้กับท่าเรือของบริษัทเอกชนต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีอาชีพประมงพื้นบ้านทั้งสิ้น ลักษณะการทำประมงพื้นบ้านมีทั้ง จับปลา ล้อมอวนปลา อวนกุ้ง อวนปู ไตหมึก จากการลงสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์เชิงลึกกับแหล่งข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า เมื่อมีการก่อสร้างท่าเรือและมีเรือสินค้าเข้ามาในพื้นที่จำนวนมากขึ้น ได้ส่งผลกระทบต่ออาชีพประมงพื้นบ้านอย่างมาก โดยประชาชนในพื้นที่เล่าว่า เมื่อมีการสร้างสะพานปลาที่ชายฝั่งทำให้ชาวประมงต้องอ้อมเรือเพื่อไปหาปลาไกลขึ้นเพราะมีสะพานปลาขวางอยู่ เมื่อต้องอ้อมเรือไกลขึ้นส่งผลให้ต้นทุนในการหาปลาสูงขึ้นเนื่องจากเปลืองน้ำมันเชื้อเพลิง อีกทั้งเรือสินค้าที่

เข้ามาทอดสมอกก็ทำให้สัตว์น้ำลดลงเพราะเป็นการรบกวนที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ นอกจากนี้เศษของสินค้าที่ร่วงหล่นลงทะเลก็เป็นมลพิษด้านสิ่งแวดล้อมต่อผืนทะเลอีกด้วย

“...พี่เป็นคนประมง อยู่ในกลุ่มประมง เราโตกับประมง ก็เหมือนกับเราเป็นลูกทะเล คนส่วนใหญ่ก็เป็นลูกทะเลกันหมด ส่วนมากเรือที่ลอย ๆ กันอยู่คือคนทำทะเลหมดเลย เจ้าของเรือก็จะอยู่แถว ๆ ริม ๆ ทะเล คนทะเลรักสงบ ไม่อยากมีเรื่องกับใคร แต่มันไม่ไหว ผลกระทบมันเยอะ เวลาเรือใหญ่มาจอด เราต้องอ้อมไปหาปลาไกลมาก ไหนจะเรื่องเศษของหล่นลงน้ำทำให้ปลาน้อยลง เรือเยอะปลาก็น้อย ไม่นับเรื่องฝุ่นนะ...”

(ประภาภรณ์ สิงห์ทอง สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2556)

“...กลุ่มประมงต้นแบบบ้านอ่าว เป็นประมงพื้นบ้าน หาปลา กุ้ง ปู ตั้งมานานแต่เพิ่งจะจดทะเบียน มีสมาชิก 50 คน คนที่ไปร่วมคัดค้านส่วนใหญ่ก็เป็นกลุ่มในนี้แหละ ส่วนชาวบ้านที่ไม่ได้ทำประมงก็ไปร่วมด้วยเพราะได้รับผลกระทบ...”

(อมรศักดิ์ ปัญญาเจริญศรี สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2556)

“...ไปรวมตัวกันก็เพราะว่ากลัวเรื่องอาชีพจะได้รับผลกระทบ มีท่าเรือแล้วที่ทำกินน้อยลง คนที่ไปประท้วงเขาก็กลัวที่ทำกินกับเรื่องสุขภาพด้วย กลัวหลาย ๆ อย่างประกอบกัน เพราะตั้งแต่มีท่าเรือมาที่ทำกินเราก็เหลือน้อย แล้วยังมีฝุ่นอีก แสบตา แสบจมูก คัน อยู่ไม่เป็นสุข...”

(สำรวย แก้วรุ่งเรือง สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2556)

“...เรือประมงเรากระทบเต็ม ๆ เพราะเราต้องแล่นเรืออ้อมไกลขึ้น ทางบริษัทเขาอาจจะพูดว่าได้เดี๋ยวผมจะให้ผ่านได้ พอเอาเข้าจริง ๆ พอไปถึงยามก็ไล่ ไปใกล้หน่อยก็แหกปากไล่แล้ว เราก็อ้อมไกลกินน้ำมัน เพราะเรือเล็กจอดไม่ได้ เราก็ต้องอ้อมไกล ยิ่งออกข้างนอกลมก็ยิ่งแรง...”

(เฉลา กลิ่นเกสร สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2556)

“...เวลาชนของจากเรือขึ้นรถบรรทุก เขาไม่มีอะไรมาคลุมเลย ของก็หล่นลงทะเล แล้วอีกอย่างหนึ่งมันเกี่ยวกับกระแสไฟฟ้า ไม่ว่าจะป็นท่าไหนลงอะไรก็กระทบกันหมด เดือนที่แล้วผมไปกับพรรคพวกไปซื้อเรือเล่น ก็ไปเจอไม้ยูคาลิปตัสเป็นแพเต็มไปหมดเลย ถ้าเป็นถ่านหินก็คงหล่นลงน้ำ แต่ถ่านหินมันหนักมันก็จม เป็นมลพิษทางน้ำ กุ้งหอยปูปลาได้รับผลกระทบหมด...”

(สมยศ เฉียวกุล สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2556)

“...เราคุยกันชาวบ้านเขาก็โอเค เพราะรู้อยู่แล้วว่ามันมีผลกระทบ หนึ่งคือพวกเรือประมง ที่การหากินของเขาก็จะน้อยลงไปถ้าบริษัทมาทำแบบนี้ พวกชาวบ้านก็จะหมดรายได้กันไป และเมื่อกุ้ง หอย ปู ปลา หมดออกไป สะพานปลาอ่าวอุดม มันก็แทบไม่มีความหมายอะไรเลย...”

(ประกายจันทร์ เพ็ชรน้อย สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2556)

จากการสัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกของกลุ่มเป้าหมายข้างต้นประกอบกับการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง พบข้อมูลที่น่าสนใจ ดังนี้

1. การรวมตัวกันคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชา มีผู้นำในการคัดค้านอย่างชัดเจน 2 คนซึ่งทั้ง 2 คนนี้ก็ยังไม่มีการสั่งการเบ็ดเสร็จ โดยผู้ที่ได้รับความไว้วางใจให้เป็นตัวแทนประชาชนในพื้นที่ในการเจรจาช่วงที่มีการประชุม 3 ฝ่ายของราชการ ประชาชนในพื้นที่ และบริษัท จะเป็นการส่งตัวแทนประชาชนในพื้นที่ที่สมัครใจในเวลานั้น ๆ เป็นผู้ที่พูดเสียงดัง กล่าวพูด กล่าวแสดงออก ให้ไปเป็นผู้แทนเจรจา

“...เราไม่มีแกนนำอะไรหรอก ทุกคนก็เป็นประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบก็ชวน ๆ กันไป บางคนที่เขาฮาร์ดคอร์หน่อย อะอะ ๆ โวย วาย ๆ เขาก็จะขึ้นไปคุยบนวัด ความที่เป็นฮาร์ดคอร์มันก็จะขึ้นออกมาเองเลย เขาก็จะของขึ้นเลย แต่ไม่มีใครชวนใครหรือเป็นตัวตั้งตัวตีหรอก...”

(ประภาภรณ์ สิงห์ทอง สัมภาษณ์ 10 สิงหาคม 2556)

“...เวลาไปประชุมกับบริษัททุกคนก็จะพูดกันหมด คือพูดกันทุกคน ที่นี้ไม่มีแกนนำโดยเฉพาะหรอก จะไปช่วยกัน ไม่ใช่ว่าฉันจะให้เธอพูดนะให้เตรียมตัวไว้ ไม่มีแบบนั้น ไม่มีการมานั่งเตรียมการกันก่อน แต่ไปสด ๆ พูดกันทุกคน ผลกระทบที่เกิดขึ้นมีหลายอย่าง ใครโดนอะไรก็พูด ๆ กันไป ใครโดนเรื่องฝุ่น ก็พูดเรื่องฝุ่น ใครอยู่ติดถนนเขาก็จะพูดเรื่องรถ...”

(กวาง โสภา สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2556)

“...ผู้นำหมู่บ้านอ่อนแอ พอมีผลประโยชน์ก็อ่อนแอ พอมีผลประโยชน์ให้ก็เจียบแล้ว...”

(อมรศักดิ์ ปัญญาเจริญศรี สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2556)

“...คนที่ไปก็เป็นชาวบ้านนี้แหละ จะชวน ๆ กันไป เรียกกันไป นี่ก็คือหนึ่งในนั้น เป็นคนทำเอกสาร ถึงรู้มาก คนไปเยอะเพราะฝุ่นมันไปไกลถึงนั่นเลย เมื่อก่อนจะไม่มีกำแพงข้างฝาทำเรือแบบนี้ เขาเพิ่งสร้าง แต่ถึงมีไม่มีก็เหมือนเดิมเพราะลมทะเลมันแรงมันกันไม่ได้หรอก ต้นไม้ใบไม้แถวนี้เป็นสีดำเลย พอเค้าทำสแลนแล้วก็ไม่ได้ใช้ ไม่ดีขึ้น เวลาเค้าฉีบน้ำล้างหน้าทำก็ไหลลงท่อไหลลงทะเลอยู่ดี เขาบอก

ว่าเขาเก็บเรียบร้อยแล้วก็ไม่ร้อยเปอร์เซ็นต์หรอก ขนาดเราทาแป้งไม่ทำให้ไปโดนคนอื่นมันก็ยังปลิวโดนตัวเรา นับประสาอะไรกับขนถ่านหิน เขาคิดกันแค่ว่าเขามีอันนั้นคลุมอันนี้คลุม แต่จริง ๆ มันก็ปลิวอยู่ดี เขาเลือกที่จะไม่รับรู้ และเข้าใจแต่ว่าไม่ปลิว มันไม่มีที่ไหนกันดีได้ทั้งหมดหรอก ขนาดระบบปิดมันยังไม่ได้ 100% แล้วระบบเปิดมันจะได้กี่เปอร์เซ็นต์กัน...”

(กวาง โสภภ สัมภาษณ์ 20 ตุลาคม 2556)

“...ประท้วงที่น้ำมันเหมือนเป็นลม วูบเดียวก็หาย คนที่เดือดร้อนพร้อมที่จะออกมา พอออกมาแล้วก็หาย ต่างคนต่างอยู่ กลับไปทำมาหากิน ไม่ได้มีใครว่าจะมานั่งคอยตาม คอยคัดค้านได้ทุกวัน...”

(สมยศ เชี่ยวกุล สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2556)

“...จริงๆ แกนนำเขาไม่ได้มีพลัง ไม่ต้องมีเพาเวอร์อะไรหรอก คนที่พูดเก่งก็เป็นแกนนำโดยปริยาย คือเป็นชาวบ้านที่กล้าพูด เค้าย่อยกให้เป็นแกนนำเลย แล้วจริงๆ ชาวบ้านก็ไม่ได้เชื่อแกนนำมากเท่าไรหรอก เขาไปเพราะเขาได้รับผลกระทบ เขาอยากไปรู้ว่าบริษัทจะชี้แนะข้อมูลอย่างไร ไม่ได้เชื่อผู้นำเท่าที่ควรหรอก เพราะชาวบ้านแต่ละคนก็มีความรู้ความเข้าใจ พอมีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นในพื้นที่เค้าก็อยากไปรับรู้รับฟังแล้วก็ศึกษาหาข้อมูลด้วยว่าถ่านหินมันมีผลกระทบยังไง มีปัญหาอะไร ถ้าเราได้รับแล้วมันจะเป็นยังไง คือไม่ได้ขึ้นอยู่กับแกนนำหรอก ตรงนี้ขึ้นอยู่กับข้อมูลข่าวสาร ขึ้นอยู่กับการติดตามข้อมูลว่าสิ่งที่จะเกิดใหม่มันมีผลดีผลเสีย เขาจะรับฟังแค่นี้ ส่วนแกนนำเค้าจะมองว่าเป็นแค่กระบอกเสียงที่ไปบอกต่อคนอื่นว่าจะมีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นแค่นั้นแหละ...”

(เจดศักดิ์ แสงทองเจริญ 27 ตุลาคม 2556)

2. เวลาที่ประชาชนในพื้นที่รวมตัวประท้วงเป็นช่วงเวลาเย็น ซึ่งเป็นเวลาที่ประชาชนในพื้นที่ว่างจากการทำงานและเสร็จสิ้นภารกิจการหาปลา หรือเลิกงานแล้ว ทำให้จำนวนผู้เข้าร่วมชุมนุมคัดค้านมีจำนวนมากกว่า 300 คน ซึ่งนับว่ามีจำนวนมากเมื่อเทียบกับการเป็นชุมชนเล็ก ๆ ในพื้นที่ ทำให้กลุ่มประชาชนในพื้นที่มีอำนาจต่อรองกับบริษัทท่าเรือเอกชน

“...ลักษณะของคนประมงคือเวลาทำงานของชาวเล เขาจะทำงานกันตามฤดูกาล มีอบช่วงเย็นเขาไปกันได้ เพราะเขาทำงาน ตีสี่ห้า ไม่นเกินเก้าโมงก็ลงเสร็จแล้ว เป็นสาเหตุที่ทำให้มีอบเกิดช่วงเย็น...”

(อมรศักดิ์ ปัญญาเจริญศรี สัมภาษณ์ 7 กันยายน 2556)

กล่าวโดยสรุป การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอสรีราชา ตาม
 ขอบเขตการศึกษาพบว่ามีการรวมตัวชุมนุมกัน 1 ครั้ง ในวันที่ 25 มกราคม 2553 ที่บริเวณวัดใหม่
 เนินพยอม หมู่ 1 ตำบลอ่าวอุดม อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยมีวัตถุประสงค์การชุมนุมคือ
 ต้องการให้บริษัททำเรือเอกชนในพื้นที่หยุดการขนถ่ายถ่านหินและปรับปรุงพัฒนาการขนถ่ายสินค้า
 อื่น ๆ ไม่ให้มีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม การชุมนุมในครั้งนั้นมีประชาชนในพื้นที่มารวมตัวกันกว่า
 300 คน โดยมีแกนนำที่ชัดเจน 2 คน คือสมาชิกสภาเทศบาล และประธานกลุ่มประมงพื้นบ้าน ซึ่ง
 จากการค้นคว้าข้อมูลพบว่า แกนนำทั้ง 2 คนยังไม่มี การจัดระบบการเตรียมการคัดค้านถ่านหิน
 เหมือนที่พื้นที่บางปะกง ไม่มีการนำกลยุทธ์การบริหารประเด็นมาใช้อย่างชัดเจนดังเช่นในพื้นที่บางปะ
 กง ส่วนผู้ที่ทำหน้าที่เป็นตัวแทนเจรจากับราชการนั้นเป็นประชาชนในพื้นที่ที่มีทักษะที่ดีในด้านการ
 พูด พูดจาเสียงดัง กล้าแสดงออก ส่วนผู้นำตามตำแหน่งไม่ว่าจะเป็น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือ
 นักการเมืองท้องถิ่น ไม่ได้มีบทบาทในการชุมนุมประท้วงในครั้งนั้น สำหรับกลยุทธ์ที่ประชาชนในพื้นที่
 ใช้ในการต่อสู้กับบริษัททำเรือเอกชนจนสามารถทำให้บริษัทรับปากที่จะไม่ขนถ่ายสินค้าถ่านหินและ
 จะพัฒนาปรับปรุงการขนถ่ายไม่ให้มีผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมมายังประชาชนในพื้นที่ ได้แก่ กลยุทธ์
 การสร้างความเป็นหมู่คณะ ด้วยการจัดทำเสื่อยึดสกรีนข้อความคัดค้านถ่านหินให้ผู้ร่วมชุมนุมสวมใส่
 และจัดทำป้ายรณรงค์คัดค้านในการต่อต้าน กลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปาก และกลยุทธ์การ
 เจรจาต่อรอง แต่เนื่องจากแกนนำและประชาชนในพื้นที่ไม่ได้มีการนำเอากลยุทธ์บริหารประเด็นมาใช้
 จึงส่งผลให้กลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมต่าง ๆ ไม่ประสบความสำเร็จ ส่วนแรงจูงใจที่ทำให้ประชาชน
 ในพื้นที่มารวมตัวกันถึง 300 คนในการชุมนุมคัดค้านคือ ประชาชนในพื้นที่เกรงกลัวอันตรายที่เกิด
 จากถ่านหิน ส่วนใหญ่เคยได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการขนถ่ายสินค้าของบริษัททำเรือ
 เอกชน นอกจากนี้ บางส่วนยังมีความรักและหวงแหนอาชีพประมงพื้นที่ซึ่งได้รับผลกระทบจากการขน
 ถ่ายสินค้าของบริษัททำเรือเอกชนในพื้นที่ การชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลอ่าวอุดม
 อำเภอสรีราชา จังหวัดชลบุรีในครั้งนั้น สามารถเจรจากับบริษัททำเรือเอกชนรับปากหยุดขนถ่ายถ่าน
 หินได้ แต่ต่อมาไม่นานบริษัทเหล่านั้นก็กลับมาขนถ่ายถ่านหินได้ตามปกติ

ตารางที่ 1 ตารางเปรียบเทียบการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและ
ศรีราชา

หัวข้อ	พื้นที่บางปะกง	พื้นที่ศรีราชา
จำนวนครั้งการประชุม คัดค้าน	2 ครั้ง	1 ครั้ง
วันที่ การ ชุ ม นุ ม คัดค้าน	ครั้งที่ 1 วันที่ 27 มิถุนายน 2551 ครั้งที่ 2 วันที่ 28 พฤษภาคม 2555	วันที่ 25 มกราคม 2553
จำนวนผู้ร่วมชุมนุม	ครั้งที่ 1 จำนวนประมาณ 300 คน ครั้งที่ 2 จำนวนประมาณ 100 คน	จำนวนประมาณ 300 คน
ชุมนุมคัดค้านเรื่อง	ครั้งที่ 1 ชับไล่เรือขนถ่ายถ่านหิน ของบริษัทท่าเรือเอกชนที่กำลังเกิด การสันดาปบริเวณหน้าท่าเรือ และ ต้องการให้บริษัทท่าเรือเอกชนหยุด การขนถ่ายถ่านหิน ครั้งที่ 2 ต้องการให้บริษัทท่าเรือ เอกชนหยุดการขนถ่ายถ่านหิน อย่างถาวร	ต้องการให้บริษัทท่าเรือเอกชนหยุด การขนถ่ายถ่านหิน
แกนนำการประชุม คัดค้าน	มีผู้นำการประชุมที่ชัดเจน จำนวน 8 คนเป็นผู้นำท้องถิ่น ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายกษมาคมผู้เลี้ยงปลา กระพง และสมาชิกสภาเทศบาล	ไม่มีผู้สั่งการในการชุมนุมได้เด็ดขาด โดยพบผู้ที่เป็นที่เคารพของประชาชน ในพื้นที่ที่มีบทบาทที่สุดในการชุมนุม 2 ท่าน ได้แก่ สมาชิกสภาเทศบาล ประธานกลุ่มประมงพื้นบ้าน
กลยุทธ์ในการชุมนุม คัดค้าน	1.กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย 2.กลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อ ปาก	1.กลยุทธ์การสร้างความเป็นหมู่คณะ 2.กลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปาก 3.กลยุทธ์การเจรจาต่อรอง

หัวข้อ	พื้นที่บางปะกง	พื้นที่ศรีราชา
	3.กลยุทธ์การแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสม 4.กลยุทธ์การเจรจาต่อรอง 5.กลยุทธ์การสร้างที่น่าเชื่อถือ 6.กลยุทธ์การโน้มน้าวใจ 7. กลยุทธ์การชี้แนะประเด็นผ่านสื่อมวลชน	
กลวิธีในการชุมนุมคัดค้าน	1.กลวิธี : กลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชังช่วยกันเผาระวังและคอยสังเกตการณ์ ถ่ายสินค้าที่ทำเรือของบริษัทเอกชนในพื้นที่ 2.กลวิธี : นัดประชุมเพื่อหาวิธีแนวทางการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน 3.กลวิธี : เข้าร่วมเป็นเครือข่ายกลุ่มผู้คัดค้านถ่านหินในระดับจังหวัด 4.กลวิธี : มอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านส่งข่าวถึงลูกบ้าน 5. กลวิธี : โทรศัพท์ถึงเพื่อนบ้านเพื่อเชิญชวนให้ไปร่วมชุมนุม 6. กลวิธี : ประชาชนในพื้นที่ส่งข่าวถึงกันด้วยวิธีบอกปากต่อปาก 7. กลวิธี : แคนนำมอบหมายหน้าที่ให้ผู้ร่วมชุมนุมตามความเหมาะสม 8. กลวิธี : เชิญหน่วยงานราชการ	1.กลวิธี : จัดทำสื่อยึดคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน 2.กลวิธี : จัดทำป้ายคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน 3.กลวิธี : ประชาชนในพื้นที่บอกข่าวกันปากต่อปาก 4.กลวิธี : ผลักดันให้มีการทำหนังสือข้อตกลงหยุดขนถ่ายถ่านหินและให้บริษัททำเรือเอกชนลงนามแต่ไม่สำเร็จโดยฝ่ายบริษัทฯไม่ลงนาม 5.กลวิธี : มีการส่งเสียง โห่ร้อง เพื่อกดดันบริษัททำเรือเอกชนในระหว่างที่มีการพูดคุย 6.กลวิธี : ให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีบุคลิกกล้าพูด พูดเสียงดัง เป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ในการประชุมกับทำเรือเอกชน

หัวข้อ	พื้นที่บางปะกง	พื้นที่ศรีราชา
	<p>เป็นตัวกลางในการเจรจา</p> <p>9. กลวิธี : จัดทำหนังสือบันทึกข้อตกลงและผลักดันให้บริษัทลงนามเป็นลายลักษณ์อักษรโดยมีผลสำเร็จ คือฝ่ายบริษัทฯยินยอมลงนามในหนังสือบันทึกข้อตกลง</p> <p>10. กลวิธี : แคนนำจะเข้าพบประชาชนในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอเพื่อสร้างความใกล้ชิดและสร้างความเชื่อถือ</p> <p>11. กลวิธี : แคนนำจะให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ</p> <p>12. กลวิธี : ชี้ให้เห็นถึงอันตรายของถ่านหิน</p> <p>13. กลวิธี : สื่อสารวาทกรรมเรื่อง “ผู้ที่ไม่ไปชุมนุม คือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัท”</p>	
<p>แรงจูงใจที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่ไปร่วมชุมนุมคัดค้าน</p>	<p>1.ประชาชนในพื้นที่ที่มีความเกรงกลัวอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการขนถ่ายถ่านหิน</p> <p>2.ประชาชนในพื้นที่ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการดำเนินกิจการของบริษัทท่าเรือเอกชนในพื้นที่นี้มาก่อน</p> <p>3.ประชาชนในพื้นที่รักและหวง</p>	<p>1.ประชาชนในพื้นที่เกรงกลัวอันตรายที่เกิดจากถ่านหิน ส่วนใหญ่เคยได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากการขนถ่ายสินค้าของบริษัทท่าเรือเอกชน</p> <p>2.มีความรักและหวงแหนอาชีพประมง</p> <p>3. ได้รับผลกระทบและความเดือดร้อนจากปัญหามลพิษจากการขนถ่ายถ่าน</p>

หัวข้อ	พื้นที่บางปะกง	พื้นที่ศรีราชา
	<p>แผนอาชีพเลี้ยงปลากระชัง</p> <p>4.เกรงข้อครหาจากประชาชนในพื้นที่อื่น ๆ ว่าเหตุผลที่ไม่ไปร่วมชุมนุมคัดค้านเพราะมีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัท</p> <p>5.มีความเชื่อถือแกนนำที่เป็นผู้นำในการต่อต้าน</p>	<p>หิน</p>
ผลการชุมนุมคัดค้าน	<p>ครั้งที่ 1 บริษัททำเรือเอกชนให้เรือขนถ่ายถ่านหินออกนอกพื้นที่ทันทีลงนามในหนังสือขอตกลงไม่ขนถ่ายหินอีกจนกว่าจะมีมาตรการที่ประชาชนในพื้นที่พอใจ</p> <p>ครั้งที่ 2 บริษัทรับปากจะไม่ขนถ่ายถ่านหินอีกตลอดไป</p>	<p>บริษัทขนถ่ายถ่านหินที่ยังขนถ่ายไม่หมดให้แล้วเสร็จก่อน และรับปากจะไม่ขนถ่ายถ่านหินอีก</p>
สถานการณ์ ณ ปัจจุบัน (พ.ศ. 2556)	<p>ไม่มีการขนถ่ายถ่านหินในพื้นที่แล้ว</p>	<p>ยังมีการขนถ่ายถ่านหินในพื้นที่อยู่</p>

เปรียบเทียบการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา

การวิจัยเรื่อง กลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมของแกนนำประชาชนในพื้นที่ที่คัดค้านการขนถ่ายถ่านหินใน 2 พื้นที่ คือที่ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา และในพื้นที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี โดยผลการศึกษาผู้วิจัยพบความเหมือนและความแตกต่างของการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินใน 2 พื้นที่ ดังนี้

1. จำนวนครั้งในการชุมนุมประท้วง

ตามขอบเขตการวิจัยที่ได้กำหนดไว้ในการศึกษาพบว่าในพื้นที่ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เกิดเหตุการณ์ชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินทั้งหมด 2 ครั้ง คือ ในวันที่ 27 มิถุนายน 2551 และวันที่ 28 พฤษภาคม 2555 ส่วนในพื้นที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เกิดการชุมนุมคัดค้าน 1 ครั้ง ในวันที่ 25 มกราคม 2553

2. จำนวนผู้มาร่วมชุมนุมคัดค้าน

จำนวนผู้มาร่วมชุมนุมคัดค้านของทั้ง 2 พื้นที่ใกล้เคียงกัน กล่าวคือ ในพื้นที่ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีผู้มาร่วมชุมนุมครั้งที่ 1 ประมาณ 300 คน และครั้งที่ 2 ประมาณ 100 คน ในขณะที่พื้นที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชา มีประชาชนในพื้นที่มาร่วมชุมนุมคัดค้านประมาณ 300 คน เป็นจำนวนที่ใกล้เคียงกับครั้งที่ 1 ของพื้นที่บางปะกง

3. แกนนำผู้คัดค้าน

เมื่อพิจารณาถึงจำนวนของแกนนำการคัดค้านพบว่า แกนนำที่บางปะกงมีทั้งหมด 8 คน มากกว่าที่ศรีราชาที่มีแกนนำ 2 คน โดยสิ่งที่เหมือนกันของแกนนำทั้ง 2 แห่งคือ เป็นผู้ที่มีตำแหน่งและบทบาทหน้าที่ในชุมชนเช่นเดียวกัน กล่าวคือ แกนนำในพื้นที่บางปะกงคือสมาชิกสภาเทศบาลตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่ม และประธานสมาคมกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชัง ในขณะที่แกนนำของพื้นที่ศรีราชาก็เป็นสมาชิกสภาเทศบาลและประธานกลุ่มประมงพื้นบ้านเช่นเดียวกัน

4. การยอมรับแกนนำของประชาชนในพื้นที่ในพื้นที่

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกของกลุ่มประชาชนในพื้นที่ผู้ที่เคยไปร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินของทั้ง 2 พื้นที่พบว่า ประชาชนในพื้นที่ในพื้นที่บางปะกง มีการยอมรับและเชื่อถือแกนนำอย่างชัดเจน โดยประชาชนในพื้นที่จะระบุชื่อของแกนนำได้และทุกคนให้ข้อมูลเหมือนกันว่ามีแกนนำทั้งหมด 8 คน ลักษณะการกล่าวถึงมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวของแกนนำ ในขณะที่พื้นที่ศรีราชา พบว่า ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าไม่มีผู้นำที่ชัดเจนและไม่ได้มีความเชื่อถือคนใดเป็นพิเศษ ไม่ได้มีท่าทีให้ความเคารพและเชื่อมั่นแกนนำเหมือนในพื้นที่บางปะกง

5. ขบวนการเกิดการชุมนุมประท้วง

เป็นที่น่าสังเกตว่า ประชาชนในพื้นที่ทั้ง 2 พื้นที่ต่างให้ข้อมูลเชิงลึกว่าได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากบริษัทท่าเรือเอกชนที่อยู่กับพื้นที่พักอาศัยมาเป็นเวลานานแล้ว แต่ขบวนการที่ทำให้เกิดการรวมตัวชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน เพราะเกิดเหตุการณ์ไฟไหม้เรือบรรทุกถ่านหิน อันทำให้เกิดควันลอยมายังพื้นที่พักอาศัยและเกิดอาการเสบตาและจมูก ลักษณะของการไหม้ดังกล่าวทำให้เกิดประชาชนในพื้นที่ตื่นตระหนกและรวมตัวกันคัดค้าน เนื่องจากเกรงกลัวอันตรายที่เกิดขึ้น

6. กลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมที่แกนนำใช้ในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

จากการศึกษาพบว่า แกนนำในพื้นที่บางปะกงมีการใช้กลยุทธ์ที่หลากหลายกว่าและที่สำคัญคือมีการนำแนวคิดการบริหารประเด็นมาใช้อย่างชัดเจน โดยแกนนำมีการทำงานเป็นทีมจากการนัดประชุมเพื่อวางแผน และมอบหมายงานอย่างเป็นขั้นตอน ในขณะที่แกนนำในพื้นที่ศรีราชา ยังไม่ได้มีการนำแนวทางการบริหารประเด็นมาใช้อย่างเด่นชัด ไม่ได้มีการนัดประชุมเพื่อวางแผนการคัดค้านอย่างเป็นทางการระบบเหมือนแกนนำที่บางปะกงโดยกลยุทธ์ที่เป็นปัจจัยสำคัญให้การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงสำเร็จในขณะที่การคัดค้านที่ศรีราชาไม่ประสบความสำเร็จคือ กลยุทธ์การเจรจาต่อรอง ด้วยกลวิธีผลักดันให้บริษัททำเรือเอกซนยินยอมลงนามในหนังสือบันทึกข้อตกลงว่าจะไม่มีการขนถ่ายถ่านหินอีก ซึ่งกลวิธีนี้แกนนำประชาชนในพื้นที่บางปะกงสามารถดำเนินการจนประสบความสำเร็จเพราะบริษัททำเรือเอกซนในพื้นที่ยินยอมลงนามว่าจะไม่ขนถ่ายถ่านหินอีก ในขณะที่แกนนำศรีราชาไม่สามารถผลักดันให้บริษัททำเรือเอกซนในพื้นที่ลงนามในหนังสือบันทึกข้อตกลงได้เป็นผลสำเร็จ ด้วยข้อแตกต่างเรื่องการยินยอมลงนามในหนังสือบันทึกข้อตกลงหยุดขนถ่ายถ่านหินนี้เอง ที่ผู้วิจัยเห็นว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความแตกต่างของการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา และเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงประสบความสำเร็จในขณะที่การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ศรีราชาไม่ประสบความสำเร็จ

7. แรงจูงใจของประชาชนในพื้นที่ที่ไปร่วมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

จากการศึกษาพบว่า ประชาชนในพื้นที่ของทั้ง 2 พื้นที่ที่มีแรงจูงใจที่เหมือนกัน 3 เรื่องคือ เรื่องการห่วงหาอาชีวะและเรื่องกลัวอันตรายของถ่านหินอีกทั้งยังได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากบริษัททำเรือเอกซนมาก่อนหน้านี้อยู่แล้ว ส่วนในพื้นที่บางปะกงมีแรงจูงใจที่มากกว่าพื้นที่ศรีราชาคือ ประชาชนในพื้นที่ที่บางปะกงเกรงข้อครหาว่าหากไม่ร่วมชุมนุมจะถูกตำหนิว่าไม่ให้ความร่วมมือและอาจได้รับผลประโยชน์จากบริษัท นอกจากนี้ประชาชนในพื้นที่ยังมีความเชื่อถือแกนนำซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาชนในพื้นที่ในพื้นที่ศรีราชาไม่มีเด่นชัดเท่าที่บางปะกง

8. ผลสำเร็จของการชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

หากพิจารณาเฉพาะ ณ วันที่มีการชุมนุมคัดค้าน พบว่าทั้ง 2 พื้นที่สามารถเจรจาให้บริษัททำเรือเอกซนหยุดการขนถ่ายถ่านหินได้ แต่ต่างกันที่ในพื้นที่บางปะกงบริษัททำเรือเอกซนหยุดขนถ่ายถ่านหินเป็นการถาวร แต่ในพื้นที่ศรีราชานั้นพบว่าบริษัททำเรือเอกซนกลับมาขนถ่ายถ่านหินได้ตามปกติในเวลาถัดมาไม่นาน

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยเรื่อง กลยุทธ์ทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวัตถุประสงค์ทางการศึกษา เพื่อทราบถึงกลยุทธ์และกลวิธีการสื่อสารทางสังคมของแกนนำผู้คัดค้านที่ใช้ในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา และเพื่อทราบถึงแรงจูงใจของประชาชนในพื้นที่ที่ร่วมชุมนุมคัดค้าน โดยผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจาก

1. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Depth Interview) เพื่อให้ได้แหล่งข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ด้วยการคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง และใช้วิธีการอ้างอิงด้วยบุคคล (Snowball Sampling Technique) จำนวน 40 คน

2. การวิเคราะห์เอกสาร (Documentary Analysis) เพื่อเป็นแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ซึ่งประกอบด้วย

- 2.1 ข่าวตัด (NEWS Clipping) ที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา

- 2.2 เอกสารของกลุ่มแกนนำการคัดค้านที่ใช้ในการชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา

สรุปผลการวิจัย

1. แกนนำประชาชนในพื้นที่มีกลยุทธ์และกลวิธีการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินในพื้นที่บางปะกงและศรีราชาอย่างไร

ผลการวิจัยพบว่าในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา และการขนถ่ายถ่านหินที่ศรีราชา จังหวัดชลบุรี มีการนำกลยุทธ์มาใช้เหมือนแตกต่างกันออกไปซึ่งส่งผลต่อการประสบความสำเร็จอย่างเห็นได้ชัด โดยในพื้นที่บางปะกงนั้นแกนนำมีการนำกลยุทธ์การบริหารประเด็นมาใช้อย่างเป็นระบบจนสามารถคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินได้เป็นผลสำเร็จ ในขณะที่

พื้นที่ศรีราชานั้นยังไม่พบการนำแนวคิดการบริหารประเด็นมาใช้อย่างเด่นชัดจึงอาจเป็นสาเหตุให้การคัดค้านไม่ประสบความสำเร็จ โดยเมื่อวิเคราะห์การเคลื่อนไหวคัดค้านของแกนนำพื้นที่บางปะกงตามกรอบของแนวคิดการบริหารประเด็น (Issue Management) พบว่าลักษณะการคัดค้านของแกนนำเป็นไปตามขั้นตอนของการบริหารประเด็นที่ Wilcox และ Cameron (2006) ได้เสนอไว้ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ระบุประเด็น (Issues Identification) ที่จะส่งผลกระทบต่อซึ่งในที่นี้คือปัญหาการที่มีบริษัททำเรือเอกชนในพื้นที่ขนถ่ายถ่านหินซึ่งประชาชนในพื้นที่เกรงกลัวอันตรายที่เกิดจากฝุ่นและการสันดาบอันจะทำให้เกิดกลิ่นเหม็นใหม่ สร้างผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

ขั้นตอนที่ 2 วิเคราะห์ประเด็น (Issues Analysis) โดยการสอบถามความคิดเห็นกลุ่มคนที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้นำชุมชน สื่อมวลชนท้องถิ่นและประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจากการศึกษาพบว่าแกนนำมีการระดมพลังความคิด นัดประชุมหารือ คัดวิเคราะห์และหาข้อตกลงร่วมกันในการเคลื่อนไหวคัดค้านอย่างชัดเจน

ขั้นตอนที่ 3 เลือกกลยุทธ์ (Strategy Option) และขั้นตอนที่ 4 วางแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ซึ่งพบกลยุทธ์และกลวิธีที่แกนนำใช้ในการเคลื่อนไหวคัดค้าน ดังนี้

1. กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย

เป็นกลยุทธ์หนึ่งของแนวคิดการบริหารประเด็น (Issue Management) ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งที่ทำให้การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งของกลุ่มคนที่มีความเชื่อมโยงกันด้านอาชีพเลี้ยงปลากระชังซึ่งต่างก็มีความหวาดกลัวผลกระทบจากการขนถ่ายถ่านหิน นอกจากนี้แกนนำประชาชนในพื้นที่ยังได้มีการติดต่อประสานงานกับกลุ่มผู้คัดค้านถ่านหินในต่างพื้นที่ให้เข้ามาเป็นกำลังสนับสนุนผู้ที่ไปชุมนุมประท้วงการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงอีกด้วย โดยกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายประกอบด้วยกลวิธีดังต่อไปนี้

1.1 กลวิธีให้กลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชังช่วยกันเฝ้าระวังและคอยสังเกตการขนถ่ายสินค้าที่ท่าเรือของบริษัทเอกชนในพื้นที่

เป็นกลวิธีที่สนับสนุนกลยุทธ์การสร้างเครือข่ายให้มีพลังยิ่งขึ้น เนื่องจากแกนนำได้ใช้ความเกี่ยวข้องกันด้านอาชีพในการมอบหมายหน้าที่ให้ประชาชนในพื้นที่ผู้ที่มีอาชีพเลี้ยงปลากระชังหรือเป็นชาวประมงเฝ้าตรวจตราและสังเกตท่าเรือต่าง ๆ ว่ามีการขนถ่ายสินค้าที่ผิดปกติหรือไม่ หากพบสิ่งผิดปกติก็จะมีการแจ้งมายังแกนนำซึ่งเป็นนักการเมืองท้องถิ่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งมีการนัดประชุมหารืออย่างไม่เป็นทางการในช่วงเวลาตอนเย็นของช่วงที่มีเหตุการณ์ผิดปกติ โดยการนัดหมายกันนั้นจะขึ้นอยู่กับแกนนำเห็นเหมาะสม โดยส่วนใหญ่จะนัดหมายกันที่บ้านของแกนนำที่อยู่บริเวณใกล้กับท่าเรือบริษัทเอกชนที่มีการขนถ่ายถ่านหินเพื่อที่จะได้สังเกตการณ์ไปด้วยในตัว

1.2 กลวิธีนัดประชุมเพื่อหารือแนวทางการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

นับเป็นกลวิธีที่ส่งผลให้กลยุทธ์การบริหารประเด็นประสบความสำเร็จ เนื่องจากมีการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ จัดสรรบทบาทหน้าที่ของแกนนำแต่ละคนอย่างชัดเจน โดยช่วงเวลาที่ใกล้จะมีการชุมนุมประท้วง แกนนำได้มีการนัดหมายกันทุกวันในช่วงเวลาเย็น โดยเป็นการนัดหมายอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อปรึกษาหารือกันและรายงานผลการเฝ้าสังเกตการณ์และหารือถึงแนวทางการดำเนินการเพื่อขับไล่เรือที่ขนถ่ายถ่านหินให้ออกนอกพื้นที่

1.3 กลวิธีเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกลุ่มผู้คัดค้านถ่านหินในระดับจังหวัด

กลวิธีนี้ถือได้ว่าเป็นกลวิธีที่สะท้อนการมองการณ์ไกลของแกนนำได้เป็นอย่างดี เพราะนอกจากจะระดมกำลังพลประชาชนในพื้นที่แล้ว ยังสร้างเครือข่ายกลุ่มผู้สนับสนุนด้วยการเข้าร่วมกลุ่มคัดค้านถ่านหินกลุ่มอื่น ๆ ในจังหวัด ได้แก่ กลุ่มคัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหินจังหวัดฉะเชิงเทราและปราจีนบุรี โดยมีจุดยืนเดียวกันคือต่อต้านถ่านหินทั้งโรงไฟฟ้าถ่านหินและกิจการที่เกี่ยวข้องกับถ่านหินประเภทอื่น ๆ โดยกลุ่มผู้คัดค้านนี้จะช่วยเหลือกันด้านกำลังคนในการชุมนุมประท้วง กล่าวคือ เมื่อพื้นที่ได้มีการชุมนุมประท้วงก็จะรวบรวมคนในพื้นที่ใกล้เคียงเข้าร่วมสนับสนุนการชุมนุมประท้วงด้วย สำหรับการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงครั้งที่ 1 เมื่อปี พ.ศ. 2551 ก็ได้รับการสนับสนุนด้านกำลังคนจากกลุ่มผู้คัดค้านโรงไฟฟ้าถ่านหิน อำเภอนวมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทราช่วยด้วยเช่นกัน

2. กลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปาก

กลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปากถือเป็นกลยุทธ์หลักของการสื่อสารที่เหมาะสมมากกับ

รูปแบบการดำเนินชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ส่งผลให้การเคลื่อนไหวคัดค้านประสบความสำเร็จ โดยมีกลวิธีคือ

2.1 กลวิธี : มอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านส่งข่าวถึงลูกบ้าน

แกนนำได้มอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากบริษัททำเรือเอกชนเป็นผู้กระจายข่าวไปยังลูกบ้านของตน โดยผู้ใหญ่บ้านจะใช้วิธีชี้รถจักรยานยนต์ตระเวนบอกข่าวแก่ลูกบ้านของตน ซึ่งลูกบ้านได้รับข่าวแล้วก็เกิดความเชื่อถือเพราะมีความเคารพและเชื่อถือในผู้ใหญ่บ้านของตน จนเกิดการรวมตัวกันในเวลาต่อมา

2.2 กลวิธี : โทรศัพท์ถึงเพื่อนบ้านเพื่อเชิญชวนให้ไปร่วมชุมนุม

โทรศัพท์ นับว่ามีบทบาทสำคัญในการชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง โดย

แกนนำเชื่อว่า การโทรศัพท์เป็นวิธีการสื่อสารที่สะดวกและรวดเร็ว สามารถกระจายข่าวได้ทันที โดยแกนนำจะเลือกโทรศัพท์ไปยังหัวหน้ากลุ่มของแต่ละชุมชน แล้วให้หัวหน้ากลุ่มหรือผู้ใหญ่บ้านนั้น ๆ กระจายข่าวต่ออีกทอดหนึ่ง

2.3 กลวิธี :ประชาชนในพื้นที่บอกข่าวด้วยวิธีปากต่อปาก

กลวิธีนี้ เป็นกลวิธีที่ใช้มากที่สุดเพราะชุมชนตำบลบางปะกง เป็นชุมชนที่มีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น โดยเฉพาะหมู่ 11 และหมู่ 10 ที่ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของบริษัทท่าเรือเอกช่น มีลักษณะชุมชนที่ค่อนข้างแออัด บ้านเรือนแต่ละหลังตั้งอยู่ติดกัน ทำให้ผู้คนมีความใกล้ชิดกัน การสื่อสารแบบปากต่อปาก ด้วยการสื่อสารจากประชาชนในพื้นที่อีกคนไปยังอีกคนจึงเป็นกลวิธีที่ได้ผล เกิดการส่งข่าวอย่างรวดเร็ว

3. กลยุทธ์การแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสม

กลยุทธ์ในข้อนี้ นับว่าเป็นหัวใจสำคัญของขั้นตอนการบริหารประเด็นอีกขั้นตอนหนึ่ง เพราะความสำเร็จของการบริหารจัดการประเด็นนอกจากจะประเมินผลกระทบบของประเด็นแล้ว ขั้นตอนการวางแผนและออกแบบการตอบสนองก็มีส่วนสำคัญให้การขับเคลื่อนประสบความสำเร็จด้วย

3.1 กลวิธี : แกนนำมอบหมายหน้าที่ให้ผู้ร่วมชุมนุมตามความเหมาะสม

ด้วยการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบของผู้ร่วมชุมนุมให้สอดคล้องกับความถนัดของบุคคลนั้น ๆ โดยการแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบตามความสามารถและความเหมาะสมของแต่ละคน ได้แก่ หน้าที่พูดประกาศประชาสัมพันธ์ผ่านเครื่องขยายเสียง หน้าที่จัดหารถรับส่งประชาชนในพื้นที่ หน้าที่จัดเตรียมสถานที่กางเต้นท์ หน้าที่รักษาความปลอดภัย

4. กลยุทธ์การเจรจาต่อรอง

กลยุทธ์ในข้อนี้มีความสำคัญมากเพราะถือเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้การคัดค้านในพื้นที่บางปะกงประสบความสำเร็จในขณะที่พื้นที่ศรีราชาไม่ประสบความสำเร็จ เพราะแกนนำบางปะกงมีการวางแผนการเจรจาต่อรองที่รัดกุมและได้ผล โดยการรวบรวมกำลังคนไปชุมนุมกดดันบริษัทเอกชน ณ บริเวณด้านหน้าบริษัท ซึ่งถือเป็นจุดยุทธศาสตร์ ทำให้บริษัทเอกชนได้รับความเดือดร้อน ด้านแกนนำก็มีอำนาจเจรจาต่อรองมากขึ้น ในขณะที่พื้นที่ศรีราชาไปรวมตัวคัดค้านกันที่บริเวณวัด ซึ่งอยู่ห่างจากบริษัทเอกชนคูกรณี ทำให้พลังในการกดดันมีไม่มาก

4.1 กลวิธี : เชิญหน่วยงานราชการเป็นตัวกลางในการเจรจา

การเชิญให้หน่วยงานราชการเข้ามาเป็นตัวกลางนั้นเป็นแผนการทำงานหนึ่งของแกนนำกลุ่มผู้คัดค้าน เนื่องจากจะเพิ่มข้อต่อรองกับบริษัทท่าเรือเอกช่นและทำให้การชุมนุมกดดันได้ผล การมีหน่วยงาน

ราชการเข้ามารับฟัง ถือเป็นกาหนดวาระที่เป็นประเด็นผลกระทบในชุมชน สร้างความน่าสนใจให้สื่อมวลชน

4.2 กลวิธี : จัดทำหนังสือบันทึกข้อตกลงและผลักดันให้บริษัทลงนามเป็นลายลักษณ์อักษร

ปัจจัยสำคัญที่ทำให้การชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงประสบความสำเร็จ คือ การที่กลุ่มประชาชนในพื้นที่สามารถกดดันให้บริษัทท่าเรือเอกชนลงนามในหนังสือบันทึกข้อตกลงว่า บริษัทจะไม่มีกรขนถ่ายถ่านหินอีก จนกว่าบริษัทจะมีมาตรการป้องกันการขนถ่ายถ่านหินที่ประชาชนในพื้นที่พอใจ โดยหนังสือบันทึกข้อตกลงดังกล่าว ประชาชนในพื้นที่ได้ขอให้ทางราชการคือ อำเภอบางปะกงเป็นผู้จัดทำและมีการลงนามทั้ง 3 ฝ่าย คือ ตัวแทนบริษัทท่าเรือเอกชน ตัวแทนประชาชนในพื้นที่จำนวน 10 คน และตัวแทนหน่วยงานราชการ

5. กลยุทธ์การสร้างความน่าเชื่อถือ

ความน่าเชื่อถือของแกนนำ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่บางปะกงเชื่อถือและไว้วางใจในการต่อสู้ผลักดันให้บริษัทท่าเรือเอกชนหยุดการขนถ่ายถ่านหิน โดยแกนนำประชาชนในพื้นที่ในการต่อต้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงนั้นเป็นผู้ที่มีบทบาทในหมู่บ้าน เป็นที่รู้จักและเป็นที่เคารพนับถือของคนในชุมชน แกนนำทุกคนเป็นคนในพื้นที่ เกิดและเติบโตที่บางปะกง มีคนรู้จักเป็นจำนวนมาก มีฐานะที่มั่นคง คนในพื้นที่ให้การยอมรับนับถือว่าเป็นคนดี มีอำนาจ ไม่ยอมจำนนต่ออำนาจเงิน ที่สำคัญคือประชาชนในพื้นที่ให้ความเคารพนับถือ เชื่อถือไว้วางใจว่าแกนนำเหล่านี้จะปกป้องประโยชน์ของหมู่บ้านเป็นสำคัญ มีกลวิธีดังนี้

5.1 กลวิธี : แกนนำจะเข้าพบประชาชนในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอเพื่อสร้างความใกล้ชิดและสร้างความเชื่อถือ

กลวิธีนี้ เป็นวิธีที่แกนนำได้ดำเนินการตั้งแต่ก่อนหน้าที่จะมีการชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงแล้ว เนื่องจากแกนนำส่วนใหญ่ มีตำแหน่งหน้าที่เป็นนักการเมืองท้องถิ่น และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน รวมถึงหัวหน้ากลุ่มต่าง ๆ ซึ่งมีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องเข้าพบประชาชนในพื้นที่เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดี สอบถามความเป็นอยู่จึงทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความใกล้ชิด และมีความรักนับถือต่อกันมาอยู่ก่อนแล้ว ที่สำคัญในช่วงเวลาของการที่มีการรวมตัวเพื่อจะเรียกชุมนุมไปคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินของท่าเรือบริษัทเอกชน แกนนำเหล่านี้ก็เพิ่มความถี่ของการเข้าพบประชาชนในพื้นที่ให้มากขึ้น เพื่อกระตุ้นความเชื่อถือของประชาชนในพื้นที่ที่มีต่อตนให้มากขึ้น อันจะเป็นประโยชน์ต่อการเชิญชวนให้มาร่วมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินได้

5.2 กลวิธี : แกนนำจะให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ

ในพื้นที่ตำบลบางปะกง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะของ

ประชาชนในพื้นที่คือ เมื่อมีการบุญประจําหมู่บ้านมักมีการตั้งโรงทานเพื่อแจกจ่ายอาหารฟรีแก่ผู้มาร่วมงาน โดยผู้ที่มาตั้งโรงทานส่วนใหญ่จะเป็นแกนนำประชาชนในพื้นที่ที่มีบทบาทหน้าที่และเป็นผู้นำในชุมชน ซึ่งแกนนำการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินก็เป็นผู้ที่เปิดโรงทานและให้การสนับสนุนกิจกรรมที่ชุมชนจัดมาโดยตลอด ทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความเลื่อมใส ศรัทธา และเชื่อถือแกนนำมาอย่างยาวนาน

6. กลยุทธ์การโน้มน้าวใจ

แกนนำใช้หลักการโน้มน้าวใจกับประชาชนในพื้นที่ในการระดมคนไปร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน โดยให้เหตุผลว่า การคัดค้านถ่านหินเป็นการปกป้องบ้านเกิด และผู้ที่ไม่ไปร่วมถือว่าไม่รักบางปะกงและอาจมีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัทท่าเรือเอกชน เกิดวาตกรรม “ใครไม่ไปมีอบแสดงว่ารับเงินโรงงาน”

6.1 กลวิธี : ชี้ให้เห็นถึงอันตรายของถ่านหิน

แกนนำผู้คัดค้าน ใช้วิธีอ้างข้อมูลจากโรงไฟฟ้าถ่านหินแม่เมาะ ว่ามีอันตรายเป็นสิ่งที่น่ากลัวเพราะมีผลกระทบกับชีวิตและสิ่งแวดล้อมมีคนล้มตายและป่วยเป็นโรคมะเร็ง มีการเผยแพร่ทางโทรทัศน์อย่างแพร่หลาย นอกจากนี้ยังมีการกล่าวอ้างถึงการชุมนุมประท้วงถ่านหินของจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย โดยชี้ให้ประชาชนในพื้นที่คล้อยตามว่า ถ่านหินเป็นสิ่งไม่ดี เพราะหากดีประชาชนในพื้นที่ในจังหวัดอื่น ๆ คงไม่ออกประท้วงทั่วประเทศ

6.2 กลวิธี : สื่อสารวาตกรรมเรื่อง “ผู้ที่ไม่ไปชุมนุม คือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัท”

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแกนนำและประชาชนในพื้นที่ผู้ไปร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง พบปัจจัยหนึ่งที่น่าสนใจ คือ สาเหตุที่ประชาชนในพื้นที่ไปร่วมชุมนุมเพราะหากไม่ไปกลัวว่าคนอื่นจะว่าตนมีส่วนได้ส่วนเสียหรือรับเงินจากบริษัท ถ้าไม่ไปร่วมชุมนุมจะแปลกแยก ถือว่าไม่ช่วยเหลือเพื่อนในชุมชน ซึ่งการเกรงกลัวข้อครหาในเรื่องนี้เกิดจากแกนนำกลุ่มผู้คัดค้านได้พูดกับประชาชนในพื้นที่หลาย ๆ คนซ้ำ ๆ กันเมื่อมีโอกาสว่า ที่ตนเองออกมาเป็นแกนนำเพราะมีความกล้า ไม่เกรงกลัวอันตราย คนที่ไม่ออกมาเพราะมีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัท กลัวอิทธิพลการพูดเรื่องนี้ซ้ำ ๆ ในกลุ่มประชาชนในพื้นที่และเกิดการบอกต่อ จึงเกิดเป็นวาตกรรมเรื่อง “ถ้าไม่ไปชุมนุมถือว่ามีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัท”

7. กลยุทธ์การชี้แนะประเด็นผ่านสื่อมวลชน (Media Advocacy)

แกนนำการคัดค้านรู้จักและมีความใกล้ชิดกับผู้สื่อข่าวท้องถิ่นเป็นอย่างดี มีการนัดหมายสถานที่และเวลาให้มาทำข่าวในวันที่มีการชุมนุมคัดค้านที่บริเวณหน้าบริษัทเอกชนทั้ง 2 ครั้ง นอกจากนี้ยังมีการมอบเอกสารใบปลิว และข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินให้นักข่าวอีกจากการพูดคุยที่เป็นการแจ้งถึงรายชื่อของแกนนำดังกล่าวเป็นการบอกเป็นนัย ๆ กับผู้สื่อข่าวว่าเป็น

เรื่องสำคัญและน่าสนใจมาก เพราะนักการเมืองท้องถิ่นหลายคนได้เข้าร่วมการเคลื่อนไหวครั้งนี้ ทำให้ผู้สื่อข่าวสนใจติดตามสถานการณ์และเผยแพร่ข่าวให้ประชาชนในพื้นที่รับทราบ

ขั้นตอนที่ 5 ประเมินผล (Evaluation) โดยพบว่าในช่วงที่มีการแผ้วถางการชนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง แขนงนำมีการสำรวจทัศนคติ ความคิด ความต้องการของประชาชนในพื้นที่อย่างใกล้ชิด เพื่อประกอบการตัดสินใจและประเมินสถานการณ์ว่าจะเคลื่อนไหวคัดค้านอย่างไร

ในขณะที่เมื่อพิจารณาการเคลื่อนไหวคัดค้านของแกนนำในพื้นที่ศรีราชา พบว่า ลักษณะการรวมตัวของแกนนำและประชาชนในพื้นที่เป็นแบบรวดเร็ว เฉพาะหน้า ไม่มีการวางแผน ร่วมตัวกัน เพราะได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมเหมือนกันเป็นหลักเท่านั้น ไม่เข้าข่ายตามกรอบแนวความคิดของการบริหารประเด็น (Issue Management) จึงทำให้การเคลื่อนไหวยังไม่มีพลังที่เข้มแข็งพอที่จะต่อรองให้บริษัททำเรือเอกชนในพื้นที่หยุดการชนถ่ายถ่านหินตามที่ประชาชนต้องการได้ อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณารูปแบบการรวมตัวคัดค้าน ก็พบลักษณะของการใช้กลยุทธ์ต่าง ๆ ดังนี้

1. กลยุทธ์การสร้างความเป็นหมู่คณะ

ในขณะที่พื้นที่บางปะกงมีการใช้แนวทางการบริหารประเด็นในการขับเคลื่อนการคัดค้านด้วยการใช้กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายเป็นหลัก ทางด้านศรีราชายังไม่มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง เทียบเท่าที่บางปะกง โดยลักษณะการรวมตัวพบเพียงเป็นการแสดงออกถึงความเป็นหมู่คณะ ซึ่งทำให้การรวมตัวยังไม่มีพลังเข้มแข็งจนทำให้สามารถกดดันให้ยกเลิกการชนถ่ายถ่านหินได้

1.1 จัดทำเสื่อยึดคัดค้านการชนถ่ายถ่านหิน

โดยมีประชาชนในพื้นที่คนหนึ่งเป็นผู้ริเริ่มว่าให้ทำเสื่อ เพราะเห็นจากข่าวในโทรทัศน์ว่าการชุมนุมอื่น ๆ มีการใส่เสื่อยึดสกรีนข้อความคัดค้านแจกให้ผู้ชุมนุมสวมใส่ จึงคิดว่ากลุ่มของประชาชนในพื้นที่ที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชาน่าจะมีการจัดทำเสื่อยึดขึ้นมาด้วย เพื่อเวลาลงข่าวตามสื่อต่าง ๆ จะได้น่าสนใจ สวยงาม และมีพลัง โดยคิดและริเริ่มทำในวันที่มีการชุมนุมกันคือวันที่ 25 มกราคม 2553 นับว่าเป็นการคิดและทำงานภายในวันเดียว โดยงบประมาณได้มาจากการเรียไรเงินจากกลุ่มประชาชนในพื้นที่ที่มีความประสงค์จะบริจาค

1.2 จัดทำป้ายคัดค้านการชนถ่ายถ่านหิน

นอกจากเสื่อยึดสกรีนข้อความคัดค้านการชนถ่ายถ่านหินแล้ว กลุ่มผู้คัดค้านยังได้ทำป้ายรณรงค์คัดค้านและต่อต้านการชนถ่ายถ่านหินด้วย โดยได้จัดทำเองเหมือนการจัดทำเสื่อยึด มีการคิดคำและข้อความเอง และไปว่าจ้างร้านป้ายในพื้นที่จัดทำโดยใช้งบประมาณที่เรียไรเงินกัน โดยตัวอย่างข้อความที่ใช้ในการคัดค้านการชนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชา มี ได้แก่ คนอ่าวอุดมรักถิ่นนี้ อย่ามาดูหมิ่นสร้างมลพิษ ทุกคนรักชีวิต ไม่เอามลพิษถ่านหิน บอกร้อยครั้ง ยังไม่เคยทำเลยสักครั้ง และ ชุมชนอ่าวอุดม ไม่เอาถ่านหิน

2. กลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปาก

เป็นกลยุทธ์ที่มีความเหมาะสมกับวิถีการดำเนินชีวิตเหมือนกับที่บางปะกง ปัจจัยที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่รวมตัวกันได้คือการสื่อสารกันอย่างฉับไวรวดเร็ว โดยเป็นการบอกข่าวและชักชวนกันแบบปากต่อปาก โดยมีกลวิธีคือ

2.1 กลวิธี : ประชาชนในพื้นที่บอกข่าวกันปากต่อปาก

โดยเป็นการบอกข่าวและชักชวนกันแบบปากต่อปาก กล่าวคือ เมื่อประชาชนในพื้นที่คนหนึ่งทราบข่าวว่าจะมีการรวมตัวกันเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินของบริษัทท่าเรือเอกชนที่บริเวณวัดใหม่เนินพยอม ซึ่งเป็นวัดที่ตั้งอยู่ในชุมชนหมู่ 1 บ้านอ่าวอุดม ประชาชนในพื้นที่คนนั้นก็ได้ส่งข่าวด้วยการบอกต่อไปยังประชาชนในพื้นที่อีกคนหนึ่ง และบอกต่อกันไปเป็นทอด ๆ อย่างรวดเร็ว เมื่อประชาชนในพื้นที่ทราบข่าวจึงได้มารวมตัวกันอย่างพร้อมเพรียง

3. กลยุทธ์การเจรจาต่อรอง

แม้ว่าพื้นที่ศรีราชาได้มีการพยายามกันให้บริษัทเอกชนลงนามในหนังสือยินยอมยกเลิกขนถ่ายถ่านหิน แต่ก็ไม่ประสบความสำเร็จเหมือนพื้นที่บางปะกง โดยมีกลวิธีดังต่อไปนี้

3.1 ผลักดันให้มีการทำหนังสือขอตกลงหยุดขนถ่ายถ่านหินและให้บริษัทท่าเรือเอกชนลงนามแต่ไม่ประสบความสำเร็จ

หนังสือบันทึกข้อตกลงร่วมกันระหว่างประชาชนในพื้นที่และบริษัทท่าเรือเอกชนเป็นหนังสือที่ร่างขึ้นมาง่าย ๆ ในวันที่มีการชุมนุมคัดค้าน คือวันที่ 25 มกราคม 2553 โดยมีข้อความระบุว่าบริษัทท่าเรือเอกชนทั้ง 3 บริษัทจะระงับหยุดขนถ่ายถ่านหินภายในวันที่ 31 มกราคม 2556 และจะมีมาตรการจัดการด้านสิ่งแวดล้อมในการขนถ่ายสินค้าทุกประเภทให้ดีขึ้นไม่ให้มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมต่อประชาชนในพื้นที่อีก แต่บริษัทท่าเรือเอกชนทั้ง 3 บริษัทไม่ยินยอมลงนาม ซึ่งอาจเป็นเพราะทางบริษัทเอกชนไม่ได้รับความเดือดร้อนหรือไม่ได้รับผลกระทบจากการคัดค้านของประชาชนในพื้นที่ เพราะผู้ชุมนุมไปรวมตัวชุมนุมกันที่บริเวณวัดไม่กระทบกระเทือนการทำงานของบริษัทเอกชนแต่อย่างใด

3.2 มีการส่งเสียง โห่ร้อง เพื่อกดดันบริษัทท่าเรือเอกชนในระหว่างที่มีการพูดคุย

การรวมตัวกันของประชาชนในพื้นที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชากว่า 300 คนในวันที่ 25 มกราคม 2553 มีลักษณะเช่นเดียวกับการรวมตัวประท้วงในที่อื่น ๆ คือมีการส่งเสียงดัง ปลูกกระดุม แสดงการคัดค้านอย่างชัดเจน แหล่งข้อมูลเล่าว่า บรรยากาศในวันที่มีการชุมนุมประท้วงคึกคักและชุลมุนมาก เนื่องจากไม่มีใครเป็นแกนนำที่ชัดเจน ทุกคนพูดและทำตามที่ตนเองต้องการ แต่เมื่อมีต้นเสียงโห่ร้องคัดค้านเสียงดังขึ้น กลุ่มประชาชนในพื้นที่ก็จะพร้อมใจกันขานรับอย่างเสียงดัง โดยเฉพาะคำว่า “ไม่เอา ไม่เอา” จะถูกใช้มากที่สุดในการชุมนุมคัดค้านวันนั้น

3.3 ให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีบุคคลิกล้ำพุด พุดเสียงดัง เป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ในการประชุมกับท่าเรือเอกชน

ตามที่ได้กล่าวไว้ในตอนต้นว่า การชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่อำเภอศรีราชาไม่มีใครเป็นแกนนำที่ชัดเจน พบเพียงกลุ่มหัวหน้าและบุคคลที่เป็นตัวแทนไปร้องเรียนราชการเมื่อได้รับผลกระทบจากบริษัทท่าเรือเอกชน แต่ก็ยังไม่มีอำนาจเด็ดขาดหรือมีพลังในการเรียกร้องตัวประชาชนในพื้นที่ได้ โดยจากการสัมภาษณ์แหล่งข้อมูล พบว่า เมื่อไม่มีแกนนำที่ชัดเจนเช่นนี้ประชาชนในพื้นที่จึงใช้วิธีเปิดกว้างให้ใครที่ต้องการแสดงความคิดเห็นได้มีโอกาสพุด และมีโอกาสเข้าไปเจรจาในการประชุม 3 ฝ่ายเมื่อวันที่ 25 มกราคม 2553 ซึ่งเป็นวันที่มีการชุมนุมประท้วงได้เลย โดยไม่ต้องมีการชุมนุมนอกรอบเพื่อคัดออกคนเหมือนในการประท้วงที่พื้นที่อื่น ๆ โดยประชาชนในพื้นที่เล่าว่า คนที่เป็นคณะผู้แทนเจรจาของประชาชนในพื้นที่ 8 คนนั้น เป็นกลุ่มคนที่ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมทั้งหมด และเป็นคนที่พุดจาฉะฉาน พุดจาเสียงดัง มีบุคคลิกไม่ยอมคน โดยประชาชนในพื้นที่เชื่อว่าจะสามารถเจรจาท่องรองกับบริษัทท่าเรือเอกชนได้เป็นผลสำเร็จ

ตารางที่ 2 ตารางแสดงกลยุทธ์และกลวิธีการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงโดยสรุป

กลยุทธ์	กลวิธี
1.กลยุทธ์การสร้างเครือข่าย	<p>1.กลวิธี : กลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชังช่วยกันเผ่าระวังและคอยสังเกตการขนถ่ายสินค้าที่ทำเรือของบริษัทเอกชนในพื้นที่</p> <p>2.กลวิธี : นัดประชุมเพื่อหารือแนวทางการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน</p> <p>3.กลวิธี : เข้าร่วมเป็นเครือข่ายกลุ่มผู้คัดค้านถ่านหินในระดับจังหวัด</p>
2.กลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปาก	<p>1.กลวิธี : มอบหมายให้ผู้ใหญ่บ้านส่งข่าวถึงลูกบ้าน</p>

กลยุทธ์	กลวิธี
	<p>2. กลวิธี : โทรศัพท์ถึงเพื่อนบ้านเพื่อเชิญชวนให้ไปร่วมชุมนุม</p> <p>3. กลวิธี : ประชาชนในพื้นที่ส่งข่าวถึงกันด้วยวิธีบอกปากต่อปาก</p>
3.กลยุทธ์การแบ่งหน้าที่ตามความเหมาะสม	1. กลวิธี : แคนนำมอบหมายหน้าที่ให้ผู้ร่วมชุมนุมตามความเหมาะสม
4.กลยุทธ์การเจรจาต่อรอง	<p>1.กลวิธี : เชิญหน่วยงานราชการเป็นตัวกลางในการเจรจา</p> <p>2.กลวิธี : จัดทำหนังสือบันทึกข้อตกลงและผลักดันให้บริษัทลงนามเป็นลายลักษณ์อักษรได้เป็นผลสำเร็จ</p>
5.กลยุทธ์การสร้างความน่าเชื่อถือ	<p>1. กลวิธี : แคนนำจะเข้าพบประชาชนในพื้นที่อย่างสม่ำเสมอเพื่อสร้างความใกล้ชิดและสร้างความเชื่อถือ</p> <p>2. กลวิธี : แคนนำจะให้การสนับสนุนกิจกรรมของชุมชนอย่างสม่ำเสมอ</p>
6.กลยุทธ์การโน้มน้าวใจ	<p>1. กลวิธี : ชี้ให้เห็นถึงอันตรายของถ่านหิน</p> <p>2. กลวิธี : สื่อสารวาทกรรมเรื่อง “ผู้ที่ไม่ไปชุมนุมคือผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัท”</p>

ตารางที่ 3 ตารางแสดงกลยุทธ์และกลวิธีการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ศรีราชา

โดยสรุป

กลยุทธ์	กลวิธี
1.กลยุทธ์การสร้างความเป็นหมู่คณะ	1.กลวิธี : จัดทำเสื่อยึดคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน 2.กลวิธี : จัดทำป้ายคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน
2.กลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปาก	1.กลวิธี : ประชาชนในพื้นที่บอกข่าวกันปากต่อปาก
3.กลยุทธ์การเจรจาต่อรอง	1.กลวิธี : ผลักดันให้มีการทำหนังสือข้อตกลงหยุดขนถ่ายถ่านหินและให้บริษัททำเรือเอกชนลงนาม แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ เนื่องจากบริษัททำเรือเอกชนไม่ยินยอมลงนาม 2.กลวิธี : มีการส่งเสียง โห่ร้อง เพื่อกดดันบริษัททำเรือเอกชนในระหว่างที่มีการพูดคุย 3.กลวิธี : ให้ประชาชนในพื้นที่ที่มีบุคลิกกล้าพูด พูดเสียงดัง เป็นตัวแทนของประชาชนในพื้นที่ในการประชุมกับทำเรือเอกชน

ส่วนที่ 2 แรงจูงใจใดที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่มาร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา

ผลการวิจัยพบว่าในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลบางปะกง อำเภอ บางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา และการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชา จังหวัดชลบุรี เกิดขึ้นได้นั้นเป็นเพราะประชาชนในพื้นที่มีแรงจูงใจในการไปร่วมชุมนุมคัดค้านหลายปัจจัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แรงจูงใจของประชาชนในพื้นที่ที่มาร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง

1.1 เกรงกลัวอันตรายที่อาจเกิดขึ้นจากการชนถ่ายถ่านหิน

จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่มีทัศนคติด้านลบกับถ่านหิน เกรงกลัวอันตรายที่จะกระทบต่อสุขภาพจากการหายใจเอาฝุ่นละอองเข้าไป และจากการปนเปื้อนของถ่านหินที่อาจตกลงสู่น้ำบางปะกง โดยผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่ได้อ้างอิงถึงข้อมูลของโทษจากถ่านหินกรณีแม่เมาะเป็นส่วนใหญ่ มีความรู้สึกเกรงกลัวว่าจะได้รับอันตรายเหมือนกรณีแม่เมาะที่เคยปรากฏเป็นข่าว

1.2 ได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากบริษัททำเรือเอกชนที่ชนถ่ายถ่านหิน

มาก่อนหน้านี้อยู่เป็นประจำจนเกิดเป็นความเอือมระอาและต้องการให้มีการปรับปรุงแก้ไขปัญหา

เนื่องจากทำเรือเอกชนที่ประชาชนในพื้นที่รวมตัวกันคัดค้านการชนถ่านหิน อยู่ติดกับชุมชนซึ่งเป็นชุมชนแออัด ด้วยระยะทางที่ใกล้รั้วติดกัน ทำให้การดำเนินธุรกิจของบริษัทส่งผลกระทบต่อชุมชน ทั้งเรื่องฝุ่น กลิ่น เสียง ซึ่งประชาชนในพื้นที่ได้รับผลกระทบอยู่เป็นประจำ บริษัทไม่สามารถแก้ไขปัญหาให้หมดไปได้ ประชาชนในพื้นที่จึงเกิดความเอือมระอา และมีทัศนคติที่ไม่ดีต่อบริษัท ถือเป็นชนวนหนึ่งที่ทำให้เกิดความไม่พอใจจนเกิดการรวมตัวคัดค้านขึ้น

1.3 รักและหวงแหนอาชีพของตนเองและอาชีพของคนในชุมชนคืออาชีพ

เลี้ยงปลากระชังในแม่น้ำ เกรงว่าจะได้รับผลกระทบ

เนื่องจากชุมชนเทศบาลต.บางปะกง เป็นชุมชนที่มีอาชีพเลี้ยงปลากระชังในกระชัง โดยมีการตั้งเป็นชมรมอย่างเป็นทางการชื่อสมาคมกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชังกลุ่มแม่น้ำบางปะกง ที่มีสมาชิกกว่า 300 ราย ลักษณะของอาชีพเป็นการสร้างกระชังปลาในแม่น้ำผูกเป็นแพต่อกัน และนำลูกปลากระชังไปเพาะเลี้ยงส่งจำหน่ายทั่วประเทศ ถือเป็นอาชีพที่ทำรายได้เป็นอย่างดีของคนในชุมชน ตำแหน่งที่ตั้งของกระชังปลาก็จะอยู่ริมแม่น้ำบางปะกง แม่น้ำสายเดียวกับที่มีการชนถ่ายถ่านหินค่านานาชนิด หนึ่งในนั้นคือสินค้าน้ำถ่านหิน กลุ่มผู้เลี้ยงปลาจึงมีความเกรงกลัวว่าการชนถ่ายถ่านหินจะสร้างผลกระทบแก่อาชีพของตน หากมีเศษถ่านหินร่วงหล่นลงแม่น้ำระหว่างที่เรือแล่นผ่าน หรือระหว่างที่มีการชนถ่ายถ่านหินขึ้นจากเรืออาจทำให้เศษถ่านหินร่วงหล่นลงแม่น้ำทำให้เกิดการปนเปื้อนจนทำให้ปลาที่เลี้ยงไว้ได้รับผลกระทบ ซึ่งผลกระทบด้านอาชีพนี้ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้กลุ่มประชาชนในพื้นที่รวมตัวกันคัดค้านการชนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง เพราะเป็นเรื่องของปากท้อง อาชีพที่ชุมชนหวงแหน เป็นเรื่องของการอยู่รอดหาเลี้ยงชีพ จึงเป็นปัจจัยสำคัญของการต่อต้านครั้งนี้

1.4 เกรงข้อครหาว่าถ้าไม่ไปจะมีคนบอกว่ามีส่วนได้ส่วนเสียกับบริษัท

จากการสัมภาษณ์ผู้เข้าร่วมชุมชนคัดค้านการชนถ่ายถ่านหินที่บางปะกง พบว่ามีบางกลุ่มที่เข้าร่วมเพราะเกรงข้อครหาว่าไม่มีความทุกข์ร้อนกับปัญหาส่วนรวมที่ชาวชุมชนได้รับ หรืออาจมีผลประโยชน์กับบริษัททำเรือเอกชนจึงไม่ออกมาแสดงพลังต่อต้าน

1.5 มีความเชื่อถือแกนนำที่เป็นผู้นำในการคัดค้าน

ปัจจัยที่น่าสนใจปัจจัยหนึ่งที่พบจากการสัมภาษณ์คือ การที่ประชาชนในพื้นที่ไปร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงนั้น เพราะมีความเชื่อมั่นและเชื่อถือในตัวแกนนำชุมนุม อันประกอบไปด้วย กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาเทศบาล นายกสมาคมกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระพงกลุ่มแม่น้ำบางปะกง และแกนนำผู้มีบทบาทอื่น ๆ จำนวนรวมประมาณ 10 คน ที่มีความเกี่ยวข้องกันด้านอาชีพและเครือญาติ เป็นผู้ที่มีบทบาทในสังคม ได้รับการยอมรับเชื่อถือ ผู้ให้สัมภาษณ์บางท่านระบุว่า เชื่อใจว่าแกนนำเป็นบุคคลสุจริต ทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ไม่รับเงินจากนายทุนจึงมีความเชื่อใจ เมื่อถูกเชิญชวนให้เข้าร่วมชุมนุมจึงเต็มใจที่จะเข้าร่วมอย่างเต็มที่ และอีกสาเหตุหนึ่งที่น่าสนใจคือ กลุ่มแกนนำในการชุมนุมครั้งนี้ เคยได้รับการยอมรับจากประชาชนในพื้นที่มาก่อนเมื่อครั้งการชุมนุมประท้วงการสร้างโรงไฟฟ้าถ่านหินในเขต ต. เขาหิน เมื่อปี 2551 ครั้งนั้นการต่อต้านเป็นผลสำเร็จ ซึ่งเป็นการประท้วงครั้งใหญ่ของชาวบางปะกง จากประสบการณ์ในครั้งนั้นทำให้ประชาชนในพื้นที่เกิดความเชื่อถือและไว้วางใจแกนนำกลุ่มเดิมว่าจะสามารถนำพากลุ่มชุมชนเรียกร้องให้บริษัททำเรือเอกขนหยุดขนถ่ายถ่านหินได้

2. แรงจูงใจของประชาชนในพื้นที่ที่มาร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ศรีราชา

2.1 เกรงกลัวอันตรายที่เกิดจากถ่านหิน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแหล่งข้อมูล เป็นที่น่าแปลกใจว่า ประชาชนในพื้นที่ผู้ไปร่วมชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชา ส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับถ่านหิน การบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับถ่านหินจะเป็นในลักษณะของการระบุว่าถ่านหินเป็นสิ่งที่ไม่มีดี แต่ไม่สามารถอธิบายว่าไม่ดีเพราะอะไร ผู้ให้สัมภาษณ์ส่วนใหญ่จะกล่าวถึงข่าวที่น่าเสียดผ่านทางสื่อมวลชนและจากข่าวการประท้วงถ่านหินในพื้นที่อื่น ๆ และมีความเข้าใจและความรู้สึกที่ว่าถ่านหินเป็นสิ่งที่ไม่มีดี เพราะถ้าหากดี คนอื่น ๆ คงไม่มีประท้วงขับไล่ถ่านหินเหมือนที่ข่าวนำเสนอ

2.2 ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหามลพิษจากการขนถ่ายถ่านหิน

นอกจากการหวาดกลัวอันตรายของถ่านหินเพราะรับข่าวสารจากสื่อมวลชนแล้ว ประชาชนในพื้นที่ในตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชายังประสบความเดือดร้อนจากฝุ่นของถ่านหินขณะมีการขนถ่ายโดยตรง เนื่องด้วยพื้นที่พักอาศัยของประชาชนในพื้นที่อยู่บริเวณปากอ่าวซึ่งอยู่ในทิศทางที่ลมจะพัดเอาฝุ่นละอองจากหน้าท่าเรือมายังชุมชนได้ โดยที่ผ่านมาก่อนที่จะมีการรวมตัวคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินนี้ ประชาชนในพื้นที่เล่าว่า ก็รับผลกระทบด้านฝุ่นมาโดยตลอด เมื่อปัญหาสะสมและยาวนานประกอบกับเกิดเหตุการณ์เรือโปะขนถ่านหินไฟไหม้กลางทะเล เกิดควันและกลิ่นเหม็นฉุนรุนแรงพัดมาทางประชาชนในพื้นที่ จึงเกิดความไม่พอใจอย่างรุนแรง เป็นชนวนของการรวมตัวคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ตำบลอ่าวอุดม อำเภอศรีราชาในที่สุด

2.3 หวงแหวนอาชีพประมงพื้นบ้าน

นอกจากเรื่องปัญหามลพิษฝุ่นละอองจากการขนถ่ายสินค้าแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องผลกระทบด้านอาชีพประมงพื้นบ้านของชาวอำเภอดุสิต เนื่องจากชุมชนที่อาศัยอยู่ติดทะเลและใกล้กับท่าเรือของบริษัทเอกชนต่าง ๆ ส่วนใหญ่มีอาชีพประมงพื้นบ้านทั้งสิ้น ลักษณะการทำประมงพื้นบ้านมีทั้ง จับปลา ล้อมอวนปลา อวนกุ้ง อวนปู ไตหมึก จากการลงสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์เชิงลึกกับแหล่งข้อมูล ผู้วิจัยพบว่า เมื่อมีการก่อสร้างท่าเรือและมีเรือสินค้าเข้ามาในพื้นที่จำนวนมากขึ้น ได้ส่งผลกระทบต่ออาชีพประมงพื้นบ้านอย่างมาก โดยประชาชนในพื้นที่เล่าว่า เมื่อมีการสร้างสะพานปลาที่ชายฝั่งทำให้ชาวประมงต้องอ้อมเรือเพื่อไปหาปลาไกลขึ้นเพราะมีสะพานปลาขวางอยู่ เมื่อต้องอ้อมเรือไกลขึ้นส่งผลให้ต้นทุนในการหาปลาสูงขึ้นเนื่องจากเบื่อน้ำมันเชื้อเพลิง อีกทั้งเรือสินค้าที่เข้ามาทอดสมอก็กทำให้สัตว์น้ำลดลงเพราะเป็นการรบกวนที่อยู่อาศัยของสัตว์น้ำ นอกจากนี้เศษของสินค้าที่ร่วงหล่นลงทะเลก็เป็นมลพิษด้านสิ่งแวดล้อมต่อผืนทะเลอีกด้วย

เปรียบเทียบการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา

การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชา มีความเหมือนและแตกต่างกันดังนี้

1. จำนวนครั้งในการชุมนุมประท้วง

ในพื้นที่บางปะกงเกิดเหตุการณ์ชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินทั้งหมด 2 ครั้ง คือ ในวันที่ 27 มิถุนายน 2551 และวันที่ 28 พฤษภาคม 2555 ส่วนในพื้นที่ศรีราชา เกิดการชุมนุมคัดค้าน 1 ครั้ง ในวันที่ 25 มกราคม 2553

2. จำนวนผู้มาร่วมชุมนุมคัดค้าน

จำนวนผู้มาร่วมชุมนุมคัดค้านของทั้ง 2 พื้นที่ใกล้เคียงกัน คือ ประมาณ 300 คน

3. แกนนำผู้คัดค้าน

แกนนำที่บางปะกงมีทั้งหมด 8 ท่านมากกว่าที่ศรีราชาที่มีแกนนำ 2 ท่าน โดยสิ่งเหมือนกันของแกนนำทั้ง 2 แห่งคือ เป็นผู้ที่มีตำแหน่งและบทบาทหน้าที่ในชุมชนเช่นเดียวกัน กล่าวคือ แกนนำในพื้นที่บางปะกงคือสมาชิกสภาเทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำกลุ่ม และประธานสมาคมกลุ่มผู้เลี้ยงปลากระชัง ในขณะที่แกนนำของพื้นที่ศรีราชาก็เป็นสมาชิกสภาเทศบาลและประธานกลุ่มประมงพื้นบ้านเช่นเดียวกัน หากแต่แตกต่างกันที่แกนนำบางปะกงมีการใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการประเด็นโดยการสร้างความน่าเชื่อถือให้ประชาชนในพื้นที่ที่ยอมรับมากกว่าที่ศรีราชา

4. การยอมรับแกนนำของประชาชนในพื้นที่ในพื้นที่

ประชาชนในพื้นที่บางปะกง มีการยอมรับและเชื่อถือแกนนำอย่างชัดเจน โดย

ประชาชนในพื้นที่จะระบุชื่อของแกนนำได้และทุกคนให้ข้อมูลเหมือนกันว่ามีแกนนำทั้งหมด 8 ท่าน ลักษณะการกล่าวถึงมีความเชื่อมั่นและศรัทธาในตัวของแกนนำ ในขณะที่พื้นที่ศรีราชา พบว่า ประชาชนในพื้นที่ส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าไม่มีผู้นำที่ชัดเจนและไม่ได้มีความเชื่อถือคนใดเป็นพิเศษ ไม่ได้มีท่าทีให้ความเคารพและเชื่อมั่นแกนนำเหมือนในพื้นที่บางปะกง

5. ขบวนการเกิดการชุมนุมประท้วง

เกิดจากเหตุการณ์ไฟไหม้เรือบรรทุกถ่านหินเหมือนกันทั้ง 2 พื้นที่

6. กลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมที่แกนนำใช้ในการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

แกนนำในพื้นที่บางปะกงมีการนำเอาการบริหารจัดการประเด็น (Issue Management) มาใช้ในการขับเคลื่อนคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินอย่างชัดเจน ต่างจากแกนนำในพื้นที่ศรีราชาที่รวมตัวกันคัดค้านเพราะรับความเดือดร้อนเป็นหลัก โดยยังไม่มีกรรมการนำเอากลยุทธ์ด้านการบริหารจัดการประเด็นมาดำเนินการ ส่งผลให้การเคลื่อนไหวคัดค้านยังไม่ประสบความสำเร็จ

7. แรงจูงใจของประชาชนในพื้นที่ที่ไปร่วมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

ประชาชนในพื้นที่ของทั้ง 2 พื้นที่มีแรงจูงใจที่เหมือนกัน 3 เรื่องคือ เรื่องการหวงแหนอาชีพ และเรื่องกลัวอันตรายของถ่านหินอีกทั้งยังได้รับผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากบริษัทท่าเรือเอกชนมาก่อนหน้านี้อยู่แล้ว ส่วนในพื้นที่บางปะกงมีแรงจูงใจที่มากกว่าพื้นที่ศรีราชาคือ ประชาชนในพื้นที่ที่บางปะกงเกรงข้อครหาว่าหากไม่ร่วมชุมนุมจะถูกตำหนิว่าไม่ให้ความร่วมมือและอาจได้รับผลประโยชน์จากบริษัท นอกจากนี้ประชาชนในพื้นที่ยังมีความเชื่อถือแกนนำซึ่งเป็นสิ่งที่ประชาชนในพื้นที่ในพื้นที่ศรีราชาไม่มีเด่นชัดเท่าที่บางปะกง

8. ผลสำเร็จของการชุมนุมคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

พื้นที่บางปะกงมีการหยุดการขนถ่ายถ่านหินอย่างถาวรในขณะที่พื้นที่ศรีราชากลับมาขนถ่ายถ่านหินได้ตามปกติ โดยสาเหตุที่ทำให้พื้นที่บางปะกงไม่มีการกลับมาขนถ่ายถ่านหินอีกเพราะแกนนำผู้คัดค้านได้ใช้กลยุทธ์การบริหารประเด็นมารับมือสถานการณ์ได้อย่างเป็นระบบ โดยประชาชนในพื้นที่มีการเฝ้าระวังโดยแบ่งหน้าที่กันตรวจตราหน้าท่าเรือของบริษัทเอกชนอยู่เสมอ นอกจากนี้ยังประสบความสำเร็จในการใช้กลยุทธ์เจรจาต่อรอง โดยสามารถผลักดันให้บริษัทเอกชนลงนามในหนังสือข้อตกลงหยุดการขนถ่ายถ่านหินอย่างเป็นลายลักษณ์อักษร ในขณะที่ทางศรีราชาไม่ได้เฝ้าระวังเหมือนที่บางปะกงประกอบกับบริษัทท่าเรือเอกชนไม่ยินยอมลงนามในหนังสือหยุดขนถ่ายถ่านหินตามที่ประชาชนเรียกร้อง

การอภิปรายผล

จากการศึกษาผลการวิจัยพบว่าการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาเกิดจากพลังต่อต้านของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่เป็นหลัก โดยมีสาเหตุการคัดค้านที่เหมือนกันทั้ง 2 พื้นที่คือได้รับผลกระทบทางสุขภาพด้านสิ่งแวดล้อมในเรื่องฝุ่นและกลิ่น ประกอบกับเกรงกลัวว่าการขนถ่ายถ่านหินทางเรือจะสร้างผลกระทบต่ออาชีพการประมงพื้นบ้าน นอกจากนี้ยังพบว่าชนวนที่ทำให้เกิดการรวมตัวคัดค้านขับไล่เรือขนถ่ายหินยังเหมือนกันทั้ง 2 พื้นที่อีกด้วย คือมีสาเหตุเกิดจากเรือที่บรรทุกถ่านหินที่จอดรอการขนถ่ายอยู่ที่หน้าท่าเรือใกล้กับที่อยู่อาศัยของประชาชนในพื้นที่ เกิดการประทุ มีกลิ่นเหม็นไหม้ สร้างความหวาดกลัวแก่ประชาชนในพื้นที่จึงเกิดการรวมตัวประท้วงคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินในที่สุด ซึ่งการขับเคลื่อนต่อต้านภาคธุรกิจผู้ประกอบการการขนถ่ายถ่านหินของประชาชนในพื้นที่ในครั้งนี้ เป็นรูปแบบหนึ่งของการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movement) ที่แกนนำและประชาชนในพื้นที่มีความสามารถในการประสานเชื่อมโยงวิถีชีวิต นำปัญหาส่วนตัวและปัญหาส่วนรวมมารวมเข้าด้วยกันในการเคลื่อนไหวเรียกร้องความเป็นธรรม โดยเป้าหมายหลักไม่ได้อยู่ที่การล้มล้างหรือช่วงชิงอำนาจของอีกฝ่าย แต่ต้องการความเสมอภาคเท่าเทียมไม่ให้อีกฝ่ายมาเบียดเบียนสร้างผลกระทบให้ตน (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540) สอดคล้องกับผลงานวิจัยของพวงพนา คุณวัฒน์ เรื่อง การสื่อสารสาธารณะของกลุ่มประชาชนในพื้นที่ผู้คัดค้านเขื่อนปากมูลก็พบว่า กลุ่มประชาชนในพื้นที่ผู้คัดค้านมีลักษณะของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ที่ไม่มุ่งเน้นการโค่นล้มอำนาจรัฐแต่เป็นการสื่อสารเพื่อปกป้องสิทธิชุมชน

การเคลื่อนไหวทางสังคมแนวใหม่ (New Social Movement) ในครั้งนี้ได้ใช้รูปแบบและวิธีการของการสื่อสารทางสังคมซึ่งเป็นการสื่อสารที่ใช้การสื่อสารสาธารณะและการบริหารประเด็นมาใช้เพื่อการขับเคลื่อนประเด็นทางสังคม หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า การสื่อสารเพื่อการพัฒนายุคใหม่ สอดคล้องกับที่กาญจนา แก้วเทพ ให้คำจำกัดความว่า การสื่อสารทางสังคมเป็นลักษณะของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (กาญจนา แก้วเทพ, 2556) โดยการใช้การสื่อสารสาธารณะ (Public Communication) เป็นการสื่อสารเพื่อเคลื่อนไหวและเปลี่ยนแปลงทางสังคม ที่เกิดจากการสื่อสารแบบจงใจ เป็นการเกิดจากความตั้งใจของผู้สื่อสารที่ต้องการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information) และการโน้มน้าว (Persuasive) ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรม (กิตติ กันภัย, 2543) ผสมผสานกับแนวคิดเรื่องการบริหารประเด็น (Issue Management) อันเป็นวิธีการเชิงรุกเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขและป้องกันไม่ให้เกิดภาวะวิกฤต ให้ความสำคัญกับการจัดการนโยบายสาธารณะและประชาคมที่เกี่ยวข้อง (รุ่งนภา พิตรปรีชา, 2548) สอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องกลยุทธ์การบริหารประเด็นเพื่อผลักดันพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 โดยจตุพร ปริญญากุล ที่พิสูจน์

แนวคิดของการบริหารประเด็น (Issue Management) ที่ให้ความสำคัญกับนโยบายสาธารณะและการใช้กลยุทธ์การบริหารประเด็นนั้นสามารถผลักดันให้พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551 ประสบความสำเร็จ

ในส่วนกลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมที่แกนนำผู้คัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาใช้ในการขับเคลื่อนการเคลื่อนไหวนั้นพบว่ามีความเหมือนและต่างกันโดย กลยุทธ์หลักที่ใช้คือกลยุทธ์การสร้างเครือข่าย และกลยุทธ์การสร้างความเป็นหมู่คณะ ที่แกนนำได้ใช้เครือข่ายทางด้านอาชีพประมงพื้นบ้านเป็นพลังสำคัญในการขับเคลื่อนการคัดค้าน สอดคล้องกับที่กาญจนา แก้วเทพ ได้กล่าวไว้ในสื่อสาร-สิ่งแวดล้อม ว่าสภาพทางสังคมไทยเป็นสังคมที่อุดมสมบูรณ์ในเรื่องเครือข่ายอยู่แล้ว และการสื่อสารผ่านเครือข่ายนี้เองที่เป็นประโยชน์อย่างสูงสุดในการสื่อสารเพื่อการพัฒนา (กาญจนา แก้วเทพ, 2556) รวมถึงกลยุทธ์การสื่อสารแบบปากต่อปากที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ก็ทำให้การเผยแพร่ข่าวสารทำได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญที่สุดคือกลยุทธ์การเจรจาต่อรองที่ทั้ง 2 พื้นที่ได้ใช้ในการต่อสู้เหมือนกันและเป็นตัวแปรสำคัญที่ทำให้ผลการคัดค้านที่บางปะกงสำเร็จแต่ที่ศรีราชาไม่ประสบความสำเร็จ เนื่องจากในพื้นที่บางปะกงสามารถใช้กลยุทธ์การเจรจาต่อรองได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยการกดดันให้ฝ่ายผู้ขนถ่ายถ่านหินลงนามในบันทึกข้อตกลงหยุดการขนถ่ายได้ในขณะที่ทางศรีราชาไม่สามารถทำได้สำเร็จ

ท้ายสุดในเรื่องของแรงจูงใจที่ทำให้ประชาชนในพื้นที่บางปะกงและศรีราชาออกมารวมตัวกันคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินนั้น พบว่ามีความเหมือนกันในประเด็นของการหวาดกลัวเรื่องผลกระทบต่อด้านสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ประกอบกับรักและห่วงแหนในอาชีพประมงพื้นบ้าน และแรงจูงใจที่ประชาชนในพื้นที่บางปะกงแตกต่างจากประชาชนในพื้นที่ที่ศรีราชาคือ ประชาชนในพื้นที่บางปะกงมีความเชื่อถืออย่างแรงกล้าในตัวผู้นำการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหิน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า สิ่งที่ทำให้กลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงสำเร็จคือการใช้กลยุทธ์การสร้างเครือข่ายมีผู้นำการคัดค้านที่ชัดเจนมีการแบ่งหน้าที่การทำงานตามความถนัดและบทบาทในสังคมอย่างเด่นชัด ควบคู่ไปกับการใช้กลยุทธ์การสื่อสารที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ที่สำคัญคือมีการใช้กลยุทธ์การเจรจาต่อรองที่มีประสิทธิภาพ มีการลงนามเป็นลายลักษณ์อักษรด้วยการจัดทำเป็นบันทึกข้อตกลงห้ามขนถ่ายถ่านหินทำให้การขับเคลื่อนมีพลังจนสามารถคัดค้านให้หยุดขนถ่ายถ่านหินได้อย่างประสบความสำเร็จ ส่วนการคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่ศรีราชาไม่ประสบความสำเร็จเกิดจากการแกนนำผู้คัดค้านไม่มีอำนาจเบ็ดเสร็จในการสั่งการ ไม่มีการรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง อีกทั้งกลยุทธ์การเจรจาต่อรองที่ใช้ไม่มีประสิทธิภาพและประสิทธิภาพคือไม่สามารถผลักดันให้เกิดการลงนามในบันทึกข้อตกลงหยุดการขนถ่ายถ่านหินได้

ข้อจำกัดในการวิจัย

1. นอกจากเหตุการณ์การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาจะเกิดขึ้นในต่างพื้นที่ และเกิดจากการคัดค้านของคนต่างกลุ่มกันแล้ว เหตุการณ์ทั้ง 2 ยังเกิดคนละช่วงเวลากัน ดังนั้นการเปรียบเทียบผลการศึกษาก็มีปัจจัยในเรื่องลักษณะภูมิประเทศและลักษณะประชากรเข้ามาเกี่ยวข้อง ซึ่งในการศึกษารั้งนี้มุ่งเน้นศึกษาเพียงกลยุทธ์การสื่อสารเป็นหลักเท่านั้น
2. ระเบียบวิธีวิจัยจะมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นหากมีการใช้วิธีการสังเกตการณ์เข้ามาร่วมด้วย (Observation)
3. การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-Dept Interview) ต้องใช้เวลาในการสร้างความสนิทสนมและไว้วางใจแก่แหล่งข้อมูล ซึ่งการเปิดเผยข้อมูลที่เป็นความลับเป็นเรื่องละเอียดอ่อน จึงมีความยากในการค้นหาและพิสูจน์ข้อมูลที่เป็นความจริงตัวอย่างสมบูรณ์ แต่ทั้งนี้ผู้วิจัยก็พยายามที่จะเข้าใจความจริงให้ได้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไปในอนาคต

1. การศึกษากลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมเพื่อคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินที่บางปะกงและศรีราชาในครั้งนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาการดำเนินงานของภาคประชาชน ในกลุ่มแกนนำผู้คัดค้านเป็นหลัก ดังนั้นเพื่อให้งานวิจัยสมบูรณ์ยิ่งขึ้นจึงเห็นควรให้เพิ่มการทำความเข้าใจและศึกษาผลการดำเนินงานของภาคเอกชนหรือบริษัทผู้ประกอบการการขนถ่ายถ่านหินประกอบด้วย เพื่อให้ทราบข้อมูลที่รอบด้านและวิเคราะห์ปัจจัยที่ส่งผลให้การคัดค้านการขนถ่ายถ่านหินประสบความสำเร็จและล้มเหลวได้อย่างแม่นยำ ครบถ้วน
2. จากการศึกษาพบว่า มีกลุ่มผู้ให้การสนับสนุนการขนถ่ายถ่านหินด้วย อีกทั้งในพื้นที่ศรีราชาที่มีการขนถ่ายถ่านหินได้อย่างประสบความสำเร็จ ดังนั้นในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรศึกษากลยุทธ์การสื่อสารทางสังคมจากฝ่ายที่เห็นด้วยกับการขนถ่ายถ่านหินด้วย

รายการอ้างอิง

1. กาญจนา แก้วเทพ, กิตติ กันภัย, ปาริชาติ สถาปิตานนท์ สโรบล. (2543). *มองสื่อใหม่ มองสังคมใหม่*. นิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย: เอ็ดดิสัน เพรส โปรดักส์ จำกัด.
2. กาญจนา แก้วเทพ, ศรีธรรม โจรนสุพจน์. (2556). *สื่อสาร-สิ่งแวดล้อม*. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดภาพพิมพ์.
3. การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (2536). *ถ่านหิน*. กรุงเทพมหานคร : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.
4. จุติพร ปริญญากุล. (2554). *กลยุทธ์การบริหารประเด็นเพื่อผลักดันพระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
5. ถิรนนท์ อนุวัชศิริวงศ์. (2527). *พฤติกรรมสื่อสาร*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
6. ชัญญา โคมลอย. (2554) การบริหารประเด็นการแพร่ระบาดโรคไข้หวัดใหญ่สายพันธุ์ใหม่ 2009 ของบริษัทการบินไทย จำกัด (มหาชน). วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
7. ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร. (2540). *ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิภาษา.
8. ทวีป ลิ้มปกรณ์วิช. (2547). *กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อโน้มน้าวใจบุคคลให้มาบริจาคอวัยวะ*. ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
9. ธนัท สุวรรณกิตติ. (2552). *การเปิดรับและการมีส่วนร่วมของประชาชนในกองทุนพัฒนาชุมชนในพื้นที่รอบโรงไฟฟ้าบางปะกง*. วิทยานิพนธ์วารสารศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
10. นภาพร อติวานิชยพงศ์. *การใช้ทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในการศึกษาสังคมไทย*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 10 มิถุนายน 2556, แหล่งที่มา <http://www.gvc.tu.ac.th/th/e-learning>
11. ปาริชาติ สถาปิตานนท์. (2551) *การสื่อสารประเด็นสาธารณะและการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
12. ปิยพักตร์ สิบบัวทอง. (2544). *กลยุทธ์การสื่อสารของทหารในโครงการฝึกอบรมเพื่อฟื้นฟูเยาวชน*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

13. ภัครินทร์ สว่างดี. (2553). *กลยุทธ์การสื่อสารของพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย*.
วิทยานิพนธ์วารสารศาสตร์มหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารสื่อสารมวลชน
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
14. มุลนิธิโลกสีเขียว. (2556). *แม่เมาะ เมืองในหมอกมลพิษ*, ลำปาง. วันที่เข้าถึงข้อมูล 27 เมษายน 2556, แหล่งที่มา <http://greenworld.or.th/library/environment-popular/410>
15. ประภาส ปิ่นตบแต่ง. (2556). *ขบวนการทางสังคมใหม่ (New Social Movement – NSM)*. วันที่เข้าถึงข้อมูล 10 มิถุนายน 2556, แหล่งที่มา <http://www.thaigoodonline.com>
16. ประมว สตะเวทิน. (2531). *แนวคิดเกี่ยวกับการสื่อสารเพื่อการพัฒนา*. เอกสารการสอนชุดวิชา
สื่อสารเพื่อการพัฒนา กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
17. ปารีชาติ สถาปิตานนท์. (2551). *การสื่อสารประเด็นสาธารณะและการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทย*.
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
18. ผาสุก พงษ์ไพจิตร. (2545). *วิถีชีวิต วิถีสู้ ขบวนการประชาชนร่วมสมัย*. เชียงใหม่ : สำนักพิมพ์
ตรีสิริน.
19. พวงพนา คุณวัฒน์. (2545). *กระบวนการการสื่อสารสาธารณะของกลุ่มชาวบ้านผู้คัดค้านเขื่อน
ปากมูล*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสื่อสารมวลชน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
20. ยุกต เบ็ญจรงค์กิจ. (2554). *การวางแผนและการประเมินผลการสื่อสารเชิงกลยุทธ์*.
กรุงเทพมหานคร : บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.
21. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ปีพุทธศักราช 2550. วันที่เข้าถึงข้อมูล 1 มีนาคม 2556,
แหล่งที่มา <http://www.opdc.go.th/uploads/files/law/constitution2550.pdf>
22. รุ่งนภา พิตรปรีชา, (2548). *กลยุทธ์การจัดการประเด็นปัญหาทางการเมืองการประชาสัมพันธ์และภาวะ
วิกฤติ*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
23. รุ่งนภา มุกดาอนันต์. (2544). *กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มประชาชนบ้านเรืองภูมิปัญญาท้องถิ่น*.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
24. โรงไฟฟ้าแม่เมาะ. (2556). วันที่เข้าถึงข้อมูล 27 เมษายน 2556, แหล่งที่มา
<http://meamoh.egat.com/index/index/php>
25. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. (2555). *ความกังวลของประชาชน ต่อปัญหาสิ่งแวดล้อม*,
กรุงเทพมหานคร. วันที่เข้าถึงข้อมูล 1 มีนาคม 2556, แหล่งที่มา
<http://www.nidapoll.nida.ac.th/main/index.php/en/2012-08-06-13-57-45/355-1302555>
26. ลักษณ์ สตะเวทิน. (2536). *หลักการพูด*, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ: กรุงเทพ.

27. วิทวัส กิ่งสุวรรณ. (2553). *การเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ในเขตเทศบาล.บางปะกง อำเภอขางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา*. ปรินญาผังเมืองมหาบัณฑิต สาขาวิชาการผังเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
28. วิรัช ลภรัตน์กุล. (2552) *กลยุทธ์การประชาสัมพันธ์ในภาววิกฤตและการบริหารภาวะวิกฤต*. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดสามลดา.
29. ศรีนลัษณ์ สวัสดิ์มลคง. (2542). *กลยุทธ์การสื่อสารของทหารในการพัฒนาชุมชน*. วิทยานิพนธ์ ปรินญามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
30. สุชาติดา ราษฎร์รักษา. (2540). *การเปิดรับข่าวสาร การรับรู้ผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและสิ่งแวดล้อมจากโรงไฟฟ้าถ่านหินและการยอมรับโรงไฟฟ้าบ่อนอก*. ปรินญามหาบัณฑิต สาขาวิชาประชาสัมพันธ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
31. หทัยสิริ เจาวัฒนา,(2546). *กระบวนการสื่อสารในการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้คัดค้านโครงการท่อแก๊สไทย-มาเลเซีย*, สาขาวิชาวาริชวิทยา ภาควิชาวาริชวิทยาและการสื่อสารการแสดง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
32. อรวรรณ ปิลันธนีโอวาท. (2554). *การสื่อสารเพื่อการโน้มน้าวใจ*.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
33. Lasswell,H.D. (1948). The Structure and function of communication in society In Bryson,L.,ed.The Communication of Ideas. A Series of Addresses,84-95.
34. Monroe, A.H. (1903). Principles and types of speech (4th ed.) .New York USA.
35. Pillion, Stephen. (1998). Bridging the Gap between New Social Movement Theory and Class. *Rethinking Marxism*, vol(10), 4
36. Scott, Alan. (1990). *Ideology and the new social movements*. London : Unwin Hyman.
37. Wilcox, D.L. and Cameron, G.T. Public Relations : Strategies and Tactics. 8th ed. Boston : Pearson Education,2006.

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

นางสาววดี ภิญโญทรัพย์ เกิดเมื่อวันที่ 13 มกราคม 2524 ที่จังหวัดขอนแก่น จบการศึกษา
ระดับปริญญาตรีจากคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เมื่อปี 2545

ขณะเรียนมีความสนใจในการทำงานด้านสิ่งแวดล้อม โดยได้รับรางวัลชนะเลิศ การประกวด
ทูตดาวพิเศษฝ่ายหญิง ปี 2544 จัดโดยสมาคมสร้างสรรค์ไทย ต่อมาได้เป็นตัวแทนเยาวชนประเทศไทย
กล่าวสุนทรพจน์ นานาชาติ ที่ประเทศแคนาดา จัดโดย ส.ย.ช. (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริม
และประสานงานเยาวชนแห่งชาติ) มีความสามารถด้านการพูดโดยได้รับรางวัลนักพูดยอดเยี่ยม การ
แข่งขันโต้วาทีเฟรชชี มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี 2542 และชนะเลิศการแข่งขันโต้วาทีอุดมศึกษา
ชิงโล่พระราชทานสมเด็จพระเทพพระรัตนราชสุตาสยามบรมราชกุมารี ปี 2543 อีกทั้งได้เข้าร่วม
กิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมหลากหลายกิจกรรม

เมื่อศึกษาจบ ได้เข้าทำงานที่บริษัทแอ็ดวานซ์อะโกร จำกัด (มหาชน) หรือ กระจดาชดับเบิล
เอ ในตำแหน่งเจ้าหน้าที่ประชาสัมพันธ์ ปัจจุบันปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้จัดการฝ่ายประชาสัมพันธ์
บริษัทเนชั่นแนล เพาเวอร์ ซัพพลาย จำกัด (มหาชน) หรือ ดับเบิล เอ เพาเวอร์ และยังคงทำกิจกรรม
เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมอย่างสม่ำเสมอ เช่น เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียนเกี่ยวกับการรักษา
สิ่งแวดล้อม และเป็นคณะทำงานขับเคลื่อนกิจกรรมอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยมุ่งหวังที่จะเป็นส่วนหนึ่ง
ของการสร้าง รักษา สภาพแวดล้อมให้สะอาด น่าอยู่ ตลอดไป